

DE AFGODENDIENST IN HET BOEK HOSEA
VERGELEKEN MET
HET NIEUWE-TIJDSDENKEN

door

GERRIT HEINO

voorgelegd ter vervulling van de vereisten voor
de graad

MAGISTER THEOLOGIAE

in het vak

OUDE TESTAMENT

aan de

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

STUDIELEIDER: PROFESSOR W.S. BOSHOFF

NOVEMBER 1998

De Heer spreekt: hoor mijn hartsgeheim,
o Israël, mijn teerbeminde,
omdat gij liefhebt in den blinde
verdorven macht en schone schijn,
liet Ik u gaan in uw ellende,
ontnam u honing, melk en wijn.
Nu voer Ik u in de woestijn
en daar zal Ik mij tot u wenden.

Dan vindt gij weer uw eigen grond,
als toen Ik u in oude tijden
voor 't eerst aan uw bestemming wijdde.
Dan sluit Ik een vernieuwd verbond
met al wat leeft, dan geef Ik vrede.
Geen dier doet kwaad, geen schepsel wondt
en alle krijgsgedruis verstomt
rondom mijn volk en heilige stede.

Ik zal u werven tot mijn bruid,
zo zegt de Heer, Ik zal u winnen.
Een lichte bruidstijd zal beginnen
in liefde en gerechtigheid.
Ik zal u waarlijk trouw beminnen.
Geheel mijn hart gaat naar u uit.
Ik leer u wat mijn naam beduidt.
Zo zult gij eindelijk Mij kennen.

Ik zal verhoren, spreekt de Heer,
Ik zal de hemelen verhoren
en die verlenen als tevoren
aloude gunst van wind en weer.
De aarde zal met most en koren
het antwoord geven van weleer.
O Israël, verheug u zeer,
want niets gaat van uw oogst verloren.

En wie Ik was voorbijgegaan,
omdat hij zelf Mij had vergeten,
zal van mijn milde ontferming weten.
Mijn eigen volk noem Ik voortaan
wie niet mijn volk had moeten heten.
Ik spreek u als mijn liefste aan.
Dan zegt gij stil en blij mijn naam:
mijn Bruidegom, mijn God van vrede.

Uit: 'Liedboek voor de kerken', door Jan Wit naar Hosea 2:7-22.

OPSOMMING

DE AFGODENDIENST IN HET BOEK HOSEA VERGELEKEN MET HET NIEUWE-TIJDSDENKEN

door

G. Heino

Graad : Magister Theologiae
Vak : Oude Testament
Studieleider : Professor W.S. Boshoff

In deze verhandeling worden een aantal perikopen uit het boek Hosea, namelijk Hosea 2, 4, 5:1-7, 8, 9, 10 en 14:2-9, uitgelegd aan de hand van het kernwoord *afgodendienst*. Vergelijk: de afgodendienst in het boek Hosea. Tevens wordt een beschrijving gegeven van de New Age-beweging en wordt een aantal zienswijzen van deze beweging uitgediept. Vergelijk: het nieuwe-tijdsdenken. Het doel van deze verhandeling is het vergelijken van de afgodendienst in het boek Hosea met het nieuwe-tijdsdenken en de overeenkomsten aan te geven. Vergelijk: vergeleken met.

In hoofdstuk 1 (Probleemstelling en hypothese) wordt het probleem aan de orde gesteld dat de Kanaänitische natuurgodsdienst de Israëlitische godsdienst binnengedrongen was en leidde tot afgodendienst. Tevens wordt gesteld dat heden ten dage de godskennis minimaal is, kerken leeglopen maar semi-godsdiensten zich mogen verheugen in een enorme toeloop. De New

Age-beweging is hiervan een voorbeeld. Elementen uit de gedachtewereld van de afgodendienst ten tijde van de profeet Hosea blijken overeen te komen met denkbeelden die deel uitmaken van het nieuwe-tijdsdenken.

In hoofdstuk 2 (Werkwijze) wordt de weg aangegeven die in deze verhandeling gevolgd is om te komen tot het beschrijven van de overeenkomsten tussen de afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken.

In hoofdstuk 3 ((Godsdienst)geschiedschrijving) wordt een aantal benaderingen besproken die kunnen leiden tot een evenwichtige beschrijving van de geschiedenis van een godsdienst. Tevens wordt aangegeven waarvan de geschiedschrijver gebruik moet maken om tot een zo objectief mogelijke beschrijving te komen.

In hoofdstuk 4 (De geschiedenis van Israël en Juda in de achtste eeuw voor Christus) wordt de geschiedenis van Israël en Juda in de achtste eeuw voor Christus beschreven aan de hand van de regeringen van de koningen Uzzia, Jotam, Achaz en Jechizkia van Juda en Jerobeam van Israël.

In hoofdstuk 5 (De geschiedenis van Israëls godsdienst in de achtste eeuw voor Christus) wordt allereerst Jerobeam I ten tonele gevoerd omdat hij de drijvende kracht was achter de ontwikkeling van Betel en Dan tot nationale heiligdommen in het noordelijke Israël. Deze ontwikkeling kan gezien worden als de aanleiding van de afgodendienst ten tijde van Hosea. Vervolgens wordt de invloed van de Kanaänitische godsdienst op de Israëlitische godsdienst aan de orde gesteld.

In hoofdstuk 6 (De profeet Hosea) worden de persoon en de prediking van de profeet Hosea uitgediept.

In hoofdstuk 7 (Uitleg van enkele perikopen uit Hosea) worden de perikopen uit de aanhef van deze samenvatting uitgelegd aan de hand van het kernwoord *afgodendienst*.

In hoofdstuk 8 (De Kanaänitische god Baäl) wordt een aantal facetten van Baäl belicht die wellicht kunnen bijdragen tot een beter verstaan van Israëls godsdienst in de achtste eeuw voor Christus.

In hoofdstuk 9 (New Age) wordt een beschrijving gegeven van de New Age-beweging en een aantal zienswijzen nader onder de loep genomen.

In hoofdstuk 10 (Gevolgtrekkingen) wordt enerzijds de achtste eeuw voor Christus vergeleken met de post-twintigste eeuw en anderzijds de overeenkomsten opgesomd tussen de afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken.

SUMMARY

IDOLATRY IN HOSEA COMPARED WITH THE NEW AGE MOVEMENT

by

G Heino

Degree : Master of Theology
Subject : Old Testament
Supervisor : Professor W S Boshoff

This thesis compares idolatry in Hosea with the New Age movement.

A number of pericopes from Hosea are explained in view of idolatry.

Canaanite nature worship had entered into Israelite religion. Among the kings of Israel in the eighth century BC, Jeroboam I in particular was the moving force behind the development of Bethel and Dan into national sanctuaries. This development can be seen as the immediate cause for idolatry in Hosea's days.

Also nowadays knowledge of God is very poor. There are fewer and fewer churchgoers, but semi-religions like the New Age movement attract a hugh number of people.

Elements from the realm of thought of idolatry at Hosea's time appear to correspond closely with concepts that are essential in the New Age movement.

UNISA
BIBLIOTEK / LIBRARY
Class 1998-08-1 /
Klas

224.606 HEIN



0001728529

UITGEBREIDE INHOUDSOPGAVE

| | | | |
|---------------------------|---------------------------------|---|----|
| Opsomming | v | | |
| Summary | vii | | |
| Uitgebreide inhoudsopgave | ix | | |
| Voorwoord | xv | | |
| | | | |
| 1 | Probleemstelling en hypothese | 1 | |
| | 1.1 | Probleemstelling | 1 |
| | 1.2 | Hypothese | 3 |
| | | | |
| 2 | Werkwijze | 5 | |
| | | | |
| 3 | (Godsdienst)-geschiedschrijving | 7 | |
| | 3.1 | Geschiedschrijving in het algemeen | 7 |
| | 3.2 | Godsdienst-geschiedschrijving | 9 |
| | 3.2.1 | Inleiding | 9 |
| | 3.2.2 | De Duitse religionsgeschichtliche Schule en de Scandinavische Myth and Ritual School | 10 |
| | 3.2.3 | De vergelijkende godsdienstbenadering | 10 |
| | 3.3 | Gevolgtrekking | 13 |

| | | |
|-------|---|----|
| 4 | De geschiedenis van Israël en Juda | |
| | in de achtste eeuw voor Christus | 15 |
| 4.1 | Inleiding | 15 |
| 4.1.1 | Splitsing Noordrijk en Zuidrijk | 15 |
| 4.1.2 | Gebruikte jaartallen | 15 |
| 4.2 | De algemene situatie in de eerste helft van de achtste eeuw voor Christus | 16 |
| 4.3 | De koningen Jerobeam II en Uzzia | 17 |
| 4.4 | De profeten Amos en Hosea | 19 |
| 4.5 | Het maatschappelijk verval in noordelijk Israël | 20 |
| 4.6 | De godsdienstige achteruitgang in noordelijk Israël | 21 |
| 4.7 | Het protest van de profeten Amos en Hosea | 22 |
| 4.8 | Het begin van Israëls ondergang | 23 |
| 4.9 | De troonsbestijging van Tiglatpileser III in Assyrië | 24 |
| 4.10 | De godsdienstige gevolgen van Assyrië's macht | 24 |
| 4.11 | De maatschappelijke gevolgen van Assyrië's macht | 26 |
| 4.12 | Politieke onrust in Israël | 26 |
| 4.13 | De Syro-Efraïmitische oorlog | 27 |
| 4.14 | Koning Hosea en de ondergang van Israël | 29 |
| 4.15 | Juda onder koning Achaz | 30 |
| 4.16 | Hizkia's hervormingen | 31 |
| 4.17 | Hizkia en Sanherib | 34 |
| 4.18 | Gevolgtrekking | 36 |
| 5 | De geschiedenis van Israëls godsdienst in de achtste eeuw voor Christus | 39 |
| 5.1 | Inleiding | 39 |
| 5.1.1 | Jerobeam I | 39 |
| 5.1.2 | De eredienst van Jerobeam I | 40 |
| 5.1.3 | De gouden kalveren in Betel en Dan | 41 |
| 5.2 | Het protest van profeten | 43 |
| 5.3 | De hervormingen van Hizkia | 45 |

| | | |
|-------|--|-----|
| 5.4 | Gevolgtrekking | 46 |
| 6 | De profeet Hosea | 49 |
| 6.1 | Het tijdvak van Hosea's optreden | 49 |
| 6.2 | De plaats van Hosea's optreden | 50 |
| 6.3 | De afkomst en het huwelijk van Hosea | 51 |
| 6.4 | De prediking van Hosea | 52 |
| 6.4.1 | Het volk Israël en zijn afgodendienst | 53 |
| 6.4.2 | De godsdienstige leiders | 55 |
| 6.4.3 | De wereldlijke leiders en het koningshuis | 55 |
| 6.4.4 | Israëls binnen- en buitenlandse politiek | 56 |
| 6.5 | Hosea en Israëls geschiedenis | 57 |
| 6.6 | Gevolgtrekking | 58 |
| 7 | Uitleg van enkele perikopen uit Hosea | 61 |
| 7.1 | Inleiding | 61 |
| 7.1.1 | Uitleg | 61 |
| 7.1.2 | Gebruikte vertaling | 62 |
| 7.1.3 | Versnummering | 62 |
| 7.1.4 | Keuze en afbakening van de uit te leggen perikopen | 62 |
| 7.1.5 | Gebruikte commentaren en werkwijze | 63 |
| 7.2 | Hosea 2 | 65 |
| 7.2.1 | Uitleg | 65 |
| 7.2.2 | Gevolgtrekking | 80 |
| 7.3 | Hosea 4 | 83 |
| 7.3.1 | Uitleg | 83 |
| 7.3.2 | Gevolgtrekking | 102 |
| 7.4 | Hosea 5:1-7 | 105 |
| 7.4.1 | Uitleg | 105 |
| 7.4.2 | Gevolgtrekking | 112 |
| 7.5 | Hosea 8 | 115 |
| 7.5.1 | Uitleg | 115 |

| | | |
|-------|--------------------------------|-----|
| 7.5.2 | Gevolgtrekking | 124 |
| 7.6 | Hosea 9 | 127 |
| 7.6.1 | Uitleg | 127 |
| 7.6.2 | Gevolgtrekking | 141 |
| 7.7 | Hosea 10 | 143 |
| 7.7.1 | Uitleg | 143 |
| 7.7.2 | Gevolgtrekking | 153 |
| 7.8 | Hosea 14:2-9 | 155 |
| 7.8.1 | Uitleg | 155 |
| 7.8.2 | Gevolgtrekking | 156 |
| 8 | De Kanaänitische god Baäl | 159 |
| 8.1 | Inleiding | 159 |
| 8.2 | Zijn afbeelding | 159 |
| 8.3 | Zijn eredienst | 161 |
| 8.4 | Zijn naam | 161 |
| 8.5 | Zijn familie | 162 |
| 8.6 | Zijn werkzaamheden | 163 |
| 8.7 | Zijn leven | 163 |
| 8.8 | Gevolgtrekking | 165 |
| 9 | New Age | 167 |
| 9.1 | De New Age-beweging | 167 |
| 9.2 | Enkele zienswijzen van New Age | 173 |
| 9.2.1 | Het wereldbeeld | 173 |
| 9.2.2 | Het godsdienstbeeld | 174 |
| 9.2.3 | Het mensbeeld | 175 |
| 9.2.4 | Reïncarnatie, karma en yoga | 177 |
| 9.2.5 | Het paranormale | 178 |
| 9.2.6 | De aarde | 180 |
| 9.2.7 | De vrouw | 181 |
| 9.2.8 | De geneeskunde | 185 |

| | | |
|----------|--|-----|
| 9.3 | Gevolgtrekking | 188 |
| 10 | Gevolgtrekkingen | 195 |
| 10.1 | De (relatie tussen de) afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken | 195 |
| 10.1.1 | Algemeen | 195 |
| 10.1.2 | De overeenkomst tussen de tijd waarin de profeet Hosea leefde en de post-twintigste eeuw | 195 |
| 10.1.3 | De overeenkomst tussen de afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken | 198 |
| 10.1.4 | De wezenlijke boodschap van Hosea in samenhang met het nieuwe-tijdsdenken | 201 |
| 10.1.5 | De uitgelegde perikopen uit het boek Hosea vergeleken met enkele zienswijzen van New Age | 202 |
| 10.1.5.1 | Overspel | 202 |
| 10.1.5.2 | Autonomie | 203 |
| 10.1.5.3 | Syncretisme | 204 |
| 10.1.5.4 | Erotiek | 206 |
| 10.1.5.5 | Symboliek | 208 |
| 10.1.5.6 | Kennis | 209 |
| 10.2 | Samenvatting | 209 |
| 10.3 | Mogelijke betekenis van deze studie | 210 |
| 11 | Geraadpleegde werken | 211 |

VOORWOORD

Het is al weer heel wat jaren geleden dat ik besloot mijn theologische kennis wat bij te spijkeren.

In 1983 begon ik met de Pastorale Leergangen in Rotterdam, een vierjarige studie op middelbaar niveau.

In 1986, aan het eind van het derde jaar van deze opleiding, vertrokken mijn vrouw José en ik naar het toenmalige thuisland Bophuthatswana in Zuidelijk Afrika. Het Gelukspan Hospitaal werd onze nieuwe woonplaats. Daar heb ik het laatste jaar van de Pastorale Leergangen afgerond. Maar... de interesse was gewekt.

In 1989 diende ik een verzoek in bij de Universiteit van Suid-Afrika in Pretoria om toegelaten te worden tot de studie voor de graad Honneurs-Baccalaureus Theologiae. Dit bleek echter minder gemakkelijk te verlopen dan ik verwacht had. Mijn diploma van de Pastorale Leergangen werd opgestuurd naar de Rijks Universiteit Leiden met de vraag of ik daar als student zou kunnen instromen. Het antwoord was negatief en zo ook het antwoord van UNISA. Tot ik enkele weken later gebeld werd door professor Lombard, destijds hoofd van het departement Nieuwe Testament. Hij had mijn verzoek opnieuw ter hand genomen en na overleg besloten dat er toch een mogelijkheid was. Als ik zou kunnen aantonen dat ik voldoende voorkennis had, mocht ik alsnog beginnen met de graad Honneurs-Baccalaureus Theologiae. Het bewijs moest ik leveren aan de hand van het laatste studiejaar voor de graad Baccalaureus Theologiae. Na dit jaar werd ik in 1990 toegelaten tot de studie voor de graad Honneurs-Baccalaureus Theologiae. In 1992 mocht ik deze graad in absentia in ontvangst nemen.

Ik wilde graag doorgaan. Maar om toegelaten te worden tot de studie voor de graag Magister Theologiae in het vak Oude Testament zou ik eerst twee jaren Hebreeuws en een jaar Grieks moeten volgen. Na een intensieve briefwisseling met professor Wessels, hoofd van het departement Oude Testament, bleek dat er een gesprek op gang gekomen was met betrekking

tot de taaleisen. Uiteindelijk werd besloten dat een jaar Hebreeuws voldoende zou zijn om tot de studie toegelaten te worden. Onder leiding van professor Van der Westhuizen, destijds waarnemend hoofd van het departement Semitistiek, mocht ik eind 1994 de studie Hebreeuws met goed gevolg afsluiten. De weg naar de graad Magister Theologiae stond open. Het resultaat van de studie is deze verhandeling.

Mijn dank gaat, in alfabetische volgorde, uit naar de volgende personen zonder wie ik dit resultaat niet behaald zou hebben.

- * Mijn vrouw José en onze kinderen Harmen, Jonathan en Pieter. Zij hebben mij menig uur moeten afstaan aan de studie.
- * Professor W.S. Boshoff die mij begeleidde en voorzien heeft van waardevolle opmerkingen.
- * Drs. A. van Groningen die geduldig mijn taalfouten verbeterd heeft.
- * Professor H.A. Lombard die mijn uiteindelijk toelating tot de studie bij UNISA mogelijk gemaakt heeft.
- * Professor W.J. Wessels die zich ingespannen heeft om tot een aanpassing van de taaleisen te komen.

SOLI DEO GLORIA

PROBLEEMSTELLING EN HYPOTHESE

1.1 Probleemstelling

In het boek Hosea zet de profeet Hosea zich fel af tegen de afgodendienst in zijn tijd. Hosea's tijd kenmerkte zich door een hoogconjunctuur, de economie bloeide. Godsdienstig gezien verkeerde het volk Israël echter in een dal waar diepe duisternis heerste.

De profeet Hosea brengt zijn lezers in aanraking met de afgodendienst van zijn tijd. Deze afgodendienst was in wezen een natuurgodsdienst. Het volk Israël had deze afgodendienst opgenomen in de verering van de Here. De godsdienst van het volk Israël was zo verworden tot afgodendienst.

Enkele generaties terug was er nog een vaag godsbegrip. Ouders en grootouders waren nog kerkelijk en/of godsdienstig opgevoed en droegen deze opvoeding over op hun kinderen. Momenteel is er een generatie waar bijna elke vorm van godskennis ontbreekt. Ouders en grootouders zijn niet meer in staat het geloof over te dragen, omdat zij er nooit mee in aanraking kwamen.

Toch is er in toenemende mate belangstelling voor religiositeit. Mensen zijn op zoek naar een diepere dimensie in hun bestaan. De zichtbare godsdienst wint het van de onzichtbare. De kerk als instituut heeft in veel gevallen afgedaan. God als hoofd van deze kerk is naar de achtergrond verdrongen. Allerlei semi-godsdiensten rijzen als paddestoelen uit de grond. Voor de meeste geldt echter opgaan, blinken en verzinken. Enkele jaren geleden trad de ene goeroe na de andere op de voorgrond. Bijna allemaal zijn ze door de achterdeur verdwenen. Personen met charismatische gaven

weten vele volgelingen om zich heen te verzamelen. Nagenoeg alle sekten sterven echter een langzame of soms snelle dood.

Waarom heeft de kerk en daarmee samenhangend God als het hoofd van de kerk afgedaan? Misschien maakt vooral de kerk van God weleens een afgod, een karikatuur! Mensen vervreemden van God maar zijn anderszins met een niet aflatende ijver op zoek. Op zoek naar wat? De mens is op zoek naar iets hogers, iets wat boven de dagelijkse werkelijkheid uitstijgt.

De huidige tijd schenkt de meeste mensen geen bevrediging ondanks de materiële welvaart. Veel mensen zijn op zoek naar een nieuwe tijd. New Age is een gevleugeld begrip. Maar wat is nu eigenlijk New Age? Wat houdt het in? Wat zijn de kenmerken? Schuilen er wellicht gevaren in? Of is het een onschuldige beweging waarin zonder gevolgen meegegaan kan worden?

In godsdienstig opzicht zijn er veel overeenkomsten op te merken tussen de samenleving in Hosea's dagen en de hedendaagse westerse samenleving.

De Here zegt in Hosea 4:6: 'Mijn volk gaat te gronde door het gebrek aan kennis.' Hosea had als doel de godsdienst van de Here te zuiveren van Kanaänitische invloeden. Het volk Israël had geen oog voor deze invloeden, maar de afgodendienst kreeg een plaats in de godsdienst van Israël. De profeet Hosea richtte zich in zijn aanklacht tot het volk Israël, in het bijzonder tot de geestelijke leiders en het koninklijk huis. De geestelijke leiders veronachtzaamden de overdracht van Godskennis en het koninklijk huis ging een eigen weg buiten God om.

De uitspraak van de Here in Hosea 4:6 is hoogst actueel en kan anno 1998 opnieuw neergeschreven worden. De hedendaagse westerse samenleving gaat in geestelijk opzicht ook te gronde door een gebrek aan (Gods)kennis en heeft geen oog voor het oprukkende heidendom. Godsdienst vermengt zich met afgodendienst en mondt uit in godsdienst met een kleine letter.

Het nieuwe-tijdsdenken, New Age, heeft deze vermenging bij uitstek in zich. Dit nieuwe-tijdsdenken overspoelt de westerse samenleving op vele terreinen.

Het doel van deze studie is enerzijds het uitdiepen van de afgodendienst in het boek Hosea en anderzijds het beschrijven van de New Age-beweging. Het één zal daarna in relatie met het ander gebracht worden.

1.2 Hypothese

Elementen uit de gedachtewereld van de afgodendienst ten tijde van de profeet Hosea komen overeen met denkbeelden die deel uitmaken van het nieuwe-tijdsdenken.

WERKWIJZE

Het doel van deze verhandeling is het vergelijken van de afgodendienst in het boek Hosea met het nieuwe-tijdsdenken en de overeenkomsten aan te geven.

Hiertoe zijn een aantal perikopen uit het boek Hosea geselecteerd waarin de afgodendienst van het volk Israël ten tijde van de profeet Hosea een prominente rol speelt. Deze perikopen worden aan de hand van vijf commentaren vers voor vers uitgelegd. De meningen van de vijf commentatoren worden alfabetisch gerangschikt en tegenstrijdigheden die in de meningen voorkomen, worden vermeld. De profeet Hosea onderwerpt de Israëlitische godsdienst in zijn boek aan kritiek. Hosea veroordeelt de Israëlitische godsdienst die door het binnendringen van Kanaänitische elementen verworden is tot een natuurgodsdienst. Maar de profeet Hosea is een kind van zijn tijd. De tijd waarin hij leefde, maatschappelijke en sociale omstandigheden in zijn tijd, zijn afkomst, enzovoort zullen alle invloed gehad hebben op zijn prediking. Vandaar het hoofdstuk in deze studie dat aan hem gewijd wordt. De ontwikkeling van Israëls godsdienst van een godsdienst waarin de Here centraal stond naar een natuurgodsdienst kan niet los gezien worden van Israëls geschiedenis. Het binnentrekken van het beloofde land Kanaän was een mijlpaal in Israëls geschiedenis maar heeft ook verstrekkende gevolgen gehad voor het leven van alle dag. Verder heeft de politiek van de Israëlitische en Judese koningen in de achtste eeuw voor Christus een stempel gedrukt op de geschiedenis van Israël. Dit alles wordt in het hoofdstuk dat handelt over de geschiedenis van Israël en Juda, aan de orde gesteld. Het verval van Israëls godsdienst heeft zich niet voltrokken van de een op de andere dag maar heeft zijn wortels in de door Jerobeam I opgerichte heiligdommen in Betel en Dan. Het hoofdstuk over Israëls godsdienst in de achtste eeuw voor Christus wil een tipje van deze sluier oplichten. Voor het schrijven van (godsdienst)-geschiedenis staan de schrijver verschillende methoden tot zijn beschikking. Het hoofdstuk dat handelt over (godsdienst)-geschiedschrijving heeft tot doel deze methoden naast elkaar te plaatsen en kort te beschrijven. Om de Kanaänitische invloeden vanuit de Baälsdienst op de Israëlitische

godsdiens beteer te kunnen plaatsen wordt een hoofdstuk, of eigenlijk een excursie, toegevoegd waarin de Kanaänitische god Baäl de belangrijkste plaats inneemt. Zijn leven, familie, werkzaamheden, enzovoort komen in dit hoofdstuk aan de orde. In het hoofdstuk dat handelt over New Age wordt allereerst de New Age-beweging in het algemeen beschreven om een zo goed mogelijk beeld van deze beweging te krijgen. Vervolgens worden een aantal zienswijzen die kenmerkend zijn voor het nieuwe-tijdsdenken meer in detail beschreven. Het hoofdstuk 'gevolgtrekkingen' bevat de vergelijking tussen de afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken. Allereerst wordt de achtste eeuw voor Christus vergeleken met de post-twintigste eeuw waarna overgegaan wordt tot de daadwerkelijke vergelijking van de afgodendienst met het nieuwe-tijdsdenken. Het slot van dit hoofdstuk bevat een vergelijking tussen de uitgelegde perikopen uit het boek Hosea en een aantal zienswijzen van de New Age-beweging.

Elk hoofdstuk wordt waar mogelijk afgesloten met een gevolgtrekking. Al deze gevolgtrekkingen vinden hun neerslag in het slothoofdstuk.

(GODSDIENST)-GESCHIEDSCHRIJVING

3.1 Geschiedschrijving in het algemeen

De laatste jaren zijn veel geschiedenissen van Israël op de markt verschenen. Dit heeft verschillende redenen.

Ten eerste kan geschiedenis geschreven worden met een bepaald uitgangspunt, bijvoorbeeld de geschiedenis van Israëls samenleving of de geschiedenis van Israëls koningen en veldslagen. Ten tweede kunnen verschillende soorten geschiedenissen geschreven worden, bijvoorbeeld een politieke geschiedenis, een godsdienst-geschiedenis of een geschiedenis van een bepaald tijdperk. Ten derde is het mogelijk dat de geschiedschrijving tot op heden onvolledig was of dat gegevens foutief geïnterpreteerd werden.

De geschiedenis van Israël is in beweging omdat opgravingen nog steeds nieuwe feiten aan het licht brengen.

Voor het schrijven van de/een geschiedenis van Israël staan de geschiedschrijver verschillende bronnen ter beschikking.

Allereerst het Oude Testament. In het Oude Testament komen echter tegenstrijdigheden voor. Ook zijn sommige dingen die verteld worden, fysiek onmogelijk. Deze problemen zijn deels opgelost toen aangenomen werd dat het Oude Testament een groeiproces doorgemaakt heeft en er verschillende bronnen aan ten grondslag liggen. De datering van deze bronnen staat echter ook weer volop in de belangstelling.

Een andere bron bestaat uit geschriften en kunstwerken uit het oude Nabije Oosten. Deze geschriften zullen echter met de nodige voorzichtigheid gehanteerd moeten worden, omdat er nogal eens in overdreven wordt, er leugens om bestwil in voorkomen en ze niet uitmunten in nauwkeurigheid.

Een derde bron is de archeologie van Palestina en het oude Nabije Oosten. Opgravingen zijn echter niet altijd even gemakkelijk te dateren en te interpreteren (Deist 1987:31-45).

Archeologie heeft zich ontwikkeld van een bijvak tot een volwaardig hoofdvak. Archeologie richt zich niet slechts op geschiedenis maar ook op bijvoorbeeld antropologie, de leer van de mens, en sociale- en natuurwetenschappen. Archeologie heeft bijgedragen in de ontwikkeling van bijbelkunde. Ten eerste heeft het de Bijbel teruggebracht tot zijn oorspronkelijke omgeving. Ten tweede verschaft archeologie kennis van onschatbare waarde doordat er buiten-bijbelse teksten ontdekt worden die een bijdrage leveren in het juiste verstaan van moeilijke en raadselachtige teksten. Ten derde kan archeologie een bijdrage leveren tot de geschiedenis in de Bijbel en soms zelfs met een andere zienswijze komen. Ten vierde legt archeologie het alledaagse leven van de doorsnee Israëliet bloot (Boshoff 1994b:121-131).

In oudtestamentische geschiedschrijving kan de Bijbel als uitgangspunt genomen worden, aangevuld door archeologische opgravingen maar ook omgekeerd. Een derde methode is om beide als even belangrijk te beschouwen.

Naast bovengenoemde drie bronnen staan de geschiedschrijver ook vroegere en moderne geschiedenissen van Israël ter beschikking (Deist 1987:31-45).

Binnen geschiedenis kan onderscheid gemaakt worden tussen oude en nieuwe geschiedenis. Oude geschiedenis is de geschiedenis van bijvoorbeeld koningen en veldslagen. Nieuwe geschiedenis wordt ook wel sociale geschiedenis genoemd en heeft betrekking op gewone mensen die geen invloed hadden op het verloop van de geschiedenis. Deze nieuwe of sociale geschiedenis is een reactie op de oude geschiedenis. Oude geschiedenis en nieuwe geschiedenis op zich leiden niet tot het gewenste resultaat. Oude en nieuwe geschiedenis moeten elkaar aanvullen (Boshoff 1994b:121-131).

De schriftelijke bronnen zullen echter geanalyseerd moeten worden en de archeologische bronnen geïnterpreteerd.

Ten slotte moet de geschiedschrijver besluiten wat voor soort geschiedenis beschreven zal worden, bijvoorbeeld politieke geschiedenis of economische geschiedenis. Geen enkele geschiedschrijver is in staat om aan te geven hoe een samenleving in het verleden er werkelijk uitgezien heeft en zich ontwikkeld heeft.

Elke schrijver gaat uit van bepaalde theorieën (Deist 1987:31-45).

3.2 Godsdienstgeschiedschrijving

3.2.1 Inleiding

De tekst van het Oude Testament is niet van de één op de andere dag tot stand gekomen maar heeft een lange ontstaansgeschiedenis. Een exegeet die op een verantwoorde manier uitspraken wil doen op grond van de tekst moet daarom kennis nemen van zoveel mogelijk kanten van de situatie waarin de tekst ontstaan is. Een aantal van deze zijden zijn: de woonplaats van de gelovigen, het godsdienstige en culturele milieu van de gelovigen, de taal waarin de teksten geschreven zijn, alsmede de wijde godsdienstige omgeving die de wereld van de gelovigen vormde (Boshoff 1994b:121-131). Boshoff (1994b:121-131) is overtuigd van het feit dat gedegen geschiedkundige kennis het op een juiste manier lezen van de tekst vergemakkelijkt. Kennis van de wijde godsdienstige omgeving van het oude Nabije Oosten en de vele stromingen in de godsdienst-geschiedenis van Israël, verschaffen informatie die nodig is voor een beter verstaan van de tekst (Boshoff 1994b:121-131).

Boshoff (1994b:121-131) poneert de stelling dat een historisch godsdienstige benadering kan bijdragen tot een beter verstaan van het Oude Testament als met de verscheidenheid van elke godsdienstige situatie rekening gehouden wordt.

Binnen de godsdienstwetenschap moet onderkend worden dat er niet alleen verschillende godsdiensten in elk tijdperk van de geschiedenis geweest zijn, maar dat er binnen alle godsdiensten ook gelijktijdig een veelvoud van opvattingen en gedachten is. Al deze opvattingen en gedachten spelen een belangrijke rol in de geschiedenis van welke godsdienst dan ook. Dit wordt aangeduid met de term: *religionsinterner Pluralismus*.

Naast geschiedschrijving, archeologie en godsdienstwetenschap kan ook het leven van de 'gewone' dorpsbewoner belangrijke informatie verschaffen die kan leiden tot de reconstructie van een historische godsdienst (Boshoff 1994b:121-131).

Coogan (1987:115-116) geeft aan dat de bijbelse godsdienst beschouwd moet

worden als een onderdeel van de Israëlitische godsdienst en de Israëlitische godsdienst als een onderdeel van de Kanaänitische godsdienst. De Israëlitische godsdienst mag ook niet gezien worden als een statische godsdienst maar moet gezien worden als een godsdienst die zich ontwikkeld heeft en beïnvloed is door andere culturen (Coogan 1987:115-116).

3.2.2 De Duitse religionsgeschichtliche Schule en de Scandinavische Myth and Ritual School

In de eerste helft van de twintigste eeuw ontwikkelden zich ten minste twee godsdienst-historische benaderingen van het Oude Testament. Enerzijds de voornamelijk Duitse religionsgeschichtliche Schule met daaraan verbonden de naam van Gunkel en anderzijds de Scandinavische Myth and Ritual School met de naam van Hooke.

De religionsgeschichtliche Schule maakt gebruik van buiten-bijbelse bronnen bij de bestudering van het Oude Testament en probeert de godsdienst te verstaan vanuit zijn eigen ontwikkeling. De Myth and Ritual School gaat uit van het feit dat er verschillende niveaus en stadia waargenomen kunnen worden in de godsdienst en de rituele gebruiken van Israël.

Het historisch onderzoek van de godsdienst in het Oude Testament is dus niet nieuw, maar kreeg een impuls door de opleving van sociologische belangstelling. Deze opleving heeft invloed gehad op het onderzoek van het Oude Testament en komt tot uitdrukking in geschiedschrijving, archeologie en godsdienstwetenschap (Boshoff 1994b:121-131).

3.2.3 De vergelijkende godsdienstbenadering

Naast de methoden van de Duitse religionsgeschichtliche Schule en de Scandinavische Myth and Ritual School kan ook de vergelijkende godsdienstbenadering bijdragen tot een beter begrip van de godsdienst in het Oude Testament. Vergelijkende studies hebben de horizon van de oudtestamentische geschiedenis verbreed. Dankzij vergelijkende studies kunnen denkbepelden waarvan

in de negentiende eeuw gedacht werd dat het latere ontwikkelingen in de overlevering van Israël waren, teruggebracht worden tot veel oudere modellen in de oosterse wereld. Dit als resultaat van buiten-bijbels bewijsmateriaal.

Al in 1899 merkte Driver (aangehaald door Kruger 1994:115-116) op dat het geloof, de omgangsvormen en de godsdienstige instellingen van het volk Israël niet los gezien kunnen worden van die van de andere volkeren. Er is in dit verband een wezenlijke overeenkomst tussen de volkeren zodat Israëls situatie niet opgevat mag worden als een regelrechte openbaring uit de hemel. Fohrer (aangehaald door Kruger 1994:116) benadrukte in 1973 het belang van vergelijkende godsdienstbenadering. Hij maakte de opmerking dat het bestuderen van de Israëlitische godsdienst binnen het kader van het oude Nabije Oosten onmisbaar is voor de studie van het Oude Testament en noodzakelijk is voor een goed verstaan. In 1990 beriep De Moor (aangehaald door Kruger 1994:116) zich op godsdienstig materiaal uit Egypte en Mesopotamië om de opkomst van Israëls godsdienst te beschrijven. Eveneens in 1990 wees Smith (aangehaald door Kruger 1994:116) op de samenhang tussen de vroege Israëlitische en Kanaänitische beschaving.

Ook de ontdekkingen in Ugarit moeten in ogenschouw genomen worden. Zij verschaffen een breder inzicht in het culturele erfgoed dat de Israëlieten deelden met de Kanaänieten. Dit materiaal legt bijvoorbeeld de overeenkomsten bloot tussen het beeld dat het volk Israël had van de Here en het beeld dat de Kanaänieten hadden van hun goden, overeenkomsten tussen offerrituelen en overeenkomsten tussen godsdienstige denkbeelden. Het is noodzakelijk dat van voornoemd materiaal gebruik gemaakt wordt en dat geprobeerd wordt het te integreren in reeds aanwezige kennis zodat een beter beeld ontstaat van de oudtestamentische godsdienst.

In 1905 merkte Jordan (aangehaald door Kruger 1994:116-117) op dat het in de vergelijkende godsdienstbenadering gaat om de overeenkomsten en de verschillen tussen de godsdiensten. Als er overeenkomsten zijn dan moet vastgesteld worden of deze overeenkomsten toegeschreven kunnen worden aan een gemeenschappelijke erfenis of wellicht aan de invloed van de ene godsdienst op de andere. In het geval van verschillen moet de vraag gesteld worden wat het unieke in de godsdienst is en waar dit unieke vandaan komt.

Het gaat in de vergelijkende godsdienstbenadering niet om het toetsen van de

waarheid van welke godsdienstige overlevering dan ook. Smart (aangehaald door Kruger 1994:117) benadrukte in 1987 dat het in de vergelijkende godsdienstbenadering gaat om telkens terugkerende modellen van godsdienstig denken, symboliek, rituelen en godsdienstige beleving die in de verschillende culturen aangetroffen kunnen worden.

In de vergelijkende godsdienstbenadering mag niet uitgegaan worden van het feit dat de oudtestamentische godsdienst van het begin af beschouwd wordt als zijnde verheven boven die van Israëls burens in het oude Nabije Oosten. Dit leidt onvermijdelijk tot vooroordeel en verdraaiing van de feiten. De Kanaänitische godsdienst is hiervan een sprekend voorbeeld. Voor de ontdekkingen in Ugarit in 1929 werden de Kanaänieten voorgesteld als een verschijning van alles wat slecht was en als een groep die zich ten koste van alles moest beschermen. Vergelijk: 'Neem u in acht, dat gij geen verbond sluit met de inwoners van het land, waarheen gij gaat, opdat zij niet tot een valstrik in uw midden worden. Integendeel, hun altaren zult gij omverhalen, hun gewijde stenen verbrijzelen en hun gewijde palen omhouwen. Want gij zult u niet nederbuigen voor een andere god, immers de Here, wiens naam Naijverige is, is een naijverig God. Sluit toch geen verbond met de inwoners van het land; wanneer zij hun goden overspelig nalopen en aan hun goden offeren, dan zouden zij u uitnodigen en gij zoudt van hun slachtoffer eten. Wanneer gij van hun dochters voor uw zonen neemt en zij haar goden overspelig nalopen, dan zouden zij tevens uw zonen tot overspelig nalopen van haar goden verleiden' (Exodus 34:12-16) en 'Wanneer de Here, uw God, u in het land gebracht zal hebben, dat gij in bezit gaat nemen, en Hij voor u uit vele volken verdreven zal hebben, de Hethieten, de Girgasiëten, de Amoriëten, de Kanaänieten, de Perizziëten, de Chiwwiëten, en de Jebusiëten, zeven volken, talrijker en machtiger dan gij, en de Here, uw God, hen aan u overgeleverd zal hebben, zodat gij hen verslaat, dan zult gij hen volkomen met de ban slaan; gij zult met hen geen verbond sluiten en hun geen genade verlenen. Gij zult u ook met hen niet verzwageren; uw dochters zult gij aan hun zonen niet geven, noch hun dochters nemen voor uw zonen; want zij zouden uw zonen van Mij doen afwijken, zodat zij andere goden zouden dienen, en de toorn des Heren tegen u zou ontbranden en Hij u weldra zou verdelgen. Maar aldus zult gij met hen doen: hun altaren zult gij afbreken, hun gewijde stenen verbrijzelen, hun gewijde

palen omhOUwen en hun gesneden beelden met vuur verbranden' (Deuteronomium 7:1-5). Het Oude Testament geeft een Israëlitische uitleg van de Kanaänitische godsdienst en geen onbevooroordeelde beoordeling van zijn ware aard. De bijbelse blik op de Kanaänieten komt (helaas) in hedendaagse wetenschappelijke werken nog steeds voor (Kruger 1994:115-120).

3.3 Gevolgtrekking

De geschiedschrijver moet allereerst besluiten wat voor soort geschiedenis van Israël hij wil schrijven. Deze geschiedenis kan echter niet geschreven worden aan de hand van de Bijbel alleen. De geschiedschrijver dient ook gebruik te maken van andere bronnen zoals geschriften en kunstwerken uit het oude Nabije Oosten, archeologie en moderne geschiedenissen van Israël om tot een zo objectief mogelijke beschrijving te komen. De geschiedschrijver dient zich verder bewust te zijn van zijn beperkingen en het feit dat het hem ter beschikking staande materiaal geanalyseerd en geïnterpreteerd moet worden. Godsdienst-geschiedschrijving is een van de vele facetten van geschiedschrijving. Om tot een evenwichtige beschrijving van de geschiedenis van een godsdienst, in dit geval de godsdienst van het volk Israël in de achtste eeuw voor Christus, te komen, heeft de schrijver verschillende benaderingen tot zijn beschikking. Enkele voorbeelden zijn het onderkennen van *religionsinterner Pluralismus*, de benadering van de Duitse *religionsgeschichtliche Schule*, de benadering van de Scandinavische *Myth and Ritual School* en de vergelijkende godsdienstbenadering.

DE GESCHIEDENIS VAN ISRAËL EN JUDA IN DE ACHTSTE EEUW VOOR CHRISTUS

‘Het woord des Heren, dat tot Hosea, de zoon van Beëri, kwam, in de dagen van Uzzia, Jotam, Achaz en Jechizkia, koningen van Juda, en in de dagen van Jerobeam, de zoon van Joas, koning van IsraëL.’ (Hosea 1:1)

4.1 Inleiding

4.1.1 Splitsing Noordrijk en Zuidrijk

Na de dood van Salomo, die in IsraëL regeerde van ongeveer 961-922 voor Christus, ontstond er een breuk in de personele unie tussen het noordelijke IsraëL en het zuidelijke Juda. Vergelijk: I Koningen 12:1-20 en II Kronieken 10 (Jagersma 1979:176).

In het noordelijke IsraëL besteeg Jerobeam I de troon en in het zuidelijke Juda Rechabeam (De Vaux 1973, 1:174-176).

4.1.2 Gebruikte jaartallen

Bosman (1987:59-60) merkt op dat de samenstelling van de boeken I en II Koningen beïnvloed is door de synchronisering van de regeringsperioden van de Israëlitische en Judese koningen. De koningsverhalen zijn gerangschikt in blokken. Deze blokken bestaan uit koningen die in dezelfde tijd geregeerd hebben. De nadruk valt bij toerbeurt op het koninkrijk van IsraëL en dat van Juda. De regeringsperiode van een

bepaalde koning wordt eerst in z'n geheel beschreven voordat overgegaan wordt naar de volgende koning. Dit heeft tot gevolg dat er niet gesproken kan worden van een lineaire chronologie (een opeenvolging van tijd). Long (aangehaald door Bosman 1987:60) beschouwt I en II Koningen als een uitgebreide aaneenschakeling omdat de verhalen volgens regeringsperioden als de schakels van een ketting gerangschikt zijn. Onafhankelijk overgeleverde koningsverhalen zijn als de schakels van een ketting met elkaar verbonden (Bosman 1987:59-60).

In dit hoofdstuk is voornamelijk gebruik gemaakt van de geschiedenis van het volk Israël geschreven door Bright (1980), Jagersma (1979) en Noth (1960).

In de drie geschiedenissen komen de jaartallen niet altijd helemaal overeen. In deze verhandeling worden de jaartallen vermeld volgens Bright (1980).

4.2 De algemene situatie in de eerste helft van de achtste eeuw voor Christus

De achtste eeuw voor Christus was Israël en Juda goedgezind. Het bracht hen voorspoed, welvaart, rust en kalmte die ze te danken hadden aan bekwame heersers, en niet gekend hadden sinds de dagen van David en Salomo. Het was een soort Gouden Eeuw (Bright 1980:255). Een geldeconomie deed haar intrede (Noth 1960:218). De voornaamste reden van de welvaart was echter gelegen in het feit dat de gebeurtenissen in de wereld een gunstige wending namen waardoor Israël in een voordelige positie terecht kwam (Bright 1980:255). Anderzijds verscherpte de tegenstelling tussen rijk en arm. De profeten Amos, Jesaja en Micha beschrijven deze ontwikkeling in haar volle omvang (Noth 1960:218).

In 811 voor Christus kwam in Assyrië Adad-Nirari III aan de macht die regeerde tot 784 voor Christus. Hij volgde Salmanassar III op die regeerde van 859-825 voor Christus en diens zoon Shamshi-adad V wiens regeringsperiode zich uitstrekte van 824-812 voor Christus. Evenals zijn voorgangers maakte hij verschillende veldtochten. Verscheidene landen, waaronder Israël, moesten de veldtochten bekopen met het betalen van schatting (Bright 1980:255-256).

4.3 De koningen Jerobeam II en Uzzia

De herrijzenis van Israël en Juda bereikte haar hoogtepunt tijdens de regeringsperioden van Jerobeam II, 786-746 voor Christus, in Israël en Uzzia, 783-742 voor Christus, in Juda. Jerobeam II was één van Israëls sterkste militaire leiders. Slechts twee van zijn overwinningen worden beschreven. Vergelijk bijvoorbeeld: ‘Gij, die u verheugt over Lo-Debar, die zegt: Hebben wij niet door onze kracht Karnaïm voor ons veroverd?’ (Amos 6:13). Hij wist de noordelijke grens terug te brengen naar waar de grens lag ten tijde van David en Salomo. Vergelijk: ‘Hij heroverde het gebied van Israël, van de weg naar Hamat tot de zee der Vlakte, volgens het woord dat de Here, de God van Israël, gesproken had door zijn knecht, de profeet Jona, de zoon van Amittai, uit Gat-Hachefer’ (II Koningen 14:25). In het zuiden lag de grens van Israël nabij de Dode Zee. Vergelijk: ‘Voorwaar, zie, Ik verwek over u, huis Israëls, luidt het woord van de Here, de God der heerscharen, een volk dat u zal verdrukken van de weg naar Hamat tot de beek der Araba’ (Amos 6:14). De Moabieten en Ammonieten werden door hem uit Israël verdreven naar hun eigen grondgebied.

Uzzia kwam in Juda als zestienjarige op de troon. Vergelijk: ‘Hij was zestien jaar oud, toen hij koning werd; hij regeerde tweeënvijftig jaar te Jeruzalem....’ (II Koningen 15:2). Hij herstelde de verdedigingswerken van Jeruzalem, reorganiseerde het leger en ontwierp houten geraamtes die op de muren van verdedigingstorens gezet konden worden. In deze houten geraamtes werden schilden geplaatst die dienden om kogels en pijlen tegen te houden. Vergelijk: ‘Uzzia bouwde in Jeruzalem torens aan de Hoekpoort, aan de Dalpoort en aan de Punt, en hij versterkte die. Voorts had Uzzia een leger, ten oorlog geoefend, dat te velde trok, ingedeeld in troepen volgens de telling door de schrijver Jeïel en de beampte Maäseja, onder leiding van Chananja, één van de oversten des konings. Het gehele getal van de familiehoofden der krijgsknechten bedroeg tweeduizend zeshonderd. Onder hun leiding stond een leger van driehonderdzevenduizend vijfhonderd tot de krijg geoefende strijdbare mannen om de koning tegen de vijand te helpen. Uzzia verschaftte aan het gehele leger schilden, speren, helmen, pantsers, bogen en slingerstenen. Ook vervaardigde hij te Jeruzalem kunstig bedachte oorlogswerktuigen

om op de torens en de hoeken geplaatst te worden tot het afschieten van pijlen en grote stenen. Wijd en zijd verbreidde zich zijn roem, want hij werd wonderbaar geholpen, totdat hij machtig geworden was' (II Kronieken 26:9 en 11-15). Ook ondernam hij aanvalsmoeuvres. Vergelijk: 'Hij trok uit en streed tegen de Filistijnen, slechtte de muren van Gat, Jabne en Asdod en bouwde versterkingen bij Asdod en in het gebied der Filistijnen. God hielp hem tegen de Filistijnen, tegen de Arabieren die in Gur-Baäl woonden, en tegen de Meünieten. De Ammonieten brachten Uzzia schatting. En tot in Egypte verbreidde zich zijn roem, want hij klom tot een toppunt van macht' (II Kronieken 26:6-8). Hij herbouwde en heropende de haven van Esjon-Geber (Elat) ten behoeve van de handel met het zuiden. Vergelijk: 'Hij versterkte Elat en bracht het aan Juda terug, nadat de koning bij zijn vaders te ruste was gegaan' (II Koningen 14:22). In de Negev en de zuidelijke woestijn bouwde hij forten om de handelskaravanen bescherming te bieden. Aan het eind van zijn leven werd Uzzia getroffen door melaatsheid, vergelijk: 'De Here sloeg de koning, zodat hij melaats was tot de dag van zijn dood, en hij woonde in een afgezonderd huis' (II Koningen 15:5a), en was genoodzaakt de macht in naam over te dragen aan zijn zoon Jotam, vergelijk: 'Terwijl Jotam, de zoon des konings, het paleis beheerde en het volk des lands bestuurde' (II Koningen 15:5b). Zelf bleef hij de machthebber achter de schermen.

In het midden van de achtste eeuw voor Christus was de omvang van Israël en Juda samen min of meer hetzelfde als in de tijd van Salomo. De voorspoed en welvaart stegen uit boven het peil ten tijde van Salomo. Geen enkele Israëliet kon zich deze mate van welvaart herinneren. Ook in Juda heerste voorspoed. De groei van de bevolking nam sterk toe. De steden waren niet meer in staat om iedereen huisvesting te verlenen. In de Negev woonden in deze periode meer mensen dan ooit tevoren. De industrie floreerde. Israël en Juda bevonden zich op het hoogtepunt van hun welvaart en voorspoed. Men had een groot vertrouwen in de beloften van God voor de toekomst (Bright 1980:257-259).

4.4 De profeten Amos en Hosea

Helaas was niet alles rozengeur en manenschijn. De profeten Amos en Hosea verschaffen een blik in het binnenste van de Israëlitische samenleving. Hieruit blijkt dat tenminste Israël zich bevond in een staat van verval, maatschappelijk, zedelijk en godsdienstig. De welvaart in de achtste eeuw voor Christus was de koortsachtige gloed van Israëls dodelijke ziekte.

Amos verhaalt dat de Israëlitische samenleving gekenmerkt werd door onrechtvaardigheid en een schrille tegenstelling tussen rijk en arm. De keuterboer was vaak overgeleverd aan de welwillendheid van de geldschieter en de minste of geringste tegenslag bracht hem aan de rand van de afgrond. Vergelijk: 'Ik echter, Ik heb u gegeven reinheid van tanden in al uw steden en broodgebrek in al uw woonplaatsen. Toch hebt gij u niet tot Mij bekeerd, luidt het woord des Heren. En Ik, Ik heb u de regen onthouden, toen het nog drie maanden vóór de oogst was; en Ik liet het regenen op de ene stad, maar op de andere stad liet Ik het niet regenen; de ene akker werd beregend, en de andere, waarop geen regen viel, droogde uit. En twee, drie steden wankelden naar één stad om water te drinken, maar zij werden niet verzadigd. Toch hebt gij u niet tot Mij bekeerd, luidt het woord des Heren. Ik heb u geslagen met brandkoren en met honigdauw, uw hoven en wijngaarden heb Ik doen verdorren; uw vijgebomen en olijfbomen vrat de sprinkhaan op. Toch hebt gij u niet tot Mij bekeerd, luidt het woord des Heren' (Amos 4:6-9). De rijken verrijkten zich ten koste van de armen door bijvoorbeeld vervalsing van maten en gewichten. Vergelijk: 'Omdat zij de rechtvaardige voor geld verkopen en de arme om een paar schoenen' (Amos 2:6b), 'Daarom, omdat gij de geringe vertrapt en hem geschenken in koren afperst....' (Amos 5:11) en 'Hoor dit, gij die fel zijt op de arme, om de weerlozen des lands te vernietigen, denkend: Wanneer is de nieuwe maan voorbij, dat wij koren kunnen verkopen, en de sabbat, dat wij graan te koop kunnen aanbieden, met verkleining van de efa, met vergroting van de sikkal, met bedrieglijk gebruik van een valse weegschaal, ten einde de geringen te kopen voor geld en de arme om een paar schoenen; en wij verkopen afval voor graan!' (Amos 8:4-6). De armen werden in groten getale uitgeschud door de rijken. Vergelijk: 'Zij haten in de poort wie opkomt voor het recht, en verafschuwen wie spreekt in oprechtheid.

Daarom, omdat gij de geringe vertrappt en hem geschenken in koren afperst, - ook al hebt gij huizen van gehouwen steen gebouwd, gij zult er niet in wonen; ook al hebt gij kostelijke wijngaarden geplant, gij zult er de wijn niet van drinken. Want Ik weet, dat uw overtredingen vele zijn, en uw zonden talrijk, - gij die de rechtvaardige benauwt, die losgeld aanneemt, en die de armen in de poort terzijde dringt' (Amos 5:10-12) (Bright 1980:259-260).

De profeet Hosea verzette zich tegen de verering van andere goden. Hij voer uit tegen de praktijk van de Israëlitische godsdienst die beïnvloed was door de heidense Baälsdienst. Hosea wees op het zedelijke verval dat dit met zich meebracht. Vergelijk: Hosea 4:1-14, 6:8-10 en 8:5 en volgende. Hosea beschuldigde het volk Israël van het feit dat het de grote daden van de Here vergeten was. Vergelijk: Hosea 11:1-4 en 13:4-8. Omdat Hosea bij het volk geen berouw opmerkte, vergelijk: Hosea 5:15-6:6 en 7:14-16, geloofde hij dat het volk gedoemd was tot de ondergang, vergelijk: Hosea 7:13 en 9:11-17. Ondanks alles gloorde in Hosea de hoop dat de Here in zijn onmetelijke liefde het volk Israël zijn zonden zou vergeven en het volk opnieuw aan hem zou verbinden. Vergelijk: Hosea 2:13-22, 11:8-11 en 14:1-7 (Bright 1980:263).

4.5 Het maatschappelijk verval in noordelijk Israël

De maatschappelijke structuur van Israël onderging in deze tijd een totale verandering. Van oudsher was Israël een stammenbond geformeerd in een verbond met de Here. Er was geen sprake van klassenverschillen. De grondslag van alle maatschappelijke verbintenissen was het verbond met de Here. De verbondswet deed uitspraak over alle geschilpunten. Dit alles was veranderd. De opkomst van het koningschap had een bevoorrechte klasse geschapen, de band tussen de stammen verzwakt en het saamhorigheidsgevoel dat kenmerkend was voor een stammenbond, vernietigd. Het opnemen van een groot aantal Kanaänieten met een vijandige achtergrond zonder kennis van een samenleving bestaande uit stammen, had Israël veel inwoners opgeleverd die niets afwisten van het verbond en de verbondswet. Het verbond met de Here was nog slechts uiterlijk aanwezig ook al diende het volk in

naam de Here. De verbondswet had weinig tot geen betekenis meer. Israëls samenleving had zijn stamvaderlijk model verloren maar daarvoor niets in de plaats gekregen (Bright 1980:260).

4.6 De godsdienstige achteruitgang in noordelijk Israël

Maatschappelijk verval gaat meestal gepaard met godsdienstige achteruitgang. Hoewel de voornaamste heiligdommen in Israël nog druk bezocht werden, bekritiseerden bijvoorbeeld de profeten Amos en Hosea Israëls godsdienst. Volgens hen was het duidelijk dat de Here niet meer in een zuivere vorm gediend werd. Vergelijk: 'Komt naar Betel en pleegt afval, naar Gilgal - vermeerderd de afval! Brengt des morgens uw slachtoffers, op de derde dag uw tienden! Ontsteekt een lofoffer van het gezuurde en roept vrijwillige offers uit; doet het horen! Zo wilt gij het immers gaarne, o Israëlieten, luidt het woord van de Here Here' (Amos 4:4-5) en 'Ik haat, Ik veracht uw feesten, en kan uw samenkomsten niet luchten. Ja, als gij Mij brandoffers brengt, en uw spijsoffers, heb Ik daaraan geen welgevallen, en uw vredeoffer van mestkalveren wil Ik niet aanzien. Doe van Mij weg het getier van uw liederen, het getokkel van uw harpen wil Ik niet horen. Maar laat het recht als water golven, en gerechtigheid als een immer vloeiende beek' (Amos 5:21-24). Naar hun mening waren de meeste plaatselijke heiligdommen zonder meer heidens en werd de natuurgodsdienst met zijn ontierende rituelen overal gepraktiseerd. Vergelijk: Hosea 1-3 en Hosea 4:11-14.

Veel Israëlieten aanbaden Baäl. Het schijnt dat zelfs de officiële staatsgodsdienst veel heidense rituelen opgenomen had. Vergelijk: '...en een man en zijn vader gaan naar hetzelfde meisje, om mijn heilige naam te ontwijden; op verpande klederen strekken zij zich uit naast elk altaar, en de wijn der beboeten drinken zij in hun godshuizen' (Amos 2:7-8) en 'En tevens gedragen Sikkut, uw koning, en Kewan, uw stergod, uw beelden die gij u gemaakt hebt?' (Amos 5:26).

Van een godsdienst die zo verwaterd was, kon niet meer verwacht worden dat er nog enig gevoelen met betrekking tot de verbondswet was. Van de kant van de priesters, heidenen of half heidenen, zeker niet. Opvallend is dat van de kant van de

profetenstand geen enkele berisping kwam. In het verleden hadden ze nooit gearzeld om zich in de naam van de Here te verzetten. Velen hadden zich wellicht neergelegd bij de ontstane situatie. De profeten waren het slachtoffer geworden van omkoping en waaiden mee met de corrupte wind die Israël teisterde. Ze hadden nog slechts belangstelling voor hun eigen inkomsten. Vergelijk: ‘Vervolgens zeide Amasja tot Amos: Ziener! Ga heen, vlucht naar het land van Juda; eet daar brood, en profeteer daar’ (Amos 7:12) en ‘Zo zegt de Here aangaande de profeten die mijn volk verleiden; die, als zij iets met hun tanden te bijten krijgen, heil verkondigen, maar tegen hem die hun niets in de mond steekt, de oorlog uitroepen. De hoofden spreken er recht voor geschenken, en de priesters geven er onderricht om loon, en de profeten plegen er waarzeggerij voor geld, en daarbij steunen zij op de Here en zeggen: Is de Here niet in ons midden? Ons zal geen kwaad overkomen!’ (Micha 3:5 en 11) (Bright 1980:260-261).

4.7 Het protest van de profeten Amos en Hosea

Desalniettemin heerste er in Israël een optimistische stemming. Deze stemming kwam voort uit de trots op de macht van Israël en het feit dat er internationaal gezien geen wolkje aan de lucht was. Anderzijds uit het vertrouwen op de Here. Er had een innerlijke afval van Israëls geloof plaatsgevonden. De grote daden van de Here ten aanzien van Israël werden echter nog steeds in de eredienst aangehaald en het verbond met de Here periodiek bevestigd. Maar het schijnt dat dit gedaan werd om de bescherming van de Here voor de toekomst zeker te stellen, vergelijk: ‘Hoor dit woord, dat de Here over u spreekt, gij Israëlieten, over het ganse geslacht dat Ik uit het land Egypte heb gevoerd: U alleen heb Ik gekend uit alle geslachten van het aardrijk; daarom zal Ik al uw ongerechtigheden aan u bezoeken’ (Amos 3:1-2) en ‘Zijt gij voor Mij niet gelijk aan de kinderen der Ethiopiërs, o kinderen Israëls? luidt het woord des Heren. Heb Ik Israël niet uit het land Egypte gevoerd en de Filistijnen uit Kaftor en de Arameeërs uit Kir?’ (Amos 9:7), als verplichting door de Here opgelegd, vergelijk: ‘En Ik had nog wel de Amoriet verdelgd voor hun aangezicht, al was hij dan hoog als de ceders en sterk als de eiken; ja Ik roeide zijn vrucht uit van

boven en zijn wortels beneden; en Ik had u nog wel uit het land Egypte gevoerd en u veertig jaren in de woestijn geleid, opdat gij het land der Amorieten in bezit zoudt nemen; en uit uw zonen verwekte Ik er tot profeten en uit uw jongelingen tot nazireeërs. Is dat soms niet zo, gij Israëlieten? luidt het woord des Heren. Maar gij geeft de nazireeërs wijn te drinken, en gebodt de profeten: Gij moogt niet profeteren!’ (Amos 2:9-12), en door de verbondsbepalingen die grotendeels vergeten waren. Het schijnt dat het idee postgevat had dat de verbintenis tussen God en het volk bestond uit het feit dat het land onvoorwaardelijk verzekerd was van Gods genade. De verbondsverbintenis, voor zover nog bestaand, was verworden tot een zuiver cultische zaak. De verbondsverbintenis bestond nog slechts uit rituelen die plaatsvonden bij de heiligdommen. Desondanks vertrouwde Israël in de dag van de komst van de Here. Vergelijk: ‘Wee hun, die verlangen naar de dag des Heren! Wat toch zal de dag des Heren voor u zijn? Duisternis is hij, en geen licht! Zoals wanneer iemand vlucht voor een leeuw, en een beer overvalt hem; en hij komt naar huis en leunt met zijn hand aan de muur, en hem bijt een slang! Duisternis zal immers de dag des Heren zijn en geen licht, ja donker en zonder glans’ (Amos 5:18-20). De godsdienst van Israël was een puur heidense godsdienst geworden (Bright 1980:261-262).

4.8 Het begin van Israëls ondergang

Tot het midden van de achtste eeuw voor Christus had Israël zijn politieke onafhankelijkheid weten te behouden. Na het midden van de achtste eeuw voor Christus zou daar verandering in gaan komen. De macht van Assyrië kwam als een donkere wolk boven Israël te hangen. De boeken Koningen en Kronieken verschaffen hierover informatie samen met de profeten Jesaja, Micha en Hosea.

Met de dood van Jerobeam II in 746 voor Christus gaat de geschiedenis van Israël een noodlottige tijd tegemoet. Een tijd van onrust breekt aan. Binnen vijftwintig jaren zal Israël van de kaart verdwenen zijn.

De dagenraad van de macht van Assyrië deed zijn intrede (Bright 1980:269-270).

4.9 De troonsbestijging van Tiglatpileser III in Assyrië

In 745 voor Christus kwam in Assyrië Tiglatpileser III aan de macht en hij regeerde tot 727 voor Christus (Bright 1980:270). De troonsbestijging van Tiglatpileser III viel samen met de dood en het einde van de regering van zowel koning Uzzia in Juda als koning Jerobeam II in Israël (Noth 1960:253). Hij was een uitmuntend staatsman. Tijdens de eerste jaren van zijn regering was hij druk in de weer met veldtochten om Assyrië te heroveren en uit te breiden (Bright 1980:270). Tiglatpileser III breidde zijn rijk in snel tempo uit en ook de koninkrijken van Juda en Israël werden door hem ingenomen. Deze inname betekende het einde van de politieke onafhankelijkheid van Israël. Tot het eind van zijn geschiedenis bleef Israël afhankelijk van buitenlandse mogendheden. Tot Tiglatpileser III de troon besteeg, was het voor Israël mogelijk gebleken een min of meer eigen koers te varen. Hieraan kwam nu een eind. De troonsbestijging van Tiglatpileser III zou een keerpunt in de geschiedenis blijken te zijn. De geschiedenis van Israël zou deel gaan uitmaken van de zogenaamde wereldgeschiedenis. Deze wereldgeschiedenis zou grote invloed gaan uitoefenen op het leven van alle dag in Israël (Noth 1960:254).

Tiglatpileser III begon in 740 voor Christus met de inlijving van Syrië en Palestina (Noth 1960:259). Rond 738 voor Christus was het hem gelukt vele landen in Syrië en noordelijk Palestina in te lijven (Bright 1980:271). De landen in het zuidelijke deel van Syrië-Palestina die niet onmiddellijk ingelijfd werden, waaronder Juda, moesten de macht van Assyrië erkennen door het betalen van schatting (Noth 1960:259).

4.10 De godsdienstige gevolgen van Assyrië's macht

Deze onderwerping had grote gevolgen voor het geloof van Israël in God. God had zijn macht getoond in het leiden en bewaren van zijn volk. God had het volk Israël het beloofde land geschonken. God was het volk nabij geweest in zijn oorlogen. Hij had beloofd dat het koningshuis van David zou standhouden. Hij had laten zien dat Hij de wereld geschapen had en erover regeerde. Hij had gezegd dat Hij met Israël een bijzonder plan had temidden van de volkeren. Zou God nu de ondergeschikte

blijken te zijn van de goden van Assyrië in wiens naam de Assyrische koningen streken en aan wie zij hun overwinningen toeschreven? Velen in Israël zullen zo gedacht hebben. Velen zullen gewacht hebben op een wonder van Gods kant en even zoveel keren teleurgesteld zijn als het wonder uitbleef.

In het midden van de achtste eeuw voor Christus kwam er een stem op die tegen de gedachten van het volk inging. Het was de stem van de profeten. De eersten van een reeks profeten waren Amos en Hosea. Beiden stelden de afval van het volk aan de kaak. Mannen door God geroepen brachten zijn heilige boodschap naar voren. De inhoud van de boodschap was dat de gebeurtenissen die in de wereldgeschiedenis plaatsvonden het heilig oordeel waren van de God in wiens naam zij spraken: de God van Israël. God liet in de geschiedenis zien dat Hij niet alleen de God van het volk Israël was maar de God van de gehele wereld die boven de menselijke geschiedenis staat. De geschiedenis bleek dus niet langer de geschiedenis van één volk te zijn maar de geschiedenis van de wereld die door God geregeerd wordt.

De profeten waren de eersten die de gebeurtenissen van hun tijd vanuit dit oogpunt mochten belichten. De gebeurtenissen van hun tijd waren het begin van een goddelijk plan. Het spreken van profeten komt veelal voor in de geschiedenis van Israël hoewel Gods plan ook gevolgen had voor Israëls buurvolken en zelfs voor geheel Syrië-Palestina. Steeds wanneer de geschiedenis een wending nam, klonk de stem van de profeten. De profeten hamerden op het feit dat de gebeurtenissen die plaatsvonden in de geschiedenis van Israël gevolgen waren van de afval van het volk van God. God gebruikte de hele geschiedenis van het Oude Oosten voor dit doel. Zo werd de machtige koning van Assyrië een instrument in de hand van God, vergelijk: 'Wee Assur, die de roede van mijn toorn is en in welks hand mijn gramschap is als een stok' (Jesaja 10:5), maar ook de Neo-Babylonische koning Nebukadnessar, vergelijk: 'Nu heb Ik al deze landen in de macht van Nebukadnessar, de koning van Babel, mijn dienaar, gegeven; ja, zelfs het gedierte des velds heb Ik hem gegeven om hem dienstbaar te zijn' (Jeremia 27:6), en de Perzische koning Cyrus, vergelijk: 'Zo zegt de Here tot zijn gezalfde, tot Kores, wiens rechterhand Ik gevat heb om volken vóór hem neer te werpen: de lendenen van koningen ontgord Ik; om deuren vóór hem te openen, geen poorten blijven gesloten' (Jesaja 45:1).

Israël bleef dus het middelpunt van de wereldgeschiedenis omdat het Gods oordeel

over zich heen gehaald had en niet vanwege leidende macht en geschiedkundig belang.

De boodschap van de profeten zou spoedig werkelijkheid blijken te worden (Noth 1960:254-257).

4.11 De maatschappelijke gevolgen van Assyrië's macht

De werkwijze van Tiglatpileser III verschilde van die van zijn voorgangers. Het ging hem niet alleen om de schatting maar zijn veroveringen hadden een blijvend karakter. Als een overwonnen land rebelleerde, werden de overtredders gedeporteerd en het land werd door Tiglatpileser III tot een provincie van Assyrië gemaakt (Bright 1980:271).

4.12 Politieke onrust in Israël

In de tien jaren die volgden op de dood van Jerobeam II versleet Israël vijf koningen. Jerobeams zoon Zekarja werd na een regeringsperiode van zes maanden, 746-745 voor Christus, vermoord door Sallum, de zoon van Jabes. Sallum werd op zijn beurt een maand later vermoord door Menachem, de zoon van Gadi. Vergelijk: 'Sallum, de zoon van Jabes, werd koning in het negenendertigste jaar van Uzzia, de koning van Juda; hij regeerde een volle maand te Samaria. Toen trok Menachem, de zoon van Gadi, uit Tirsa op, kwam naar Samaria en sloeg Sallum, de zoon van Jabes, te Samaria dood. En hij werd koning in zijn plaats' (II Koningen 15:13-14).

Menachem besloot schatting te betalen aan Tiglatpileser III. De schatting werd betaald door middel van belasting die van elke Israëlitische grondbezitter geheven werd. Menachem gaf de onafhankelijkheid van het land op in de hoop dat Tiglatpileser III hem op de troon zou laten. Dit werd hem door Israëlitische vrijheidsstrijders niet in dank afgenomen. Daarom werd zijn zoon Pekachja die hem opvolgde en regeerde van 737-736 voor Christus, door één van zijn officieren, Pekach, de zoon van Remaljahu, vermoord. Pekach besteeg daarop zelf de troon. Zo

gauw Pekach de troon bestegen had, werd hij de leider van een anti-Assyrische coalitie. Dit leidde tot een oorlog met Juda.

Hosea verhaalt uitgebreid over deze periode in Hosea 4:1-3, Hosea 5:13, Hosea 7:1-7 en 11, Hosea 8:4, Hosea 10:3 en volgende en Hosea 12:1. Israël miste de sterke hand van Jerobeam II. De opkomst van Assyrië droeg bij tot de ontbinding van Israël. Het heidendom kwam op en dronkenschap en (seksuele) losbandigheid onder het mom van godsdienst waren aan de orde van de dag. Vergelijk: Hosea 4:11-14 en 17 en volgende en 'Wee de trotse kroon van Efraïms beschonkenen, de afvallende bloem: het prachtig hoofdsieraad van het vruchtbare dal van wie door de wijn zijn overmand. Zie, de Here heeft een die sterk is en krachtig; die als een hagelslag, een verwoestende storm, als een stortbui van geweldige, overstromende wateren met kracht tegen de grond werpt: met voeten vertreden wordt de trotse kroon van Efraïms beschonkenen. En met de afvallende bloem, het prachtig hoofdsieraad op het hoofd van het vruchtbare dal, daarmee zal het gaan als met een vroege vijg vóór de oogst, die iemand ziet en zo uit de hand opslokt' (Jesaja 28:1-4). Israël stond aan de rand van de afgrond.

Aan het verbond met de Here werd niet meer gedacht. Het land verkeerde in een staat van totale chaos. Het feit dat de één na de ander onrechtmatig de troon besteeg, werd door Hosea aangemerkt als zonde tegenover de Here. Vergelijk: Hosea 8:4 en Hosea 10:3 en volgende.

De profeet Hosea voorspelt onder andere in Hosea 9:11-17 en Hosea 13:9-16 de ondergang van Israël. Daar bleef het echter voor Hosea niet bij. Een nieuw begin was mogelijk. Vergelijk: Hosea 2:14 en volgende en Hosea 12:9. Er was een mogelijkheid tot herstel van het verbond tussen God en het volk. Vergelijk: Hosea 2:16-23 en Hosea 14:1-7 (Bright 1980:271-273).

4.13 De Syro-Efraïmitische oorlog

Onder Pekach die van 736-732 voor Christus regeerde, beging Israël een fatale misstap die het de toorn van Assyrië op de hals haalde (Bright 1980:273). Pekach, de zoon van Remaljahu, had in Israël op een gewelddadige manier de troon bestegen

(Noth 1960:259). Pekach verzette zich tegen Assyrië. Samen met Resin, de koning van het Aramese koninkrijk Damascus, vormde hij voor dat doel een coalitie. Zij verzochten Juda in de persoon van Jotam, de zoon van Uzzia, die regeerde van 742-735 voor Christus, ook deel te nemen. Juda weigerde omdat het onafhankelijk wilde blijven. Pekach en Resin gingen hiermee niet akkoord en vatten het plan op om stappen te ondernemen. Op dat moment stierf Jotam en werd opgevolgd door zijn zoon Achaz die nu het doelwit werd van Pekach en Resin (Bright 1980:273). Achaz was echter ook niet van plan om zijn medewerking te verlenen aan een anti-Assyrische coalitie (Noth 1960:259). De coalitie viel Juda in het noorden binnen en trok op naar Jeruzalem, vergelijk: 'Toen trok Resin, de koning van Aram, met Pekach, de zoon van Remaljahu, de koning van Israël, op ten strijde tegen Jeruzalem. En zij belegerden Achaz, maar konden in de strijd de overhand niet behalen' (II Koningen 16:5), met als doel Achaz van de troon te stoten en te vervangen door een zekere Tabeal uit Aram in zijn plaats, vergelijk: 'Wij zullen optrekken tegen Juda, het schrik aanjagen, het voor ons veroveren en de zoon van Tabeal daarin koning maken' (Jesaja 7:6) (Bright 1980:273). Tabeal zou dan Juda in de anti-Assyrische coalitie kunnen brengen (Noth 1960:259). Ondertussen besloten de Edomieten die aan Juda onderworpen waren, het juk van zich af te schudden. Ook vielen de Filistijnen Juda binnen met als resultaat dat Juda van drie zijden aangevallen werd (Bright 1980:273). Achaz kwam nogal in het nauw te zitten en werd bang. Vergelijk: 'Toen men het koningshuis van David berichtte: Aram is neergestreden op Efraïm, beefde zijn hart en ook het hart van zijn volk, zoals de bomen van het woud beven voor de wind' (Jesaja 7:2) (Noth 1960:260). Achaz zocht daarop hulp bij Tiglatpileser III. De profeet Jesaja waarschuwde hem voor deze stap en raadde hem aan te vertrouwen op de beloften die de Here aan David gedaan had. Vergelijk: Jesaja 7:1-17. Achaz sloeg deze raad in de wind en zond een enorm geschenk uit de tempel en de schatkist in Jeruzalem naar Tiglatpileser III en vroeg hem om hulp tegen de vijanden Aram en Israël. Daarmee verkreeg hij diens hulp. Vergelijk: 'Toen zond Achaz boden naar Tiglatpileser, de koning van Assur, om te zeggen: Ik ben uw knecht en uw zoon; trek op en verlos mij uit de macht van de koning van Aram en uit de macht van de koning van Israël, die tegen mij zijn opgetrokken. Achaz nam het zilver en het goud, dat zich bevond in het huis des Heren en in de schatkamers van

het koninklijk paleis en hij zond het als een geschenk aan de koning van Assur. En de koning van Assur gaf hem gehoor; de koning van Assur trok op tegen Damascus, nam het in en voerde de bevolking in ballingschap weg naar Kir; en Resin bracht hij ter dood' (II Koningen 16:7-9). Tiglatpileser III viel de coalitie aan en vernietigde deze in zijn geheel (Bright 1980:274). Dit betekende het voortijdige einde van de Syro-Efraïmitische oorlog (Noth 1960:260). In 734 voor Christus onderwierp Tiglatpileser III de Filistijnen en in 733 voor Christus werd geheel Israël vanwege zijn anti-Assyrische houding door hem onder de voet gelopen. Een deel van de bevolking werd gedeporteerd en vele steden werden vernietigd. Vergelijk: 'In de dagen van Pekach, de koning van Israël, kwam Tiglatpileser, de koning van Assur, en veroverde Ijjon, Abel-Bet-Maäka, Janoach, Kedes en Hasor, Gilead en Galila, het gehele land van Naftali; en hij voerde de bevolking in ballingschap naar Assur' (II Koningen 15:29). Het veroverde gebied werd verdeeld in drie provincies: Gilead, Megiddo en Dor (Bright 1980:274).

4.14 Koning Hosea en de ondergang van Israël

Tiglatpileser III zou geheel Israël vernietigd hebben ware het niet dat Pekach vermoord werd door Hosea, de zoon van Ela. Vergelijk: 'En Hosea, de zoon van Ela, smeedde een samenzwering tegen Pekach, de zoon van Remaljahu; hij sloeg hem dood en werd koning in zijn plaats in het twintigste jaar van Jotam, de zoon van Uzzia' (II Koningen 15:30). Hosea gaf zich onmiddellijk over aan Tiglatpileser III en besloot aan hem schatting te betalen. Damascus werd ontzien. In 732 voor Christus nam Tiglatpileser III die stad in en verwoestte haar. Resin werd gedood en grote delen van de bevolking gedeporteerd. Vergelijk: 'En de koning van Assur gaf hem gehoor; de koning van Assur trok op tegen Damascus, nam het in en voerde de bevolking in ballingschap weg naar Kir; en Resin bracht hij ter dood' (II Koningen 16:9). Het grondgebied van Damascus werd verdeeld in vier Assyrische provincies. Hosea zon op een mogelijkheid om zich los te maken van Assyrië. Hij zag zijn kans schoon toen Tiglatpileser III opgevolgd was door zijn zoon Salmanassar V. Hosea zocht hulp bij Egypte en stopte met het betalen van schatting.

Hiermee pleegde Israël zelfmoord. Egypte was niet in staat om hulp te verlenen omdat het opgedeeld was in een aantal onbelangrijke kleine staatjes. In 724 voor Christus werd Hosea aangevallen door Salmanassar V en gevangengenomen. Israël, op de stad Samaria na, werd in bezit genomen door Assyrië. Samaria onderging in 722 voor Christus hetzelfde lot. Duizenden burgers werden gedeporteerd naar Mesopotamië en Medië.

Hiermee eindigde de politieke geschiedenis van Israël. Onder de opvolger van Salmanassar V, Sargon II, die regeerde van 721-705 voor Christus, braken nogal wat onlusten uit. Uiteindelijk wist Sargon II deze in 720 voor Christus te bedwingen (Bright 1980:274-276).

4.15 Juda onder koning Achaz

Omdat Achaz geweigerd had om mee te doen met de anti-Assyrische coalitie, trof Juda niet hetzelfde lot als Israël. Wel werd Juda een vazalstaat van het Assyrische rijk omdat Achaz hulp gezocht had bij Tiglatpileser III. Vergelijk: II Koningen 16:7-9. De gevolgen van deze hulp waren noodlottig. Juda werd verplicht om schatting te betalen.

Hoewel nergens vermeld wordt dat de Assyrische koningen hun vazallen verplichtten tot overname van de Assyrische godsdienst, werd dit in de meeste gevallen wel gedaan. II Koningen 16:10-18 beschrijft de vernieuwingen die Achaz in de tempel van Jeruzalem invoerde. Achaz moest voor Tiglatpileser III verschijnen in de nieuwe hoofdstad Damascus en hem trouw beloven. Ook moest hij hulde betuigen aan de Assyrische goden voor een bronzen altaar dat daar stond. Van dit bronzen altaar maakte Achaz een model en plaatste dat naast het reeds bestaande altaar in de tempel van Jeruzalem. Vergelijk: 'En koning Achaz gebod de priester Uria: Ontsteek op het grote altaar het morgenbrandoffer en het avondspijsoffer, alsmede het brandoffer en het spijsoffer des konings, voorts het brandoffer, het spijsoffer en de plengoffers van het gehele volk des lands; ook zult gij al het bloed van brandoffer en slachtoffer daarop sprengen. Maar het koperen altaar zal mij tot onderzoek dienen' (II Koningen 16:15). De tempel behoorde niet meer alleen toe aan de Here.

Hierbij bleef het echter niet. II Koningen 16:3 en volgende, Jesaja 2:6-8 en 20, Jesaja 8:19 en volgende en Micha 5:12-14 verhalen dat inheems heidendom bloeide. Achaz werd zelfs beschuldigd van het offeren van zijn eigen zoon in navolging van heidense gewoonten. Vergelijk: ‘...Ook deed hij zijn zoon door het vuur gaan in overeenstemming met de gruwelen der volken, die de Here voor de Israëlieten had verdreven’ (II Koningen 16:3). De regeringsperiode van Achaz in Juda was een dieptepunt wat betreft godsdienstige afval.

Ook economisch verkeerde Juda in een belabberde toestand. Grote delen van het land waren tijdens de Aramees-Israëlitische oorlog verloren gegaan. Ook had Achaz zware schatting aan Assyrië moeten betalen waarvan zelfs de tempel het doelwit geworden was. Vergelijk: II Koningen 16:8 en ‘En koning Achaz sneed de sluitplaten der onderstellen weg, en nam de bekkens eraf, hij lichtte de zee af van de koperen runderen die haar droegen, en zette haar op een stenen plaveisel’ (II Koningen 16:17). De maatschappelijke en zedelijke afval die Israël vernietigd had, deed nu zijn intrede in Juda.

Amos en Micha beschrijven deze afval uitvoerig. Amos 6:1: ‘Wee de zorgelozen op Sion, en die zich veilig voelen op de berg van Samaria, de uitgelezenen van de keur der volken, tot wie het huis Israëls komt!’ en Micha 1:5: ‘Om Jakobs overtreding is dit alles en om de zonden van het huis Israëls. Wat is Jakobs overtreding? Is het niet Samaria? En wat (de zonde van) Juda’s hoogten? Is het niet Jeruzalem?’ maken echter geen onderscheid tussen Israël en Juda en scherpen beide over één kam (Bright 1980:276-278).

4.16 Hizkia’s hervormingen

Tijdens de regering van Achaz bleef Juda afhankelijk van Assyrië. Achaz’ zoon en opvolger, Hizkia, die regeerde van 715-687/686 voor Christus zocht naar een mogelijkheid zich uit de greep van Assyrië te bevrijden. Vaderlandsliefde en verzet tegen de heidense godsdiensten van de kant van zijn onderdanen speelden hem in de kaart.

Juda trok lering uit het lot dat Israël getroffen had. De profeten die de vinger bij

dezelfde zonden legden als de profeten in Israël gedaan hadden, hadden een luisterend oor. Juda was gevoelig voor de kritiek van de profeten. Juda zou zijn godsdienst moeten hervormen wilde het Israëls lot ontlopen. Zolang Juda echter nog afhankelijk was van Assyrië kon er niet tot hervorming overgegaan worden. Hervorming zou door Assyrië opgevat worden als rebellie. Ook kon het betalen van schatting niet zonder meer stopgezet worden. Het verbond dat de Here met David gesloten had, kwam weer in de herinnering boven. Dat verbond hield in dat het koningshuis van David voor eeuwig zou regeren. Ook herinnerde men zich dat de zonde van de koning niet alleen hemzelf maar ook het volk zou treffen. Vergelijk: II Samuel 7:14-16 en Psalm 89:31-33. Er werd reikhalzend uitgekeken naar een koning die in de voetsporen van David zou treden.

Rond 714 voor Christus kwam het koninkrijk Asdod in Egypte in opstand tegen Assyrië. Andere Filistijnse steden volgden en ook Juda, Edom en Moab werden uitgenodigd om deel te nemen. Egypte had aan deze landen zijn hulp toegezegd. Vergelijk: Jesaja 20 (Bright 1980:278-281).

Het was ook de tijd dat Ethiopische gezanten van de Ethiopische farao in Jeruzalem verschenen en Hizkia verzochten zich bij Ethiopië aan te sluiten. Vergelijk: Jesaja 18:1-6 (Noth 1960:265).

De profeet Jesaja was fel gekant tegen deelname van Juda. Hij verzocht Hizkia niet in te gaan op het verzoek van de Ethiopische afgezanten en niet in zee te gaan met Egypte. Vergelijk: Jesaja 20. De woorden van Jesaja werden ter harte genomen. Juda nam niet deel aan de opstand tegen Assyrië (Bright 1980:281). Omdat Juda schatting betaalde aan koning Sargon II van Assyrië bleef Juda buiten schot en werd niet gestraft (Noth 1960:265). Asdod werd in 712 voor Christus verslagen door Sargon II en werd een Assyrische provincie. De hulp van Egypte faalde jammerlijk. De rebellerende leider zocht asiel in Egypte maar werd door de Farao in handen van de Assyriërs overgegeven.

Hizkia zette het betalen van schatting stop en was degene die een begin maakte met de hervorming van de eredienst. Vergelijk: II Koningen 18:3-7 en II Kronieken 29-31. Wanneer Hizkia hiermee een aanvang maakte, is niet helemaal duidelijk maar in elk geval voor 705 voor Christus. Eerst voorzichtig met het oog op een mogelijke reactie van de kant van Assyrië, maar later meer openlijk.

Hizkia pakte de hervorming grondig aan. Hij was niet slechts tevreden met het stopzetten van buitenlandse gebruiken in de eredienst die door Achaz ingevoerd waren. Hizkia verwijderde verschillende cultische voorwerpen die sinds lange tijd in relatie gebracht werden met de Israëlitische godsdienst. Ook sloot Hizkia de plaatselijke heiligdommen omdat vooral daar heidense gebruiken hoogtij vierden. Of dit ook daadwerkelijk zijn beslag kreeg, is echter de vraag. De bevolking was hier namelijk nog niet aan toe. Ondanks alles deed Hizkia zijn uiterste best. Vergelijk: II Koningen 18:22.

Hizkia beperkte zijn inspanningen niet slechts tot Juda. Hij probeerde de bevolking van Israël over te halen om deel te nemen aan zijn hervormingen die de eredienst van de Here in Jeruzalem betroffen. Vergelijk: II Kronieken 30:1-12. De droom van Hizkia was een hereniging van Juda en Israël. Vergelijk: Jesaja 9:1-7. Hizkia hoopte dat godsdienstige hereniging zou leiden tot politieke hereniging en onafhankelijkheid. Het aanknopen van banden met Israël blijkt uit het huwelijk van Hizkia's zoon Manasse met een vrouw uit een Galilese familie. Vergelijk: II Koningen 21:19. Helaas liep alles op niets uit. Assyrië volgde namelijk het doen en laten van Juda met argusogen en had het heiligdom van Betel gereorganiseerd als tegenwicht voor Hizkia's propaganda. Vergelijk: II Koningen 17:27. Hiermee was de droom van Hizkia in rook opgegaan.

De hervorming van Hizkia zal waarschijnlijk ook maatschappelijke gevolgen gehad hebben. Terugkeer naar de Israëlitische godsdienst was niet mogelijk zonder opheffing van economische wantoestanden. Hizkia was gevoelig voor de prediking van Micha die deze economische wantoestanden aan de kaak stelde. Vergelijk: Jeremia 26:16-19 en Micha 3:12. Het is echter niet duidelijk welke maatregelen Hizkia nam.

Tijdens de regering van Sargon II deed Hizkia verder geen pogingen zich los te maken van Assyrië. Dit veranderde echter toen Sargon II opgevolgd werd door zijn zoon Sanherib die regeerde van 704-681 voor Christus. Sargon II stierf tijdens een van zijn veldtochten (Bright 1980:282-284).

4.17 Hizkia en Sanherib

Sanherib werd begroet met rebellie van de kant van Babylon met Elamitische hulp in 702 voor Christus. Ook in het westen gloorde een opstand aan de kim. Er werd een plan beraamd. Berodak-Baladan, de koning van Babel, zond afgezanten naar Hizkia en naar andere koningen met de vraag zich achter hem te scharen. Vergelijk: II Koningen 20:12-19 en Jesaja 39. Ook Egypte werd aangezocht om medewerking te verlenen. Een coalitie werd gevormd. De profeet Jesaja waarschuwde Hizkia om niet deel te nemen omdat deelname tegen de wil van de Here inging. Hizkia sloeg echter de raad van Jesaja in de wind en nam toch deel. Hij zond afgezanten naar Egypte om een verdrag te sluiten. Vergelijk: Jesaja 30:1-7 en Jesaja 31:1-3. Hizkia was zich bewust van het feit dat Sanherib dit alles niet over zijn kant zou laten gaan. Hij bracht daarom zijn verdedigingswerken op orde, vergelijk: II Kronieken 32:3-5, en liet de bekende Siloamtunnel graven voor de levering van water, vergelijk: II Koningen 20:20 en II Kronieken 32:30a. De Siloamtunnel bracht het water van de oorsprong van de Gichon onder de heuvel van Jeruzalem door naar een bassin in de stad Jeruzalem.

De ene staat na de andere werd door Sanherib op zijn veldtochten ingenomen. Ook Juda werd door hem onder de voet gelopen en ingenomen. Het hele land viel in handen van de Assyriërs. Zesenvestig steden werden door hem onderworpen en de bevolking gedeporteerd. Hizkia werd met het overblijfsel van zijn troepen opgesloten in Jeruzalem. De slachting moet vreselijk geweest zijn. Vergelijk: Jesaja 1:4-9 (Bright 1980:284-286).

Hizkia wist alleen Jeruzalem, dat omcirkeld was door Assyrische troepen, in handen te houden (Noth 1960:268). De positie van Hizkia was hopeloos. Jesaja gaf hem de raad zich over te geven. Vergelijk: Jesaja 1:5. Hizkia smeekte hierop Sanherib een regeling te treffen. Grote delen van Juda werden door Sanherib verdeeld tussen de trouwe koningen van Ekron, Asdod en Gaza. De schatting werd ingrijpend verhoogd. Vergelijk: II Koningen 18:13-16. Dit noopte Hizkia om de tempel en de schatkist leeg te halen. Sommige van zijn dochters moest Hizkia afstaan als concubine (Bright 1980:286). Hizkia mocht alleen blijven regeren over de kleine stadstaat Jeruzalem, de stad van David.

Enige tijd later werd Juda teruggegeven aan het geslacht van David om onbekende redenen.

Vanaf 701 voor Christus werd het geslacht van David echter weer afhankelijk van de Assyrische keizer. Hizkia moest hierdoor weer ruimte maken voor de Assyrische staatsgodsdienst in het koninklijk heiligdom te Jeruzalem. Zijn zoon Manasse, die een zeer lange tijd geregeerd heeft, werd hiervoor over de hekel gehaald. Vergelijk: II Koningen 21:1-18. Waarschijnlijk hebben ook andere buitenlandse godsdiensten hun intrede gedaan in Jeruzalem. Vergelijk: Sefanja 1:4-6, Sefanja 1:8-9 en II Koningen 23:4 en volgende (Noth 1960:269).

Nadat Sanherib in 689 voor Christus de opstand in Babylon de baas geworden was, trok hij in 688 voor Christus op naar het westen. Volgens II Koningen 18:17 en II Koningen 19:8 vernietigde Sanherib de grensvestingen van Juda, Lakis en Libna, en sloot Hizkia op in Jeruzalem. Vergelijk: II Koningen 18:17 en II Koningen 19:8. Sanherib die orde op zaken wilde stellen in Juda voordat de Farao zich zou gaan mengen in de zaak, en wetend dat hij geen tijd had om Jeruzalem in te nemen door belegering en bestorming, zond zijn generaal naar Hizkia om hem te dwingen zich over te geven. Hizkia die beseftte dat dit het einde zou betekenen van Juda en deportatie van de bevolking, besloot te vechten. Hij werd in deze beslissing gesterkt door Jesaja die ervan overtuigd was dat Assyrië misbruik gemaakt had van Gods geduld. Jesaja verzekerde Hizkia dat Jeruzalem nooit zou ingenomen worden. Vergelijk: II Koningen 19:29-34.

En... Jeruzalem werd niet ingenomen. Twee redenen worden hiervoor aangevoerd. Ten eerste een epidemie die het leger van Sanherib trof. Vergelijk: II Koningen 19:35. Ten tweede de boodschap dat Sanheribs aanwezigheid thuis nodig was. Vergelijk: II Koningen 19:7. Al met al een opmerkelijke redding. Hiermee was Juda echter nog niet vrij. In 687/686 voor Christus stierf Hizkia. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Manasse die het verzet voor gezien hield en vrede sloot. De strijd voor onafhankelijkheid van Juda die veel gekost had, was mislukt (Bright 1980:287-288). Sanherib werd opgevolgd door zijn zoon Esarhaddon die het Neo-Assyrische rijk op het toppunt van zijn macht bracht (Noth 1960:269).

4.18 Gevolgtrekking

De achtste eeuw voor Christus was economisch gezien een hoogtepunt voor Israël en Juda. Hieraan leverden de koningen Jerobeam II van Israël en Uzzia van Juda een bijdrage. Op maatschappelijk vlak heersten echter nogal wat misstanden. Onder andere de profeten Amos en Hosea bekritiseerden deze maatschappelijke situatie, maar ook de godsdienstige. Maatschappelijk en godsdienstig verval gaan namelijk vaak hand in hand. Amos hield zich naast godsdienstige zaken vooral bezig met de tegenstelling tussen rijk en arm. De profeet Hosea richtte zijn aandacht voornamelijk op het verval dat op godsdienstig vlak plaatsvond. De Baälsdienst van de Kanaänieten drong de Israëlitische godsdienst meer en meer binnen. De Israëlitische godsdienst verwaterde zo tot een natuurgodsdienst waarin de Here uiteindelijk geen centrale plaats meer innam. Na de dood van Jerobeam II en Uzzia nam de geschiedenis van zowel Israël als Juda een drastische wending. In Assyrië kwam Tiglatpileser III aan de macht die alles in het werk stelde om zijn rijk uit te breiden. Ook het Israël en Juda werden hiervan de dupe. Israëls politieke onafhankelijkheid was voorbij en Juda moest de macht van Assyrië erkennen door het betalen van schatting. De inname van Israël door Tiglatpileser III werd door de profeten gezien als Gods straffende hand vanwege Israëls godsdienstige afval. Na Jerobeams dood volgden de koningen in Israël elkaar in hoog tempo op met als resultaat totale chaos. De politieke geschiedenis van Israël eindigde uiteindelijk met de deportatie van vele burgers naar Mesopotamië en Medië. In tegenstelling tot Israël behield Juda zijn politieke onafhankelijkheid, op het betalen van schatting na. Ook in Juda deed echter de zedelijke afval zijn intrede, al bereikte deze niet hetzelfde dieptepunt als in Israël. Juda, in de persoon van Hizkia, werd uitgenodigd om deel te nemen aan een opstand tegen Assyrië. De profeet Jesaja was hiertegen fel gekant en zijn raad werd door Hizkia ter harte genomen. Wel zette Hizkia het betalen van schatting stop en maakte een begin met de hervorming van de eredienst. Ook spoorde Hizkia de bevolking van Israël aan om deel te nemen aan zijn hervormingspolitiek. Hij hoopte hiermee een politieke hereniging met het Israël tot stand te brengen, een poging die helaas op niets uitliep. Hizkia was gevoelig voor de prediking van de profeet Micha die de economische wantoestanden hekelde. Hoe Hizkia dit gestalte gaf, is onduidelijk.

Opnieuw kreeg Hizkia het verzoek om deel te nemen aan een opstand tegen Assyrië wat hem voor een tweede keer door de profeet Jesaja ten sterkste ontraden werd. Hizkia sloeg deze keer echter de raad in de wind met als gevolg dat Juda ingenomen werd door Assyrië. De bevolking werd gedeporteerd. Grote delen van Juda werden verdeeld en de schatting werd ingrijpend verhoogd. Hizkia behield slechts de stadstaat Jeruzalem. De Assyrische staatsgodsdienst deed zijn intrede in Jeruzalem. Na verloop van tijd werd Hizkia door Assyrië gedwongen zich over te geven. Hizkia besloot te vechten, hierin gesterkt door de profeet Jesaja, en behaalde de overwinning. Dit betekende niet dat nu geheel Juda vrij was. Hizkia's zoon Manasse hield de strijd voor onafhankelijkheid voor gezien en sloot vrede.

DE GESCHIEDENIS VAN ISRAËLS GODSDIENST IN DE ACHTSTE EEUW VOOR CHRISTUS

5.1 Inleiding

Na de dood van Salomo, die in Israël regeerde van ongeveer 961-922 voor Christus, ontstond er een breuk in de personele unie tussen Israël en Juda. Vergelijk: I Koningen 12:1-20 en II Kronieken 10 (Jagersma 1979:176).

In het noordelijke Israël besteeg Jerobeam I de troon en in het zuidelijke Juda Rechabeam (De Vaux 1973, 174-176).

De profeet Hosea verzette zich in zijn prediking fel tegen de Baälsdienst die zijn wortels had in de godsdienstpolitiek van Jerobeam I. In het vervolg van deze paragraaf wordt het begin van deze cultus onder Jerobeam I beschreven.

5.1.1 Jerobeam I

I Koningen 12:28-30 verhaalt de ontwikkeling van Betel en Dan als nationale heiligdommen. Deze ontwikkeling wordt verbonden met de ineenstorting van de heerschappij van David en Salomo (De Vaux 1973, 2:198-202). Albertz legt deze ontwikkeling niet uit als een veiligheidsmaatregel van Jerobeams kant om zijn onderdanen te verhinderen bedevaarten te maken naar Jeruzalem en de eredienst daar ontrouw te worden. Politieke onafhankelijkheid ging namelijk meestal gepaard met godsdienstige onafhankelijkheid. Natuurlijk had de oprichting van een staatseredienst in Israël ook tot doel de bescherming van de eenheid van het koninkrijk en het in stand houden van de monarchie. Jerobeam I trad hiermee in de voetsporen van David en Salomo. De politieke en godsdienstige afscheiding werd voorafgegaan door een

opstand. De eredienst in Israël wilde met nadruk de God van de uittocht een centrale plaats geven.

De afscheiding door het noordelijke koninkrijk van het rijk van David en Salomo kwam voort uit een maatschappelijke opstand tegen de dwangarbeid die door de staat opgelegd werd.

De poging tot revolutie heeft waarschijnlijk van meet af aan gefaald. Jerobeam I moest vluchten naar Egypte om aan de straf van Salomo te ontkomen. Hij bleef daar tot Salomo's dood.

Na de dood van Salomo ondernamen oproermakers onmiddellijk een tweede poging. Tussen de opstand van Jerobeam I en het verhaal van Mozes in Egypte zijn een aantal opmerkelijke overeenkomsten. Beiden worden geschilderd als zijnde afkomstig uit koninklijke kringen. Beiden stonden aan de zijde van hun onderdrukte medemens. Beiden waagden het in opstand te komen. Beide keren liep de opstand op niets uit en zowel Jerobeam I als Mozes moesten vluchten om hun straf te ontlopen. Beiden keerden na de dood van de heerser terug. In beide gevallen werd er onderhandeld met de opvolger van de heerser om te komen tot verlaging van lasten maar deze onderhandelingen eindigden met lasten verzwaring. Ten slotte eindigde in beide gevallen de onderdrukking door dwangarbeid met het vertrek uit het gebied waar de vorst heerste.

Wellicht werd de strijd van Jerobeam I en de noordelijke stammen uitgevochten met een beroep op de bevrijding van hun voorvaders uit de dwangarbeid van Egypte. De gebeurtenissen in Egypte verschaften de opstandelingen godsdienstige motivatie en legitimatie. Als de oproerlingen onder de noordelijke stammen vochten onder de godsdienstige vlag van de gebeurtenissen in Egypte dan komen Jerobeams godsdienstige en politieke maatregelen in een nieuw licht te staan. De heiligdommen in Betel en Dan waren dan bedoeld als dankbetuiging aan de Here die had bewezen de redder te zijn uit de onderdrukking van Salomo's dwangarbeid zoals hij eenmaal geweest was in de tijd van de voorvaders (Albertz 1994:140-143).

5.1.2 De eredienst van Jerobeam I

Jerobeam I wordt door de Deuteronomist beschuldigd van het feit dat hij

eigenmachtig vernieuwingen in de eredienst van zijn koninkrijk ingevoerd heeft. Deze vernieuwingen leidden ertoe dat het gehele land zondigde. Jerobeam I liet twee gouden kalveren maken en plaatsen in Betel en Dan. Vergelijk: I Koningen 12:28-30. Hij liet cultische hoogten aanleggen en stelde niet-Levitische priesters aan. Vergelijk: I Koningen 12:31. Tenslotte verzette hij de datum van het herfstfeest van de zevende naar de achtste maand. Vergelijk: I Koningen 12:32.

Wellicht wilde Jerobeam I een alternatief ontwikkelen voor de staatseredienst van Jeruzalem nadat hij zich bevrijd had van het huis van David. De gouden kalveren in Betel en Dan, Jerobeams meest opvallende cultische vernieuwingen, moeten in dit licht gezien worden (Albertz 1994:143).

5.1.3 De gouden kalveren in Betel en Dan

De Deuteronomist verhaalt dat Jerobeam I twee gouden kalveren liet maken en deze plaatste in de heiligdommen van Betel en Dan. Vergelijk: I Koningen 12:28. Hij deed dat met de woorden: 'Het is te veel voor u om op te trekken naar Jeruzalem. Dit zijn uw goden, o Israël, die u uit het land Egypte hebben geleid' (I Koningen 12:28). 'Goden' veronderstelt zelfs meerdere kalveren.

Omdat I Koningen 12:28 de enige plaats is waar in dit verband het meervoud gebruikt wordt, was er hoogst waarschijnlijk maar één zo'n cultisch symbool in de heiligdommen van Betel en Dan.

In het Nabije Oosten werd de god Baäl afgebeeld, staande op een stier. De kalveren, meer waarschijnlijk stieren, van Betel en Dan waren houten standbeelden die met bladgoud overtrokken waren. De stieren waren dus oorspronkelijk niet bedoeld als goddelijke beelden maar als voetstuk voor de Here. Men stelde zich voor dat de Here onzichtbaar stond op deze kalveren. De kalveren waren dus niet bedoeld om de Here zelf uit te beelden maar om zijn goddelijke macht ten toon te stellen.

In het Nabije Oosten wezen de stierbeelden niet alleen op de goddelijke macht maar ook op vruchtbaarheid. In deze symbolische vruchtbaarheid school een gevaar dat later aan het licht zou komen.

Het laten maken van een gouden stier voor het heiligdom in Betel was niet nieuw. Het was waarschijnlijk een voor-Israëlitische erfenis. In Betel bestond al

godsdienstige vermenging van El en Jahweh. Deze godsdienstige vermenging was echter ook toegankelijk voor de verering van Baäl met al haar verderfelijke gevolgen. I Koningen 12:28 bevat een leus waarmee het beeld aan het volk, dat zich in het heiligdom van Betel verzameld had, voorgesteld werd. Het gouden stierbeeld was het symbool van de ongebonden macht van de Here. De Here als de god van de uittocht uit Egypte en bevrijder van de slavernij moest in Betel aanbeden worden.

De eredienst in Betel stond dicht bij de geliefde eredienst op de cultische hoogten dan bij de nationale eredienst in Jeruzalem. De cultische hoogten stamden uit de tijd die voorafging aan de staat (Albertz 1994:144-146). De plaats waar het heiligdom zich bevond, werd ook gebruikt voor handelsdoeleinden. Er werd onder andere olijfolie verwerkt. Ook bevond zich op het platform een steen die als cultisch symbool gediend kan hebben of als zetel voor de koning tijdens diens rechtspraak (Albertz 1994:70-71). Het stierbeeld in Betel had grote aantrekkingskracht. Hosea doet verslag van het gejammer van de kant van het volk toen het stierbeeld gedeporteerd was naar Assyrië. Vergelijk: Hosea 10:5. Het stierbeeld werd zelfs gekust als teken van dankbaarheid. Vergelijk: Hosea 13:2. De leus waarmee het stierbeeld aan het volk voorgesteld werd en de mogelijkheid om het te kussen, veronderstellen dat het stierbeeld in de open lucht opgesteld stond en aangeraakt kon worden. Dit in tegenstelling tot Jeruzalem waar de Here troonde in het heilige der heiligen. In Jeruzalem bevond de Here zich achter dikke muren en was alleen toegankelijk voor de priesters. In Betel kwam de Here heel dicht bij het volk. Deze nabijheid gaf het volk het gevoel de Here aan zijn kant te hebben (Albertz 1994:145-146). De Here wil echter altijd dicht bij zijn volk komen. Daarvoor is zeker geen stierbeeld maar ook geen tempel nodig. Vergelijk: 'Stelt uw vertrouwen niet op bedrieglijke woorden: Des Heren tempel, des Heren tempel, des Heren tempel is dit!' (Jeremia 7:4).

Naarmate de tijd verstreek, vervaagde het onderscheid tussen de Here en zijn voetstuk in de vorm van een gouden stier. Het stierbeeld werd gelijkgesteld aan de Here, het stierbeeld was de Here. Vergelijk: Hosea 8:6. De Here werd zo een vruchtbaarheidsgod die in de eredienst beïnvloed kon worden. Voor de profeet Hosea vertegenwoordigde het stierbeeld een afgodische eredienst. Het volk had de geschiedenis van het stierbeeld uit het oog verloren. De Here zou Israël zijn zonde

vergeldden. Vergelijk: Hosea 10:3-8. Het oordeel van Hosea was het uitgangspunt voor de beschouwing dat de nationale eredienst van Jerobeam I een dwaling was en verschaft Josia uiteindelijk de rechtvaardiging om het heiligdom van Betel in 622 voor Christus te vernietigen. Vergelijk: II Koningen 23:15-18 (Albertz 1994:145-146).

5.2 Het protest van profeten

In deze paragraaf wordt de profeet Hosea nagenoeg niet genoemd omdat aan hem een apart hoofdstuk, vergelijk: hoofdstuk 6, en aan zijn prediking een aparte paragraaf, vergelijk: paragraaf 6.4, gewijd zal worden.

Tussen 760 en 700 voor Christus riep de Here profeten die zich afzetten tegen de maatschappelijke en godsdienstige ontwikkelingen in hun tijd. Zij waren niet verbonden aan een instelling maar gingen individueel te werk. Hosea, de profeet van Israël, is de enige waarvan het beroep en de maatschappelijke achtergrond onbekend zijn. Hij trad naar voren tussen 750 en 724 voor Christus.

De profeten waren financieel onafhankelijk. Zij behoorden vaak tot de gegoede burgerij en soms zelfs tot de hogere kringen. Jesaja, die in Jeruzalem optrad, is hiervan een voorbeeld. Deze onafhankelijkheid en afkomst maakten het mogelijk dat zij ongezouten kritiek leverden op de godsdienstige, maatschappelijke en internationale situatie. De interesses en denkbeelden die leefden binnen de kringen waaruit zij kwamen, belemmerden hen hierin niet. Zij hadden zich losgemaakt van hun afkomst. Dit maakte het voor hen mogelijk om op te komen voor de keuterboeren, die armer en armer werden, maar ook om kritische vragen te stellen met betrekking tot zogenaamde nationale belangen. Ook bekritiseerden zij scherp de godsdienstige instellingen. In de naam van de Here verkondigden zij hun boodschap en maakten aanspraak op goddelijk gezag. Zij hadden echter geen politieke macht om hun woorden kracht bij te zetten. In hun boodschap kwamen nadrukkelijk de levensomstandigheden van het volk ter sprake. Deze omstandigheden waren ernstig in gevaar vanwege de crisis van die tijd. De profeten voorzagen een ramp die de Here zou gaan voltrekken. Met het oog hierop voelden zij zich gedreven de

maatschappelijke, politieke en godsdienstige misbruiken in hun samenleving bloot te leggen. De profeten legden de vinger bij de zere plek en confronteerden met name de leiders van het volk met de gevolgen van hun daden. Vergelijk: 'Zo zegt de Here aangaande de profeten die mijn volk verleiden; die, als zij iets met hun tanden te bijten krijgen, heil verkondigen, maar tegen hem die hun niets in de mond steekt, de oorlog uitroepen' (Micha 3:5). Vanwege hun bemoeienis met godsdienst en maatschappij kwamen de profeten in botsing met de godsdienstige en regeringsleiders. Vergelijk: Amos 7:10 en volgende. Door dit verzet kwamen zij in de maatschappij alleen te staan. Vergelijk: Hosea 9:7-9, Micha 2:6 en volgende, Jesaja 8:11 en volgende en Jeremia 16. De profeten verzamelden een kleine groep volgelingen rondom hen bij wie zij een luisterend oor vonden. De profeten en hun volgelingen begonnen al snel de boodschappen te verzamelen, te bespreken, te evalueren en op schrift te stellen voor later. Op deze manier vochten zij tegen de teleurstelling van hun falen. Verwerping van hun boodschap door het brede publiek was dus de aanleiding tot schriftelijke overlevering. Zij bleven echter vertrouwen op God die hen geroepen had om zijn boodschap te verkondigen.

De profeten Amos, Micha en Jesaja hielden zich voornamelijk bezig met het aan de kaak stellen van maatschappelijk onrecht.

Zij riepen de keuterboeren echter niet op om in opstand te komen maar hielden hen voor dat de Here deze ongerechtigheid niet zou laten voortbestaan. De profeten sloten in hun boodschap aan bij de aloude boodschap van bevrijding. Zij wezen op het feit dat een maatschappij die niet gegrondvest is op gerechtigheid en rechtvaardigheid en zich niet bekommert om de minder bedeelde medemens zich op een hellend vlak bevindt. De profeten gaven hun boodschap een plaats binnen het godsdienstig kader van de geschiedenis die de Here ging met Israël. Vergelijk: Amos 2:6 en volgende en Jesaja 5:1-7.

Maatschappelijke gerechtigheid had een grote plaats in de boodschap van de profeten. Volgens hen had een volk alleen toekomst als het zijn verantwoordelijkheid kende en aanvaardde. Dit zou tot uitdrukking moeten komen in het leven van alledag. De profeten Jesaja en Hosea spraken ook beschuldigingen uit tegen de militaire politiek (Albertz 1994:163-167).

Ook richtten de profeten zich tegen de staatsgodsdienst. Micha veroordeelde de

priesters en de profeten vanwege hun omkoopbaarheid. Jesaja hekelde hun dronkenschap.

Amos, Micha en Jesaja verwierpen de godsdienstige praktijken van hun tijd omdat deze het maatschappelijk onrecht bedekten. Hun kritiek richtte zich niet zozeer tegen het offeren en vereren van God maar op een godsdienst die niets meer te maken had met de verering van God in het leven van alledag.

Amos en Micha kondigden zelfs de vernietiging aan van de nationale heiligdommen van Betel en Jeruzalem vanwege hun goddeloze eredienst. Vergelijk: 'Voorwaar, ten dage dat Ik Israëls overtredingen aan hem bezoek, zal Ik ook bezoeking doen aan Betels altaren, zodat de altaarhoornen afgehouden worden en ter aarde vallen' (Amos 3:14) en : 'Daarom zal om uwentwil Sion als een akker worden omgeploegd, en Jeruzalem zal worden tot steenhopen, ja de tempelberg tot woudhoogten' (Micha 3:12). Micha veroordeelde de politieke en godsdienstige leiders van Jeruzalem omdat zij van mening waren dat hun niets kon overkomen omdat de Here in de tempel aanwezig was. Vergelijk: 'De hoofden spreken er recht voor geschenken, en de priesters geven er onderricht om loon, en de profeten plegen er waarzeggerij voor geld, en daarbij steunen zij op de Here en zeggen: Is de Here niet in ons midden? Ons zal geen kwaad overkomen!' (Micha 3:11). Deze mening maakte hen totaal ongevoelig voor het onrecht dat zij bedreven. Micha wees op het bloed van de dwangarbeid dat aan de tempel kleefde. Vergelijk: 'die Sion bouwt met bloed en Jeruzalem met onrecht' (Micha 3:10). Met zo'n eredienst wilde hij niets meer te maken hebben.

Hoewel Amos de eredienst van het noordelijke koninkrijk aan de kaak stelde, bleef het voor hem de eredienst van de Here (Albertz 1994:170-172).

5.3 De hervormingen van Hizkia

Na de val van Samaria in het noorden vluchtten veel Israëlieten naar het zuiden. In het zuiden begon men te overdenken wat de oorzaak van deze val kon zijn. Het gevolg van deze overdenkingen was een aantal hervormingspogingen om het zuiden te bewaren voor het lot dat het noorden getroffen had.

Deze hervormingen werden toegeschreven aan Hizkia. Hij vernietigde de cultische hoogten, de gewijde stenen en de gewijde palen, en brak de koperen slang die hij Nechustan noemde in stukken. Vergelijk: 'Hij verwijderde de offerhoogten, verbrijzelde de gewijde stenen en hieuw de gewijde palen om; ook sloeg hij de koperen slang stuk, die Mozes gemaakt had, omdat tot op die tijd de Israëlieten daaraan plachten te offeren. En men noemde haar Nechustan' (II Koningen 18:4). Deze slang was een cultisch symbool waaraan geofferd werd. Het ging terug naar de tijd van Mozes. Vergelijk: Numeri 21:4-9.

De maatregelen die Hizkia nam, hadden betrekking op de godsdienstige politiek die zijn vader gevoerd had. Vergelijk: II Koningen 16:10-18. Ze hadden tot doel de hervorming van de godsdienstige gebruiken in de Israëlitische eredienst. De ondergang van het noordrijk was voor Hizkia de aanleiding tot deze hervorming.

Tussen de godsdienstige hervormingen in het zuiden en de strijd die Hosea in het noorden gevoerd had, waren overeenkomsten. Zeer waarschijnlijk waren de volgelingen van Hosea met de vluchtelingen uit het noorden in het zuiden aangekomen. Daar vertelden zij in geuren en kleuren over het gebeurde en de strijd van Hosea die daaraan voorafgegaan was. Juda zou alleen een kans op overleven hebben als hij de afgodendienst zou afzweren en zou terugkeren naar de Here. De godsdienstige hervormingen in het zuiden waren een antwoord op de gebeurtenissen in het noorden.

Albertz gaat ervan uit dat het zogenaamde verbondsboek, Exodus 20:23-23:19, het uitgangspunt geweest is voor Hizkia's hervormingen (Albertz 1994:180-182).

Naast hervormingen op godsdienstig gebied hield Hizkia zich ook bezig met maatschappelijke hervormingen. Het uiteindelijke doel van al zijn hervormingen was het tot stand brengen van een samenleving in overeenstemming met de wil en het verlangen van de Here, de bevrijder van dwangarbeid uit Egypte (Albertz 1994:186).

5.4 Gevolgtrekking

Jerobeam I was de drijvende kracht achter de ontwikkeling van Betel en Dan tot nationale heiligdommen in Israël. Deze ontwikkeling kan vanuit verschillende

invalshoeken gezien worden. In elk geval wilde Jerobeam I hiermee de eenheid van zijn koninkrijk zeker stellen. Jerobeam I mag in beginsel geen opzet verweten worden als het gaat om de aanzet tot afgodendienst. Zijn primaire doel was om de God van de uittocht uit Egypte te eren. Zoals de Here eenmaal zijn volk verlost had uit Egypte, had de Here nu opnieuw zijn volk verlost, maar dan uit de dwangarbeid van Salomo. Het oprichten van gouden kalveren in Betel en Dan moet in dit licht gezien worden. Deze gouden kalveren gingen in de loop van de tijd een eigen leven leiden met als gevolg dat het hele land zondigde. De gouden kalveren waren oorspronkelijk bedoeld als voetstuk voor de Here. Dit gebeurde in navolging van de Kanaänitische eredienst waarin de god Baäl afgebeeld werd, staande op een stier. Zoals de god Baäl stond op een stier zo, veronderstelde men, stond de Here onzichtbaar op het gouden kalf. In het Nabije Oosten was de stier tevens het symbool voor de vruchtbaarheid. Ook deze symboliek werd door het volk Israël overgenomen. Op den duur werd het gouden kalf vereenzelvigd met de Here die zo ontaardde in een vruchtbaarheidsgod. In de tweede helft van de achtste eeuw voor Christus riep de Here profeten die in hun prediking de maatschappelijke en godsdienstige wantoestanden hekelden. Met name het falen van de godsdienstige en regeringsleiders maar ook de militaire politiek werd door hen aan de kaak gesteld. Zij konden dit doen omdat zij (financieel) onafhankelijk waren en hun afkomst achter zich gelaten hadden. Hun gedrevenheid vloeide voort uit een zich door God geroepen weten, maar ook uit het zien aankomen van een ramp, door de Here te voltrekken. Hun bemoeienis met maatschappij en godsdienst, met name de vermenging van de Israëlitische en Kanaänitische godsdienst, bracht hen in conflict met de leiders. Teleurstelling was de aanleiding tot het op schrift stellen van hun profetie. De uiteindelijke ondergang van Israël was voor Hizkia aanleiding om tot godsdienstige hervormingen in Juda over te gaan.

DE PROFEET HOSEA

6.1 Het tijdvak van Hosea's optreden

Andersen en Freedman (1980:35 en 37) dateren Hosea's voornaamste optreden en het hoofdbestanddeel van zijn boek in de jaren 755/750-745/740 voor Christus. Zijn totale optreden strekte zich volgens hen uit van ongeveer 760-735 voor Christus.

Childs (1979:378) spreekt over de tweede helft van de achtste eeuw voor Christus.

Dearman (1992:162-163) geeft aan dat Hosea's optreden duurde totdat de hoofdstad Samaria rond 722/721 voor Christus in handen van de Assyriërs viel.

Fohrer (1968:419) noemt een tijdvak dat loopt van 755/750-725 voor Christus.

Prinsloo (1987:226) gaat uit van de periode 755/750-722/721 voor Christus.

Rendtorff (1985:217) dateert de tijd van Hosea's optreden in de jaren 750-725 voor Christus.

Rudolph (1966:25) noemt een tijdvak dat loopt van ongeveer 750-722 voor Christus.

Schoors (1998:104) merkt op dat op grond van het boek Hosea het optreden van de profeet niet gedateerd kan worden. In het boek Hosea komen namelijk nagenoeg geen historische feiten voor (Schoors 1998:49). Schoors (1998:104) gaat uit van ongeveer 752-722/721 voor Christus omdat in het boek Hosea nergens melding gemaakt wordt van de ineenstorting van Samaria in 722/721 voor Christus.

Smith (1987:31) dateert de profetieën van Hosea rond 740 voor Christus.

Stuart (1987:9) dateert het begin van Hosea's optreden rond 760 voor Christus.

Volgens hem beschrijft Hosea's boek de periode van Israëls geschiedenis van ongeveer 750-720 voor Christus.

Van Leeuwen (1984:12-14) vindt het moeilijk om aan te geven wat het begin en het einde van Hosea's optreden was. Het begin is moeilijk aan te geven omdat niet bekend is hoelang Hosea onder Jerobeam II geprofeteerd heeft. Het einde is moeilijk

vanwege het feit dat niet met zekerheid bekend is wanneer koning Hizkia de troon besteeg. In Hosea 1:4 verhaalt de profeet over het huis van Jehu. Jerobeam II behoorde tot dit huis en na hem nog slechts Zacharia die maar een half jaar geregeerd heeft. Hosea is dus met zijn werkzaamheden begonnen tijdens de regering van Jerobeam II rond 750 voor Christus. Hosea schrijft niet meer over de val van Samaria in 722/721 voor Christus. Dit betekent dat zijn optreden zich uitstrekte van ongeveer 750-722/721 voor Christus.

Wolff (1974:xxi) gaat ervan uit dat Hosea met zijn optreden begon tijdens de laatste vijf jaren van de regering van Jerobeam II. Jerobeam II stierf in 747/746 voor Christus. Dus begon Hosea met zijn prediking in ongeveer 752 voor Christus. Zijn optreden strekte zich uit tot ongeveer 725/724 voor Christus. Hosea maakt in zijn boek melding van gebeurtenissen die rond 725/724 plaatsvonden.

De argumenten die Van Leeuwen aandraagt voor de datering van Hosea's optreden zijn mijns inziens het sterkst. Mijn voorstel is dan ook om Van Leeuwen in zijn datering van Hosea's optreden te volgen.

6.2 De plaats van Hosea's optreden

Hosea was afkomstig uit en trad op in het noordelijke koninkrijk Israël maar zijn boek heeft later ook ingang gevonden in het zuidelijke koninkrijk Juda (Van Leeuwen 1984:14-15). Hosea is de enige noordelijke profeet geweest uit wiens profetieën een boek voortgekomen is dat zijn naam draagt (Dearman 1992:162-163). Dat Hosea afkomstig was uit het noordelijke koninkrijk Israël blijkt uit zijn taalgebruik dat hier en daar afwijkt van het Hebreeuws en zijn grote kennis van zaken (Van Leeuwen 1984:14-15). Het ingang vinden in het zuidelijke koninkrijk Juda is op te maken uit de opsomming van vier Judese koningen in het opschrift van het boek. Vergelijk: Hosea 1:1 (Prinsloo 1987:226). Schoors (1998:17) leidt uit Hosea 1:7, 4:15, 5:5, 6:11 en 12:3 af dat Hosea zich af en toe tot Juda richtte. Waarschijnlijk trad Hosea veel op in Samaria en Betel (Stuart 1987:9-10). Zijn solitaire optreden in Samaria, Betel en Gilgal blijkt uit de inhoud van Hosea's uitspraken. Wellicht is Hosea met zijn volgelingen uitgeweken naar het zuidelijke koninkrijk Juda na de val

van het noordelijke koninkrijk Israël (Wolff 1974:xxii-xxiii).

6.3 De afkomst en het huwelijk van Hosea

Het enige dat bekend is over de afkomst van de profeet Hosea is de naam van zijn vader, Beëri. Er is niets bekend over zijn geboorteplaats, zijn leeftijd, het jaar waarin hij door de Here geroepen werd, enzovoort (Wolff 1974:xxi-xxii).

Veel meer is er bekend over Hosea's huwelijk (Wolff 1974:xxi-xxii). Het huwelijk van Hosea en de namen van zijn kinderen symboliseerden het handelen van het volk Israël. Geleerden hebben lange tijd geredetwist over het feit of de hoofdstukken 1-3 wel of niet letterlijk genomen moeten worden. Trad Hosea werkelijk in het huwelijk met een prostituee en gaf hij zijn kinderen namen die een oordeel uitspraken? Of kwam Hosea er in zijn huwelijk pas achter dat Gomer een neiging tot vrij geslachtelijk verkeer had? Of berusten de hoofdstukken 1-3 niet op geschiedkundige feiten maar zijn ze bedoeld als onderricht? Dearman is voorstander van de laatste mogelijkheid. Gomer was een overspelige vrouw en moeder. Zij was Israël. Haar kinderen waren ook Israël. Hosea vertegenwoordigde de Here. Kortom, Hosea 1-3 is een symbolische beschrijving van de relatie tussen de Here en het volk Israël. Deze hoofdstukken waren bedoeld als profetie (Dearman 1992:178-179). In opdracht van de Here trouwde hij met Gomer, de dochter van Diblaïm. Zij was een prostituee, wellicht één van de vele Israëlitische vrouwen die deelnamen aan bruidsrituelen. Deze bruidsrituelen waren in zwang onder de Kanaänieten (Wolff 1974:xxi-xxii). Over de inhoud van Gomers hoererij wordt ook geredetwist. Het is mogelijk, maar niet aannemelijk, dat zij prostitutie bedreef om er financieel beter van te worden. Gomer werd belast met het gedrag van het volk Israël. Israël zocht de gunst van de Baäls, de vruchtbaarheidsgoden, die vruchtbaarheid konden geven en nemen. De rituelen in de natuurgodsdienst waren gericht op het zeker stellen van vruchtbaarheid en daarmee op het onderhoud van de gemeenschap. Hiermee hield Gomer en dus Israël, zich bezig (Dearman 1992:179). De opdracht om met een prostituee te trouwen komt alleen voor in het boek Hosea (Andersen & Freedman 1980:46). Het huwelijk van Hosea en Gomer weerspiegelde de relatie tussen de Here en het volk

Israël. Gomer die zich afgaf met minnaars en het volk Israël dat zich inliet met de Kanaänitische vruchtbaarheidsrituelen.

Uit het huwelijk werden twee zonen en een dochter geboren. Hosea moest hen in opdracht van de Here namen geven die verwezen naar de beslissing van de Here om Israël te oordelen vanwege deelname aan de Baälsdienst. Jizreël, God verstrooit of slaat uiteen, Lo-Ruchama, niet-ontfermd, en Lo-Ammi, niet-mijn-volk (Wolff 1974:xxi-xxii). De Here veranderde deze onheilsnamen in heilsnamen. Vergelijk: Hosea 1:10-12 (Prinsloo 1987:222).

Nadat Gomer overspel bedreven had, verliet zij Hosea. Hosea kreeg van de Here de opdracht haar terug te kopen en opnieuw lief te hebben. Opnieuw een afspiegeling van de relatie tussen de Here en Israël (Wolff 1974:xxi-xxii). De verhalen van de Here en het volk Israël enerzijds en Hosea en Gomer anderzijds zijn zo verweven dat het vaak moeilijk is om aan te geven waar het ene eindigt en het andere begint (Andersen & Freedman 1980:46).

6.4 De prediking van Hosea

De profeet Hosea richtte zich in zijn prediking in het bijzonder tot het volk Israël en zijn afgodendienst, de godsdienstige leiders, de wereldlijke leiders en het koningshuis, en Israëls binnen- en buitenlandse politiek (Prinsloo 1987:223).

In het boek Hosea wisselen onheils- en heilsaankondigingen elkaar af (Prinsloo 1987:222). Het volk Israël was zijn eigen weg gegaan. Israël had het verbond met de Here verbroken, afgodsbeelden gemaakt en eigenmachtig koningen aangesteld (Prinsloo 1987:223-224). Het was echter niet het uiteindelijke doel van de Here om zijn volk Israël te vernietigen. Een nieuw begin met de Here was mogelijk. Nadat Gomer overspel bedreven had, kreeg Hosea van de Here de opdracht haar opnieuw te beminnen. Evenzo bleef de Here zijn volk liefhebben ondanks de afgodendienst die het bedreven had.

In het boek Hosea gaat het om de afval en ontrouw van het volk Israël, het oordeel van de Here daarover en de Here die na alles wat er gebeurd is het volk blijft liefhebben (Prinsloo 1987:222).

De mogelijkheid van een nieuw begin kwam tot uitdrukking in de naamsverandering van Hosea's kinderen. Lo-Ruchama werd Ruchama, ontfermd, en Lo-Ammi werd Ammi, mijn volk (Van Leeuwen 1984:19-22).

Het boek Hosea staat bol van syncretisme, de vermenging van de Israëlitische godsdienst en de Kanaänitische natuurgodsdienst. Het lijkt of er een voortdurende machtsstrijd gaande is tussen de Here en Baäl (Prinsloo 1987:226).

Hosea's kritiek richtte zich op syncretisme, niet op de natuurgodsdienst op zich. Hosea veronderstelde niet dat de natuurgodsdienst op zichzelf verkeerd was of dat het een Kanaänitisch verschijnsel was dat Israël in verleiding bracht. In zekere zin was de Israëlitische godsdienst ook een natuurgodsdienst. Echter met dit verschil dat er geen plaats was voor een gemalin. Hosea verzette zich tegen het gebruik van de naam Baäl voor de Here omdat deze aanspreekvorm verwarring teweeg bracht. De Here schonk het volk de gaven afkomstig uit de landbouw en niet de vruchtbaarheidsgoden. De Here had zowel mannelijke als vrouwelijke karaktertrekken en werd vergeleken met onder andere de dauw en een cipres. De taal die Hosea in zijn boek gebruikt, staat dicht bij de natuurgodsdienst. De Here was niet slechts de God van de geschiedenis maar Hij was ook degene die Israël gaven verstrekte. De profeet Hosea mag niet eenvoudigweg voorgesteld worden als een tegenmacht van de Kanaänitische natuurgodsdienst. De kritiek van Hosea richtte zich tegen de uitspattingen in de natuurgodsdienst (Dearman 1992:180).

6.4.1 Het volk Israël en zijn afgodendienst

Voor de profeet Hosea was de Israëlitische eredienst Baälsdienst, vergelijk: Hosea 2:15, en afval van de Here op grond van het vertrouwen op de grootmachten en de talrijke paleisrevoluties. Doorgaans wordt aangenomen dat Hosea's scherpe kritiek ten aanzien van de eredienst voortkwam uit de opleving van de Baälsdienst en de overname van gebruiken uit de Kanaänitische eredienst in de Israëlitische godsdienst. Deze overname bereikte opnieuw een hoogtepunt in de achtste eeuw voor Christus. De syncretistische aanvulling van de Israëlitische godsdienst wordt dan gewoonlijk verklaard door de bewering dat de Here aanvankelijk een god van nomaden was, die het nodig had, aangevuld te worden door Baäl als de gever van vruchtbaarheid.

Vergelijk: Von Rad, Eakin, Oldenburg, Mulder en Kinet (aangehaald door Albertz 1994:172). Derhalve zoeken geleerden, bijvoorbeeld Wolff, Jeremias en Rudolph (aangehaald door Albertz 1994:172), en vinden, in Hosea's twistgeschiedenis verwijzingen naar Kanaänitische vruchtbaarheidsrituelen die zogezegd in de Israëlitische godsdienst zijn doorgedrongen vanuit de Baälsdienst. Vergelijk: Hosea 3:1, 4:13 en volgende, 7:14 en 9:1.

Deze stelling wordt niet door iedereen gedeeld. Vergelijk: Vengassary (aangehaald door Albertz 1994:172). Anderen menen dat Baäl zeker te maken had met de groei, maar dat hij op grond hiervan niet teruggebracht mag worden tot alleen de god van de vruchtbaarheid. Baäl was voluit de god van de aarde. Vergelijk: Koch en Toombs (aangehaald door Albertz 1994:172). Uit Hosea 4:13 en volgende kan dan ook niet afgeleid worden dat de seksuele uitpattingen een godsdienstige betekenis hadden.

Omdat Hosea spreekt over zowel Baäl in het enkelvoud, vergelijk: Hosea 2:7, 15 en 13:1, als in het meervoud, vergelijk: Hosea 2:12, 16 en 11:2, had hij niet een bepaalde Baälsdienst op het oog. Voor Hosea en zijn volgelingen had de afval van de Here en de opkomst van de Baälsdienst niet van de één op de andere dag haar intrede gedaan maar was al ingezet met de vestiging van het volk Israël in het beloofde land. Vergelijk: Hosea 9:10 en 13:5 en volgende. Nagenoeg alles wat Hosea afwees als Baälsdienst maakte al sinds jaar en dag deel uit van de Israëlitische godsdienst. Bijvoorbeeld de cultische hoogten, vergelijk: Hosea 4:13 en volgende en 10:8, de gewijde stenen, vergelijk: Hosea 3:4 en 10:1 en volgende, het hout en de staf, vergelijk: Hosea 4:12, de afgodsbeelden, vergelijk: Hosea 8:4, het stierbeeld, vergelijk: Hosea 8:5 en volgende, 10:5 en 13:2, de druivenkoeken, vergelijk: Hosea 3:1, en het gejammer, vergelijk: Hosea 7:14. Veel was dus syncretistisch leengoed toegevoegd aan de Israëlitische godsdienst. Omdat dit al zo lang deel uitmaakte van de Israëlitische godsdienst zag het volk het niet meer als syncretisme. Hosea was de eerste profeet die de Israëlitische godsdienst veroordeelde als Baälsdienst.

Hosea veroordeelde de cultische gebruiken die niet strookten met de wet van de Here. Vergelijk: Hosea 4:7 en volgende, 8:11 en 10:1 en volgende. In zijn ogen waren de priesters de schuldigen. Vergelijk: Hosea 4:6. Zij onttrokken zich aan hun verantwoording zodat allerlei misbruiken hun intrede konden doen. Vergelijk: Hosea 4:11-14. De staatsgodsdienst van het noordelijk koninkrijk was een afgodische weg

ingeslagen. Vergelijk: Hosea 8:5 en volgende, 10:5 en volgende en 13:2. Het volk Israël dacht Gods zegen te verkrijgen door middel van cultische symbolen en rituelen. Vergelijk: Hosea 4:17, 8:4, 11:2 en 13:2. De kritiek van Hosea richtte zich niet tegen het feit dat het volk Israël in de eredienst de vruchtbaarheid en de voorspoed trachtte zeker te stellen. Vergelijk: Hosea 7:14. Dit had sinds mensenheugenis al deel uitgemaakt van de Israëlitische godsdienst. Hosea verzette zich tegen de magische rituelen alsof voorspoed en geluk door het volk tot stand gebracht konden worden. De zelfwerkzaamheid maakte van de eredienst van de Here een Baälsdienst. Het volk was de Here vergeten. Vergelijk: Hosea 2:12, 4:6 en 13:6. Hosea veroordeelde uiteindelijk de Israëlitische godsdienst op grond van cultische manipulatie. Hij ging hierin verder dan Jesaja, Amos en Micha. De Here maakte van zo'n eredienst geen deel meer uit. Hosea stelde dit op een sarcastische manier aan de kaak. Vergelijk: Hosea 10:6 (Albertz 1994:172-174).

6.4.2 De godsdienstige leiders

De godsdienstige leiders, in het bijzonder de priesters, werden veroordeeld vanwege hun plichtsverzuim en zondige praktijken (Prinsloo 1987:223). Hosea verweet de priesters dat ze het volk de kennis van God onthielden en in plaats daarvan deelnamen aan allerlei vruchtbaarheidsrituelen (Wolff 1974:xxvii). Kennis wees in dit verband op de intieme relatie tussen de Here en zijn volk Israël waarvan de wortels in de geschiedenis te vinden waren. Deze kennis moest door de priesters overgedragen worden aan het volk Israël (Dearman 1992:181).

6.4.3 De wereldlijke leiders en het koningshuis

Hosea hekelde verder het koningschap en de ambtenaren daar omheen. Hij onderwierp de monarchie aan felle politieke en godsdienstige kritiek. Het noordelijke koninkrijk had namelijk in vijftwintig jaren tijd zes regeerders versleten waarvan er vier wederrechtelijk de troon bestegen hadden. Hosea richtte zich in zijn kritiek met name op de troonswisselingen en de koningsmoorden die daarmee verband hielden. Vergelijk: Hosea 1:4, 7:3-7 en 8:4. Deze troonswisselingen hadden niets

meer te maken met de wil van de Here. Vergelijk: Hosea 7:7 en 8:4. De monarchie was geworden tot een symbool van Israël's afval van de Here.

Voor Hosea stond de monarchie de relatie tussen de Here en het volk Israël in de weg. Hosea vergeleek de monarchie met afgodendienst. Vergelijk: Hosea 8:4-6. In de relatie tussen de Here en Israël was voor hem geen plaats voor de monarchie (Albertz 1994:170-171).

6.4.4 Israël's binnen- en buitenlandse politiek

Hosea richtte zich tegen een verkeerd vertrouwen in politieke en militaire macht, vergelijk: Hosea 10:13, tegen het verbreken van internationale verdragen, vergelijk: Hosea 10:3 en volgende, en tegen de pogingen van Israël om in de gunst te komen van de omringende machten. De lasten die dit met zich meebracht, brachten Israël langzaam maar zeker aan de rand van een economische afgrond. Vergelijk: Hosea 7:8 en volgende en 8:10.

Hosea noemde het in de gunst komen van grootmachten afval van de Here. Vergelijk: Hosea 8:9. Het was voor hem een teken dat Israël zijn God vergeten was, vergelijk: Hosea 12:10 en 13:4, en zich met huid en haar overgeleverd had. Het steunen op grootmachten zou Israël steeds dieper in de afgrond brengen. Hosea vocht tegen het idee dat een nieuw begin mogelijk was met de hulp van buitenlandse beschermers. Vergelijk: Hosea 5:12-14. Hosea en zijn volgelingen waren ervan overtuigd dat het koninkrijk Israël totaal vernietigd zou moeten worden voordat het zou ontwaken uit zijn zelfgenoegzaamheid. Een nieuw begin zou slechts mogelijk blijken te zijn met de Here. Vergelijk: Hosea 2:5 en volgende en 3:4.

Een nieuw begin met de Here hield in dat het volk Israël de grootmachten de rug zou moeten toekeren. Daarom ging Hosea in zijn prediking terug naar het begin van Israël's geschiedenis in de woestijn toen Israël nog geheel en al afhankelijk was van de Here. Vergelijk: Hosea 13:4-6 (Albertz 1994:169).

6.5 Hosea en Israëls geschiedenis

Hosea nam meer dan andere profeten zijn toevlucht tot de godsdienstige geschiedenis van het volk Israël (Albertz 1994:174). Vergelijk: de uittocht uit Egypte (Hosea 2:14, 11:1, 12:10 en 12:14), de woestijntijd (Hosea 2:13, 9:10 en 13:5), de verovering van het land Kanaän en de aartsvadertraditie (Hosea 12:3-5 en 12:13) (Prinsloo 1987:229). Daar lag de basis van de verhouding tussen de Here en het volk. Vergelijk: Hosea 11:1 en 12:14 (Albertz 1994:174). Wolff geeft drie redenen voor het feit dat geschiedenis zo'n belangrijke rol speelt in het boek Hosea. Ten eerste laat het terugkijken in de geschiedenis zien dat de Here al zeer vroeg banden aanknoopte met het volk Israël. Ten tweede onthult het terugblikken de hevige strijd die de Here met het volk Israël voerde vanaf de uittocht uit Egypte tot het heden. Ten derde wees Hosea steeds op eerste beginselen, de eerste koning, de eerste afgodendienst, het begin van de bemoeienis van de Here met Israël, enzovoort. In het boek Hosea is het heden de afsluiting van het verleden. Het eind van Israëls heilsgeschiedenis was in zicht (Wolff 1974:xxvi-xxvii). Op grond van Israëls geschiedenis kwam Hosea tot de gevolgtrekking dat de zonden in het heden teruggevoerd konden worden op het verleden (Prinsloo 1987:224). Hosea stelde de intieme verhouding met de Here tegenover de verworpen godsdienst. Deze verhouding kwam in Hosea's prediking tot uitdrukking in de relatie vader-zoon, vergelijk: Hosea 11, en man-vrouw, vergelijk: Hosea 2, en kenmerkte de liefde van de Here voor zijn volk Israël, vergelijk: Hosea 11:1. De afval van het volk was begonnen toen het dacht niet langer afhankelijk te zijn van de Here. Vergelijk: Hosea 13:5 en volgende. De Israëlieten hadden geen oog voor de weg die God met hen in de geschiedenis gegaan was. Het volk was vergeten dat uiteindelijk alle zegeningen van de Here afkomstig waren. Vergelijk: Hosea 12:10 en 13:4. Het volk verkeerde in de veronderstelling dat het zelf in staat was politieke en godsdienstige zekerheden te bewerkstelligen. Vergelijk: Hosea 2:4 en 7. Israël zegde de unieke relatie met God vaarwel en koos voor een godsdienstige en politieke plaats in de volkerenwereld. Dit had tot gevolg dat de Here zijn zegeningen keer op keer wegnam en het volk in handen van Assyrië gaf. Het volk was terug bij af, Egypte en de woestijn. Vergelijk: Hosea 2:14, 8:13 en 11:5. Een nieuw begin was slechts mogelijk na een ingrijpende ommekeer. Pas dan kon Israëls heilsgeschiedenis

opnieuw beginnen. Vergelijk: Hosea 11:8-11.

Uit bovenstaande volgt dat de gaven van de Here aan zijn volk Israël door hem teruggenomen kunnen worden. Het volk Israël had niet alleen zijn vrijheid maar ook zijn bestaan aan de Here te danken. Dit moest tot uitdrukking komen in zowel de politiek als de godsdienst (Albertz 1994:174-175).

6.6 Gevolgtrekking

De profeet Hosea was afkomstig uit en trad op in het noordelijke koninkrijk Israël van ongeveer 750-722/721 voor Christus. Zijn afkomst blijkt uit het taalgebruik in zijn boek maar ook uit zijn kennis van zaken. Zijn prediking heeft echter ook ingang gevonden in het zuidelijke koninkrijk Juda. Over zijn afkomst is, behalve de naam van zijn vader, weinig bekend. Veel meer is er bekend over zijn huwelijk en gezin die het gedrag van het volk Israël ten opzichte van de Here symboliseerden. In zijn prediking richtte de profeet Hosea zich tot het volk Israël en zijn ontaarde godsdienst, de godsdienstige en wereldlijke leiders, het koningshuis en Israëls binnen- en buitenlandse politiek. Op godsdienstig vlak had een vermenging plaatsgevonden van de Israëlitische met de Kanaänitische godsdienst. Vruchtbaarheidsrituelen uit de Kanaänitische godsdienst waren de Israëlitische godsdienst binnengesijpeld zonder opzet van de kant van het volk. Het nomadenbestaan van het volk Israël was met het binnentrekken van het beloofde land Kanaän veelal veranderd in een bestaan afhankelijk van de landbouw. De Kanaänieten hadden een god, Baäl, die uitstekend bij deze landbouw aansloot. Zij probeerden hem met allerlei cultische rituelen in hun eredienst te beïnvloeden zodat hij hun vruchtbaarheid zou schenken. Het is dan ook niet vreemd, maar wel verkeerd, dat het volk Israël de Kanaänitische vruchtbaarheidsrituelen in zijn godsdienst overnam. Hiertegen is de kern van Hosea's boodschap gericht. Niet Baäl maar de Here. Boshoff (1992:13) spreekt over een gevecht tussen de Here en Baäl in het boek Hosea. In het dagelijks bestaan van het volk Israël speelde de Here geen hoofdrol meer. Deze rol was overgenomen door Baäl (Boshoff 1992:14). Hosea was de eerste profeet die zich tegen de vermenging van beide godsdiensten afzette ook al was deze vermenging al begonnen met de

vestiging van het volk Israël in Kanaän. Het volk dacht zelf de vruchtbaarheid te kunnen bewerkstelligen. Maar het is onmogelijk om de Here op een cultische manier te manipuleren. In het bijzonder de godsdienstige leiders werden op dit punt veroordeeld. Zij onthielden het volk de ware kennis van God. Ook het koningshuis en de ambtenaren daar omheen kregen er van langs. Met name de veelvuldige troonswisselingen werden door Hosea aan de kaak gesteld. Ten slotte richtte Hosea zich tegen politiek en militair vertoon. Israël verwachtte bescherming te ontvangen van buitenlandse mogendheden in plaats van zich te richten tot de Here. Geschiedenis speelt in het boek van de profeet Hosea een belangrijke rol. Hiermee wilde de profeet Hosea het volk Israël laten zien dat de Here steeds opnieuw het volk opgezocht heeft, maar ook de strijd die de Here met Israël geleverd heeft toen het steeds opnieuw zich van Hem afkeerde en toonde hij ook dat de zonden in het heden teruggevoerd konden worden op het verleden. Ondanks dat alles blijft de trouw van de Here een centrale plaats in het boek van de profeet Hosea innemen.

UITLEG VAN ENKELE PERIKOPEN UIT HOSEA

7.1 Inleiding

In hoofdstuk 7 zal overgegaan worden tot de uitleg van enkele perikopen uit het boek Hosea.

7.1.1 Uitleg

Wil een commentator tot een zo zuiver mogelijke uitleg van een tekst kunnen overgaan dan dient hij over een aantal vaardigheden te beschikken.

Het verstaan van een tekst vereist allereerst een bepaalde taalvaardigheid van de lezer of hoorder (Deist & Burden 1980:29). De uitlegger dient zich vervolgens bewust te zijn van het feit dat hij in een bepaalde kerkelijke traditie staat, tot een socio-economische 'laag' behoort, een politieke overtuiging heeft maar ook een zedelijke en morele, enzovoort (Deist & Burden 1980:39). Anderzijds is de tekst geschreven voor mensen die lang geleden geleefd hebben. Zij hadden een bepaalde denkwereld, behoorden tot een cultuur, stonden in een maatschappij die bepaald werd door bijvoorbeeld politieke en economische factoren, enzovoort. De uitlegger dient hiervan gedegen kennis te nemen (Deist & Burden 1980:43-45).

Het uitleggen van een bijbelse tekst is dus geen eenvoudige zaak. De uitlegger dient niet alleen kennis te nemen van de schrijver, maar ook van het publiek waarvoor geschreven werd. Schrijver, hoorders en tekst vormen een drie-eenheid waarvan de uitlegger zich bewust dient te zijn (Deist & Burden 1980:49).

7.1.2 Gebruikte vertaling

De basis voor het onderzoek van de tekst van het boek Hosea is de Bijbelvertaling in opdracht van het Nederlands Bijbelgenootschap in Haarlem die uitgegeven is in 1951. Deze vertaling is gekozen omdat zij tijdens de zondagse eredienst in een meerderheid van kerken in Nederland gebruikt wordt. De Hebreeuwse woorden zijn afkomstig uit de Biblia Hebraica Stuttgartensia en waar nodig, is gebruik gemaakt van andere vertalingen zoals de Statenvertaling in opdracht van de Staten-Generaal en volgens het besluit van de Synode Nationaal te Dordrecht in 1618/1619, Die Bybel Nuwe vertaling (*met herformulerings*) uitgegeven door het Bybelgenootskap van Suid-Afrika in 1983 en The Holy Bible, New International Version uitgegeven door New York International Bible Society in 1978.

7.1.3 Versnummering

De nummering van de verzen in de gebruikte vertaling wijkt enigszins af van die in de Biblia Hebraica Stuttgartensia. Hosea 1 telt in de gebruikte vertaling twaalf verzen in tegenstelling tot de Biblia Hebraica Stuttgartensia waar hoofdstuk 1 negen verzen bevat. Hosea 2 telt in de gebruikte vertaling tweeëntwintig verzen tegenover vijftientwintig in de Biblia Hebraica Stuttgartensia. De overige hoofdstukken komen overeen. Dit betekent dat de verzen 1-3 van hoofdstuk 2 uit de Biblia Hebraica Stuttgartensia in de gebruikte vertaling aan hoofdstuk 1 toegevoegd zijn. In deze verhandeling wordt de versnummering van de gebruikte vertaling gevolgd.

7.1.4 Keuze en afbakening van de uit te leggen perikopen

Het thema van deze verhandeling is: De afgodendienst in het boek Hosea vergeleken met het nieuwe-tijdsdenken. De uit te leggen perikopen zijn gekozen aan de hand van het kernwoord afgodendienst. De afgodendienst van het volk Israël komt mijns inziens het sterkst naar voren in de volgende perikopen: Hosea 2, 4, 5:1-7, 8, 9, 10 en 14:2-9. De inhoud van de overige perikopen is voor het onderwerp van deze verhandeling minder belangrijk: het huwelijk van Hosea en de geboorte van zijn

kinderen in biografische stijl (Hosea 1), het huwelijk van Hosea in auto-biografische stijl (Hosea 3), Israëls binnen- en buitenlandse politiek en de noodlottige gevolgen daarvan (Hosea 5:8-7:16), een terugblik van de Here op Israëls geschiedenis (Hosea 11), aanklachten en oordeelsaankondigingen (Hosea 12), Israëls zonde die tot de dood leidt (Hosea 13), een heilsbelofte (Hosea 14:1) en een wijsheidsspreuk als afsluiting van het boek (Hosea 14:10) (Prinsloo 1987:221-225). Natuurlijk mogen de uit te leggen perikopen niet los gezien worden van het geheel en moeten in de context van het totale boek Hosea uitgelegd worden.

7.1.5 Gebruikte commentaren en werkwijze

Aan de hand van vijf commentaren worden de verzen van de gekozen perikopen onder de loep genomen. Deze commentaren zijn geschreven door Andersen en Freedman (Hosea, a new translation with introduction and commentary), Rudolph (Hosea), Stuart (Word Biblical Commentary: Hosea-Jonah), Van Leeuwen (De prediking van het Oude Testament: Hosea) en Wolff (A Commentary on the Book of the Prophet Hosea). De verzen worden echter niet woord voor woord uitgelegd. Slechts de woorden en zinsneden die betrekking hebben op de afgodendienst van het volk Israël komen aan de orde. In alfabetische volgorde wordt steeds het woord gegeven aan bovengenoemde commentatoren. Hun standpunten worden zo goed mogelijk verwoord. Daar waar de commentatoren YHWH gebruiken is dit vertaald met Here. Woorden in *schuinschrift* zijn afkomstig uit een op dat moment te bespreken vers en 'woorden tussen aanhalingstekens' zijn afkomstig uit een vorig of volgend vers. Aan het eind van elk vers worden de standpunten met elkaar vergeleken. Standpunten die overeenkomen maar ook opmerkelijke verschillen worden aangegeven.

Aan het eind van elke perikoop wordt de inhoud door mij met eigen woorden samengevat. Ook worden gevolgtrekkingen gemaakt die van belang zijn voor het thema van deze verhandeling en hun neerslag zullen vinden in hoofdstuk 10.

7.2 Hosea 2

7.2.1 Uitleg

1. Klaagt uw moeder aan, klaagt haar aan, want zij is mijn vrouw niet, en Ik ben haar man niet. Laat zij haar ontucht van haar gelaat verwijderen en haar overspel van haar boezem.

Ontucht en *overspel* staan in de Biblia Hebraica Stuttgartensia met pronominale suffixen in de derde persoon vrouwelijk enkelvoud aan de meervoudige naamwoorden זנוניה ו and נאפוניה, maar kunnen in de Vertaling in opdracht van het Nederlands Bijbelgenootschap als enkelvoud gelezen worden. De Statenvertaling vertaalt met hoererijen en overspelerijen. De voorkeur dient gegeven te worden aan de Statenvertaling vanwege de zuivere vertaling.

* Andersen en Freedman (1980:219-225) wijzen op de opdracht die Gomer (Israël) ontvangt זנוניה, *haar ontucht, van haar gelaat te verwijderen*. זנוניה, *haar ontucht*, wordt op één lijn gesteld met נאפוניה, *haar overspel*. נאפוניה, *haar overspel*, is afgeleid van de wortel נאפ. נאפ betekent overspel plegen. זנוניה, *haar ontucht*, is afgeleid van de wortel זנע. De betekenis van זנע is enigszins dubbelzinnig. זנע kan wijzen op een verboden erotische activiteit. De betekenis van זנוניה, *haar ontucht*, op één lijn met נאפוניה, *haar overspel*, is erotisch wangedrag dat de huwelijksband schendt. In één woord samengevat: overspel. *Haar ontucht van haar gelaat* en *haar overspel van haar boezem* wijzen op het beschikbaar zijn van Hosea's vrouw Gomer voor prostitutie en het *verwijderen* duidt op haar afwijzing. Andersen en Freedman vinden het onwaarschijnlijk dat נאפוניה, *haar overspel, van haar boezem* op minnaars wijst. Omdat prostituees hun gezicht verfd, vergelijk: '...uw ogen bijwerkt met zwart...' (Jeremia 4:30) en '...uw ogen geverfd...' (Ezechiël 23:40), kan נאפוניה, *haar overspel*, naar de versieringen op het gezicht verwijzen. In vers 1 zijn kentekenen van toewijding aan Baäl waarschijnlijker dan de kenmerken van een publieke vrouw, hoewel Gomer nooit een קדשה, tempelprostituee, genoemd wordt. '...zich tooide met ring en halssieraad...' (Hosea 2:12) is wellicht een aanwijzing dat met זנוניה, *haar ontucht*, en נאפוניה, *haar overspel*, sieraden bedoeld worden. 'Tooien met ring en halssieraad' (vers 12) wordt in verband

gebracht met ‘achter minnaars aangaan’ (vers 4 en 12) en ‘minnaars nalopen’ (vers 6).

* Rudolph (1966:66) meent dat *haar ontucht* en *haar overspel* de zinnebeeldige kenmerken van een prostituee zijn. De gezichtsluier, vergelijk: ‘...zij bedekt zich met een sluier....’ (Genesis 38:14), en allerlei, wellicht schunnige, amuletten die aan een ketting om de hals gedragen worden en tussen de borsten hangen, vergelijk: vers 12. Deze uiterlijkheden kenmerken het innerlijk. Volgens Rudolph gaat het in vers 1 om het verwijderen van alle plaatsen en gebruiken in het land die met de verering van Baäl te maken hebben.

* Stuart (1987:46-47) denkt bij אֲנוּנִיָּה, *haar ontucht*, en נֶאֱפֹפִיָּה, *haar overspel*, ook nog aan haar prostitutie [onderstreping van mij] en haar overspel [onderstreping van mij], maar uit de context blijkt volgens hem dat het gaat om juwelen en/of make-up gedragen op het gezicht en de romp van een prostituee. De mogelijkheid dat de termen betrekking hebben op de amuletten die door vrouwen in de Baälsdienst gedragen worden, vindt Stuart boeiend maar voor hem is hiervoor geen feitelijke bevestiging.

* Unger (1952:113) verklaart *haar ontucht van haar gelaat* met: ‘The nose-ring which was a charm against the “evil eye”’ en *haar overspel van haar boezem* met: ‘The necklaces, also worn as amulets’.

* Van Leeuwen (1984:53) noemt אֲנוּנִיָּה, *haar ontucht*, en נֶאֱפֹפִיָּה, *haar overspel*, onbenoemde meervouden. Hij denkt aan amuletten of versieringen die de publieke vrouwen om het hoofd en aan kettingen om de hals droegen, en die ook een rol speelden in de gewijde prostitutie ter ere van Baäl.

* Wolff (1974:33-34) spreekt bij *haar ontucht* en *haar overspel* over merktekens of symbolen, bijvoorbeeld hoofdbanden, gordels, halskettingen, of soortgelijke juwelen. Hij verbindt deze juwelen met vrouwen die deelgenomen hadden aan de Kanaänitische erotische eredienst. Verder denkt Wolff aan schrammen op de borst die het resultaat zijn van extatische waanzin. Zijn conclusie is dat Hosea onbenoemde meervouden gebruikt omdat אֲנוּנִיָּה, *haar ontucht*, en נֶאֱפֹפִיָּה, *haar overspel*, kenmerken zijn van vrijwillige prostitutie en overspel.

* Andersen en Freedman, Van Leeuwen en Wolff verbinden אֲנוּנִיָּה, *haar ontucht*, en נֶאֱפֹפִיָּה, *haar overspel*, met versieringen die vrouwen droegen tijdens deelname aan de Baälsdienst. Rudolph en Stuart koppelen ze aan prostitutie in het algemeen. Rudolph plaatst ze ook nog in een breder

verband.

Alle uitleggers geven ze een plaats binnen de prostitutie. Deze prostitutie had echter alles te maken met de Baälsdienst.

2. Anders zal Ik haar naakt uitkleden en haar laten staan als ten dage toen zij geboren werd, haar maken als een woestijn, haar doen worden als een dor land, en haar doen sterven van dorst.

* Rudolph (1966:66) leest in *naakt uitkleden* het wegnemen van alle middelen van bestaan.

* Stuart (1987:47-48) meent in het taalgebruik elementen uit de Baälsdienst te herkennen die op een ironische manier toegepast worden. De Kanaänieten en met hen vele Israëlieten beschouwden de aarde als vrouwelijk. Deze vrouwelijke aarde werd bevrucht door de regen. Maar de regen was eigenlijk het zaad van Baäl. Baäl, de god van het weer, was bij uitstek de god van de vruchtbaarheid. Hosea draait het beeld om. De aarde heeft haar vruchtbaarheid aan God te danken.

* Het onbevredigende in de uitleg van Stuart is het spreken over elementen uit de Baälsdienst die ironisch toegepast worden. Welke elementen dat zijn laat hij echter in het midden.

4. Want hun moeder heeft ontucht bedreven; zij, die van hen zwanger geweest is, heeft schandelijk gehandeld. Want zij zeide: Ik wil achter mijn minnaars aan gaan, die mij mijn brood en water, mijn wol en vlas, mijn olie en drank geven.

* Andersen en Freedman (1980:228-236) leggen een relatie tussen מִיִּנְנָאִים, *mijn minnaars*, en אֱלֹהִים, God. מִיִּנְנָאִים, *mijn minnaars*, wordt in vers 4 gebruikt voor de *minnaars* van een echtbreekster en komt nagenoeg alleen voor in Hosea en op plaatsen, voornamelijk in Jeremia en Ezechiël, die beïnvloed zijn door Hosea. Het staat altijd, behalve in Hosea 3:1, in het meervoud. Dit meervoud lijkt andere meervouden op te roepen, bijvoorbeeld 'Baäls' (Hosea 2:12 en 16) en 'beelden' (Hosea 4:17). Deze meervouden lijken op אֱלֹהִים, het meervoudige woord voor God. En zo zijn deze meervouden nagebootste namen voor Baäl als de anti-God. In welke relatie de *minnaars* tot Baäl stonden, wordt niet verklaard. De indruk wordt echter gewekt dat, hoe nauwgezet de aanbidders ook geloofden in de ernst en het belang van wat ze deden, de heilige plichten van de godsdienst de beschikbaarheid van vrouwen voor geslachtsgemeenschap niet konden verhoeden voor het ontaarden ervan in

ongeremde losbandigheid. *Die mij...geven* onthult de beweegreden voor de Baälsverering en het fundamentele misverstand dat Baäl de grote weldoener was. Het motief was hebzucht, de begeerte naar stoffelijke goederen. De Kanaänitische godsdienst bood mensen schijnbaar meer zeggenschap over hun eigen welzijn, want de voorziening van voedsel en kleding werd gewaarborgd door manipulatie van goddelijke machten tijdens toverachtige vruchtbaarheidsplechtigheden. In de Kanaänitische godsdienst is er verband tussen geslachtelijke omgang en toverij. Het werkwoord נָתַן, (*mij*) *geven*, kan hier ook vertaald worden met betalen omdat een beloning voor seksuele diensten aannemelijker is dan de gedachte dat Baäl geeft uit louter edelmoedigheid, zonder diensten als tegenprestatie te verlangen. נָתַן, (*mij*) *geven*, komt ook voor in ‘...Daarop zeide zij: Wat zult gij mij geven, wanneer gij tot mij komt?’ (Genesis 38:16) en betekent betaling in natura. In vers 4 is Baäl de gever van *brood*, *enzovoort* in tegenstelling tot de Here. Vergelijk bijvoorbeeld: ‘...daarom geeft Hij u op de zesde dag brood voor twee dagen....’ (Exodus 16:29). De woorden *brood* en *water* zijn in vers 4 wellicht gekozen omdat Dagon, de vader van Baäl, de god van het graan was en Baäl de god van het weer, in het bijzonder de regen.

* Rudolph (1966:67-68) verklaart *mijn minnaars* als de ‘Baäls’ (vers 12). *Achter...aan gaan* is het afkeren van de Here en daarmee de overtreding van het eerste van de tien geboden. De reden is dat Israël het niet van de Here maar van de Baäls verwacht.

* Stuart (1987:48-49) vindt het vanzelfsprekend dat מִאֲהָרָבַי, *mijn minnaars*, de Baäls zijn. De Baälsverering werd, hoewel mogelijk niet ambtelijk bekrachtigd door Jerobeam II, openlijk toegelaten zodat het bloeide onder de bevolking en versmolt met de Israëlitische godsdienst. Israëls benaming *mijn minnaars* voor de Baäls is een beeldspraak die Hosea voor het eerst vermeldt. In Jeremia en Ezechiël wijst het ook op de mededingers van de Here naar de trouw van Israël.

* Van Leeuwen (1984:55-58) richt zijn aandacht op vers 4b. אֲלַכְהָ, *achteraangaan*, werd gebruikt als een liturgische formule. Het was een aansporing om naar het heiligdom te gaan. Als vergelijking noemt hij ‘...Laten wij...gaan’ (Psalm 122:1) en ‘...Laten wij toch heengaan....’ (Zacharia 8:21). In vers 4b zou het een zinspeling kunnen zijn op het gaan naar de heiligdommen, waar de vruchtbaarheidscultus bedreven werd. Voor *minnaars* wordt een woord, מִאֲהָרָבַי, gebruikt met een

ongunstige klank. Hosea, Jeremia en Ezechiël gebruiken het alleen bij overspel. De wortel van het woord betekent hevig ademen of snuiven, karakteristiek voor de opwinding die de seksuele begeerte kenmerkt. De *minnaars* zijn de Baäls. Met de gewijde vertegenwoordigers van de Baäls werden ontuchtige vruchtbaarheidsriten in de cultus voltrokken. De producten *brood* en *water*, *wol* en *vlas*, *olie* en *drank*, beschouwden de Israëlieten als gaven van de Baäls.

* Wolff (1974:34-35) denkt bij vers 4b in de richting van uitdrukkingen die voorkwamen in verband met het gaan naar erotische godsdienstige plechtigheden. Deze uitdrukkingen kwamen ook voor in de vruchtbaarheidsliederen. In de godsdienstige mythologie zijn de *minnaars* de Baäls van de verschillende godsdienstige plaatsen. Elke Baäl is verantwoordelijk voor een eigen streek. In het cultische ritueel worden de vertegenwoordigers van de Baäls uitgezocht door degenen die deelnemen aan de vruchtbaarheidscultus.

5. Daarom, zie, Ik ga uw weg met doornen versperren, Ik ga tegen haar een muur oprichten, zodat zij haar paden niet vinden kan.

* Andersen en Freedman (1980:236-238) betrekken 'Dan zal zij haar minnaars nalopen, maar hen niet bereiken; hen zoeken, maar niet vinden' (Hosea 2:6a) in de verklaring van *haar paden*. Vers 6a wekt de indruk dat *paden* naar de minnaars bedoeld worden. Misschien wordt het meervoud gebruikt om haar veelvuldige liefdesverwickelingen te benadrukken. Gomer is geen prostituee die benaderd werd, maar een echtbreekster die haar minnaars naliep. Hosea wil zijn vrouw verhinderen om haar minnaars te bereiken door een *muur tegen haar op te richten*. Op dezelfde manier wil God zijn afvallige volk verhinderen om hun gebruikelijke bedevaarten naar de heiligdommen van de Baäls te maken.

6. Dan zal zij haar minnaars nalopen, maar hen niet bereiken; hen zoeken, maar niet vinden. Dan zal zij zeggen: ik wil heengaan en terugkeren tot mijn eerste man, want toen had ik het beter dan nu.

* Andersen en Freedman (1980:238-240) betrekken 'Nu dan, Ik wil haar schaamte ontbloten voor de ogen van haar minnaars en niemand zal haar uit mijn hand redden' (Hosea 2:9) in de verklaring van vers 6. De Baäls zijn onwillig, of niet in staat, haar

te helpen. Het is de bedoeling van haar echtgenoot om hen in haar ogen te schande te maken. Het denkbeeld dat de Baäls wispelturig zijn en haar in de steek gelaten hebben, blijkt niet uit de context.

* Rudolph (1966:68) betreft de woestijnreis van het volk Israël in de uitleg van vers 6. *Mijn eerste man* is de Here. Het volk Israël herinnert zich de woestijnreis, toen het alleen was met de Here en het beter ging dan nu.

* Stuart (1987:49-50) meent dat *ik wil heengaan en terugkeren tot mijn eerste man* niet noodzakelijk betekent dat zij werkelijk gescheiden is van haar *man* en met iemand anders getrouwd is. Hertrouwen met haar *eerste man* zou een schending van het verbond geweest zijn. Vergelijk: Deuteronomium 24:1-3. Veeleer zal zij zich verzoend hebben met haar oorspronkelijke echtgenoot nadat haar de toegang tot degenen met wie zij haar verhoudingen had onmogelijk gemaakt werd.

7. Zij echter beseft niet, dat Ik het ben, die haar het koren, de most en de olie heb gegeven, die haar het zilver rijkelijk geschonken heb en het goud, dat zij voor de Baäl gebruikt hebben.

* Andersen en Freedman (1980:242-244) kijken terug naar vers 4b en stellen ‘zij zeide’ (vers 4b) tegenover *zij echter beseft niet*. Het bevestigt hun mening dat ‘zij zeide’ eigenlijk zij overwoog betekent. Gomer (het volk Israël) schrijft de oogst toe aan Baäl. Brood, water, wol, vlas, olie en drank (vers 4b) kunnen beschouwd worden als de gaven van een man aan zijn vrouw in tegenstelling tot *koren, most* en *olie*. De laatste zijn gaven van de Here. Andersen en Freedman merken op dat *zij hebben voor de Baäl gebruikt* niet past in de context. Elders in hoofdstuk 2, namelijk in de verzen 12 en 16, wordt ‘Baäls’, meervoud, gebruikt in tegenstelling tot *Baäl*, enkelvoud, in vers 7. Verder doen zich nog twee problemen voor. Ten eerste wie [onderstreping van mij] *hebben gebruikt* en ten tweede wat [onderstreping van mij] *hebben zij gebruikt*? In Hosea 8:4-6 wordt gesproken over het ‘kalf van Samaria’ dat het ‘maaksel van een werkmeester’ is. Zij vinden vers 7bβ zo’n gelijkenis vertonen met Hosea 8:4-6 dat daar de oplossing voor bovengenoemde problemen gezocht moet worden. Het enige verschil tussen vers 7bβ en Hosea 8:4-6 is dat in vers 7bβ over *zij*, meervoud, gesproken wordt en in Hosea 8:4-6 over een ‘werkmeester’, enkelvoud.

* Rudolph (1966:69-70) meent dat vers 7 oorspronkelijk volgde op vers 4. De Here alleen verstrekt de gaven in tegenstelling tot de Baäls. Israël had dit moeten weten. Het *koren*, de *most* en de *olie* waren kenmerkende producten van Kanaän. Het *zilver* en het *goud* niet. Kanaän bezat geen goud- en zilverbijnen. Het *zilver en het goud, dat zij voor de Baäl gebruikt hebben* betekent niet dat het volk Israël het aanwendde voor het vervaardigen van afgodsbeelden maar het gebruikte ten behoeve van de Baälsdienst.

* Stuart (1987:50) betreft 'Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben', het eerste gebod uit de wet van de Here, in de verklaring van vers 7. Hij ziet de ontkenning dat het *koren*, de *most* en de *olie* gaven van de Here waren als een verwerping van de Here als de God van Israël. Het is een stilzwijgende overtreding van het eerste van de tien geboden. De woorden *koren*, *most* en *olie* komen meerdere keren voor in Deuteronomium en vertegenwoordigen daar de oogst als gave van de Here. Israël schrijft echter de gaven toe aan de macht van de vruchtbaarheidsgod Baäl. Ook het *zilver* en het *goud* schrijft zij toe aan Baäl. Stuart ziet het *zilver* en het *goud* als symbool voor de welvaart die het gevolg was van de handel. Het waren vooral de welgestelden die daar voordeel uittrokken en sinds de tijd van Salomo zich in groten getale aansloten bij de Kanaänitische Baälsverering.

* Wolff (1974:35-36) richt zijn aandacht op *כסף וזהב, zij hebben* (het zilver en het goud) *voor de Baäl gebruikt*. Omdat de werkwoordsvorm in het meervoud staat en het lijdend voorwerp in het enkelvoud lijkt de uitdrukking niets met de context te maken te hebben. Waarschijnlijk is het een verklarende kanttekening met als doel het zondigen van Israël toe te lichten met de woorden '...Van hun zilver en hun goud hebben zij zich afgodsbeelden gemaakt tot hun verderf' (Hosea 8:4) en 'Ook nu gaan zij voort met zondigen en maken zich gegoten beelden van hun zilver, afgodsbeelden, naar eigen inzicht, alles het werk van metaalbewerkers' (Hosea 13:2). De gaven uit de hand van de Here worden aan de afgodsbeelden gegeven, vergelijk: '...waarop zij voor de Baäls het offer ontstak....' (Hosea 2:12), of zelfs gebruikt om heidense beelden voor de eredienst te maken. Wolff geeft de voorkeur aan de laatste betekenis op grond van 'En het overblijfsel verwerkt hij tot een god, tot zijn gesneden beeld, knielt daarvoor neer, buigt zich, aanbidt het en zegt: Red mij, want gij zijt mijn god!' (Jesaja 44:17). Vergelijk ook: Hosea 8:4 en 13:2.

* De meningen van Rudolph en Wolff ten aanzien van vers 7b staan tegenover elkaar.

8. Daarom zal Ik mijn koren weer wegnemen in de oogsttijd, en mijn most in zijn seizoen, en wegrukken mijn wol en mijn vlas, die haar naaktheid moeten bedekken.

* Andersen en Freedman (1980:244-246) wijzen op de hulpeloosheid van Baäl, een schaduw op de achtergrond.

* Stuart (1987:50-51) wijst op het feit dat Baäl geen vruchtbaarheid brengt en dat hij onvruchtbaarheid niet verhoedt.

9. Nu dan, Ik wil haar schaamte ontbloten voor de ogen van haar minnaars en niemand zal haar uit mijn hand redden.

* Andersen en Freedman (1980:248-250) richten zich op de afwezigheid van de Baäls. Het zijn slechts toeschouwers. Baäl is een geen-god. Vergelijk: ‘...een god is het niet’ (Hosea 8:6).

* Rudolph (1966:70) vertaalt נבלית met dwaasheid of zothed. Dwaasheid of zothed heeft betrekking op ‘niet beseffen’ (vers 7). Voor de ogen van de Baäls neemt de Here zijn gaven weer tot zich. נבלית kan ook vertaald worden met machteloosheid. De Here stelt de machteloosheid van het volk Israël en de hulpeloosheid van de Baäls aan de kaak.

10. Ik zal doen ophouden al haar vreugde, haar feest, haar nieuwemaansdag en haar sabbat, ja, al haar hoogtijden.

* Andersen en Freedman (1980:250-251) nemen *vreugde* en *hoogtijden* enerzijds en *feest*, *nieuwemaansdag* en *sabbat* anderzijds samen. De laatste drie vormen een reeks. *Feest* verwijst naar jaarlijkse feesten die te maken hadden met de oogst. Nieuwemaansdag wijst op een maandelijks feest en *sabbat* op een feest dat wekelijks gevierd werd. *Hoogtijden* is een algemene uitdrukking voor *feest*, *nieuwemaansdag* en *sabbat*. De jaarlijkse, maandelijks en wekelijkse feestelijke samenkomsten zijn tussen de woorden *vreugde* en *hoogtijden* geplaatst. Deze van elkaar gescheiden woorden vormen een onderbroken hendiadys, *haar vreugdevolle hoogtijden*. De verbinding wordt versterkt door het feit dat alleen deze twee zelfstandige naamwoorden door *al* voorafgegaan worden. *Haar* kan zowel naar Gomer als naar

Israël verwijzen.

* Rudolph (1966:70-71) wijst op het doel van de Here in vers 10. Omdat de feesten het volk Israël vreugde verschaffen en niet de Here, maakt Hij er een eind aan. Het zijn feesten ter ere van de Baäls.

* Stuart (1987:51) beschouwt *haar* als een aanduiding voor Israëls feesten zonder bemoeienis van de Here. De Baälsverering vond met name tijdens deze feesten plaats. Stuart beschouwt *feest* als één van de drie jaarlijkse oogstfeesten of historische feesten. Vergelijk: ‘Driemaal in het jaar zult gij Mij een feest houden. Het feest der ongezuurde broden zult gij onderhouden; zeven dagen zult gij ongezuurde broden eten, zoals Ik u geboden heb, op de bepaalde tijd van de maand Abib, want daarin zijt gij uit Egypte getrokken; maar men zal niet met ledige handen voor mijn aangezicht verschijnen. Ook het feest van de oogst, der eerstelingen van uw vruchten, die gij op de akker zaaien zult; en het feest der inzameling aan het einde des jaars, wanneer gij uw vruchten van de akker ingezameld hebt’ (Exodus 23:14-17). Het kenmerk van deze feesten was een bezoek aan het heiligdom door mensen uit het hele land om te aanbidden. Deze feesten waren veranderd in ‘...dagen, waarop...voor de Baäls het offer ontstoken werd....’ (Hosea 2:12).

* Van Leeuwen (1984:62-63) noemt פֶּסַח, *feest*, een aanduiding voor het paasfeest (waarop de uittocht uit Egypte herdacht werd), het feest der weken of pinksterfeest (een dankdag voor de oogst) en het Loofhuttenfeest of feest der inzameling (het zeven dagen vieren van het oogstfeest, na de inzameling van de vrucht van de arbeid, de opbrengst van akker, dorsvloer en wijnpers, waarbij Israël alle zeven dagen lang in loofhutten moest wonen, gemaakt uit takken van sierlijke bomen). Samen vormden zij de drie grote jaarfeesten waarop bedevaarten naar de heilige plaats gemaakt werden. חַדְשׁ הַאֲבִיב, *nieuwemaansdag*, werd als offerfeest aan het begin van de maand gevierd. שַׁבַּת, *sabbat*, was de rustdag aan het eind van de week. Alle feesten worden samengevat in כָּל מוֹעֵד, *alle hoogtijden*. Van Leeuwen spreekt van een algemene uitdrukking voor alle feestelijke tijden en samenkomsten. Al deze feesten waren doortrokken met de zinnelijke genoegens van de Baälsdienst en kunnen daarom geen stand houden voor de Here. *Haar* benadrukt dat de feesten niets meer met de dienst van de Here te maken hebben.

* Wolff (1974:38) treft de verklaring van vers 9 aan in vers 10. Als de Here vers 8

uitvoert dan is het resultaat vers 10. In het bijzonder tijdens de feesten vindt Israëls overspel plaats. Hosea herhaalt *haar* om aan te geven dat de Here er buiten staat. Met *vreugde* worden *feest*, *nieuwemaansdag* en *sabbat* bedoeld. *Feest* kan wijzen op de viering van de wijnoogst die een week duurde. Met *hoogtijden* worden verschillende andere, minder belangrijke, feesten aangeduid.

11. Dan zal Ik haar wijnstok en haar vijgeboom verwoesten, waarvan zij zeide: Die zijn het loon, dat mijn minnaars mij gaven. Ik zal ze maken tot een woud, en het gedierte des velds zal ze afvreten.

* Andersen en Freedman (1980:251-256) vergelijken het woord אַתְּנָה, *loon*, met אַתְּנָן. אַתְּנָן komt ook voor in Deuteronomium 23:19, Hosea 9:1 en Micha 1:7 en betekent het loon van een prostituee. Het feit dat in vers 11 een ietwat ander woord gebruikt wordt, betekent dat *zij* niet de rol van een prostituee, ten minste niet beroepsmatig, vervult.

* Stuart (1987:51-52) plaatst de oogst van druiven en vijgen voor het Loofhuttenfeest. 'Dan zal uw kracht tevergeefs verbruikt worden; uw land zal zijn opbrengst niet geven en het geboomte des lands zal zijn vrucht niet dragen' (Leviticus 26:20) en 'Wijngaarden zult gij planten en bewerken, maar geen wijn drinken of opleggen; want de worm zal eraan knagen. Olijfbomen zult gij hebben in uw gehele gebied, maar u niet met olie zalven; want uw olijven zullen afvallen' (Deuteronomium 28:39-40) hebben dezelfde strekking als vers 11.

* Wolff (1974:38) beschouwt vers 11 niet als een verwijzing naar vers 8 maar voor hem is het de manier waarop de Here zal afrekenen met de godsdienstige feesten. De oogst wordt bedreigd door de afkeurenswaardige Baälsverering. Israël schrijft de oogst toe aan de Baäls. Vergelijk: het *loon, dat mijn minnaars mij gaven*. Het feest waarover in vers 10 gesproken werd, kwam na de oogst van druiven en vijgen. Als de Here ze verwoest dan komt er een eind aan alle feesten. Wolff vergelijkt het *loon, dat mijn minnaars mij gaven* met de beloning van een prostituee.

12. Zo zal Ik over haar bezoeken de dagen, waarop zij voor de Baäls het offer ontstak, zich tooide met ring en halssieraad en achter haar minnaars aan ging, maar Mij vergat, luidt het woord des Heren.

* Andersen en Freedman (1980:256-262) geven voor *haar* twee mogelijkheden. Enerzijds kan Gomer met *haar* bedoeld zijn. De *dagen, waarop zij voor de Baäls het offer ontstak* is dan de tijd die zij overspelig met *haar minnaars* doorgebracht heeft, een tijd van toewijding aan Baäl. Anderzijds kan *haar* op nationaal niveau gelezen worden. Andersen en Freedman betrekken in dat geval *zo zal Ik over haar bezoeken* in de uitleg. Zij gaan bij deze zinsnede terug naar de afvalligheid van Israël bij de berg Horeb beschreven in Exodus 32. Vergelijk: ‘...maar ten dage van mijn bezoeking zal Ik aan hen hun zonde bezoeken’ (Exodus 32:34). Dit vooruitzicht maakt het volgens hen aannemelijk dat de *dagen, waarop zij voor de Baäls het offer ontstak* de periode is vanaf dat voorval tot op dit moment. De overeenkomst tussen vers 12 en ‘De Here zeide tot hem: Noem hem Jizreël, want het zal niet lang meer duren of Ik zal de bloedschuld van Jizreël bezoeken aan Jehu’s huis, en een einde maken aan het koninkrijk van het huis Israëls. Te dien dage zal het geschieden, dat Ik Israëls boog verbreken zal in het dal van Jizreël’ (Hosea 1:4) wijst ook op een parallel tussen de bloedschuld van Jizreël en de *dagen, waarop zij voor de Baäls het offer ontstak*. De Here zal op dezelfde manier te werk gaan met het regime van Jerobeam II als Jehu met dat van Achab vanwege de toewijding aan Baäl. בַּעַלִים, *Baäls*, betekent niet noodzakelijk een menigte van goden. Vergelijk: אֱלֹהִים, God. Het meervoud *Baäls* kan drie betekenissen hebben. Ten eerste kan het een gewoon enkelvoud zijn. Ten tweede kan het een majesteitsmeervoud zijn. Ten derde kan het een echt meervoud zijn. Het enkelvoud Baäl kan betrekking hebben op een bepaalde plaats. Vergelijk: ‘Toen Israël zich aan Baäl-Peor gekoppeld had, ontbrandde de toorn des Heren tegen Israël’ (Numeri 25:3). Het is dan de god die in een bepaalde plaats vereerd werd. Het meervoud *Baäls* duidt wellicht op de verschillende goden die allemaal de aanspreekvorm heer dragen. Ook kan het wijzen op de verschillende heiligdommen waar dezelfde god vereerd werd. Dus de Baäl van dit heiligdom en die van dat heiligdom kunnen oorspronkelijk dezelfde geweest zijn. Andersen en Freedman zien *zich tooide met ring en halssieraad en achter haar minnaars aanging* als het vervolg van ‘...Ik wil achter mijn minnaars aangaan...’ (vers 4b). Voor hun uitleg geven zij een aantal redenen. Ten eerste de overgang van toekomstige tijd naar verleden tijd. Ten tweede was het *ontsteken* van het *offer voor de Baäls* een onafgebroken activiteit, terwijl het *zich tooien en achter minnaars aangaan* op een

voltooide handeling in het verleden wijst. Zij vinden dat hun gevolgtrekking versterkt wordt door de tijd van het werkwoord *vergat*. *Ring* en *halssieraad* worden in vers 1b ‘ontucht’ en ‘overspel’ genoemd en ‘gouden ring’ en ‘fijn gouden sieraad’ in Spreuken 25:12. Het verband tussen vers 1b en vers 12 baseren Andersen en Freedman op Hosea’s compositietechniek. Uit vele oudtestamentische teksten volgt dat de *ring* zowel in de neus als in de oren gedragen kon worden en dat de *ring* en het *halssieraad* gemaakt waren van goud. In Exodus 32:2-3 worden de gouden ringen gebruikt om er een gouden kalf van te maken en in Richteren 8:24-26 voor een efod. Ook in vers 7 wordt het ‘goud voor de Baäl gebruikt’. Hosea 2:1 en 12 brengen te berde dat de gaven van de man door de vrouw bezoedeld werden in de beoefening van haar overspelige liefde. Als zij ze verwijderd, geeft zij een bewijs van haar bekering. Het verwijderen van de juwelen kan dus enerzijds leiden tot afgodendienst en anderzijds tot bekering.

* Rudolph (1966:71-72) verklaart de *dagen*, waarop zij voor de Baäls het offer ontstak als de feesten ter ere van de Baäls en de Israëlitische feestdagen die in wezen ook de Baäls betreffen. *Ontstak* kan op alle mogelijke offers betrekking hebben. *Achter haar minnaars aanging*, maar *Mij vergat* kenmerkt het trouweloze gedrag van de prostituee Israël.

* Stuart (1987:52-53) denkt bij *dagen* aan de feestdagen die in vers 10 beschreven worden. *Ring* brengt hij in verband met de verering van het gouden kalf in Exodus 32 en *halssieraad* herinnert waarschijnlijk aan de verering van Baäl. *Vergat* heeft als resultaat dat Israël buiten het verbond gezet wordt. Hosea gebruikt het meervoud *Baäls* als er sprake is van meerdere heiligdommen. In alle andere gevallen gebruikt hij het enkelvoud Baäl.

* Van Leeuwen (1984:64-66) geeft voor *dagen* twee mogelijkheden. Het kunnen de Kanaänitische cultusdagen zijn of de feestdagen die in vers 10 genoemd worden. In *Baäls* worden alle Kanaänitische goden samengevat. De *ring* werd in de neus en in de oren gedragen. Van Leeuwen denkt bij *halssieraad* aan een halsketting. De gewijde prostituees in Babylonië droegen halskettingen als teken van het beschikbaar zijn voor prostitutie. In de Baälsdienst kunnen de halskettingen dezelfde functie gehad hebben. Van Leeuwen vraagt zich af of bij *achter haar minnaars aangaan* aan een bedevaart gedacht moet worden of aan een plechtige optocht achter een

stierbeeld op de heilige plaats. Naar aanleiding van *maar Mij vergat* komt hij tot de slotsom dat de uitdrukking *achter haar minnaars aangaan* bedoelt te zeggen dat Israël de Baäls aanhing in plaats van de Here. *Vergat* betekent niet meer kennen.

* Wolff (1974:38-41) merkt op dat in vers 12 voor het eerst de *minnaars* in verband gebracht worden met de *Baäls*. Hij vraagt zich af of het meervoud duidt op talrijke Baälsgoden, op de vele heiligdommen waar Baäl vereerd werd of dat het afgeleid is van het beeld van overspelige verhoudingen met andere mannen. De *dagen* zijn de Kanaänitische cultusfeesten met hun openlucht festiviteiten op de heilige hoogten en onder de heilige bomen. Vergelijk: ‘Op de toppen der bergen slachten zij offers en op de heuvelen ontsteken zij die....’ (Hosea 4:13). Wolff richt zijn aandacht op drie bijzonderheden in vers 12. Ten eerste het *offer ontstak*. *רָטַק*, *ontsteken*, wordt gewoonlijk gebruikt met betrekking tot afgodendienst. Vergelijk: Hosea 4:13 en 11:2. Het *offer* werd voor de afgoden *ontstoken* en ging in rook op. Ten tweede *zich tooide met ring en halssieraad*. *טָבַע*, *ring*, zijn de ringen die tot de verering van het stierbeeld behoorden. Vergelijk: ‘Toen gaven zij Jakob al de vreemde goden die in hun bezit waren, en de ringen die in hun oren waren....’ (Genesis 35:4) en ‘En Aäron zeide tot hen: Rukt de gouden ringen af, die in de oren van uw vrouwen, uw zonen en uw dochters zijn, en brengt ze mij....’ (Exodus 32:2 en volgende). Wolff omschrijft *חֲלִיטָה*, *halssieraad*, niet nader. Ten derde *achter haar minnaars aanging*. Omdat dit als laatste vermeld wordt, vindt Wolff een optocht op de heilige plaats aannemelijker dan een bedevaart ernaar toe. Hij betreft Hosea 1:11 en 4:15 in zijn verklaring. In vers 12 wordt *בָּוֹא*, *gaan*, gebruikt in tegenstelling tot Hosea 1:11 en 4:15 waar *עָלָה*, *opgaan*, gebruikt wordt. Zo’n plechtige optocht vond plaats achter een stierbeeld. *Vergat* is een herhaling van ‘beseft niet’ uit vers 7. Als vers 12 in verband gebracht wordt met vers 7 dan betekent *vergat* gebrek aan kennis, vergelijk: ‘Mijn volk gaat te gronde door het gebrek aan kennis....’ (Hosea 4:6) en het vergeten dat de Here de gaven verschaft, vergelijk: ‘Ja, Israël heeft zijn Maker vergeten....’ (Hosea 8:14).

- * De meningen van de uitleggers lopen wat betreft *achter haar minnaars aanging* nogal uiteen. Andersen en Freedman zien het als een vervolg op vers 4b. Rudolph kenmerkt het als trouweloos gedrag van de prostituee Israël. Van Leeuwen geeft aan dat Israël de Baäls aanhing in plaats van de Here. Wolff vat het op als een optocht op de heilige plaats.

13. Daarom zie, Ik zal haar lokken, en haar leiden in de woestijn, en spreken tot haar hart.

* Rudolph (1966:75) denkt bij *woestijn* aan een plaats waar geen vreemdelingen, geen andere minnaars, Baäls, het samenzijn storen.

14. Ik zal haar aldaar haar wijngaarden geven, en het dal Achor maken tot een deur der hoop. Dan zal zij daar zingen als in de dagen van haar jeugd, als ten dage toen zij trok uit Egypte.

* Rudolph (1966:76) gaat terug naar de uittocht uit *Egypte* en de tijd in de woestijn. Toen vertrouwde Israël zich toe aan de Goddelijke leiding en gehoorzaamde God zonder dat een Baäl de harmonie verstoorde.

* Stuart (1987:53-54) legt vers 14 uit als het gehoor geven van Israël aan God. Het vertrouwen op de Baäls was een dwaze keus van Israël. Nu zal Israël leren vertrouwen op de Here alleen. De Baäls zullen niets meer voor haar betekenen. ‘...Ik ben de Here’ (Leviticus 26:45) zal vervuld worden.

15. En het zal te dien dage geschieden, luidt het woord des Heren, dat gij Mij noemen zult: mijn man, en niet meer: mijn Baäl.

* Andersen en Freedman (1980:278-279) vinden in vers 15 geen antwoord op de vraag in hoeverre de Here *Baäl* genoemd werd, hoewel er aanwijzingen zijn dat die benaming in gebruik was. In enkele gevallen kan er een vermenging van eigenschappen geweest zijn, zo niet een samensmelting van persoonlijkheden. De gevaren van het in elkaar opgaan waren zo groot dat de benaming *Baäl* in alle godsdienstige verbanden losgelaten diende te worden.

* Rudolph (1966:78-79) vindt in ‘Toen Uria’s vrouw hoorde, dat Uria, haar man, dood was, bedreef zij rouw over haar echtgenoot’ (2 Samuël 11:26) een aanwijzing dat *איש*, *man*, en *בעל*, echtgenoot, in het dagelijks leven door elkaar gebruikt werden en daarom geen tegenstelling vormen. Rudolph is van mening dat in het beeld van de verhouding *man* en vrouw de verhouding van de Here en Israël doorschemert.

* Stuart (1987:57-58) bespeurt geen syncretisme, vermenging van godsdiensten, in vers 15. *בעל*, *Baäl*, en *יהוה*, JHWH, komen namelijk vaak naast elkaar voor in

oudtestamentische namen. Als voorbeeld geeft hij בעליה, Bealja, wat heel gewoon de Here is God kan betekenen en niet noodzakelijk de Here is Baäl betekent. Syncretisme is verder onmogelijk vanwege de nieuwe tijd die in vers 15 aanbreekt.

* Wolff (1974:49-50) geeft het verschil in betekenis aan tussen *man* en *Baäl*. *Man* is de *man* die toebehoort aan de vrouw en met haar een persoonlijke verhouding heeft. *Baäl*, heer of meester, legt de nadruk op de wettige positie van de *man* als heer of meester en eigenaar van de vrouw. Dit betekent dat Israël de Here niet slechts eerbiedigt omdat Hij haar wettige heer of meester is, maar vanwege de totaal nieuwe liefdevolle verhouding met Hem. Wolff wijst verder op het syncretisme, de vermenging van godsdiensten, naar aanleiding van het woord בעל, *Baäl*, voor *man*. Dat woord is namelijk hetzelfde als het Hebreeuwse woord dat de Kanaänitische god *Baäl* aanduidt. De Here werd dus als *Baäl* vereerd en aanbeden.

* Wolff ziet syncretistische trekken in de woorden *man* en *Baäl*.

16. Ja, Ik zal de namen der Baäls verwijderen uit haar mond; hun naam zal niet meer genoemd worden.

* Andersen en Freedman (1980:279) richten zich op het gebruik van het werkwoord נָסַח, *noemen*. Dit werkwoord wordt gebruikt in samenhang met het aanroepen van de *namen* van heidense goden, vergelijk: ‘...de naam van hun goden niet belijdt...’ (Jozua 23:7), en van de Here, vergelijk: ‘...de God van Israël belijdt...’ (Jesaja 48:1). ‘Gij zult hun altaren afbreken, hun gewijde stenen verbrijzelen, hun gewijde palen met vuur verbranden, de gesneden beelden van hun goden omhouwen en hun naam van die plaats doen verdwijnen’ (Deuteronomium 12:3) beschrijft dat het volk Israël bij het in bezit nemen van het land Kanaän de *namen* van de goden moest vernietigen. De *namen* mochten ook niet gebruikt worden in eden en gebeden.

* Stuart (1987:58) leest vers 16 als een profetie die het aanroepen van de *Baäls* een halt toeroept en hen uit het geheugen wil bannen.

* Wolff (1974:50) huldigt de mening dat vers 16 gericht is tegen de Kanaänitische eredienst. De Here zal de *namen* van de *Baäls* uit de *mond* van de vrouw verwijderen. Wolff denkt bij *Baäls* aan heidense goden. Enkele namen zijn ‘Astarte’, ‘Kemos’ en ‘Milkom’ (1 Koningen 11:33), ‘Asjera’ (1 Koningen 18:19), ‘Dagon’ (Richteren 16:23) en ‘Baäl-Zebub’ (2 Koningen 1:2).

19. Ik zal u Mij tot bruid werven door trouw; en gij zult de Here kennen.

* Rudolph (1966:82) leest in de *Here kennen* een afwijzing van Baäl.

20-21. Het zal te dien dage geschieden, dat Ik verhoren zal, luidt het woord des Heren: Ik zal de hemel verhoren, en die zal de aarde verhoren, en de aarde zal het koren, de most en de olie verhoren, en die zullen Jizreël verhoren.

* Rudolph (1966:82-83) beschouwt Baäl niet meer als concurrent van de Here. De tijd dat de Here moest ingrijpen in de natuur is voorbij. De kinderen die uit het nieuwe huwelijk voortkomen, zijn werkelijk kinderen van de Here en niet meer van Baäl.

* Stuart (1987:60-61) brengt *Ik zal de hemel verhoren* in verband met Baäl. De Here maakt aanspraak op de veronderstelde bijzondere eigenschap, besturing van de elementen waarbij de regen de aarde bevochtigt, van de god Baäl.

7.2.2 Gevolgtrekking

De inhoud van Hosea 2 kan met het kernwoord *overspel* samengevat worden.

In Hosea 2 vindt een min of meer stilzwijgende overgang plaats van enerzijds de profeet Hosea en zijn vrouw Gomer naar anderzijds de Here en zijn volk Israël. De profeet Hosea is het type van de Here en zijn vrouw Gomer van het volk Israël.

Hosea 2 beschrijft zowel het huwelijk van de profeet Hosea en zijn vrouw Gomer als de relatie tussen de Here en zijn volk Israël. De Vertaling in opdracht van het Nederlands Bijbelgenootschap en de Statenvertaling betrekken Hosea 2 op de verhouding tussen de Here en zijn volk Israël gezien het feit dat het woord Ik steeds met een hoofdletter geschreven wordt.

In Hosea 2 bevindt Gomer zich op het pad van de prostitutie. Gomers prostitutie staat voor Israëls afval van de Here. De meningen van de verschillende uitleggers wat betreft deze prostitutie die in hoofdstuk 6 besproken zijn, lopen enigszins uiteen. De mogelijkheid bestaat dat Gomer een prostituee was in de zuivere zin van het woord, maar ook prostitutie in verband met de Kanaänitische erotische eredienst is zeer wel mogelijk. Gomer was geen prostituee in de gebruikelijke zin van het woord. Gomer werd niet met bezoeken vereerd maar ging zelf achter haar minnaars aan. Gomer

werd niet opgezocht maar zocht zelf op. Gomer is het beeld van het volk Israël dat de dienst van de Here vaarwel gezegd had en Baäl naliep. Het volk Israël was zich dit echter niet bewust en er was zeker geen opzet in het spel. Hosea, en in hem de Here, wil dit nalopen onmogelijk maken. Dit blijkt makkelijker gezegd dan gedaan. Het grote probleem is namelijk dat Gomer, die het volk Israël symboliseerde, uit het oog verloren was wie haar grote weldoener was. Het volk Israël schrijft alle gaven toe aan Baäl. De Here zal echter laten zien wie werkelijk alles schenkt. Maar daarvoor zal de Here het volk Israël het eerst onmogelijk moeten maken om Baäl na te lopen. De Here zal de hulpeloosheid en daarmee de machteloosheid van het volk Israël aan de kaak stellen. Het volk Israël zal zelfs zijn feesten niet meer vieren omdat Baäl en niet de Here er in het middelpunt stond. De Here neemt het volk Israël ten zeerste kwalijk dat het Hem vergeten is. De Here wil proberen een omkeer te bewerken. Als die ommekeer een feit is dan zal de Here zijn volk Israël overladen met geschenken. De terugkeer van het volk Israël naar de Here zal zo volledig zijn dat Israël de naam Baäl zelfs niet meer op de lippen zal nemen.

Gaandeweg Hosea 2 wordt in het taalgebruik van de profeet Hosea duidelijk dat hij de relatie tussen de Here en het volk Israël op het oog heeft.

In Hosea 2 keert het volk Israël zich van de Here af omdat Israël de welvaart van Baäl verwacht. De Kanaänitische natuurgodsdienst bied mensen schijnbaar meer zeggenschap over hun eigen welzijn, want de voorziening van voedsel en kleding word gewaarborgd door manipulatie van de goddelijke macht tijdens toverachtige vruchtbaarheidsplechtigheden. De eigenschappen van Baäl worden vermengd met die van de Here en hun persoonlijkheden smelten samen. Dit leidt tot de benaming Baäl voor de Here. Zelfs de Israëlitische feestdagen betreffen in wezen Baäl.

7.3 Hosea 4

7.3.1 Uitleg

1. Hoort het woord des Heren, gij Israëlieten, want de Here heeft een rechtsgeding met de bewoners van het land, omdat er geen trouw, geen liefde en geen kennis Gods is in het land.

* Andersen en Freedman (1980:335-336) betrekken de woorden *trouw*, *liefde* en *kennis Gods* op intermenselijke verhoudingen. *Trouw*, *liefde* en *kennis Gods* hebben hun grond in het verbond tussen de Here en het volk Israël. De misdaden tegen de mensheid in vers 2 volgen uit het ontbreken van voorgaande verbondsdeugden. Hosea gebruikt *God* in plaats van de Here om *kennis* een wijdere betekenis te geven. *Kennis Gods* is de bekendheid van alle mensen met God als de schepper van de wereld. Kennis van de Here is echter voorbehouden aan het verbondsvolk Israël.

* Rudolph (1966:99-100) vertaalt תַּמַּת, *trouw*, met vastberadenheid of bestendigheid. Hij geeft *trouw* de betekenis trouw en waarheid in de zin van betrouwbaarheid in spreken en handelen. *Geen liefde* is een sociale tekortkoming. Er is geen toewijding in de samenleving. Erger nog, er is geen overgave van het hart aan God. *Geen trouw* en *geen liefde* zijn gegrond in *geen kennis Gods*.

* Stuart (1987:75) noemt תַּמַּת, *trouw*, een synoniem voor אֱמוּנָה, ‘trouw’, in Hosea 2:19. Trouw kenmerkt de verhouding tussen personen in een samenleving waar verantwoording voor elkaar is. חֶסֶד, *liefde*, duidt op een verbintenis van twee kanten die een ware, duurzame relatie moet kenmerken. Vergelijk: de trouwe genade die het verbond van de Here overvloedig aan Israël schenkt. אֵין דַּעַת אֱלֹהִים, *geen kennis Gods*, is een samenvatting van de zonden *geen trouw* en *geen liefde* en een vooruitblik op de zes zonden die genoemd worden in vers 2. Als er *geen kennis Gods* in het land is dan is het verbond blijkbaar opgeheven. Hosea beschuldigt het volk van minachting voor God.

* Van Leeuwen (1984:96-98) meent dat *geen trouw* en *geen liefde* de achtergrond vormen van *geen kennis Gods*. Hij wijst op de verwantschap van תַּמַּת, *trouw*, met אֱמוּנָה, ‘trouw’, in Hosea 2:19. Hij legt *trouw* uit als onvoorwaardelijke of onverbreekelijke (be)trouw(baarheid) binnen een gemeenschap, hetzij van God tot zijn

volk Israël, hetzij tussen mensen onderling. Aan die gemeenschap ligt een verbond ten grondslag. *Trouw* is in het Oude Testament vaak verbonden met **דָּוָן**, *liefde*. **אֱמוּנָה**, *trouw*, wijst op de duurzaamheid en **דָּוָן**, *liefde*, op de intensiteit van de verbondsgemeenschap. *Liefde* omvat de liefde van de Here voor het volk Israël, de wederliefde van het volk voor de Here en de liefde van het volk onderling. *Trouw* en *liefde* komen voort uit *kennis Gods*. Voor Van Leeuwen (1984:97) is het kennen van God “kennen met het hart, een in de ziel aan God zich verbonden en gebonden weten en uit kracht daarvan de wil van God verstaan en doen”. Israël erkent echter de God van het verbond niet meer.

* Wolff (1974:67) legt *trouw* uit als onvoorwaardelijke betrouwbaarheid die gekenmerkt wordt door vertrouwen in elkaar, met name in woord en dienst. *Kennis Gods* is kennis van zijn leer als de bron van een harmonieus gemeenschapsleven in Israël.

2. Vloeken, liegen, moorden, stelen en echtbreken! Men pleegt geweld, bloedbad volgt op bloedbad.

* Andersen en Freedman (1980:336-339) baseren *vloeken, liegen, moorden, stelen* en *echtbreken* op de tien geboden in Exodus 20:13-15 en Deuteronomium 5:17-19. *Geweld* en *bloedbad* wijzen op onschuldig bloedvergieten dat toegestaan was door de staat en in het bijzonder door de priesters. Gewapende troepen onder leiding van de priesters vielen huizen binnen en namen slachtoffers gevangen om te offeren. Hierbij lieten zij een spoor van bloed achter. Dit symboliseert de opstand tegen God in de vernietiging van menselijke wezens die geschapen zijn naar zijn beeld en hem op aarde vertegenwoordigen.

* Rudolph (1966:100-101) verklaart *vloeken, liegen, moorden, stelen* en *echtbreken* als overtreding van de tien geboden. *Bloedbad* is bijvoorbeeld het toebrengen van lichamelijk letsel, doodslag en moord.

* Stuart (1987:75-76) geeft aan dat de wortel van **רָצַח**, *moorden*, **גָּנַב**, *stelen* en **נָאָה**, *echtbreken*, ook in de tien geboden voorkomt. **אָלָה**, *vloeken*, betekent iemand onheil toewensen of met iemand een verbond sluiten onder het aanroepen van de naam van de Here. **כָּחַשׁ**, *liegen*, wijst op oneerlijkheid in onderlinge verhoudingen, vergelijk: ‘Gij zult geen vals gerucht verbreiden...’ (Exodus 23:1), en oneerlijkheid in de

handel. Stuart vertaalt *bloedbad volgt op bloedbad* met ‘the idols crowd against one another’. De afgodendienst van Israël bracht ongetwijfeld de verering van Baäl en Asjera met zich mee, maar zal ook zijn uitwerking gehad hebben op de verering van de Here door middel van afgoden.

* Van Leeuwen (1984:98-99) geeft aan dat Hosea de tien geboden voor ogen gehad moet hebben omdat vers 2 daarmee overeenstemt. אלה, *vloeken*, betekent onder het aanroepen van Gods naam iemand verwensen of vervloeken. Vergelijk: ‘Gij zult de naam van de Here, uw God, niet ijdel gebruiken, want de Here zal niet onschuldig houden wie zijn naam ijdel gebruikt’ (Exodus 20:7). שחש, *liegen*, schendt de naaste en vernietigt de gemeenschap. Vergelijk: ‘...gij zult niet liegen en gij zult elkander niet bedriegen’ (Leviticus 19:11). רצח, *moorden*, is de naaste onrechtmatig van het leven beroven. Vergelijk: ‘Gij zult niet doodslaan’ (Exodus 20:13). גנב, *stelen*, betekende oorspronkelijk het stelen van een mens, vergelijk: ‘Wie een mens rooft...’ (Exodus 21:16), maar later diefstal in het algemeen, vergelijk: ‘Gij zult niet stelen’ (Exodus 20:15). גנב, *echtbreken*. Vergelijk: ‘Gij zult niet echtbreken’ (Exodus 20:14). Bovenstaande vergrijpen horen niet thuis in het leven van Gods volk. Bij *bloedbad volgt op bloedbad* denkt Van Leeuwen eerder aan wreedheden tegen de armen die de dagen van Jerobeam II kenmerkten dan aan politieke moorden omdat Hosea in vers 2 slechts sociaal-ethisch wangedrag aan de orde stelt.

* Wolff (1974:67-68) vat vers 2 op als het resultaat van ‘geen kennis Gods’ in vers 1. Alle overtredingen hebben te maken met iemands naaste. שחש, *liegen*, kwam vooral bij de rechtbank voor en in de handel. Het bedriegen van een blinde kan ook onder deze overtreding gerangschikt worden. רצח, *moorden*, is moord met voorbedachte rade. גנב, *stelen*, betekent allereerst ontvoeren. In vers 2 heeft het te maken met de persoon van de naaste, zijn leven en zijn huwelijk. Hosea plaatste de overtredingen die de naaste betreffen en de doodstraf vereisen naast elkaar omdat ze volledig onverenigbaar zijn met het leven van Gods volk. *Bloedbad volgt op bloedbad* benadrukt dat de voorgaande overtredingen misdaden tegen de naaste zijn die de doodstraf verdienen.

* De meningen over *bloedbad volgt op bloedbad* lopen nogal uiteen. Andersen en Freedman denken aan gewapende troepen. Rudolph aan lichamelijk letsel, doodslag en moord. Stuart brengt het in verband met de afgodendienst van Israël. Van Leeuwen denkt aan wreedheden tegen de armen. En Wolff aan misdaden tegen de naaste.

3. Daarom treurt het land, en al wat erin woont verkwijnt, zowel het gedierte des velds als het gevogelte des hemels; ja, zelfs de vissen der zee komen om.

* Stuart (1987:76-77) legt vers 3 uit als het vonnis op de verzen 1 en 2. ל-לכך is een synoniem van לכך en betekent: daarom.

* Van Leeuwen (1984:99-100) vat vers 3 niet op als de straf als gevolg van de verzen 1 en 2 omdat vers 3 niet begint met לכך, daarom, maar met ל-לכך, zo komt het, dat. Vers 3 is het resultaat van de overtredingen die genoemd worden in de verzen 1 en 2.

* Wolff (1974:68) zegt dat vers 3 de fatale gevolgen beschrijft die het resultaat zijn van iemands daden. Het oordeel komt niet van de Here zelf. Het is wel de Here die het uitvoert.

* De uitleg van Van Leeuwen stemt overeen met de uitleg van Wolff maar zijn strijdig met de uitleg van Stuart. Van Leeuwen en Wolff spreken over resultaat of gevolg en Stuart spreekt over vonnis.

4. Laat maar niemand een aanklacht inbrengen en laat maar niemand een terechtwijzing uiten, aangezien mijn aanklacht u geldt, o priester!

* Rudolph (1966:102-103) geeft aan dat de *priester* zijn plicht verzaakt heeft.

* Stuart (1987:77) leest in *priester* de priesterschap als geheel.

* Van Leeuwen (1984:100-101) heeft dezelfde mening als Stuart.

* Wolff (1974:76-77) is van mening dat de *priester* waarschijnlijk een hoge beambte was van een belangrijk heiligdom, zoals 'Amasja, de priester van Betel' (Amos 7:10). Het noemen van zijn 'moeder' (vers 5) en zijn 'zonen' (vers 6) wijst op een gemeenschap.

* Van Leeuwen en Stuart lezen in *priester* de priesterschap en Wolff een bepaalde priester. Rudolph laat het in het midden.

5. Gij zult struikelen bij dag, en met u zal ook de profeet struikelen bij nacht, en verdelgen zal Ik uw moeder.

* Andersen en Freedman (1980:351-352) betrekken 'De priesters zeiden niet: Waar is de Here; en zij die zich met de wet bezighouden, wilden Mij niet kennen; de herders werden van Mij afvallig; de profeten profeteerden door Baäl en liepen hen die geen baat brengen, achterna' (Jeremia 2:8) in de uitleg van vers 5. Jeremia 2:8 noemt de 'priesters' en de 'profeten' ook naast elkaar. De vader van de priester wordt in vers 5b niet genoemd omdat de persoon die aangesproken wordt, *gij*, een

hogepriester is die zijn vader bij diens dood zou opvolgen. Dit voorrecht zou zijn kinderen ontzegd worden. Vergelijk: 'Zal ook Ik uw zonen vergeten' (vers 6b).

* Rudolph (1966:103) richt zijn aandacht op de *profeet*. Hij beging de fout het volk het licht van het goddelijk woord te onthouden.

* Stuart (1987:77-78) vindt *struikelen bij dag* abnormaal omdat het hoort bij de nacht wanneer er geen zicht is. *Struikelen bij nacht* duidt op valse *profeten* die *nachtelijke* openbaringen zoeken. Het noemen van de *profeet* heeft verschillende uitleggers voor een raadsel gesteld. In de tempel te Jeruzalem bekleedden echter de *profeten* samen met de priesters, *gij*, een ambt in de eredienst. Deze samenwerking tussen *profeet* en priester in het zuiden was waarschijnlijk in het noorden bekend.

* Van Leeuwen (1984:101-103) zegt dat de *profeet* hetzelfde lot treft als de priester. Beiden waren bij de eredienst betrokken. Beiden zullen in de uitoefening van hun ambt getroffen worden. De priester vervulde zijn ambt overdag en de *profeet* ontving zijn visioenen 's nachts. *Uw moeder* zijn de familieleden van de priester en de *profeet*.

* Wolff (1974:77-78) vermeldt dat 'priesters' (vers 4) en *profeten* in de tempel te Jeruzalem taken hadden in de eredienst. Hosea kent echter geen *profeten* die taken hadden in de heiligdommen van het Noordrijk.

6. Mijn volk gaat te gronde door het gebrek aan kennis. Omdat gij de kennis verworpen hebt, verwerp Ik u, dat gij geen priester meer voor Mij zult zijn; daar gij de wet van uw God vergeten hebt, zal ook Ik uw zonen vergeten.

* Andersen en Freedman (1980:352-354) verwijzen bij de *kennis* naar de *kennis* van God in de wet waarvoor de *priester* verantwoordelijk is. Het volk was beroofd van deze *kennis*.

* Rudolph (1966:103-104) leest in *kennis* de 'kennis Gods' uit vers 1. Het is de schuld van de *priesters* dat deze *kennis* ontbreekt. Rudolph legt de *wet* uit als de aanwijzingen, schriftelijk of mondeling, van de *priesters* voor het dagelijks leven. *Verworpen* duidt op het zonder waarde zijn en *vergeten* op het niet belangrijk zijn. De Here betaalt de *priesters* met gelijke munt. Het *vergeten* van de Here betekent zonder zijn leiding en hulp in het leven staan.

* Stuart (1987:78) brengt de *kennis* in verband met verbondskennis en gaat terug naar

de verbondssluiting op de Sinai. Israël heeft echter de relatie die op deze verbondskennis berust, *verworpen*. *Kennis* houdt in bewust zijn van en gehoorzaam zijn aan. Het *vergeten* van de *wet* kan hier betekenen ongehoorzaam zijn aan de *wet*.

* Van Leeuwen (1984:103-104) richt zijn aandacht op de *priesters* als degenen die verantwoordelijk zijn voor het ontbreken van de *kennis* bij het *volk*. Zij zijn hun belangrijkste taak, bewaking en onderwijzing van godskennis, willens en wetens niet nagekomen. Vergelijk: ‘Zij onderwijzen Jakob uw verordeningen, Israël uw wet...’ (Deuteronomium 33:10) en ‘Want de lippen van de priester bewaren kennis en uit zijn mond zoekt men onderricht in de wet, want een bode van de Here der heerscharen is hij’ (Maleachi 2:7). Zij hebben דעת, de *kennis*, verworpen en zijn תורה, de *wet*, *vergeten*. De *wet* omvat de totale overlevering aangaande de Here en zijn verbond, zowel de religieus-zedelijke eisen van de Here als ook zijn heilsdaden.

* Wolff (1974:78-80) wijst op de overeenkomst tussen דעת, *kennis*, en דעת אלהים, ‘kennis Gods’, in vers 1. Het is de *kennis* van Gods geopenbaarde, heilige, wil. De inhoud van de *kennis* Gods zijn de verlossingsdaden van de Here met betrekking tot het volk Israël: de uittocht uit Egypte, de verkiezing, de zwerftocht door de woestijn en de schenking van het land Kanaän. Het verbond van de Here met Israël is het voorwerp van de *kennis*. De *priester* veronachtzaamde zijn belangrijkste taken, de overdracht van en het onderwijs uit de *wet*, die hem door de Here gegeven waren. Vergelijk: Deuteronomium 33:10 en Maleachi 2:7. De *wet* was voor Israël het leven. Vergelijk: ‘Want dit is voor u geen ledig woord, maar dit is uw leven...’ (Deuteronomium 32:47). De *priester* droeg zodoende verantwoording voor de ondergang van Gods *volk*.

7. Hoe talrijker zij werden, des te meer zondigden zij tegen Mij. Hun eer zal Ik in schande verkeren.

* Andersen en Freedman (1980:354-358) beschouwen *zij* als de kinderen van de priester. Met *eer* wordt de Here bedoeld. Vers 7b is gebaseerd op ‘Zij maakten een kalf bij Horeb en bogen zich neer voor een gegoten beeld; zij verruilden hun Eer tegen het beeld van een rund dat gras eet’ (Psalm 106:19-20). *Schande* is een naam voor Baäl die afkeer uitdrukt. De onwettige naam *eer* zal Baäl afgenomen worden en hem zal zijn rechtmatige naam *schande* gegeven worden.

* Stuart (1987:78-79) wijst op het gelijksoortige karakter van 'Toen werd Jesurun vet, en sloeg achteruit - vet werd gij, dik en vetgemest - en hij verwierp God, die hem gemaakt had, hij minachtte de Rots van zijn heil. Zij verwekten Hem tot naijver door vreemde goden, met gruwelen krenkten zij Hem; zij offerden aan de boze geesten, die geen goden zijn, aan goden, die zij niet hebben gekend, nieuwe goden, die kort tevoren opgekomen waren, voor welke uw vaders niet gehuiverd hadden. De Rots, die u verwekt heeft, hebt gij veronachtzaamd en vergeten de God, die u heeft voortgebracht' (Deuteronomium 32:15-16). Voor Stuart is *eer* de Here en *schande* afgodendienst of afgoden. Hij betreft ook 'Heeft ooit een volk goden verruild? - en dat zijn toch geen goden! - maar mijn volk heeft zijn Eer verruild voor wat geen baat brengt' (Jeremia 2:11) in zijn verklaring.

* Van Leeuwen (1984:104-105) betreft de welvaartstijd van Jerobeam II in de verklaring van vers 7. *Des te meer zondigden zij tegen Mij* wijst op het verrijzen van steeds meer cultusplaatsen waar vermenging plaatsvond van de Israëlitische godsdienst met allerlei elementen uit de Baälscultus. De *eer*, namelijk de Israëlitische godsdienst, zal in *schande*, namelijk in afgodendienst, veranderen.

* Wolff (1974:80-81) verwijst naar Jeremia, de geestelijke zoon van Hosea, met betrekking tot *eer* en *schande*. In Jeremia's ogen wijst *eer* op de Here en *schande* op de Baäl.

8. Van de zonde van mijn volk eten zij, en op zijn ongerechtigheid zetten zij hun zinnen.

* Andersen en Freedman (1980:358-359) geven de voorkeur aan zondoffer als vertaling van זָנָה . De priesters maakten misbruik van hun voorrecht. Zij namen meer van het zondoffer dan waar ze recht op hadden naar bijbels gebruik.

* Rudolph (1966:104) geeft aan זָנָה , *zonde*, niet de betekenis zondoffer maar zonde in het algemeen. Hij baseert dit op het parallelwoord זָנָה , *zijn ongerechtigheid*. Het *eten* van het zondoffer was de plicht van de priesters. Vergelijk: 'Waarom hebt gij het zondoffer niet op de heilige plaats gegeten? Want het was allerheiligst, en Hij gaf u dit om de ongerechtigheid der vergadering weg te nemen en over hen verzoening te doen voor het aangezicht des Heren' (Leviticus 10:17). De cultus is van *zonde* doortrokken. Toename van *zonden* betekent meer en meer

zondoffers met als gevolg verrijking van de priesters.

* Stuart (1987:79) vertaalt תָּאֵחַ met *zonde* en zondoffer. Als de priesters de zondoffers *eten* dan worden ze gevoed door de *zonden* van het *volk*. De priesters leven van de *zonde* van het *volk*. Wellicht eisten de priesters zondoffers van het *volk* in ruil voor vergeving.

* Van Leeuwen (1984:105-106) wijst op de bewuste begeerte van de priesters naar de *ongerechtigheid* van het *volk*. Als het *volk gezondigd* had dan moest er een תָּאֵחַ, zondoffer, gebracht worden. תָּאֵחַ kan zowel *zonde* als zondoffer betekenen. Het vlees van het zondoffer was bestemd voor de priesters. Vergelijk: ‘De priester die het als zondoffer offert, zal het eten....’ (Leviticus 6:26) en ‘Allen die van het mannelijk geslacht zijn onder de priesters, zullen het eten, het is allerheiligst’ (Leviticus 6:29). Als het *volk* nu maar veel *zondigde* dan werden er veel zondoffers gebracht en konden de priesters zich te goed doen aan het vlees.

* Wolff (1974:81) denkt bij תָּאֵחַ, *zonde*, niet in de eerste plaats aan zondoffer maar aan de overtreding van Gods wil op grond van עֲוֹן, *zijn ongerechtigheid* (meervoud). De *zonde* of ongerechtigheid van het *volk* is de (afgoden)eredienst die bestaat uit het brengen van offers tegen de wil van de Here in. De priesters ontvangen een deel van de offers, vlees en graan, ten behoeve van zichzelf. Zij zijn uit op eigen voordeel. Wolff vindt in Hosea geen duidelijke aanwijzing voor zondoffer als betekenis van תָּאֵחַ.

* Andersen en Freedman vertalen תָּאֵחַ met zondoffer. Van Leeuwen en Stuart vertalen met zowel *zonde* als zondoffer. Rudolph en Wolff geven de voorkeur aan de vertaling *zonde*.

10. Dan zullen zij eten, maar niet verzadigd worden; zij zullen ontucht bedrijven, maar niet talrijk worden; want zij hebben nagelaten de Here te vereren.

* Andersen en Freedman (1980:362-364) leggen *talrijk worden* uit als in menigte uitbreken. Vergelijk: ‘En toen hij zijn hand weer introk, daar kwam zijn broeder, en zij zeide: Hoe krachtig zijt gij doorgebroken....’ (Genesis 38:29). De Here zal echter zijn verbond niet verbreken ook al hebben de priesters nagelaten de Here te *vereren*.

* Stuart (1987:80) legt een relatie tussen *eten* en *ontucht bedrijven* enerzijds en ‘Vervloekt zullen zijn uw mand en uw baktrog. Vervloekt zal zijn de vrucht van uw schoot, de vrucht van uw bodem, de worp van uw runderen en de dracht van uw

kleinvee' (Deuteronomium 28:17-18) anderzijds. *Eten, maar niet verzadigd worden en ontucht bedrijven, maar niet talrijk worden* zijn verbondsvloeken. Wat de priesters ook *eten*, niets zal hun honger stillen. Hoe vaak zij ook geslachtsgemeenschap hebben met tempelprostituees, zij zullen zich niet voortplanten. *Niet talrijk worden* kan onvruchtbaarheid betekenen maar ook dood bij de geboorte. God zal hun welvaart wegnemen want zij zijn de Baäls nagelopen. Zij hebben nagelaten de wetten van Mozes te houden en *de Here te vereren*.

* Van Leeuwen (1984:106-107) betreft vers 10 op de priesters. *Niet verzadigd worden* wijst op het *eten* waaraan de voedingskracht ontbreekt. De *ontucht* van de priesters bestond uit de omgang met de tempelprostituees, naar het voorbeeld van de Kanaänieten, tijdens de vruchtbaarheidsriten. Het doel was uitbreiding van het geslacht maar het resultaat is echter onvruchtbaarheid. Het volk heeft de Here ingeruild voor Baäl, vergelijk: *want zij hebben nagelaten de Here te vereren*, in plaats van zijn wet te onderhouden.

* Wolff (1974:81-82) kijkt terug naar de verzen 8 en 7. *Eten* komt voor in vers 8 en *ontucht bedrijven* in vers 7. Beide leiden tot niets. *Ontucht bedrijven* heeft betrekking op de ambtelijke omgang van de priesters met gewijde prostituees. *Want zij hebben nagelaten de Here te vereren* wijst op het inwisselen van 'eer' voor 'schande' (vers 7). In vers 10 wordt voor het eerst in de profetische geschriften afvalligheid aangeduid door נָטַח, *nalaten*. Het *nalaten* bestaat uit *ontucht bedrijven*.

11. Ontucht, wijn en most nemen het verstand weg.

* Andersen en Freedman (1980:363-365) betrekken vers 11 op de priesters en vertalen als volgt: 'He (the priest) takes away my people's heart (by means of) must'. De priester draagt de verantwoordelijkheid voor het *wegnemen* van het *verstand*.

* Stuart (1987:80-81) vertaalt יין met *wijn* en תִּירוֹשׁ met de vruchten van de wijnstok. Hij noemt het beide uitdrukkingen voor gegiste wijn. תִּירוֹשׁ, de vruchten van de wijnstok, komt zes keer voor in Deuteronomium. De verwantschap van Hosea met de hoofdstukken van Deuteronomium waarin תִּירוֹשׁ, de vruchten van de wijnstok, voorkomt kan zijn gebruik van תִּירוֹשׁ, de vruchten van de wijnstok, verklaren naast of in plaats van יין, *wijn*. Stuart betreft 'En zij denken er niet aan, dat Ik al hun kwaad in gedachten houd. Nu omringen hen hun daden; zij zijn vóór mijn

aangezicht' (Hosea 7:2) in de verklaring van לב en vertaalt לב met gedachten.

* Van Leeuwen (1984:108) betreft vers 11 op het volk Israël aan de hand van de verzen 12 en volgende. Hij denkt bij *ontucht, wijn* en *most* aan de ontucht en het wijnmisbruik bij de heiligdommen. תירוש, *most*, kan druivensap betekenen maar wordt in vers 11 gebruikt voor jonge wijn. *Ontucht, wijn* en *most* vertroebelen het denkvermogen. Zij nemen לב, het hart of het *verstand, weg*. Het hart is voor de Israëlieten de zetel van de gedachten en overleggingen en ook van de besluitvorming en het *verstand*.

* Wolff (1974:83-84) gaat bij תירוש terug naar de wortel ירש die treden of persen betekent. Hosea verstaat onder תירוש het sap van de druiven of verse *most*. Het afgeleid zijn van de wortel ירש versterkt de betekenis vers geperst druivensap in onderscheiding van יין, *wijn*, welke gegist is en gereed voor consumptie. Wolff vertaalt לב, *verstand*, met hart. *Het verstand* (hart) *wegnemen* is overleveren aan bedrog en misleiding. Wolff stelt zichzelf de vraag hoe druivensap het *verstand* kan *wegnemen*. Het antwoord denkt hij te vinden in 'En zij roepen niet tot Mij met hun hart, wanneer zij jammeren op hun leger. Om koren en most kerven zij zich; zij zijn weerspanning tegen Mij' (Hosea 7:14). De hunkering naar een goede wijnoogst brengt het volk tot gejammer tijdens de Kanaänitische vruchtbaarheidsverering in plaats van het gebed tot de Here.

* Stuart vertaalt תירוש met gegiste wijn. Van Leeuwen geeft het de betekenis jonge wijn. Wolff geeft de voorkeur aan vers geperst druivensap maar volgens hem kan het ook verse most zijn.

12. Mijn volk raadpleegt zijn hout, en zijn staf moet het voorlichten. Want een geest van ontucht doet hen dwalen, zodat zij zich in ontucht aan hun God onttrekken.

* Andersen en Freedman (1980:365-368) hebben *mijn volk* aan vers 11 verbonden, vergelijk: 'He holds to promiscuity through wine. Through must he takes away my people's heart', zodat de priester het onderwerp van vers 12a moet zijn, vergelijk: 'He makes inquiry of his Wood and his Staff reports to him'. *Hout* en *staf* zijn symbolen voor goden. Waarschijnlijk zijn het goden van toverkunst en erotiek. Andersen en Freedman verwerpen rantomantie, loten en orakelbomen. *Hout* is het *houten* standbeeld van een god. De goden konden zowel vrouwelijk als mannelijk zijn. *Dwalen* wijst op dronkenschap.

* Rudolph (1966:110-111) laat in het midden wat de uiteindelijke betekenis van *zijn hout* en *zijn staf* is. Hij wijst op *zijn* wat aangeeft dat niet de Here geraadpleegd wordt. Het raadplegen van *zijn hout* en *zijn staf* is zich in ontucht aan God onttrekken en overtreding van het eerste van de tien geboden.

* Stuart (1987:81) denkt bij *hout* aan een afgodsbeeld van *hout*, een gewijde paal of bomen die als bronnen van godsspraken dienst deden. Het *raadplegen* van *hout* en *staf* duidt op raddomantie. Vergelijk: 'Want de koning van Babel zal aan de tweesprong staan, aan het begin van de twee wegen en waarzeggerij plegen; hij zal de pijlen schudden; hij zal de terafim raadplegen; hij zal de lever bezien' (Ezechiël 21:21). Een *geest van ontucht* is te vergelijken met een geest van bedwelming. Vergelijk: 'De Here heeft hun een geest van bedwelming ingegoten, zodat zij Egypte op een doolweg leiden bij al wat het doet, zoals een beschonkene in zijn uitbraaksel tuimelt' (Jesaja 19:14). *Zij onttrekken zich in ontucht aan hun God* is een herhaling van '...want het land wendt zich in schandelijke ontucht van de Here af' (Hosea 1:2).

* Unger (1952:132) verklaart *hout* met een boom of een stuk hout en geeft aan *staf* de betekenis waarzeggende staf.

* Van Leeuwen (1984:108-110) geeft voor אֲשֵׁר, *hout*, drie mogelijkheden. Ten eerste de gewijde palen, die in de Asjeracultus naast het altaar stonden. Vergelijk: 'Gij zult u geen gewijde paal noch enig geboomte planten naast het altaar van de Here, uw God, dat gij u maken zult' (Deuteronomium 16:21). Ten tweede orakelbomen, die door het ruisen van de bladeren de wil van de goden te kennen gaven. Vergelijk: 'Zij was gewoon zitting te houden onder de Deborahpalm tussen Rama en Bet-El op het gebergte van Efraïm, en de Israëlieten kwamen bij haar voor een rechterlijke uitspraak' (Richteren 4:5). Ten derde *houten* afgodsbeelden. Vergelijk: 'Want vele dagen zullen de Israëlieten blijven zitten zonder koning en zonder vorst, zonder offer en zonder gewijde steen, zonder efod of terafim' (Hosea 3:4). Van Leeuwen geeft aan de derde mogelijkheid de voorkeur vanwege de smalende toon waarop Hosea spreekt. Deze toon lijkt op de spottende toon in Jeremia. Vergelijk: 'Want de handelwijze der volken, die is nietigheid: want als een stuk hout heeft men het uit het woud gehakt, - arbeid van werkmanshanden met de bijl - met zilver en goud siert men het op, met spijkers en hamers maakt men het vast, zodat het niet waggelt. Als een vogelverschrikker in een komkommerveld zijn zij, zij spreken niet, zij moeten

beslist gedragen worden, want zij kunnen geen stap doen. Vreest voor hen niet, want zij doen geen kwaad, maar ook goedgevoelen is er bij hen niet' (Jeremia 10:3-5). מַקֵּל, *staf*, duidt op een waarzegmethode, raddomantie geheten. Men liet daarbij onder het uitspreken van toverformules twee rechtop gezette stokken vallen. Uit de richting van de val las men godsspraken af. Een *geest van ontucht* gaat uit van de priesters. Het gevolg is dat het volk Israël zich in *ontucht* aan God onttrekt. רוּחַ זְנוּנִים, een *geest van ontucht*, en זָנוּ, *ontucht*, wijzen op de ontrouw aan de Here en het nalopen van de Baäls maar ook op de seksuele rituelen in de Baälsdienst. בַּמִּתְחַת, *onttrekken*, is de God van het verbond aan de kant zetten voor het *hout* en de *staf*.

* Wolff (1974:84-85) richt zijn aandacht allereerst op 'En zij roepen niet tot Mij met hun hart, wanneer zij jammeren op hun leger. Om koren en most kerven zij zich; zij zijn weerspanning tegen mij' (Hosea 7:14) waar het volk Israël klaagt, jammert en zichzelf diepe wonden toebrengt in plaats van de Here aan te roepen. Op dezelfde manier komt in vers 12 de hebzucht van het volk wat betreft de oogst naar voren in het *raadplegen* van het *hout* en de *staf*. Vanwege Hosea's ontmythologisering van de Kanaänitische cultusvoorwerpen is het onmogelijk om de precieze betekenis van *hout* te geven. *Hout* kan duiden op de gewijde paal naast het altaar, op een gesneden beeld en op een boom die godsspraken doorgeeft. Evenzo is de betekenis van *staf* onzeker. Het kan wijzen op de godin Asjera, op de urim en de tummim, en op raddomantie. In elk geval maakte het volk zich schuldig aan moedwillige afval van de Here. Vers 12b beschrijft dezelfde misleidende en bedrieglijke bedrijvigheden als vers 11. Het volk is in de handen van de geestelijke leiders gevallen die ontrouw geworden zijn aan de Here. De *geest van ontucht* is het volk door deze geestelijke leiders opgedrongen. Het resultaat is dat het *volk zich in ontucht aan hun God onttrekt*.

* Stuart, Van Leeuwen en Wolff geven drie mogelijke betekenissen aan *hout*. Andersen en Freedman en Van Leeuwen geven de voorkeur aan de betekenis *houten afgodsbeeld*. Van Leeuwen en Wolff denken bij *staf* aan een waarzegmethode. Andersen en Freedman verwerpen dit. Rudolph omschrijft *raadplegen* als de overtreding van het eerste van de tien geboden en Stuart als waarzeggerij.

13. Op de toppen der bergen slachten zij offers en op de heuvelen ontsteken zij die, onder eik, populier en terebint, omdat de schaduw ervan aangenaam is. Daarom bedrijven uw dochters ontucht en plegen uw schoondochters overspel.

* Andersen en Freedman (1980:368-370) geven aan dat met *zij* de priesters bedoeld worden. *Offers slachten* en *ontsteken* is het resultaat van het in de steek laten van de Here. Met *uw dochters* en *uw schoondochters* worden volgens Andersen en Freedman de kinderen van de hogepriester, wellicht de gehele priesterschap, bedoeld. Het is niet duidelijk of *offers slachten* en *ontsteken* de praktijk van de vruchtbaarheidsriten van de Baälsdienst in de verering van de Here beschrijft, of de Baälsdienst zelf met bewuste verloochening van de Here. Ceremoniële geslachtsgemeenschap vond plaats *onder bomen*. Daarom verbinden Andersen en Freedman *onder eik, populier en terebint, omdat de schaduw ervan aangenaam is* liever met vers 14a dan met vers 13a. *Ontucht bedrijven* en *overspel plegen* wijzen op prostitutie. Het *slachten* en *offers ontsteken* en het *ontucht bedrijven* en *overspel plegen* zijn twee verschillende bezigheden. Het eerste vond plaats *op de toppen der bergen en op de heuvels* en het tweede *onder bomen*. *Schaduw* kan duiden op het feit dat de rituelen plaatsvonden op hete, zonnige dagen maar ook op het prijsstellen op beslotenheid. Zekerheid hierover is er echter niet. *Daarom* betekent niet dat vers 13b vanzelfsprekend verbonden moet worden met vers 13a. Met *schoondochters* worden de bruiden van de zonen van de priesters bedoeld. Tussen *dochter*, die *ontucht bedrijven*, en *schoondochters*, die *overspel plegen*, moet geen onderscheid gemaakt worden. Het huwelijkspatroon binnen de priesterlijke families hield in dat het onwaarschijnlijk was dat een getrouwde vrouw uit het vaderlijk gezag en in de familie van haar man zou stappen. De *dochter* en *schoondochters* worden indirect beschuldigd. De opmerkingen worden namelijk gericht aan hun vaders. De handelingen van de *dochter* en *schoondochters* zijn goddeloos omdat zij kinderen zijn van een bepaald persoon. Het draait om de goddeloosheid van de priesters en de verwording van hun zonen door hun toedoen.

* Rudolph (1966:111-112) denkt bij *slachten* aan het slachtoffer waarbij een deel van het offerdier geofferd wordt en het resterende deel opgegeten wordt om de gemeenschap met de godheid en elkaar te herstellen. *Ontsteken* betekent niet alleen het wierookoffer maar elk offer waarbij iets in het vuur terecht komt en in rook opgaat. Er werd geofferd *op de toppen der bergen* en *op de heuvelen* omdat men zich dan dichter bij de godheid bevond. Vers 13b geeft aan hoever de Kanaänitische vruchtbaarheidscultus in de verering van de Here was binnengedrongen.

* Stuart (1987:81-83) noemt de *toppen der bergen* en de *heuvelen* synoniemen voor de hoogten. Vergelijk: ‘En verwoest worden de hoogten van Awen, Israëls zonde. Doornen en distelen zullen hun altaren overwoekeren. En zij zullen zeggen tot de bergen: “Bedekt ons, en tot de heuvelen: Valt op ons!”’ (Hosea 10:8). Ze bestonden uit een altaar, een aantal *bomen*, een afgodsbeeld en een stenen pilaar die de Here of Baäl vertegenwoordigde. Niet alleen in Dan en Betel maar *op de toppen der bergen* en *op de heuvelen* kon het volk Israël zijn afgodendienst bedrijven. Hosea veroordeelt niet de eredienst op zich maar het syncretistisch element. De wetten van Mozes verboden het eten van delen van het *offer*. Alleen de priesters mochten van het *offer* eten met uitzondering van het spijsoffer. Vergelijk: ‘Elk spijsoffer van een priester zal geheel verbrand worden, het zal niet worden gegeten’ (Leviticus 6:23). Het eten mocht alleen plaatsvinden in Jeruzalem. Vergelijk: Deuteronomium 12:5-7 en 15-27. *Dochters* en *schoondochters* vertegenwoordigen de vrouwen onder het volk. Stuart bestrijdt Rudolph en Wolff wat betreft de huwelijksrituelen. Hij voert allereerst aan dat er dan tenminste één bijbelschrijver geweest zou zijn die dat veroordeeld had in navolging van andere zonden. Ten tweede zou dan het woord *הנא*, prostituee, gebruikt zijn in navolging van ‘Sluit toch geen verbond met de inwoners van het land; wanneer zij hun goden overspelig nalopen en aan hun goden offeren, dan zouden zij u uitnodigen en gij zoudt van hun slachtoffer eten. Wanneer gij van hun dochters voor uw zonen neemt en zij haar goden overspelig nalopen, dan zouden zij tevens uw zonen tot overspelig nalopen van haar goden verleiden’ (Exodus 34:15-16). De taal van Exodus 34:15-16 vertoont overeenkomsten met Hosea 4:13b-14a en verheldert het.

* Van Leeuwen (1984:110-111) beschouwt vers 13 als de omschrijving van ‘ontucht’ (vers 12). De ‘ontucht’ bestaat uit de vermenging van de Israëlitische en Kanaänitische godsdiensten. De *toppen der bergen* en de *heuvelen* werden als heilige plaatsen gebruikt en werden beschouwd als verblijf- en/of vergaderplaatsen van de goden. De heiligdommen bestonden uit een altaar, asjera’s (gewijde palen), masseben (gewijde stenen) en één of meer heilige *bomen* (vergelijk: *eik*, *populier* en *terebint*). Hosea vecht niet de heiligdommen aan maar de vruchtbaarheidscultus, die er onder het mom van de dienst van de Here bedreven werd. Hosea veroordeelt de offermaaltijden en de brandoffers. Vergelijk: ‘Hoe meer men hen riep, des te meer

dwaalden zij weg: aan de Baäls offerden zij en aan de gesneden beelden brachten zij reukoffers' (Hosea 11:2). Het volk genoot langzaam en innig van het offermaal en leefde zich uit in ontucht. Vergelijk: 'In uw midden zijn lasteraars er op uit om bloed te vergieten en bij u houdt men offermaaltijden op de bergen; ontucht pleegt men in u' (Ezechiël 22:9). *Ontucht bedrijven* door de *dochter*s wijst op het ongehuwd zijn en *overspel plegen* door de *schoondochter*s op de gehuwde staat.

* Wolff (1974:85-87) denkt dat de priesters het onderwerp zijn van vers 13a. Hij baseert deze mening op het brede verband. De vaders worden namelijk rechtstreeks aangesproken in vers 13b en vers 14aa en de rest van het volk in vers 14b. De heilige plaatsen worden beschreven in 'Gij zult alle plaatsen volkomen vernietigen, waar de volken, wier gebied gij in bezit neemt, hun goden gediend hebben, op hoge bergen en op heuvels en onder elke groene boom' (Deuteronomium 12:2). De heilige plaatsen bestonden uit een altaar, asjera's, masseben en één of meer heilige *bomen*. In tegenstelling tot Deuteronomium 12:2 noemt Hosea de belangrijkste heilige *bomen*. De heilige plaatsen werden gebruikt om te *offeren* aan Baäl. רבז, *slachten*, betekent niet alleen het *slachten* van het offerdier maar ook het eten van het vlees in een gemeenschapsmaaltijd. Vergelijk: 'Sluit toch geen verbond met de inwoners van het land; wanneer zij hun goden overspelig nalopen en aan hun goden offeren, dan zouden zij u uitnodigen en gij zoudt van hun slachtoffer eten' (Exodus 34:15). קטר, *ontsteken*, kan betekenen het verbranden van de niet eetbare delen van het offerdier voor de afgoden. Vergelijk: 'Hoe meer men hen riep, des te meer dwaalden zij weg: aan de Baäls offerden zij en aan de gesneden beelden brachten zij reukoffers' (Hosea 11:2). De *schaduw* verhoogt het genot van de offermaaltijden en de seksuele rituelen. 'En de volgende morgen vroeg offerden zij brandoffers en brachten vredeoffers, en het volk zette zich neer om te eten en te drinken; daarna stonden zij op om vreugde te bedrijven' (Exodus 32:6) kan beschouwd worden als een samenvatting van de afgodendienst ter ere van Baäl. כלה kan zowel *dochter* als *schoondochter* betekenen. Vers 13b heeft zeer waarschijnlijk betrekking op de huwelijksrituelen omdat Hosea de vaders herinnert aan wat hun *dochter*s en *schoondochter*s doen. *Dochter* betekent de bruid die tot op heden maagd is, en die door het huwelijk vrouw wordt. Zij komt door het huwelijk onder de verantwoording van de schoonvader te staan. *Ontucht bedrijven* en *overspel plegen* hebben betrekking op de eerste gemeenschap die

plaatsvond in de heilige bossen. De Kanaänitische bruidsrитуelen worden vermeld in ‘Gij zult geen hoerenloon of hondengeld in het huis van de Here, uw God, brengen ter vervulling van een of andere gelofte, want deze beide zijn de Here, uw God, een gruwel’ (Deuteronomium 23:18), ‘Maar gij hebt op uw schoonheid vertrouwd en ontucht gepleegd, trots op uw faam, en gij hebt aan iedere voorbijganger uw ontucht opgedrongen: het zou voor hem zijn’ (Ezechiël 16:15), ‘Dat gij uw verhoging gebouwd hebt op elk kruispunt en uw verhevenheid gemaakt op elk plein. Toch hebt gij u zelfs niet als een hoer gedragen, omdat gij het loon van een hoer versmaaddet’ (Ezechiël 16:31), ‘Zo was het bij u in uw ontucht juist omgekeerd als bij andere vrouwen; want men liep u niet als hoer achterna, maar, terwijl gij zelf het loon van een hoer gaaft, werd er aan u geen gegeven. Zo was het met u juist omgekeerd’ (Ezechiël 16:34), ‘Want van ouds hebt gij uw juk verbroken, uw banden verscheurd, en gezegd: Ik wil niet dienstbaar zijn. Want op elke hoge heuvel en onder elke groene boom legt gij u in ontucht neder’ (Jeremia 2:20), ‘Behoed uw voet voor ontschoeiing en uw keel voor dorst; maar gij zegt: Het baat niet, neen, want ik heb vreemden lief, hen zal ik achternalopen’ (Jeremia 2:25) en ‘Heft uw ogen op naar de kale heuvels en zie, waar hebt gij u niet laten misbruiken? Aan de wegen hebt gij op hen zitten wachten als een Arabier in de woestijn, en gij hebt het land ontwijfd door uw ontuchtigheden en uw boosheid’ (Jeremia 3:2). Het volk Israël nam de bruidsrитуelen van de Kanaänieten over. De bruidsrитуelen werden vaak maar één keer uitgevoerd. Verder deden de *dochter*s ook dienst als tempelprostitutees. Hosea neemt niet in de eerste plaats de vaders, *dochter*s en *schoondochter*s bovengenoemde praktijken kwalijk maar de priesters. *Daarom* wijst op het feit dat de misdragingen het gevolg zijn van het slechte voorbeeld dat de priesters geven in de uitvoering van hun godsdienstige werkzaamheden.

* Mulder (1965:32-33) wijst op het feit dat sacrale prostitutie in de Kanaänitische vruchtbaarheidsgodsdienst een noodzakelijke godsdienstige handeling was. Vergelijk bijvoorbeeld: Hosea 2. In dit vers maakt de profeet Hosea melding van ontucht die bedreven wordt door *dochter*s en *schoondochter*s. Sommigen lezen in plaats van *schoondochter*s bruiden. De geschiedschrijver Herodotus maakt melding van een tempel gewijd aan Afrodite of Astarte in Byblos. Vrouwen moesten hun maagdelijkheid aan deze godin ter beschikking stellen. Op de markt van Byblos

boden zij zich voor geld aan vreemdelingen aan. Dit geld kwam ter beschikking van Afrodite. Een andere lezing van Herodotus verhaalt dat vrouwen buiten de tempel van Afrodite moesten gaan zitten en geslachtsgemeenschap hebben met vreemdelingen. Na deze geslachtsgemeenschap was de vrouw aan Afrodite gewijd. Wellicht verklaart de lezing van Herodotus het huwelijk van Hosea met een ontuchtige vrouw. Vergelijk: Hosea 1:2 en volgende. Mogelijk heeft Gomer haar maagdelijkheid geofferd aan Baäl.

14. Ik zal aan uw dochters de ontucht niet bezoeken, die zij bedrijven, noch aan uw schoondochters het overspel dat zij plegen. Want zij zelf zonderen zich af met hoeren, en brengen offers met aan ontucht gewijden. Zo komt het volk dat geen inzicht heeft, ten val.

* Andersen en Freedman (1980:368-371) denken bij *zij* in vers 14b α aan mannen die prostituees, die behoren tot de heiligdommen, bezoeken. De *vrouwen* bedrijven *overspel* met mannelijke tegenhangers. Andersen en Freedman vinden het ondenkbaar dat de *vrouwen* verontschuldigd kunnen worden, ook al zijn de mannen als eerste verantwoordelijk. Zij lossen het probleem op door de woorden *Ik* en *zal* om te wisselen zodat er ‘Zal Ik...’ komt te staan. Grammaticaal is dit mogelijk. Andersen en Freedman vertalen ונת וקדשות met prostituees die deelnemen aan de eredienst. *Afzonderen* en *offers brengen* duiden op verschillende onderdelen van de eredienst. *Geen inzicht* is het niet onderhouden van Gods wet. Vergelijk: ‘Onderhoudt ze dan naarstig, want dat zal uw wijsheid en uw inzicht zijn in de ogen der volken, die bij het horen van al deze inzettingen zullen zeggen: Waarlijk, dit grote volk is een wijze en verstandige natie’ (Deuteronomium 4:6).

* Rudolph (1966:111-112) wijst op het feit dat er naast de *aan ontucht gewijden*, ook *hoeren* nodig waren om tegemoet te komen aan de vele wensen.

* Stuart (1987:83-84) is geen voorstander van het verwisselen van de woorden *Ik* en *zal* omdat de schuld van de *vrouwen* zeker gestraft moet worden. Stuart vertaalt het laatste deel van vers 14 met: ‘A people that lacks understanding must be ruined because it turns to prostitution’. De oorzaak van Israëls val is dus prostitutie. Het laatste deel van vers 14 kijkt terug naar vers 6. Gebrek aan kennis en prostitutie vertegenwoordigen de zonde van het Noordrijk.

* Van Leeuwen (1984:112-113) meent dat met *zij* de priesters bedoeld worden. Hij baseert dit op vers 4. De priesters zijn door hun slechte voorbeeld de eigenlijke schuldigen. Het laatste deel van vers 14 grijpt terug op de verzen 1 en 6.

* Wolff (1974:87-89) is tegen het verwisselen van de woorden *Ik* en *zal* in vers 14a. Het zou de betekenis van de context te niet doen maar bovenal zou het feit dat de profeet in vers 14a β terugkeert naar de oorzaak van de schuld van de priesters verdoezeld worden. קדשוֹת, *aan ontucht gewijden*, wordt zowel gebruikt voor tempelprostituees als voor beroepsprostituees. Vergelijk: ‘Gij zult geen hoerenloon of hondengeld in het huis van de Here, uw God, brengen ter vervulling van een of andere gelofte, want deze beide zijn de Here, uw God, een gruwel’ (Deuteronomium 23:18). קדשוֹת, *aan ontucht gewijden*, beschrijft bij uitstek de ontaarding van de Israëlitische godsdienst door het overnemen van Kanaänitische gewoonten en gebruiken. *Afzonderen met hoeren* kan betekenen dat de priesters de mooiste bruiden, die naar de inwijdingsrituelen kwamen, uitzochten en met hen het bos introkken. De priesters hebben dit mogelijk gedaan als deel van hun ambtelijke taken, hoewel dit gewoonlijk verricht werd door de vreemdelingen. Vergelijk: ‘Behoed uw voet voor ontschoeiing en uw keel voor dorst; maar gij zegt: Het baat niet, neen, want ik heb vreemden lief, hen zal ik achternalopen’ (Jeremia 2:25). Wolff denkt bij אֲנֹתָא aan groepen van publieke prostituees. Het *volk dat geen inzicht heeft* wijst terug naar vers 6a.

* Andersen en Freedman zijn de enigen die de voorkeur geven aan het verwisselen van de woorden *Ik* en *zal*.

15. Indien gij, o Israël, al ontucht bedrijft, laat dan toch Juda geen schuld op zich laden! Komt dus niet naar Gilgal, en gaat niet naar Bet-Awen, en zweert er niet: zo waar de Here leeft!

* Andersen en Freedman (1980:371-373) vertalen vers 15a α als: ‘You, Israel, are not a prostitute’. Vers 15 is de enige plaats waar *Israël* een prostituee genoemd wordt. *Bet-Awen*, huis van goddeloosheid, is waarschijnlijk een kwalijke naam voor Betel, huis van God. Het is mogelijk dat Amos oorspronkelijk verantwoordelijk was voor de naamsverandering. Vergelijk: ‘Maar zoekt Betel toch niet, en komt niet naar Gilgal, en trekt niet naar Berseba. Want Gilgal wordt onherroepelijk weggevoerd en Betel gaat teniet’ (Amos 5:5). Betel was één van de steden waar Jerobeam I gouden

kalveren opgericht had. In de tijd van Amos was het de belangrijkste plaats voor de afgodendienst. *Zweren* was niet verboden, als er maar op de juiste manier gebruik gemaakt werd van de naam van de Here. Dat was hier niet het geval.

* Rudolph (1966:112-114) wijst op het verband tussen vers 15b en Amos 5:5.

* Stuart (1987:84-85) betreft Amos 5:5 in de naamsverandering van Betel.

* Van Leeuwen (1984:113-115) wijst op de naamsverandering van Betel in *Bet-Awen*. Betel was één van de belangrijkste heiligdommen van het Noordrijk waar de stierkalfdienst bloeide. *Bet-Awen* is de smadelijke naam voor Betel. Waarschijnlijk heeft Amos deze naam aan Betel gegeven. Vergelijk: Amos 5:5. *Awen* betekent onheil, misdaad, bedrog.

* Wolff (1974:89-90) geeft aan dat de naamsverandering *Bet-Awen* door Hosea aan Betel gegeven werd. Hosea heeft deze naam waarschijnlijk ontleend aan Amos 5:5.

17. Verknocht aan beelden is Efraïm.

* Andersen en Freedman (1980:377-378) denken bij *beelden* aan Baäl.

* Rudolph (1966:114) denkt bij *beelden* aan de stierbeelden van Betel en Dan.

* Stuart (1987:85-86) noemt *Efraïm* een metonymia voor Israël. Hij denkt bij *beelden* aan het kalf en mogelijk het hout, de staf en de terafim. Vers 17 geeft aan dat Israël geen deel meer uitmaakt van het verbond met de Here.

* Van Leeuwen (1984:116) omschrijft עֲצָבִים, *beelden*, met stierkalfbeelden die de Here vertegenwoordigden en de Kanaänitische afgoden. *Efraïm* was de belangrijkste stam van het Noordrijk.

* Wolff (1974:91) geeft als omschrijving van *beelden* het kalf, het hout en de terafim. *Efraïm* vertegenwoordigt de belangrijkste stam.

18. Laat hem geworden! Is hun roes geweken, dan bedrijven zij schaamteloos ontucht. Vurig minnen hun schilden schande.

* Andersen en Freedman (1980:378-379) koppelen vers 18a aan vers 17. *Roes* heeft betrekking op de dronkenschap van Efraïm beschreven in Jesaja 28.

* Stuart (1987:86) koppelt vers 18a aan vers 17. Hij leest in *schaamteloos ontucht bedrijven* rituele sex. Rituele sex kwam voor in samenhang met dronkenschap.

* Van Leeuwen (1984:116-118) verklaart *schaamteloos ontucht bedrijven* als het

opgaan in de Kanaänitische vruchtbaarheidsriten.

* Wolff (1974:91-92) koppelt vers 18a aan vers 17.

7.3.2 Gevolgtrekking

Het thema van Hosea 4 is *geen kennis Gods* met daaraan gekoppeld *geen trouw* en *geen liefde*.

Dit thema wordt door de profeet Hosea als beschuldiging geuit aan het adres van het volk Israël. Vanuit geheel hoofdstuk 4 kunnen lijnen getrokken worden naar bovengenoemd thema. Hosea 4 kan voorgesteld worden als een web. Het thema is het middelpunt van het web van waaruit draden lopen naar alle verzen van Hosea 4.

Hosea 4:1-3 kan als een thematische eenheid beschouwd worden. Hosea 4:1 beschrijft de situatie die heerst in het land Kanaän. De gevolgen van deze situatie worden verhaald in Hosea 4:2-3. Opmerkelijk is het dat de profeet Hosea het volk Israël niet beschuldigt in vers 1. Hosea 4:1 is meer het vaststellen van een feit zonder onmiddellijk een schuldige aan te wijzen. Hosea spreekt slechts over een rechtsgeding dat de Here met zijn volk heeft. De profeet spreekt wel een aanklacht uit maar laat nog in het midden wie de dader is. De eigenlijke boosdoeners worden in de verzen 4 en 5 aangewezen en hun falen wordt in vers 6 aan de orde gesteld. Zowel de priesters als de profeten hebben de overdracht van *kennis Gods* veronachtzaamd. Zij zijn wat betreft deze overdracht in gebreke gebleven en zullen door de Here daarvoor gestraft worden. Door hun toedoen gaat het volk Israël de ondergang tegemoet. De uitleggers gaan niet uitgebreid in op de betekenis van *zonen* in vers 6. Wellicht moet *uw zonen* uitgelegd worden aan de hand van het derde van de tien geboden. Vergelijk: ‘...Die de misdaad der vaders bezoeken aan de kinderen, aan het derde, en aan het vierde lid dergenen, die Mij haten’ (Exodus 20:5).

Hosea 2:7-10/11 beschrijft vervolgens tot in detail de tekortkomingen van de priesters en de profeten. Er is geen overeenstemming bij de uitleggers wat betreft de adressering van vers 11. Andersen en Freedman betrekken vers 11 op de priesters, Van Leeuwen op het volk Israël en Stuart en Wolff laten de geadresseerde in het midden. Omdat zowel Stuart als Wolff aanhalen uit Hosea 7 kan geconcludeerd worden dat zij vers 11 op het volk Israël betrekken. De priesters en de profeten zullen

bedrogen uitkomen.

In Hosea 4:12-14 is het opnieuw niet helemaal duidelijk tot wie de profeet Hosea zich richt. Uit de aanhef *Mijn volk* zou het besluit genomen kunnen worden dat het volk Israël beschuldigd wordt. Andersen en Freedman betrekken vers 12 echter op de priesters en Rudolph laat in het midden wie beschuldigd wordt. In feite kunnen beide partijen, volk en priesters, beschuldigd worden. Wellicht namen de priesters het voortouw in het zondigen, maar het volk ging zonder meer mee in de occulte handelwijze en de praktijk van de vruchtbaarheidsriten die behoorden tot de Baälsdienst. In het bijzonder waren de dochters en de schoondochters de dupe van de goddeloosheid. Zij moesten hun lichaam beschikbaar stellen voor ontucht. De dochters en de schoondochters zijn niet als eerste schuldig maar kunnen ook niet verontschuldigd worden. Syncretisme vierde hoogtij. De Israëlitische godsdienst was volledig opgegaan in de Baälsdienst zonder dat het volk Israël dit beseftte. Niet de eredienst wordt door de profeet Hosea veroordeeld maar het syncretistische karakter ervan.

Vanaf Hosea 4:15 tot aan het eind van het hoofdstuk richt de profeet Hosea zich tot het volk Israël. Hosea vestigt in de laatste verzen van hoofdstuk 4 nogmaals de aandacht op de zonden van het volk.

In Hosea 4 is het volk Israël in handen gevallen van de geestelijke leiders die ontrouw geworden zijn aan de Here en het volk de Godskennis onthouden. De priesters gaan zelfs zover in hun ontucht dat zij omgang hebben met tempelprostituees naar Kanaänitisch voorbeeld. Het resultaat van het gebrek aan kennis is dat houten afgodsbeelden de plaats van de Here innemen en geraadpleegd worden. Zelfs de offers worden geslacht en ontstoken ter meerdere eer en glorie van Baäl. Er heeft een vermenging plaatsgevonden van de Israëlitische en Kanaänitische godsdienst met als gevolg dat Baäl de plaats van de Here ingenomen heeft.

7.4 Hosea 5:1-7

7.4.1 Uitleg

1-2. Hoort dit, gij priesters, en merk op, gij huis Israëls, en neig het oor, gij huis des konings! Want u gaat het gericht aan, omdat gij een strik zijt geworden voor Mispa, en een uitgespannen net op de Tabor. De afvalligen hebben een diepe valkuil gemaakt, terwijl Ik door hen allen ben terzijde geschoven.

* Andersen en Freedman (1980:383-386) vertalen als volgt: 'Hear this, priests! Pay attention, house of Israel! House of the king, give heed! This verdict applies to you. You have become a trap for Mizpah and a net spread on Tabor. The rebels are deep in slaughter. I am a chastisement to them all'. Zij achten het mogelijk dat in de verzen 1 en 2 slechts twee groeperingen worden aangesproken, namelijk de *priesters* en het *huis des konings*. *Huis Israëls* zou dan behoren tot beiden, namelijk de *priesters* van het *huis Israëls* en het *huis des konings* van het *huis Israëls*. De vraag is dan echter waarom *huis* herhaald wordt. Met *huis Israëls* kan het hele volk bedoeld worden maar meer waarschijnlijk het Noordrijk vanwege de verwijzing naar *huis des konings* [onderstreping van mij]. *Huis des konings* [onderstreping van mij] oppert slechts één koninklijk huis. *Huis des konings* omvat niet alleen de koning maar zijn hele familie en waarschijnlijk ook zijn staf.

* Rudolph (1966:118-121) vertaalt met: 'Höret dies, ihr Priester, und merkt auf, <ihr Ältesten> des Hauses Israel, und ihr vom Königshaus, gebt acht, denn euch <allen> gilt das Urteil! Seid ihr doch zur Falle geworden für Mizpa und zum ausgespannten Netz auf dem Tabor und <zu einer Fanggrube zu Sittim>, einer tiefen! Ich aber bin <euer> aller Zuchtmeister'. Hij legt *huis Israëls* uit als de oudsten van het volk Israël. *Mispa* kan duiden op het benjaminitische *Mispa* dat onder Jerobeam II zeer goed tot het Noordrijk behoord kan hebben. Opgravingen hebben in *Mispa* talloze Astartebeeldjes blootgelegd als bewijs voor de vruchtbaarheidscultus. *Mispa* kan echter ook duiden op het Oostjordaanse *Mispa* dat een verzamelpunt voor de Israëlieten in Gilead was en een heiligdom bezat. Vergelijk: 'De Ammonieten werden opgeroepen en legerden zich in Gilead; de Israëlieten verzamelden zich en legerden zich te Mispa' (Richteren 10:17) en 'Toen ging Jefta met de oudsten van

Gilead mee en het volk stelde hem tot hoofd en aanvoerder over zich aan; Jeftha sprak al zijn woorden voor het aangezicht des Heren te Mispa' (Richteren 11:11). Op de berg *Tabor* waren cultusplaatsen te verwachten. Vergelijk: 'Volken zullen zij roepen tot de berg; daar zullen zij offers brengen naar de eis, want zij zullen gezoogd worden met de overvloed der zeeën en met de meest verborgen schatten van het strand' (Deuteronomium 33:19). In Sittim vereerden de Moabieten Baäl-Peor. Vergelijk: Numeri 25:1-5. Zij verleidden er Israël tot afval. Vergelijk: 'Als druiven in de woestijn vond Ik Israël; als vroege vijgen, als eerste opbrengst aan de vijgeboom, zag Ik uw vaderen. Zij gingen echter naar Baäl-Peor en wijdden zich aan de schandgod; daardoor werden zij even gruwelijk als het voorwerp van hun liefde' (Hosea 9:10). Het resultaat is: 'Toen Israël zich aan Baäl-Peor gekoppeld had, ontbrandde de toorn des Heren tegen Israël' (Numeri 25:3). *Mispa*, *Tabor* en Sittim waren plaatsen waar afgodendienst bedreven werd. Het volk Israël werd gevangen in de afgodendienst door de *priesters*, het *huis Israëls* en het *huis des konings*. *Strik*, *uitgespannen net* en *valkuil* wijzen op vrijheidsberoving en levensgevaar. Door de Baälsdienst te propageren werd het volk Israël overgeleverd aan het verderf.

* Stuart (1987:90-92) vertaalt als volgt: 'Hear this, priests! Pay attention, family of Israel! Listen, family of the king! Because the judgment is yours. Since you have been a trap for Mizpah, A net spread over Tabor, A <pit> dug at Shittim, Then I will be shackles for all of you'. Hij wijst op het feit dat de hele samenleving geoordeeld zal worden. De leiders in het bijzonder hebben gefaald in hun heilige verantwoordelijkheden tegenover de Here. De drie plaatsen die genoemd worden zijn willekeurig gekozen. Zij hebben geen bijzondere kenmerken gemeen. In *Mispa* trad Samuël op als richter. Vergelijk: '...En Samuël richtte de Israëlieten te Mispa' (I Samuël 7:6) en 'Hij maakte van jaar tot jaar een rondreis langs Betel, Gilgal en Mispa, en richtte Israël op al deze plaatsen' (I Samuël 7:16). Saul werd er tot koning gezalfd. Vergelijk: 'Daarna riep Samuël het volk samen tot de Here te Mispa' (I Samuël 10:17). *Mispa* en Sittim zijn voorbeelden van steden en *Tabor* van het veld. Vergelijk: 'Vervloekt zult gij zijn in de stad en vervloekt op het veld' (Deuteronomium 28:16). De leiders besmetten het volk overal. Stuart vindt parallellen tussen vers 2 enerzijds en '...Hij zal een ijzeren juk op uw hals leggen, totdat Hij u verdelgd heeft' (Deuteronomium 28:48) en '...gij zult daar aan uw

vijanden als slaven en slavinnen te koop aangeboden worden, maar er zal geen koper zijn' (Deuteronomium 28:68) anderzijds. *Allen* wijst op het hele volk en niet slechts op de leiders.

* Van Leeuwen (1984:119-122) geeft niet aan welke vertaling hij gebruikt en geeft ook geen eigen vertaling. Hij bespreekt de drie groepen leidlieden die door Hosea aangesproken worden: de *priesters*, het *huis Israëls* en het *huis des konings*. Het *huis Israëls* is niet het hele volk maar waarschijnlijk de oudsten die het volk vertegenwoordigden. Allen hebben hun verantwoordelijkheid misbruikt om het volk te verleiden. Die verleiding bestond uit de afval van de Here, de geestelijke en zedelijke ontucht van de vruchtbaarheidscultus. *Mispa* was de oude heilige plaats die dertien kilometer ten noorden van Jeruzalem lag in het grensgebied van Benjamin in het Noordrijk. Vergelijk: Richteren 20-21 en I Samuël 7:5-12 en 16. In Hosea's tijd moet hier een bloeiende vruchtbaarheidscultus bestaan hebben. Dit blijkt uit de vele Astartebeeldjes uit de midden-ijzertijd, de achtste eeuw voor Christus, die hier opgegraven zijn. De berg *Tabor*, gelegen ten zuidoosten van Nazaret, was ook een oude cultusplaats. *Tabor* wordt waarschijnlijk ook genoemd in 'Volken zullen zij roepen tot de berg; daar zullen zij offers brengen naar de eis, want zij zullen gezoogd worden met de overvloed der zeeën en met de meest verborgen schatten van het strand' (Deuteronomium 33:19). Hij markeert de grens van Zebulon aan de noordoostelijke rand van de vlakte van Jizreël. סִטִּים, Sittim, niet vertaald in de Vertaling in opdracht van het Nederlands Bijbelgenootschap, was de Oostjordaanse cultusplaats van de beruchte Baäl-Peor, gelegen tegenover Jericho in het Jordaandal. Vergelijk: Numeri 25:1 en volgende. Na het herstel van de oude Davidische grenzen door Jerobeam II, vergelijk: 'Hij heroverde het gebied van Israël, van de weg naar Hamat tot de zee der Vlake....' (II Koningen 14:25), behoorde Sittim weer bij Israël. De oude cultus van Baäl-Peor werd toen opnieuw voor Israël een *diepe valkuil*.

* Wolff (1974:97-98) vertaalt met: 'Hear this, O priests! Give heed, O house of Israel! O court of the king, hearken! For you are responsible for justice. Indeed, you are a trap for Mizpah, a net spread upon Tabor a <pit in Shittim> that was dug deep. But I am the <chastiser> of all of <you>'. Hij denkt bij *huis Israëls* aan de hoofden en leidlieden van het *huis Israëls*. Vergelijk: 'En ik zeide: Hoort toch, hoofden van Jakob en leidlieden van het huis Israëls, moest gij het recht niet kennen?' (Micha

3:1) en ‘Hoort dit toch, hoofden van het huis Jakobs en leidslieden van het huis Israëls, die het recht verafschuwt en al het rechte krom maakt’ (Micha 3:9). Ook kan het oudsten betekenen. Vergelijk: ‘Dan zullen de oudsten zijner stad hem vandaar laten halen en hem aan de bloedwreker overleveren, opdat hij sterve’ (Deuteronomium 19:12), ‘De oudsten van Jabes zeiden tot hem: Geef ons zeven dagen de tijd; dan willen wij boden zenden door het gehele gebied van Israël; en indien niemand ons te hulp komt, zullen wij ons aan u overgeven’ (I Samuël 11:3) en ‘Toen schreef zij brieven in naam van Achab, verzegelde die met zijn zegel en zond de brieven aan de oudsten en de edelen, die bij Nabot in zijn stad woonden’ (I Koningen 21:8). De taak van de *priesters* was de verkondiging van en het onderwijs in het godsrecht. Vergelijk: Hosea 4:1 en 6. De oudsten, *huis Israëls*, waren verantwoordelijk voor de plaatselijke rechtspraak in de poort. Het hof, *huis des konings*, voor de bescherming van Israël tegen bedreiging door vijanden. Vergelijk: ‘Verdrukt is Efraïm, verpletterd door het recht, omdat hij heeft verkozen het ijdele te volgen’ (Hosea 5:11). Wolff volgt Van Leeuwen in de beschrijving van *Mispa*, de berg *Tabor* en *Sittim*. Een *strik*, een *uitgespannen net* en een *diepe valkuil* zijn termen die afkomstig zijn uit de jacht.

* Andersen en Freedman omschrijven *huis Israëls* als het Noordrijk in tegenstelling tot Rudolph, Van Leeuwen en Wolff die het uitleggen als de oudsten van het volk *Israël*. Stuart doet geen duidelijke uitspraak. Rudolph, Van Leeuwen en Wolff geven een eenduidige uitleg van *Mispa*, *Tabor* en *Sittim*. Stuart koppelt *Mispa* aan de profeet Samuël en aan koning Saul.

3. Ik ken Efraïm, en Israël is voor Mij niet verborgen. Waarlijk, nu hebt gij, o Efraïm, ontucht bedreven; Israël heeft zich verontreinigd.

* Stuart (1987:92) wijst op het overspel dat *Israël bedreven heeft* waardoor het zich *verontreinigd* heeft. Het was de taak van de priesters om onderscheid te maken tussen rein en *onrein*. Maar de priesters hebben gefaald. Vergelijk: vers 1.

* Van Leeuwen (1980:122) verstaat onder *verontreinigd* geestelijke en morele ontucht. *Israël* heeft het eerste van de tien geboden overtreden: het is ontrouw geworden aan de Here en het heeft het met andere goden gehouden.

* Wolff (1974:99) legt *ontucht* uit als overspelige godsdienst. Het resultaat is: *Israël heeft zich verontreinigd*.

4. Hun daden gedogen niet, dat zij zich bekeren tot hun God. Want een geest van ontucht woont in hen, en de Here kennen zij niet.

* Andersen en Freedman (1980:391-392) lezen voor *hun* de priesters. Vergelijk: vers 1. *Hun daden* zijn de *daden* van de 'priester(s)' in Hosea 4:9 en 5:2. Een *geest van ontucht* is dezelfde als die in Hosea 4:12. De 'priesters' worden in Hosea 4:6 beschuldigd van het verwerpen van de kennis en in vers 2 van het terzijde schuiven van de Here. Met een *geest van ontucht* wordt een (af)god bedoeld. Die kennen zij wel maar de *Here kennen zij niet*.

* Stuart (1987:92-93) meent dat *daden* in Hosea slechte *daden* zijn. Met een *geest van ontucht* wordt overspel bedoeld. *Hun* wijst op het volk Israël.

* Van Leeuwen (1984:122-123) legt *daden* uit als bijgelovigheid en onzedelijk gedrag. Deze *daden* waren met de afval van de Here en het dienen van de Baäl verbonden. De *geest van ontucht* gaat uit van de leiders.

* Wolff (1974:99-100) vertaalt een *geest van ontucht* met 'priesters', 'huis Israëls' en 'huis des konings' uit vers 1 en 'afvalligen' uit vers 2.

* Andersen en Freedman leggen *hun* uit als de (alle) priesters in tegenstelling tot Stuart die in *hun* het volk Israël leest. Een *geest van ontucht* wordt door alle aangehaalde exegeten anders verklaard.

5. De hoogmoed van Israël getuigt openlijk tegen hem. Israël en Efraïm zullen struikelen door hun ongerechtigheid. Ook Juda struikelt met hen.

* Andersen en Freedman (1980:392-393) leggen *hoogmoed* uit als onbeschaamdheid of laatdunkendheid, het geloof dat bekering niet noodzakelijk is. *Hoogmoed* is de zonde met als straf het *struikelen*.

* Stuart (1987:93) verklaart de *hoogmoed van Israël* als de opstand van het volk *Israël* tegen de wet van de Here. Deze opstand komt tot uiting in afgodendienst en maatschappelijk *onrecht*.

* De mening van Andersen en Freedman wat betreft *hoogmoed* is niet dezelfde als die van Stuart.

6. Hun kleinvee en hun runderen zullen zij brengen om de Here te zoeken, maar zij zullen Hem niet vinden: Hij onttrekt Zich aan hen!

* Stuart (1987:93-94) wijst op de invloeden van de Kanaänitische eredienst in de eredienst van het volk Israël. Het volk leefde in de overtuiging dat de veelheid van offers de Here tevreden zou stellen. Stuart trekt een parallel met I Samuël 15:7-35

waar eenzelfde grondgedachte aan de orde komt: offeren is niet verkeerd maar offeren zonder waar geloof gevolgd door werken, is zinloos.

* Van Leeuwen (1984:123-124) wijst op de Kanaänitisch beïnvloede offerdienst waarin het offer een afkoop(som) geworden is. God aanvaardt de offers niet omdat het volk Israël God niet waarachtig kent. Zoals Baäl, de afwezige (af)god, niet te vinden is, laat de Here zich *niet vinden*. De Here is alleen te vinden in ootmoedige overgave. Vergelijk: ‘En dan zult gij daar de Here, uw God, zoeken en Hem vinden, wanneer gij naar Hem vraagt met uw ganse hart en met uw ganse ziel’ (Deuteronomium 4:29) en ‘Dan zult gij Mij zoeken en vinden, wanneer gij naar Mij vraagt met uw ganse hart’ (Jeremia 29:13).

* Wolff (1974:100-101) betreft Hosea 4:13 en 18 in de uitleg van vers 6. Juist het offeren van *dieren* is deel van Israëls schuld. Vergelijk M. Buber: ‘In the “Baalized” sacrificial cult, “the offering is changed from being a sign of the extreme self-devotion and becomes a ransom from all true self-devotion”’ (aangehaald door Wolff 1974:100). Het *zoeken* en *niet vinden* wijst op de afwezige godheid in de Baälsdienst. Omdat het volk de ‘Here niet kent’, vergelijk: vers 4, *zullen zij hem niet vinden*. Dus ‘struikelen’ zij ‘door hun ongerechtigheid’. Vergelijk: vers 5b.

7. Tegen de Here hebben zij trouweloos gehandeld, want zij hebben bastaardkinderen verwekt. Nu kan (elke) nieuwe maan hen verteren met hun bezittingen.

* Andersen en Freedman (1980:395-398) leggen *trouweloos gehandeld* uit aan de hand van ‘Maar zoals een vrouw ontrouw wordt aan haar vriend, zo zijt gij Mij ontrouw geworden, huis Israëls, luidt het woord des Heren’ (Jeremia 3:20). De zelfvoldane godsdienstigheid van het volk Israël staat bekering in de weg. *Bastaardkinderen* zijn kinderen die *verwekt* zijn tijdens het overspel van een getrouwde vrouw. Andersen en Freedman verwerpen de betekenis kinderen van vreemde goden of vreemden. ‘Indien wij de naam van onze God hadden vergeten, en onze handen uitgestrekt naar een vreemde god’ (Psalm 44:21) en ‘...Het baat niet, neen, want ik heb vreemden lief, hen zal ik achternalopen’ (Jeremia 2:25) wijzen op deze mogelijkheid. Andersen en Freedman vertalen vers 7b als volgt: ‘Now he will eat their property at the New Moon’. De tekst schildert de vernietiging van de

eredienst en zijn dienaren wellicht tijdens het feest van de *nieuwe maan*.

* Rudolph (1966:121-122) denkt bij *bastaardkinderen* aan buitenechtelijke kinderen die geboren zijn uit de cultusprostitutie. Rudolph vertaalt vers 7b met: 'Nun wird ein (einziger) Monat sie verschlingen samt ihren Grundstücken'. Een enkele maand is genoeg om het bezit van Israël, in het bijzonder de oogst, weg te nemen. Het wegnemen heeft het karakter van een invasie.

* Stuart (1987:94-95) geeft aan *trouweloos gehandeld* de betekenis onbetrouwbaarheid in de zin van iemand bedriegen. Vergelijk: 'Indien zij haar heer niet bevalt, die haar voor zichzelf bestemd had, dan moet hij haar laten loskopen; hij heeft niet de bevoegdheid haar aan een vreemd volk te verkopen, omdat hij trouweloos tegen haar gehandeld heeft' (Exodus 21:8). Met *bastaardkinderen* worden alle burgers bedoeld en niet alleen de onwettige kinderen die geboren zijn na rituele gemeenschap op de heilige plaatsen of heiligdommen. Stuart vertaalt vers 7b als volgt: 'So now a new people will eat their portions!' Hij baseert dit op 'Een volk, dat gij niet kent, zal de vrucht van uw bodem eten en alles waarvoor gij gezwoegd hebt; bij voortdurend zult gij slechts verdrukt en vertrappt worden' (Deuteronomium 28:33) en 'Dat de vrucht van uw vee en van uw bodem zal opeten, totdat gij verdelgd zijt; dat u geen koren, most of olie zal overlaten, noch de worp van uw runderen of de dracht van uw kleinvee, totdat het u te gronde gericht heeft' (Deuteronomium 28:51).

* Van Leeuwen (1984:124-125) geeft aan *trouweloos gehandeld*, naast politieke verbondsbreuk, de betekenis echtbreuk. Het als moeder voorgestelde Israël heeft de Here verlaten en zich afgegeven met vreemde goden. Uit die verbintenis zijn *bastaardkinderen*, vreemde kinderen in de zin van religieus-cultisch vreemd, voortgekomen. Zij worden in Hosea 1:2 en 2:3 kinderen uit een 'ontuchtige' of 'ontucht' 'geboren' genoemd. Van Leeuwen legt vers 7b uit in de zin van Hosea 2:2.

* Wolff (1974:101-102) wijst op de verbondsbreuk die opgesloten ligt in *trouweloos gehandeld*. Het *trouweloos handelen* van het volk Israël komt ook tot uitdrukking in Hosea 4:10 en in 'Maar zij hebben als Adam het verbond overtreden; daar hebben zij Mij trouweloos bejegend' (Hosea 6:7), en bestaat uit het *verwekken* van *bastaardkinderen*. *Bastaardkinderen* zijn kinderen die geboren zijn uit gemeenschap met vreemdelingen in een eredienst gewijd aan afgoden. Vergelijk: Hosea 4:13. Wolff vertaalt vers 7b met: 'Now <the locust> shall devour their fields' en legt vers

7b uit als een sprinkhanenplaag. Vergelijk: Hosea 2:11. In deze gebeurtenis wil de Here Israël leren dat de God van verlossing en leven niet te vinden is in de rituelen van de Baälsdienst.

* Stuart heeft een afwijkende mening over *bastardkinderen*.

7.4.2 Gevolgtrekking

In Hosea 5:1-7 wordt de *ontucht* in haar totaliteit door de profeet Hosea aan de kaak gesteld.

Waren het in de hoofdstukken 2 en 4 nog ‘slechts’ het volk Israël en de geestelijke leiders tot wie de profeet Hosea zich richtte, in Hosea 5:1-7 worden de politieke leiders, het huis des konings, hieraan toegevoegd. Ook het koningshuis heeft een kwalijke rol gespeeld die leidde tot de afval van het volk Israël. De afval van de Here is volkomen. Iedereen in het Noordrijk maakt zich er aan schuldig. De meningen van de uitleggers wat betreft huis Israëls lopen enigszins uiteen. Andersen en Freedman denken aan het Noordrijk in tegenstelling tot Rudolph, Van Leeuwen en Wolff die er de oudsten van het volk onder verstaan. Stuart heeft geen uitgesproken mening. Zelf denk ik dat het gehele volk er onder verstaan kan worden. Ook al zijn de oudsten de voortrekkers, toch blijft het volk een eigen verantwoordelijkheid houden.

In Hosea 5:3-4 komt uitgebreid het thema ontucht aan de orde. De ontucht van het volk Israël en de geestelijke en politieke leiders bestond uit afval van de Here.

Naast de ontucht van het volk Israël komt in Hosea 5:5 de hoogmoed van het volk ter sprake. Uit zowel de verklaring van Andersen en Freedman als die van Stuart wat betreft hoogmoed kan opzet afgeleid worden. Het lijkt mij niet terecht het volk Israël van opzettelijke hoogmoed te beschuldigen. De hoogmoed komt mijns inziens veeleer voort uit niet beter weten, dus uit een gebrek aan kennis Gods.

Dat er geen sprake is van opzettelijke hoogmoed blijkt ook uit Hosea 5:6. Israël heeft zijn totale bezit voor de Here over. Door zijn bezit aan te bieden denkt het volk de Here te paaien. Uit vers 6 spreekt een bepaalde mate van omkoping. Het volk Israël volgt hierin de Kanaänieten. De Kanaänieten moesten hun goden ook op een bepaalde manier plezieren of omkopen om van hen iets gedaan te krijgen. Ook uit vers 6 blijkt de onkunde van het volk Israël. Het volk was het rechte zicht op de Here kwijtgeraakt.

In Hosea 5:7 wijst de profeet op het trouweloos handelen van het volk. Waarschijnlijk heeft het volk deze beschuldiging niet begrepen. In hun ogen hadden zij alles voor de Here over. Zij liepen zich zogezegd het vuur voor Hem uit de sloffen. Hun blik was zo vertroebeld door het gebrek aan kennis Gods dat zij niet beter wisten of zij dienden de Here met overgave.

In Hosea 5:1-7 krijgen ook de oudsten, *huis Israëls*, en het hof, *huis des konings*, ervan langs. Zij hebben hun plichten tegenover het volk Israël verzaakt en zijn naast de geestelijke leiders mede schuldig aan Israëls afval. Het resultaat is ontucht. Ontucht in de zin van ontrouw worden aan de Here en het met andere goden houden. De offers die het volk bracht, waren verworpen tot een afkoopsom. De veelheid van offers zou de Here wel tevreden stellen, dacht men. De zelfvoldane godsdienstigheid van Israël staat echter bekering in de weg. Want bij de Here komt het alleen aan op overgave.

7.5 Hosea 8

7.5.1 Uitleg

1. De bazuin aan uw mond! Als een arend (komt het) tegen het huis des Heren! Omdat zij mijn verbond hebben overtreden en tegen mijn wet gerebelleerd.

* Andersen en Freedman (1980:484-489) menen dat de openingswoorden *De bazuin aan uw mond!* gericht kunnen zijn tot de profeet. Vergelijk: ‘Blaast de bazuin in Gibeā, de trompet in Rama! Maakt alarm in Bet-Awen! Achter u, Benjamin!’ (Hosea 5:8). Het thema van de profeet als wachter komt ook voor in het boek Ezechiël. Andersen en Freedman leggen de openingswoorden van vers 1 echter niet uit als betrekking hebbend op de profeet. Het is de eerste van de twee parallellen voor de handelingen in vers 3. Andersen en Freedman vertalen vers 1aα als volgt: ‘Like a horn to the mouth!’ Wellicht is vers 1aα beïnvloed door Hosea 5:8. Het *huis des Heren* wijst op het beloofde land. Vergelijk: Hosea 9:3. De daden van *rebellie* worden beschreven in Hosea 8:4 en 9-13. *Rebellie* tegen de wet is het verwerpen van de aanspraak die de Here heeft op zijn volk en leidt tot het verliezen van de positie “mijn volk”.

* Rudolph (1966:161-162) legt een relatie tussen *mijn verbond* en het verbond dat de Here met het volk Israël bij de Sinaï gesloten heeft. *Mijn wet* wijst op de tien geboden.

* Stuart (1987:130-131) vertaalt vers 1 met: ‘God waits like a young lion Yahweh, like an eagle over the house....’ Overtreding van *mijn verbond* [onderstreping van mij] en rebellie tegen *mijn wet* [onderstreping van mij] is een bewuste, opzettelijke daad tegen de Here.

* Van Leeuwen (1984:166-167) vindt het voor de hand liggend dat de Here zich met de opdracht *De bazuin aan uw mond!* richt tot Hosea. Vergelijk: ‘Het begin van het spreken des Heren door Hosea. De Here zeide tot Hosea: Ga heen, neem u een ontuchtige vrouw en kinderen uit een ontuchtige geboren, want het land wendt zich in schandelijke ontucht van de Here af’ (Hosea 1:2) en ‘De Here zeide tot mij: Ga weder heen, bemin een vrouw, die zich door een ander laat beminnen en overspelig is, gelijk de Here de Israëlieten bemint, die zich tot andere goden wenden en

minnaars zijn van druivenkoeken' (Hosea 3:1). Het *huis des Heren* is het gebied waar het volk Israël woont. *Zij hebben mijn verbond overtreden* komt ook voor in 'Maar zij hebben als Adam het verbond overtreden; daar hebben zij Mij trouweloos bejegend' (Hosea 6:7) en *zij hebben tegen mijn wet gerebelleerd* in 'Wee over hen, omdat zij van Mij zijn weggevlogen! Verwoesting over hen, omdat zij van Mij zijn afgefallen! Hoewel Ik hen verlostte, hebben zij tegen Mij leugens gesproken' (Hosea 7:13).

* Wolff (1974:137-138) vat de woorden *De bazuin aan uw mond!* op als een opdracht van Hosea aan een militair leider die verantwoordelijk was voor het aankondigen van gevaar van de kant van de vijand. Het *huis des Heren* verwijst naar het land als eigendom van de Here. Vergelijk: 'Al hun boosheid is in Gilgal, daar heb Ik ze dan ook gehaat; wegens hun boze handelingen zal Ik ze uit mijn huis verdrijven. Ik zal ze niet meer liefhebben: al hun vorsten zijn opstandelingen' (Hosea 9:15). Vergelijk ook: 'Bet-Choron' (Jozua 10:10), 'Bet-Dagon' (Jozua 15:41) en 'Bet-Anat' (Jozua 19:38). *Zij hebben tegen mijn wet gerebelleerd* wijst op het niet aanvaarden van God als leider door het volk Israël. Vergelijk: 'Maar Ik ben de Here, uw God, van het land Egypte af; een God nevens Mij kent gij niet en een verlosser buiten Mij is er niet' (Hosea 13:4). *Rebellie tegen mijn wet* is in feite rebellie tegen de God van het verbond. In zijn wet treedt de Here op voor de redding van Israël.

* Andersen en Freedman vatten *de bazuin aan uw mond* niet op als een toespraak tot de profeet maar als een analogie voor de handelingen of daden in vers 3. Voor Van Leeuwen is het vanzelfsprekend dat de woorden gericht zijn tot de profeet. Wolff leest er een opdracht van Hosea aan een militair leider in.

3. Doch Israël verfoeit het goede - de vijand achtervolgt hem.

* Andersen en Freedman (1980:490-491) draaien vers 3a om en vertalen als volgt: 'The Good One rejects Israel'. Met 'the Good One' wordt God bedoeld.

* Rudolph (1966:162-163) omschrijft het *goede* als gehoorzaamheid aan de wil van God die het volk Israël voorgeschreven was in de wet.

* Stuart (1987:131) vertaalt het *goede* met 'the Good One', de Here. Israël schendt het verbond.

* Van Leeuwen (1984:168) legt het *goede* uit als een leven overeenkomstig het verbond en de wet. Vergelijk: vers 1.

* Wolff (1974:138-139) verklaart het *goede* als een gedrag dat met het verbond overeenstemt. Dit gedrag ontbreekt echter bij het volk Israël. Vergelijk: Hosea 4:1 en volgende. Het *goede* bergt de gaven van het verbond in zich zoals een leven zonder honger en gevaar.

* Andersen en Freedman en Stuart vertalen het *goede* op een afwijkende manier. Andersen en Freedman draaien vers 3a om.

4. Zij hebben koningen aangesteld, maar buiten Mij om; vorsten, zonder dat Ik ervan wist. Van hun zilver en hun goud hebben zij zich afgodsbeelden gemaakt tot hun verderf.

* Andersen en Freedman (1980:491-493) kunnen uit vers 4 niet afleiden in hoeverre Hosea de monarchie afkeurde. Het *aanstellen* van *koningen* en *vorsten* hangt nauw samen met het maken van afgodsbeelden. Het is daarom aannemelijk dat de ideologie van het Kanaänitisch koningschap deel geworden was van Israëls godsdienstige en politieke leven. *Zonder dat Ik ervan wist* betekent dat de Here de *koningen* en *vorsten* niet gekozen heeft. De overeenkomst in het taalgebruik van Hosea 2:10 en vers 4 wijst op het gebruik van *hun zilver* en *hun goud* voor een Baälsbeeld. עֲצֻבֵימִם, *afgodsbeelden*, verwijst naar Baäl.

* Stuart (1987:131-132) legt vers 4 uit als een omschrijving van ‘Doch Israël verfoeit het goede....’ (vers 3). Niet het volk besluit wie *koning* zal zijn maar de Here geeft een *koning*. De *koning* was de vertegenwoordiger van de Here en niet de keus van het volk. Hosea richt zich tegen de manier waarop de *koningen* op de troon kwamen. *Afgodsbeelden* wijst op de vele beelden die vereerd werden. Vergelijk: Hosea 4:17 en ‘Ook nu gaan zij voort met zondigen en maken zich gegoten beelden van hun zilver, afgodsbeelden, naar eigen inzicht, alles het werk van metaalbewerkeren. Men zegt van hen: De mensen die offeren, kussen kalveren’ (Hosea 13:2).

* Van Leeuwen (1984:168-170) ziet vers 4a als een concretisering van de verzen 1 en 3. Hosea is geen tegenstander van de monarchie maar wel van het *aanstellen* van *koningen buiten de Here om*. Het koningschap van Jerobeam I en Jehu was weliswaar in opdracht van God, vergelijk: I Koningen 11:30 en volgende en II Koningen 9:1 en volgende, maar Jerobeam kwam eigenmachtig op de troon door een opstand en Jehu door een samenzwering, vergelijk: I Koningen 12:16-20 en II Koningen 9:14 en volgende. Beiden beoefenden de stierbeeldcultus. Vergelijk: I

Koningen 12:25 en volgende en II Koningen 9:31. *Afgodsbeelden* wijst op de gouden stierbeelden die door Jerobeam I ingevoerd werden als symbool van de Here. Zij werden in de heiligdommen van Dan en Betel vereerd.

* Wolff (1974:139-140) leest vers 4 als het antwoord op de vraag: In welk opzicht heeft Israël het 'goede' (vers 3) van het verbond van de Here verworpen? *Buiten Mij om* betekent dat met Gods plan en voorstel om een *koning* te kiezen geen rekening gehouden werd. *Zonder dat Ik ervan wist* geeft aan dat de *koningen* niet door de Here uitgekozen waren en zijn goedkeuring niet hadden. Hosea verwerpt dus niet de monarchie. Ook hekelt hij niet de monarchie van het Noordrijk hoewel hij de voorkeur geeft aan Jeruzalems koningschap. Hosea veroordeelt de manier waarop een nieuwe *koning* op de troon gezet werd. עֲצַבִּים, *afgodsbeelden*, is afgeleid van de wortel עָצַב, vormen of kwetsen. Als Hosea *afgodsbeelden* in het meervoud gebruikt dan heeft hij, naast de kalveren in Dan en Betel, de vele andere *afgodsbeelden* in het land op het oog. In het bijzonder de *afgodsbeelden* die dienden voor persoonlijk gebruik. Het volk Israël gebruikt *zijn zilver* en *zijn goud* hoewel het gaven van de Here waren. Vergelijk: Hosea 2:7. Het *maken* van *afgodsbeelden* ging tegen de wil van God in en het 'verbond' werd ermee 'overtreden' (vers 1b). Vergelijk: 'Neemt u ervoor in acht, dat gij het verbond van de Here, uw God, dat Hij met u gesloten heeft, niet vergeet en u een beeld maakt in de gedaante van iets, dat de Here, uw God, u verboden heeft' (Deuteronomium 4:23).

5. Verfoeilijk is uw kalf, o Samaria! - Mijn toorn is tegen hen ontbrand. Hoelang nog zal hun reiniging onmogelijk zijn?

* Andersen en Freedman (1980:493-495) leggen de relatie oorzaak en gevolg tussen de verzen 3 en 5. Het *kalf* symboliseert de mensen die het aanbidden.

* Rudolph (1966:164) omschrijft *uw kalf* als de tegenhanger van het 'goede' (vers 3). *Mijn toorn is tegen hen ontbrand* vanwege de vermenging van de Israëlitische eredienst en de Kanaänitische beeldendienst.

* Stuart (1987:132-133) legt de relatie zoals 'Israël het goede verfoeit' (vers 3), zo *verfoeit* de Here het *kalf* van *Samaria*. Het volk Israël zag het *kalf* als een god en werd daarmee ontrouw aan het verbond. Vergelijk: 'Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben. Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte

van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is' (Exodus 20:3-4). Het resultaat van deze ontrouw is 'Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de Here, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vadersen bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten' (Exodus 20:5). Het afgodsbeeld dat aanbeden werd, kon naast het beeld van een jonge stier ook een stok met de afbeelding van een stier zijn of een menselijke gedaante met de kop van een stier.

* Van Leeuwen (1984:170-172) noemt het *kalf* het symbool van Israëls kwaad. *Verfoeilijk is uw kalf, o Samaria!* is het antwoord van de Here op 'Doch Israël verfoeit het goede....' (vers 3). De Here staat syncretisme niet toe.

* Wolff (1974:140-141) verbindt 'Doch Israël verfoeit het goede' (vers 3a) met *Verfoeilijk is uw kalf, o Samaria!* en 'Omdat zij mijn verbond hebben overtreden en tegen mijn wet gerebelleerd' (vers 1b) met *Mijn toorn is tegen hen ontbrand. Hoelang nog zal hun reiniging onmogelijk zijn?*

7. Want wind zaaien zij en storm oogsten zij: tot rijpheid komt het koren niet, het is een gewas dat geen meel voortbrengt; en brengt het al iets voort, dan verslinden het vreemden.

* Andersen en Freedman (1980:496-500) vertalen vers 7a met: 'They will sow when it is windy. They will reap in a whirlwind'. Vers 7a moet niet opgevat worden als een aparte spreuk maar als deel van het hele vers. Het is de eerste van een aantal vervloekingen, een openingswoord. Er moet een verband zijn tussen het 'aanstellen' van 'koningen' en 'vorsten' en het 'maken' van 'afgodsbeelden' (vers 4) als zonden enerzijds en straf anderzijds. Het doel van het 'maken' van 'afgodsbeelden' was de zekerheid van een goede oogst. En het is waarschijnlijk dat de koning zelf een heilige persoon was in het vervullen van de noodzakelijke rituelen. De straf hiervoor bestaat uit de afzetting van de koningen, vernietiging van de afgodsbeelden en het vernielen van de landbouw. 'They will sow when it is windy', wijst op het verspelen van veel graan en 'They will reap in a whirlwind', op het verspelen van de opbrengst.

* Rudolph (1966:165) legt *want wind zaaien zij en storm oogsten zij* uit in de zin van 'Mijn zoon, zaai niet in de voren der ongerechtigheid, zo zult gij niet zevenvoudig

hetzelve maaien' (Jezus Sirach 7:3). *Tot rijpheid...voortbrengt* betekent uit niets komt niets voort. Het zelf 'aanstellen' van 'koningen' en het 'maken' van 'afgodsbeelden' (vers 4) dragen vanaf het begin de kiem van de dood in zich.

* Stuart (1987:133-134) vertaalt *want wind zaaien zij en storm oogsten zij* als volgt: 'Though they sow with a wind, they will reap in a storm'. Hij komt tot de conclusie dat *wind* geen symbolische betekenis heeft. In vroeger tijden *zaaiden* de zaaiers hun zaad namelijk met een zachte *wind*. *Storm* vertegenwoordigt het oordeel van de Here ten aanzien van Israël. De betekenis die Van Leeuwen en Wolff geven aan *wind* en *storm* acht Stuart ook mogelijk. Hij verbindt *wind* dan met een 'geest van ontucht' (Hosea 4:12), met 'wind' (Hosea 4:19) en met een 'geest van ontucht' (Hosea 5:4). Met een *gewas dat geen meel voortbrengt* wordt de vruchtbaarheidscultus bedoeld.

* Van Leeuwen (1984:172-173) noemt *wind* een beeld voor nietigheid. Het ijdele vertrouwen van het volk Israël op afgodsbeelden, vergelijk: de verzen 4b-6, en politieke machten, vergelijk: vers 9. *Storm* beeldt de verwoesting uit die door de vijand aangericht zal worden als oordeel van God. Vergelijk: de verzen 1-3. Met *koren dat geen meel voortbrengt* worden de cultische en politieke machten bedoeld. Israël zoekt bij deze machten vergeefs steun om zijn bestaan te redden.

* Wolff (1974:142) stemt overeen met Van Leeuwen wat betreft de uitleg van *wind*, *storm* en *koren dat geen meel voortbrengt*.

9. Omdat zij naar Assur getogen zijn. Een wilde ezel houdt zich afgezonderd, maar Efraïm reikt minnegeschenken uit.

* Andersen en Freedman (1980:504-506) vertalen vers 9 met: 'Indeed, they have gone up to Assyria.... Ephraim is a wild ass wandering off alone. They have hired lovers'. *Efraïm* kan een hoer genoemd worden omdat haar diensten te koop waren voor de hoogste bieder. Vergelijk: 'Aan alle hoeren geeft men geschenken, maar gij gaaft zelf geschenken aan al uw minnaars en loktet hen daarmee om van alle kanten naar u toe te komen en ontucht met u te plegen' (Ezechiël 16:33). De 'lovers' zijn de politieke bondgenoten.

* Rudolph (1966:166) geeft aan dat *Efraïm minnegeschenken uitreikt* aan Assur en niet aan de Here. Het volk Israël verwacht het van Assyrië en niet van de Here.

* Stuart (1987:134-135) betreft 'Hoe kunt gij zeggen: Ik heb mij niet verontreinigd,

ik ben de Baäls niet achternagelopen? Zie uw weg in het dal, weet wat gij gedaan hebt, gij snelle, heen en weer lopende kemelin, gij wilde ezelin, gewend aan de woestijn, die in haar felle lust de wind opsnuift; haar bronst, wie zal die keren? Niemand die haar zoekt, behoeft zich te vermoeien, in haar maand zal hij haar wel vinden. Behoed uw voet voor ontschoeiing en uw keel voor dorst; maar gij zegt: Het baat niet, neen, want ik heb vreemden lief, hen zal ik achternalopen' (Jeremia 2:23-25) in de uitleg van vers 9b.

* Van Leeuwen (1984:174-175) ziet de buitenlandse politiek van Israël in hetzelfde vlak als de Baälsdienst. Beide houden ontrouw aan de Here in, overtreding van het eerste van de tien geboden. *Minnegeschenken* is het loon van een prostituee. *Efraïm* moet *minnegeschenken uitreiken* om minnaars te krijgen. *Efraïms* minnaars komen niet uit zichzelf.

* Wolff (1974:142-143) wijst op het feit dat Israël niet alleen achter haar geliefden aanloopt maar hen zelfs moet betalen voor hun diensten. De hoer *Efraïm* is het niet waard om hoerenloon te ontvangen van haar politieke geliefden. Zij moet hen betalen.

10. Zelfs al zouden zij die onder de volken ontvangen, Ik zal hen nu vergaderen; zij hebben weinig te hopen van de uitspraak van de koning der vorsten.

* Andersen en Freedman (1980:506-508) lezen vers 10a als een dreiging van het oordeel. Zij vertalen vers 10b als volgt: 'They were contorted in pain a little while ago King and princes, on account of the tribute'. Het betalen van schatting leidt tot vernietiging. Vers 10b verwijst naar het verleden.

* Stuart (1987:135) ziet in vers 10a de Israëlieten figuurlijk verstrooid door het zoeken van hulp bij buitenlandse bondgenoten. Waar ze zich ook bevinden, aan wie ze zich ook verkocht hebben, de Here zal ze bijeenbrengen voor het oordeel. Vers 10b spreekt stilzwijgend over de komende ballingschap.

* Van Leeuwen (1984:175-176) vat vers 10 op als het oordeel van de Here over het volk Israël dat zich zo diep verlaagd had.

* Wolff (1974:143-144) legt vers 10a uit als een oordeelsdreiging. Vers 10b beschrijft het resultaat van de tussenkomst van de Here.

11. Voorwaar, vele altaren heeft Efraïm gesticht om te zondigen; de altaren hebben hun gediend om te zondigen.

* Andersen en Freedman (1980:508-509) vertalen vers 11 met: 'Indeed, Ephraim has behaved arrogantly - He had altars for sin offerings'. Zij vatten vers 11 niet op als een twist over de *vele altaren*. Hosea lijkt de *vele altaren* te aanvaarden als rechtmatige plaatsen voor de aanbidding van de Here. Niet de *altaren* op zich worden veroordeeld maar het gebruik ervan. De *altaren* werden namelijk gebruikt in de zin van vers 13, dus in strijd met de thora. De offers behoorden bij de plechtigheden die vereist waren als een daad van onderwerping aan Assyrië, in het belang van politieke bescherming. Als II Koningen 16:10-16 een richtlijn is dan zijn de *vele altaren* geen *altaren* voor de Kanaänitische Baäls maar voor de Assyrische goden.

* Rudolph (1966:167) betreft Hosea 5:6 en 'Want in liefde heb Ik behagen en niet in slachtoffer, in kennis van God en niet in brandoffers' (Hosea 6:6) in de uitleg van vers 11. De hoeveelheid offers, door het *stichten* van *vele altaren* nog toegenomen, dient ter goedkeuring van de Here. Door *vele altaren* te *stichten* dacht het volk Israël het welgevallen van de Here te verkrijgen en daarmee de vrijheid te hebben het in het dagelijks leven niet zo nauw te nemen met de veel moeilijker te volbrengen zedelijke geboden. Het volk werd hierin door de priesters gesterkt. Vergelijk: Hosea 4:8.

* Stuart (1987:135-136) noemt *vele altaren gesticht* een erfenis van de Kanaänieten, vergelijk: Hosea 4:13, en een overtreding van de verbondsbepaling van één heiligdom, vergelijk: Deuteronomium 12. Stuart acht het mogelijk dat de priesters van het Noordrijk terugkeken naar de periode van de aartsvaders toen meerdere *altaren* als normaal en goed beschouwd werden.

* Van Leeuwen (1984:177) denkt dat de profeet Hosea een woordspeling gebruikt. אֲשֶׁר, de altaren om zondoffers te brengen, zijn geworden tot אֲשֶׁר, *altaren om te zondigen*. De *vele altaren* hadden betrekking op de Kanaänitische vruchtbaarheidscultus en niet op de dienst van de Here.

* Wolff (1974:144) geeft aan אֲשֶׁר, *zondigen*, de betekenis het doel missen.

* Stuart veroordeelt het *stichten* van *vele altaren* in tegenstelling tot de andere uitleggers. Zij veroordelen het gebruik ervan.

12. Al schrijf Ik hun tienduizendvoudig mijn wetten voor, toch worden deze geacht als die van een vreemde.

* Andersen en Freedman (1980:509) vertalen vers 12 als volgt: ‘So I wrote against him altars for sin offerings. - With arrogance against my instruction. They are considered pagans’. Zij baseren het bestaan van de thora in Hosea’s dagen op Hosea 4:6 en 8:1. ‘I wrote’ heeft volgens Andersen en Freedman betrekking op het te boek stellen van Efraïms schuld en niet op het schrijven van de thora.

* Rudolph (1966:167) geeft aan *mijn wetten* als betekenis de tien geboden omdat deze de enige zijn die de Here met eigen hand *geschreven* heeft. Een *vreemde* kan volgens Rudolph naast een *vreemde* (god) ook een *vreemde* taal betekenen.

* Stuart (1987:136) geeft aan dat vers 12 een aantal verklaringen geeft voor de Sinaï wet. Ten eerste was een groot aantal afzonderlijke wetten bekend. Ten tweede werd de Sinaï wet beschouwd als gids voor het leven. Ten derde bestonden de wetten in geschreven vorm. Ten vierde was de Here de schrijver van de wetten. Ten vijfde werden de wetten genegeerd. Met *mijn wetten* worden de Mozaische *wetten* bedoeld. Het volk Israël negeerde deze *wetten*. Omdat de ‘profeet’ en ‘priester’ hun taak veronachtzaamden, vergelijk: Hosea 4:5-6, *worden deze geacht als die van een vreemde*.

* Van Leeuwen (1984:177-178) leest in *schrijf voor* een schriftelijk vastgelegde thora, waarvan de omvang niet vastgesteld kan worden, maar die in elk geval ethische voorschriften omvat zal hebben.

* Wolff (1974:144) vestigt de aandacht op *schrijf voor* dat wijst op een veelheid van voorschriften in de vorm van schriftelijke overlevering die bij Hosea bekend waren.

* Andersen en Freedman hebben een afwijkende mening met betrekking tot *schrijf Ik*.

13. Offergaven brengen zij, vlees, en zij eten het. De Here heeft in hen geen behagen; nu gedenkt Hij hun verkeerdheid en straft hun zonden: zij zullen terugkeren naar Egypte.

* Rudolph (1966:167-169) geeft aan *offergaven* de betekenis slachtoffers. Bij de slachtoffers werd slechts een deel van het *offer* verbrand en de rest *opgegeten*. *Eten* wijst op een gemeenschapsmaaltijd, niet slechts onder elkaar maar ook met de Here.

* Stuart (1987:136-137) legt de nadruk op het *offeren* als doel op zichzelf in plaats van een vernieuwing van de gemeenschap met de Here. Het vertrouwen van het volk Israël rustte niet op de Here maar op het offerstelsel. Het volk geloofde dat het zeker werkte als het zich daar ijverig voor inzette. De *offers* werden niet aanvaard omdat ze

gebracht werden door een volk zonder berouw. Voor een onreine Israëliet was het onmogelijk om het altaar van de Here te naderen om te *offeren*. Het volk Israël was onrein vanwege de *zonde*. Het *brengen* van de *offergaven* en het *eten* van het *vlees* werken niets uit.

* Van Leeuwen (1984:178-180) richt zich bij *offergaven* op de slachtoffers. Het volk Israël *offert* om zelf *vlees* te kunnen *eten*. De *offergaven* hebben als doel bevrediging van eigen vraatzucht. Zij brengen de *offers* uit zelfzuchtige motieven en beledigen daarmee de Here.

* Wolff (1965:144-146) wijst op חֲבִיט als een *offer(gave)* waarbij slechts een deel van het dier verbrand werd. Het resterende deel werd door de deelnemers aan de eredienst in een gemeenschapsmaaltijd *gegeten*.

7.5.2 Gevolgtrekking

Boven Hosea 8 zou geschreven kunnen worden: *onafhankelijkheid in afhankelijkheid*.

In Hosea 8 worden een aantal beschuldigingen uitgesproken door de Here aan het adres van het volk Israël. De profeet Hosea lijkt met het neerschrijven van de beschuldigingen wat van de hak op de tak te springen.

Hosea 8:1, 3 en 12 beschrijven eenzelfde thema. Het volk Israël heeft zowel Gods verbond als Zijn wet naast zich neergelegd. Israël kiest voor een ongebonden leven dat in het vervolg van hoofdstuk 8 anders zal blijken uit te pakken. Stuart spreekt in zijn verklaring van vers 1 met betrekking tot de wet en het verbond over een bewuste, opzettelijke daad tegen de Here. Naar mijn mening moet dan onderscheid gemaakt worden tussen het volk en de geestelijke leiders. De geestelijk leiders wisten beter en hen kan dus opzet verweten worden. Het volk was door de geestelijke leiders echter onkundig gehouden wat wet en verbond betreft. Dit laatste betekent niet dat het volk Israël daarom het oordeel van de Here zal ontlopen.

De verzen 4 en 5 van hoofdstuk 8 gaan over eigenmachtig aangestelde koningen en afgodsbeelden. Het volk Israël wilde een koning en een God en had blijkbaar niet in de gaten dat beide vertegenwoordigd waren in de Here. De Here was op zich niet tegen het aanstellen van een koning. Vergelijk: de opdracht van de Here aan de

profeet Samuël om David tot koning te zalven. De Here wil gekend worden in het nemen van beslissingen en de uitvoering ervan. De afgodsbeelden waren de Here een gruwel. Met name het syncretisme, in dit geval de vermenging van de Israëlitische godsdienst en de Kanaänitische (af)godsdienst werd door de Here veroordeeld.

Hosea 8:7 bevat een oordeelsaankondiging. Het vertrouwen van het volk Israël in eigenmachtig aangestelde koningen en op afgoden zal volledig de bodem ingeslagen worden. Het volk zal tot de slotsom komen dat het een verkeerde weg ingeslagen is, een weg die van de Here afleidt.

In Hosea 8:9 komt Israëls afhankelijkheid aan de orde. Echter niet de afhankelijkheid van de Here, maar van buitenlandse mogendheden. Het volk dacht van hen steun te krijgen maar wordt door hen volledig uitgeperst. Het volk wordt vergeleken met een ezel. Een ezel staat bekend als één van de domste dieren. Een ezel weet echter in bepaalde situaties nog een juiste beslissing te nemen. Het volk Israël is zo verblind dat het hier zelfs niet meer toe in staat is. Het thema van prostitutie komt in vers 9 opnieuw aan de orde. Israël werd in voorgaande hoofdstukken betiteld als een prostituee die vreemde goden naliep. Nu loopt het volk vreemde mogendheden na voor politieke hulp. Deze politieke hulp krijgt Israël niet voor niets maar moet ervoor betalen, vergelijk: minnegeschenken.

Vers 10 van hoofdstuk 8 bevat opnieuw een oordeelsaankondiging. Alleen Andersen en Freedman lezen in vers 10b vernietiging als gevolg van het betalen van schatting. Hun verklaring van vers 10b is enigszins merkwaardig omdat zij in vers 10a een oordeelsdreiging menen te lezen.

Hosea 8:11 en 13 stellen de altaren en de offers die door het volk Israël gebracht worden aan de orde. Rudolph raakt mijns inziens de kern van Hosea's boodschap in vers 11. Hosea 8:11 kan in verband gebracht worden met Hosea 5:6. In Hosea 5:6 bracht het volk kleinvee en runderen tot de Here en in Hosea 8:11 sticht het vele altaren. In beide teksten zoekt het volk de gunst van de Here door het aanbieden van overvloed. De Here is echter niet, zoals de afgoden, te koop met een veelheid van gaven. De Here zoekt het hart en niet het materiële. Hosea 8:13 laat zich het best verklaren met de uitleg van Stuart. Het offeren was verworpen tot een ritueel op zich om daarmee in de gunst te komen bij de Here.

Als Hosea 8 in zijn geheel gezien wordt, is er toch de nodige lijn in te ontdekken.

Hosea 8 kan samengevat worden met een aantal kernwoorden, namelijk verbond, wet en de God van dat verbond en die wet. De Here had in het verleden een verbond gesloten met het volk Israël. Aan Mozes had de Here de wet, verbondsbepalingen, gegeven die behoorde tot dat verbond. Het volk Israël lapt al deze verbondsbepalingen aan zijn laars. Het volk overtreedt de wet keer op keer. In Hosea 8 maakt Israël van de Here een gesneden beeld. Het volk heeft zich een beeld geschapen van hoe het de Here moet dienen. Dit beeld is volledig in strijd met de bedoeling van de Here. De Here wil met het hart gediend worden en niet op een afgodische manier. Het dienen op een afgodische manier zal door de Here gestraft worden.

In Hosea 8 worden de overtreding van Gods verbond en de rebellie tegen zijn wet aan de orde gesteld. Dit kwam bijvoorbeeld tot uiting in het eigenmachtig aanstellen van koningen en vorsten buiten de Here om maar ook in het vereren van de vele beelden, vergelijk: de gouden kalveren in Betel en Dan. De afgodsbeelden en altaren hadden als doel de zekerheid van een goede oogst. Het vertrouwen van Israël rustte op het offerstelsel. Naast het feit dat de Kanaänitische godsdienst deel geworden was van de Israëlitische, was het Kanaänitisch koningschap deel geworden van Israëls politieke leven.

7.6 Hosea 9

7.6.1 Uitleg

1. Verheug u niet, Israël, tot jubelens toe, als de volkeren, want gij zijt overspelig van uw God afgeweken, gij hebt het loon der ontucht liefgehad op alle dorsvloeren van het koren.

* Andersen en Freedman (1980:522-523) achten het mogelijk dat de oogstfeesten gepaard gingen met vrij geslachtelijk verkeer. Vergelijk: Richteren 21 en Ruth 3. De vraag rijst bij hen of op de *dorsvloeren* standbeelden of symbolen van goden tentoongesteld werden.

* Rudolph (1966:175) geeft de tegenstelling aan tussen vers 1 enerzijds en 'En gij zult vrolijk zijn voor het aangezicht van de Here, uw God, zeven dagen lang' (Leviticus 23:40b) en 'Gij zult u verheugen op uw feest, gij met uw zoon en uw dochter, uw dienstknecht en uw dienstmaagd, met de Leviet, de vreemdeling, de wees en de weduwe, die binnen uw poorten wonen' (Deuteronomium 16:14) anderzijds. *Tot jubelens toe* heeft betrekking op de manier waarop de Kanaänieten hun feesten vierden. Het *loon der ontucht* wijst op het *koren* waarvoor het volk Israël Baäl dankt in plaats van het te zien als een gave van de Here. De *dorsvloeren* en de heiligdommen lagen beide hoog en daardoor dicht bij elkaar. Zo werden de *dorsvloeren* heiligdommen.

* Stuart (1987:142) legt een relatie tussen *want gij zijt overspelig van uw God afgeweken* enerzijds en '...want het land wendt zich in schandelijke ontucht van de Here af' (Hosea 1:2) en Hosea 4:12 anderzijds. Met het *loon der ontucht* wordt waarschijnlijk het graan bedoeld. Stuart onderkent drie zonden in vers 1. Ten eerste werd de Here behandeld alsof hij Baäl was. Het volk Israël nam aan dat het nauwgezet houden van de cultische rituelen de Here ertoe gebracht had de oogst te zegenen. Ten tweede werd de verering van Baäl toegelaten naast de verering van de Here. Ten derde vond de eredienst plaats bij vele onwettige heiligdommen. Het verbond tussen de Here en het volk Israël werd verbroken en Israël *week overspelig van zijn God af*. De *dorsvloeren* werden ook gebruikt voor godsdienstige plechtigheden.

* Van Leeuwen (1984:182-184) geeft aan dat de *dorsvloeren* gewoonlijk op de heuvels lagen. Ook de heiligdommen bevonden zich op zulke hoge plaatsen. Daarom lagen *dorsvloer* en cultusplaats vaak dicht bij elkaar. De *dorsvloer* werd soms zelfs als plaats voor het altaar of voor cultische samenkomsten gebruikt. Vergelijk: 'Op die dag kwam Gad tot David en zeide tot hem: Ga heen, richt een altaar op voor de Here op de dorsvloer van de Jebusiet Arauna' (II Samuël 24:18). *Want gij zijt overspelig van uw God afgeweken* wijst op het dank brengen aan de Kanaänitische god Baäl in plaats van aan de Here voor de oogst. יָנִין, het *loon der ontucht* of hoerenloon, is de opbrengst van de akkers. Vergelijk: Hosea 2:11.

* Wolff (1974:153-154) verbindt *tot jubelens toe*, gieren van het lachen, met de verering van het kalf. Vergelijk: 'Om dat kalf van Bet-Awen zijn de inwoners van Samaria bezorgd; ja, daarover treurt het volk, daarover maken de afgodspriesters misbaar, omdat de heerlijkheid daarvan is geweken' (Hosea 10:5). Vanwege datgene wat God gedaan heeft voor het volk Israël in de geschiedenis, kan het de gewoonten van de volkeren niet navolgen. Vergelijk: *verheug u niet, Israël. De dorsvloeren deden ook dienst als plaatsen om te aanbidden en te vereren.*

2. Dorsvloer noch perskuip zal hen voeden, de most zal hen teleurstellen.

* Stuart (1987:142-143) wijst op het overspelig zijn van het volk Israël in vers 1. Het resultaat van dit overspel is het wegnemen van koren, olijfolie en wijn met als gevolg honger. De bedreiging in vers 2 kan betrekking hebben op het mislukken van de oogst, op vergeefsheid (dat anderen de opbrengst zullen opeten of dat de natuur het zal vernietigen) of op beide.

* Van Leeuwen (1984:184) betreft Hosea 2:7 en 21 in de uitleg van vers 2. De *dorsvloer* is de leverancier van koren, de *perskuip* van olijfolie en de *most* van wijn. Het volk Israël is God ontrouw geworden. Vergelijk: vers 1. Daarom zal God het genot van de voortbrengselen van het land wegnemen en daarmee tonen, dat niet Baäl, maar de Here de beschikker is over die gaven. De profeet Hosea kondigt in *teleurstellen* een deportatie aan, waardoor de Israëlieten niet van de vruchten van hun land zullen kunnen genieten.

* Wolff (1974:154) leest vers 2 als de werkelijkheid van de mogelijkheid die in Hosea 8:7 in het vooruitzicht gesteld wordt. De oogst is tot rijpheid gekomen maar

het volk Israël zal niet van de opbrengst genieten.

* Stuart en Wolff leggen *teleurstellen* niet nadrukkelijk uit als een deportatie zoals Van Leeuwen maar het kan wel in hun uitleg gelezen worden.

3. Zij zullen in het land des Heren niet blijven, maar Efraïm zal naar Egypte terugkeren, en in Assur zullen zij het onreine eten.

* Andersen en Freedman (1980:524-526) verklaren het *land des Heren* als het hele gebied waarop de godheid aanspraak kan maken. Het *onreine eten* wijst op het afhankelijk zijn van regels en gewoonten van andere volkeren. Vergelijk: 'Dan zult gij daar goden dienen: werk van mensenhanden, hout en steen, die niet zien, noch horen noch eten noch ruiken' (Deuteronomium 4:28).

* Rudolph (1966:175-176) ziet vers 3 als de straf op vers 1. Het *onreine eten* heeft betrekking op het buitenland waar andere goden heersen en daarom onrein is. Vergelijk: 'Nu dan, mijn heer de koning luistere naar de woorden van zijn knecht. Indien de Here u tegen mij opzet, dan moge Hij een offer ruiken; maar indien het mensen zijn, vervloekt zijn zij voor het aangezicht des Heren, omdat zij mij thans verwijderd houden van de gemeenschap met het erfdeel des Heren, en zeggen: ga heen, dien andere goden' (I Samuël 26:19) en 'Daarom, zo zegt de Here: Uw vrouw zal in de stad overspel bedrijven, uw zonen en uw dochters zullen vallen door het zwaard, uw akker zal met het meetsnoer verdeeld worden, gij zelf zult op onreine bodem sterven, en Israël zal voorzeker in ballingschap wegtrekken uit zijn land' (Amos 7:17).

* Stuart (1987:143) vergelijkt het *land des Heren* met het 'huis des Heren' (Hosea 8:1). De Israëlieten hadden de grote fout begaan het land in bezit te nemen alsof het hun eigendom was. Zij dachten zelf goden te kunnen kiezen om te dienen. Maar de Here blijft de eigenaar van het land en heeft het recht ongewenste bewoners te verwijderen. Stuart volgt Andersen en Freedman in de uitleg van het *onreine eten*.

* Van Leeuwen (1984:184-185) verklaart vers 3 als de straf op vers 1. Omdat het volk Israël de Here verlaten heeft, vergelijk: vers 1, moet het zijn land verlaten. De Here, en niet Baäl, is de eigenaar van het land en beschikt erover. Vergelijk: 'En het land zal niet voor altijd verkocht worden, want het land is van Mij, en gij zijt vreemdelingen en bijwoners bij Mij' (Leviticus 25:23). *Egypte* is het klassieke land van de slavernij. Hosea rekent met het feit dat vele Israëlieten naar *Egypte* zullen

vluchten. De volken waarbij Israël steun gezocht heeft, zullen het straks onderdrukken. Vergelijk: 'Efraïm is geworden als een onnozele duif, zonder verstand. Egypte roepen zij te hulp, naar Assur trekken zij' (Hosea 7:11).

* Wolff (1974:154-155) leest vers 3 als een uitleg van vers 2 en niet als een nieuwe bedreiging. 'Dorsvloer noch perskuip zal hen voeden, de most zal hen teleurstellen' (vers 2) omdat *zij in het land des Heren niet zullen blijven*. Vers 3 is het gevolg van vers 1. Het *land* is van de Here. Vergelijk: Leviticus 25:23. Als de Here het volk Israël uit zijn *land* verwijderd heeft dan heeft het volk geen gemeenschap meer met hem. De Here ontnemt het volk Israël de mogelijkheid om hem te aanbidden omdat het volk deze mogelijkheid verworpen had. Sommigen zullen terugkeren naar *Egypte* en anderen zullen weggezonden worden naar *Assyrië*. Het *onreine eten* wijst op voedsel dat in een onrein land verbouwd is en toebehoort aan vreemde goden.

4. Zij zullen voor de Here geen wijn plengen en hun slachtoffers zullen Hem niet aangenaam zijn; zij zijn voor hen als treurbrood; allen die het eten, verontreinigen zich, want hun brood dient voor hen zelf; het zal in het huis des Heren niet komen.

* Andersen en Freedman (1980:526-529) vertalen *treurbrood* met 'food of idols'. 'Food of idols' is het voedsel dat aan de afgoden geofferd werd. Andersen en Freedman zinspelen op het feit dat Hosea in Hosea 5:2 en 8:13 duidelijk wil maken dat het brengen van kinderoffers Israël binnengedrongen was. Kinderoffers zijn voedsel voor de afgoden en maakten het volk Israël onrein. Het *eten* van bloed behoorde tot de absolute dieptepunten in de eredienst en was van een geheel ander gehalte als het *eten* van onrein voedsel. Volgens Andersen en Freedman blijkt uit vers 4 een diepe afschuw die zou kunnen duiden op de kinderoffers. Met het *huis des Heren* wordt het beloofde land bedoeld.

* Rudolph (1966:176) wijst op de *slachtoffers* die een teken waren van de gemeenschap met God en waarvan de offeraars *aten*. *Treurbrood* heeft te maken met een sterfgeval. Zowel het lijk als alles wat zich in het sterfhuis bevond, was *onrein*. Vergelijk: Numeri 19:14 en 'In mijn rouw heb ik daarvan niet gegeten, noch daarvan iets weggedaan, terwijl ik onrein was, noch iets daarvan aan een dode gegeven; ik heb geluisterd naar de stem van de Here, mijn God, ik heb gedaan naar alles wat Gij

ons geboden hebt' (Deuteronomium 26:14).

* Stuart (1987:143-144) betreft vers 4 op leven in een *onrein* land. In ballingschap zal het volk Israël niet langer in staat zijn de verbondsverplichtingen na te komen die te maken hebben met offervoorschriften rondom voedsel. *Treurbrood* heeft betrekking op de begrafenismaaltijd. Vergelijk: Jeremia 16:5-7.

* Van Leeuwen (1984:185-186) merkt op dat het gevolg van vers 3 zal zijn dat het volk Israël zijn *slachtoffers*, maaltijdooffers, niet meer brengen kan. Door de *slachtoffers* werd de gemeenschap met God vernieuwd en kon het volk Israël zelf van het offervlees genieten. Vergelijk: Hosea 8:13. *Treurbrood* werd na een sterfgeval in het sterfhuis gegeten. Vergelijk: 'Men zal geen brood breken ten rouw om iemand te troosten over een dode, men zal hun ook geen troostbeker te drinken geven om iemands vader of moeder' (Jeremia 16:7). Het contact met de dood maakte de Israëliet voor een week cultisch onrein. Vergelijk: 'Dit is de wet, wanneer in een tent iemand gestorven is: ieder die de tent binnengaat en alles wat in de tent is, zal zeven dagen onrein zijn' (Numeri 19:14).

* Wolff (1974:155) vraagt zich af of de straffen in vers 4 verband houden met de huidige godsdienstvieringen of met het dreigement tegen de godsdienst als zodanig. Het eerste is mogelijk omdat volgens de tegenstelling tussen vers 4a en vers 4b de offers van het volk Israël niet voor de Here zijn maar voor de slokdarm. Vers 4 zou dan een andere uitleg zijn van 'Want gij zijt overspelig van uw God afgeweken' (vers 1aβ). Er moet dan verondersteld worden dat het publiek van Hosea na vers 3 bezwaar geuit heeft tegen het dreigement van de profeet dat gericht was tegen de offers die juist op dit feest aangeboden werden. Vers 4 is dan een beschimping die door Hosea als antwoord gegeven is. Niettemin geven de vloeiende voortzetting van de werkwoorden in de onvoltooid verleden tijd en dezelfde algemene toon vers 4 de schijn van een dreigement dat zo de verzen 2 en 3 verklaart. Zoals vers 3 de verklaring is van vers 2, zo verklaart vers 4 de inhoud van vers 3.

* Andersen en Freedman hebben als enigen een afwijkende mening over *treurbrood*.

5. Wat zult gij doen op een hoogtijdag en op een feestdag des Heren?

* Andersen en Freedman (1980:529) noemen een *hoogtijdag* en een *feestdag des Heren* seizoenfeesten om de afsluiting van de oogst te vieren. Een *feestdag des Heren* duidt op het Loofhuttenfeest.

* Rudolph (1966:176) denkt bij een *feestdag des Heren* aan het Loofhuttenfeest.

* Stuart (1987:144) noemt een *hoogtijdag* en een *feestdag des Heren* synoniemen die duiden op oogstfeesten, in het bijzonder het Loofhuttenfeest. Hosea heeft de woorden van vers 5 gesproken op een feest [onderstreping van mij] en over een feest [onderstreping van mij] dat Jerobeam I in ongeveer 930 voor Christus instelde als Noordelijke tegenhanger van het feest dat gevierd werd in Juda. In het Noordrijk werd het echter in de achtste maand gevierd in tegenstelling tot Juda waar het in de zevende maand gevierd werd. Vergelijk: ‘Ook voerde Jerobeam een feest in voor de achtste maand, voor de vijftiende dag dier maand, overeenkomstig het feest in Juda, en hij besteeg het altaar. Zo deed hij te Betel en offerde aan de kalveren die hij gemaakt had. Daarbij liet hij telkens de priesters der hoogten, die hij aangesteld had, in Betel optreden’ (I Koningen 12:32).

* Van Leeuwen (1984:186) geeft aan een *hoogtijdag* de betekenis een cultische hoogtijdag in het algemeen. Met een *feestdag des Heren* wordt het grote oogstfeest in de herfst, het Loofhuttenfeest, bedoeld.

* Wolff (1974:155-156) noemt een *hoogtijdag* en een *feestdag des Heren* synoniemen. Beide wijzen op de grote herfstfeesten van het verbond van de Here. De mogelijkheid bestaat dat het gevierd werd in de aanwezigheid van een kalf. Vergelijk: ‘Toen Aäron dat zag, bouwde hij daarvóór een altaar en riep uit: Morgen is er een feest voor de Here!’ (Exodus 32:5). De feestelijke bijeenkomst zal echter een oordeelsdag worden.

* Alle uitleggers hebben dezelfde mening over een *feestdag des Heren*. Stuart en Wolff een *hoogtijdag* een synoniem voor een *feestdag des Heren*. In de verklaring van Andersen en Freedman kan dit ook gelezen worden. Van Leeuwen verklaart een *hoogtijdag* als een cultische *hoogtijdag* in het algemeen.

6. Want zie, al zijn zij aan de verwoesting ontkomen, Egypte zal hen verzamelen, Mof hen begraven. Onkruid zal hun zilveren kostbaarheden overwoekeren, dorens zullen in hun tenten opschieten.

* Andersen en Freedman (1980:529-532) geven aan *tenten* de betekenis Israëlitische nederzettingen. Zoals eenmaal de aartsvaders naar *Egypte* vertrokken vanwege de hongersnood zal het volk Israël nu naar *Egypte* vertrekken vanwege de oorlog. Vergelijk: ‘Daarom zal krijgsumoer zich tegen uw volk verheffen, en al uw

vestingen zullen worden verwoest, gelijk Salman Bet-Arbel verwoestte, ten dage van de strijd, toen moeder en kinderen werden verpletterd' (Hosea 10:14). Het is mogelijk dat met *Mof*, Memphis, het hele land bedoeld wordt. *Zilveren kostbaarheden* duiden op afgodsbeelden omdat de profeet Hosea in Hosea 2:7, 8:4 en 13:2 zilver in verband brengt met afgoden.

* Rudolph (1966:177-178) vertaalt מֹפ, *Mof*, met Memphis. Memphis ligt dertig kilometer ten zuiden van Caïro en was in de dagen van Hosea de belangrijkste stad van Neder-Egypte. Het was reeds tweeduizend jaren lang beroemd door zijn enorme piramiden en talloze graven. Memphis zal de begraafplaats worden voor de Israëlieten die in *Egypte* het oordeel denken te ontlopen.

* Stuart (1987:144-145) wijst op de herhaling van het thema, de terugkeer naar *Egypte*. Vergelijk: vers 3a. Zoals eenmaal God zijn volk verlost had uit *Egypte* zal God zijn volk nu *verzamelen* om door *Egypte* vernietigd te worden. Stuart is het niet met Wolff eens wat betreft *zilveren kostbaarheden* en *tenten*. Hij geeft er de betekenis rijkdom en persoonlijk bezit aan.

* Van Leeuwen (1984:186-187) zie Rudolph.

* Wolff (1974:156) benadrukt de totale vernietiging van de feestelijke vergaderingen die deel zijn van Israëls heilsgeschiedenis. *Zilveren kostbaarheden* heeft betrekking op het *zilver* dat gebruikt werd in de Baälsdienst. De *tenten* wijzen op de verblijfplaatsen van de pelgrims die de feestelijke bijeenkomsten bijwoonden.

* Andersen en Freedman, Stuart en Wolff omschrijven *tenten* elk op een andere manier. Stuart legt als enige *zilveren kostbaarheden* op een afwijkende manier uit.

7. Gekomen zijn de dagen der bezoeking, gekomen de dagen der vergelding. Israël zal het ervaren. Dwaas is de profeet, waanzinnig de man des geestes, wegens de grootte uwer ongerechtigheid en omdat er grote vijandschap is.

* Stuart (1987:145-146) legt een relatie tussen מִשְׁטָמָה, *vijandschap*, en אִשָּׁת, wrok of vijandschap koesteren. Het volk Israël verwerpt God en zijn wet. Vergelijk: *grote vijandschap*.

* Van Leeuwen (1984:187-189) wijst op de verwantschap tussen מִשְׁטָמָה, *vijandschap*, en satan. *Vijandschap* duidt op *vijandschap* tegen God en de zijnen. Dus ook tegen Gods profeet. *Vijandschap* tegen de profeet houdt ook *vijandschap* tegen Gods boodschap in.

* Wolff (1974:156-157) geeft aan *ongerechtigheid* de betekenis totaal verzet. In het Boek der Jubileeën is מִשְׁטָמָה, *vijandschap*, een benaming voor Satan maar het wordt ook gebruikt voor Engel van de Duisternis. De *vijandschap* van het volk Israël bestaat uit de onwil tot bekering en de verwerping van de Goddelijke aanklager en boodschapper van het gericht.

9. Zij hebben diep verdorven gehandeld, als in de dagen van Gibeā: Hij zal hun ongerechtigheid gedachtig zijn, hun zonden bezoeken.

* Andersen en Freedman (1980:534-535) verwijzen naar ‘En ieder die dit zag, zeide: Zo iets is nooit gebeurd noch gezien van de dag af, dat de Israëlieten uit het land Egypte trokken, tot op deze dag. Overlegt het, beraadt u en spreekt!’ (Richteren 19:30) in de uitleg van *Gibeā*. In Hosea 10:9 komt Hosea ook terug op de *dagen van Gibeā*. Na *Gibeā* volgde de ene gewelddaad op de andere. Een zedenmisdrif leidde tot een bloedige burgeroorlog. Het resultaat was dat de stam Benjamin nagenoeg uitgeroeid werd. De straf die in vers 9b beschreven wordt, zal ook de vorm van een bloedbad aannemen.

* Rudolph (1966:179-180) wijst op Richteren 19 en volgende wat betreft de *dagen van Gibeā*. Zoals in de *dagen van Gibeā* de hele stam Benjamin aan de zijde stond van de inwoners van *Gibeā* zo keert zich nu het hele volk Efraïm tegen de profeet van de Here.

* Stuart (1987:146-147) verwijst naar Richteren 19-21 wat betreft vers 9a. Op dezelfde manier als de Here *Gibeā* geoordeeld heeft, zal hij Israëls schuld *gedenken* en hun *zonden* straffen. In de dagen van de Richteren bestraffen de stammen de stam Benjamin op bevel van de Here. Nu zal de Here zelf de straf toedienen. Vers 9 is de conclusie van de voorspellingen met betrekking tot de ballingschap in de verzen 3-6. De straf bestaat uit ballingschap naar Assyrië.

* Van Leeuwen (1984:190-191) betreft Richteren 19 op de *dagen van Gibeā*. De inwoners van *Gibeā* ontzegden eens een reizende Leviet gastvrijheid. Zij bejegenden hem vijandig en verkrachtten en vermoordden zijn vrouw. De hele stam Benjamin verklaarde zich solidair met deze schanddaad. Vergelijk: Richteren 20. Op dezelfde manier gedraagt heel Israël zich schandelijk tegenover Gods profeet.

* Wolff (1974:158) vat vers 9 op als een herinnering aan het verhaal in Richteren 19-

21. Richteren 19-21 beschrijft een verschrikkelijke misdaad die gepleegd wordt tegen een tijdelijk verblijvende Leviet door Benjaminiten in *Gibea*. Zoals het volk Israël eenmaal de ondergang van de Leviet bewerkte, heeft het nu de ondergang van de profeet op het oog. Vers 9b is een herhaling van vers 7a.

10. Als druiven in de woestijn vond Ik Israël; als vroege vijgen, als eerste opbrengst aan de vijgeboom, zag Ik uw vaderen. Zij echter gingen naar Baäl-Peor en wijdden zich aan de schandgod; daardoor werden zij even gruwelijk als het voorwerp van hun liefde.

* Andersen en Freedman (1989:539-542) denken bij *Baäl-Peor* aan een plaats geheiligd aan de god Baäl en niet aan een god. Wie *Baäl-Peor*, de heer van Peor, was, is niet geheel duidelijk. *Baäl-Peor* mag niet gelijkgesteld worden aan de Kanaänitische god Baäl. *Peor* is zeer waarschijnlijk een plaatsnaam, vergelijk: 'Is ons de ongerechtigheid met Peor nog niet genoeg, waarvan wij ons tot op deze dag nog niet gereinigd hebben, en waardoor de plaag over de gemeente des Heren gekomen is?' (Jozua 22:17), maar kan eveneens een etymologische betekenis hebben. Deze *Baäl* moet de god van de Midianieten geweest zijn. *Wijdden* kan wijzen op het afleggen van een eed aan de afgoden. Vergelijk: 'Want ieder uit het huis Israëls en uit de vreemdelingen die in Israël vertoeven, die van Mij afvallig wordt, die zijn afgoden in het hart draagt en vlak voor zich stelt wat hem een struikelblok tot ongerechtigheid is, en dan tot de profeet komt, om Mij door hem te raadplegen - Ik, de Here, zelf zal hem van antwoord dienen' (Ezechiël 14:7). בַּשֵּׁת, *schandgod*, is een vernederende naam die vaak gebruikt wordt voor *Baäl*. שִׁקּוּצִים, *gruwelijk*, kan een aanduiding zijn voor afgoden en een imitatie van אֱלֹהִים, God. *Liefde* wijst op seksuele handelingen die toewijding aan de god uitdrukken.

* Rudolph (1966:184-186) wijst op Numeri 25:1 en volgende wat betreft de uitleg van *Baäl-Peor*. *Zich wijdden aan de schandgod* is trouwbreuk. Vergelijk: 'Zie, dezen waren op raad van Bileam voor de Israëlieten aanleiding om trouwbreuk te plegen tegen de Here ter oorzaak van Peor, zodat de plaag kwam onder de vergadering des Heren' (Numeri 31:16).

* Stuart (1987:151-152) betreft Numeri 25:1-5 in de uitleg van *Baäl-Peor*. In Numeri 25:1-5 hadden grote aantallen Israëlitische mannen rituele gemeenschap met

Moabitische en Midianitische vrouwen. Vermoedelijk dachten zij hiermee de vruchtbaarheid van het land Kanaän te waarborgen bij het binnentrekken ervan. Stuart noemt *בשת*, *schandgod*, een kleinerend woord voor *בעל*, *Baäl*. *שקוצים*, *gruwelijke voorwerpen*, wordt in het Oude Testament vaak gebruikt voor afgoden. Vergelijk: ‘De hoogten ten oosten van Jeruzalem, ten zuiden van de berg der Verwoesting, welke Salomo, de koning van Israël, gebouwd had voor Astoret, de gruwel der Sidoniërs, voor Kemos, de gruwel van Moab, en voor Milkom, de afschuw der Ammonieten, ook die verontreinigde de koning’ (II Koningen 23:13), ‘Daarom, zo waar Ik leef, luidt het woord van de Here Here, voorwaar, omdat gij mijn heiligdom verontreinigd hebt door al uw afschuwelijkheden en door al uw gruwelen, daarom zal Ik Mij onttrekken, Ik zal niets ontzien en Ik zal geen deernis hebben’ (Ezechiël 5:11) en ‘Dan zullen strijdmachten door hem op de been gebracht worden; zij zullen het heiligdom, de vesting, ontheiligen, het dagelijks offer doen ophouden en een gruwel oprichten, die verwoesting brengt’ (Daniël 11:31). *אהבם*, het voorwerp van hun liefde, is *Baäl*.

* Van Leeuwen (1984:195-197) geeft aan *Baäl-Peor* twee mogelijke betekenissen. Ten eerste de godheid die op de berg *Peor* vereerd werd. Vergelijk: ‘Toen nam Balak Bileam mee naar de top van de *Peor*, die uitziet over de Wildernis’ (Numeri 23:28). Ten tweede de plaats *Bet-Peor*, twintig kilometer ten oosten van de noordpunt van de Dode Zee, dicht bij het oude Sittim. Tegen de eerste mogelijkheid brengt Van Leeuwen in dat het voorvoegsel *ל* wordt gemist. Als voor de tweede mogelijkheid gekozen wordt dan moet de volledige plaatsnaam *Bet-Baäl-Peor* geweest zijn. Het volk Israël liet zich in met de dienst van *בשת*, de *schandgod*. De afgoderij van het volk Israël met *Baäl-Peor* wordt beschreven in Numeri 25. Deze afgoderij ging gepaard met de bijbehorende ontucht met Moabitische meisjes. Het was het eerste contact van de Israëlieten met de Kanaänitische vruchtbaarheidsriten. De *wijdding aan de schandgod* maakte van de Israëlieten *שקוצים*, afschuwelijke wezens. Jeremia en Ezechiël gebruiken deze term voor afgoden of afgodsbeelden. De dienst van die goden ging gepaard met afschuwelijke seksuele rituelen. Vergelijk: ‘Ja, Ik zelf zal uw slippen omhoog tillen tot aan uw aangezicht, zodat uw schande wordt gezien: uw echtbreuk en uw gehinnik, uw schandelijke ontucht. Op de heuvels in het veld heb Ik uw gruwelen gezien; wee u, Jeruzalem, hoelang zal het nog duren, eer gij rein

wordt?’ (Jeremia 13:26-27). Het *voorwerp van hun liefde* is de afgod.

* Wolff (1974:163-165) noemt בעל פעור, *Baäl-Peor*, de naam van een god. Vergelijk: ‘Toen Israël zich aan Baäl-Peor gekoppeld had, ontbrandde de toorn des Heren tegen Israël’ (Numeri 25:3). *Baäl-Peor* werd vereerd en aanbeden op de berg *Peor*. Vergelijk: Numeri 23:28. Naar de berg *Peor* werd de stad *Bet-Peor* genoemd. Vergelijk: ‘En wij bleven in het dal tegenover Bet-Peor’ (Deuteronomium 3:29), ‘...in het dal tegenover Bet-Peor...’ (Deuteronomium 4:46) en ‘En Hij begroef hem in een dal in het land van Moab, tegenover Bet-Peor....’ (Deuteronomium 34:6). Het is onwaarschijnlijk dat בעל פעור, *Baäl-Peor*, een verkorte vorm is van בית בעל פעור, huis van Baäl-Peor. בית בעל פעור, huis van Baäl-Peor, wordt in verband gebracht met een stad die heden ten dage niet meer bekend is. *Zich wijdden aan de schandgod* wijst op een verbond met een vreemde god. Ook Ezechiël spreekt over zich afscheiden van de Here. Vergelijk: Ezechiël 14:7. En in Numeri 25:1-5 wordt melding gemaakt van het feit dat het volk Israël zich verbond aan *Baäl-Peor*. Vergelijk ook: ‘Toen zij zich aan Baäl-Peor koppelden, en dodenoffers aten’ (Psalm 106:28). Volgens Wolff is het niet zeker dat Numeri 25:6 en volgende en ‘Zie, dezen waren op raad van Bileam voor de Israëlieten aanleiding om trouwbreuk te plegen tegen de Here ter oorzaak van Peor, zodat de plaag kwam onder de vergadering des Heren’ (Numeri 31:16) betrekking hebben op de eerste ontmoeting van het volk Israël met de seksuele rituelen van Kanaän in het gebied van Moab. De mogelijkheid mag echter zeker niet uitgesloten worden gezien de verzen 11-13 en 16 die het best opgevat kunnen worden als dreigementen tegen de vruchtbaarheidsrituelen. Voor Hosea zijn deze rituelen de voornaamste kenmerken van de Baälsverering. בשת, *schandgod*, mag niet beschouwd worden als de plaatsvervanger van בעל, *Baäl*. *Gruwelijk* heeft betrekking op de vaders van Israël wiens gedrag walgelijk was in het oog van de Here. *Gruwelijk* waren echter ook de seksuele rituelen. Wolff geeft aan vers 10b de strekking: “Tell me whom you love, and I will tell you who you are”.

11. Efraïms heerlijkheid zal wegvliegen als het gevogelte: geen geboorte, geen moederschoot, en geen ontvangenis meer.

* Andersen en Freedman (1980:542-543) vatten *heerlijkheid* op als een mogelijke naam voor een heidense god die de plaats inneemt van de Here. Vergelijk: Hosea 4:7

en 10:5. In vers 11 wordt met *heerlijkheid* de Here bedoeld omdat het *wegvliegen* als het *gevogelte* duidt op onafhankelijkheid.

* Stuart (1987:152) geeft aan dat *geen geboorte, geen moederschoot, en geen ontvangenis meer* wijzen op het feit dat het gedaan is met de vruchtbaarheidscultus.

* Van Leeuwen (1984:197-198) wijst op de afhankelijkheid van het volk Israël van de zegen van de Here. Omdat de Israëlieten meenden hun vruchtbaarheid te danken te hebben aan de afgoden zal de Here de zegen van hen afnemen en hen onvruchtbaar maken. Vergelijk: *geen geboorte, geen moederschoot, en geen ontvangenis meer*.

* Wolff (1974:165-166) legt *wegvliegen* uit als het wegfladderen van het volk Israël van de Here naar de Baälsdienst. *Wegvliegen* kan ook duiden op de ballingschap in Assyrië en Egypte. *Heerlijkheid* is de tegenstelling van 'schandgod' en 'gruwelijk' (vers 10b).

12. Ja, al brengen zij zonen groot, Ik zal hen kinderloos maken, zodat er geen mens meer zijn zal. Ja, ook wee hun, wanneer Ik van hen wijk.

* Andersen en Freedman (1980:543) leggen een relatie tussen *ja, ook wee hun, wanneer Ik van hen wijk* en 'Efraïms heerlijkheid zal wegvliegen als het gevogelte' (vers 11a).

* Stuart (1987: 152) trekt een parallel tussen vers 12 en 'Gij zult zonen en dochters verwekken, maar zij zullen u niet toebehoren, want zij zullen in gevangenschap gaan' (Deuteronomium 28:41).

* Van Leeuwen (1984:198) vat vers 12a op als oorlogshandelingen of deportatie. Vers 12b betekent het einde van de bemoeienis van de Here met zijn volk.

* Wolff (1974:166) vat vers 12a op als het omkomen door een bloedbad, een deportatie of tijdens een vlucht. Erger nog dan *kinderloosheid* is godloosheid. God is onbereikbaar. Als God *wijkt* dan is hoop op de voortzetting van de heilsgeschiedenis zinloos.

13. Efraïm, zoals Ik het gezien had, was een Tyrus, geplant in een landouw; maar nu moet Efraïm zijn zonen uitleveren aan de moordenaar.

* Andersen en Freedman (1980:543-544) vertalen vers 13a α als volgt: 'I saw Ephraim as in that place, by the Rival'. Met 'Rival' wordt Baäl bedoeld, wellicht

Baal van Tyrus, *moordenaar* van kinderen.

* Stuart (1987:152-153) zinspeelt op de mogelijkheid dat de *zonen* of kinderen geslacht en opgegeten worden. Hij verwijst naar Deuteronomium 28:53-57.

* Van Leeuwen (1984:198-199) verwerpt de mogelijkheid dat vers 13b op kinderoffers betrekking zou hebben. Hosea spreekt niet over kinderoffers.

* Andersen en Freedman en Stuart zinspelen op kinderoffers in tegenstelling tot Van Leeuwen.

14. Geef hun, Here, wat Gij maar wilt: geef hun een kinderloze schoot en verdroogde borsten.

* Andersen en Freedman (1980:544-545) vatten vers 14 op als het resultaat van vers 13b. Omdat Efraïm zijn kinderen aan de moordenaar geeft, zal de Here geen kinderen meer geven om daarvoor te gebruiken.

* Rudolph (1966:187) wijst op de uitzichtloosheid van het volk Israël. Kinderloosheid, teken van Goddelijke toorn, is in vers 14 een milde straf.

* Stuart (1987:153) merkt op dat vers 14 het omgekeerde is van 'Door de God uws vaders, die u zal helpen, en de Almachtige, die u zal zegenen met zegeningen des hemels van boven, met zegeningen van de watervloed, die beneden ligt, met zegeningen van de borsten en de moederschoot' (Genesis 49:25).

* Van Leeuwen (1984:199-200) geeft aan dat een vloek, onvruchtbaarheid, als een zegen begeerd wordt.

* Wolff (1974:166-167) zie Van Leeuwen.

15. Al hun boosheid is in Gilgal, daar heb Ik ze dan ook gehaat; wegens hun boze handelingen zal Ik ze uit mijn huis verdrijven. Ik zal ze niet meer liefhebben: al hun vorsten zijn opstandelingen.

* Andersen en Freedman (1980:545) betrekken in de uitleg van *Gilgal* 'Komt naar Betel en pleegt afval, naar Gilgal - vermeerderd de afval!....' (Amos 4:4) en 'Maar zoekt Betel toch niet, en komt niet naar Gilgal, en trekt niet naar Berseba. Want Gilgal wordt onherroepelijk weggevoerd en Betel gaat teniet' (Amos 5:5). *Gilgal* was het middelpunt geworden van zondige en goddeloze *handelingen*. *Gehaat* wijst op de verbroken verbondsrelatie.

* Rudolph (1966:187-189) doet geen uitspraak over *Gilgal*.

* Stuart (1987:153-154) geeft twee redenen voor de aanval van de Here op *Gilgal*.

Ten eerste was *Gilgal* een centrum van de eredienst vanaf de inbezitname van het land Kanaän. Vergelijk: Jozua 4:19-5:12. Het behield deze functie in de geschiedenis van het Noordrijk, tegen de wil van de Here. Vergelijk: Deuteronomium 12. Ten tweede was het de plaats waar Saul geïnstalleerd werd. Vergelijk: 'Toen ging heel het volk naar Gilgal en riep daar Saul tot koning uit voor het aangezicht des Heren te Gilgal, en zij slachtten daar vredeoffers voor het aangezicht des Heren, en Saul en alle mannen van Israël verheugden zich daar zeer' (I Samuël 11:15). Reeds in de dagen van Saul vonden er godsdienstige rituelen plaats in strijd met het verbond. Vergelijk: 'Doch het volk nam van de buit kleinvee en runderen, het beste van het gebannene, om de Here, uw God, offers te brengen in Gilgal. Maar Samuël zeide: Heeft de Here evenzeer welgevallen aan brandoffers en slachtoffers als aan horen naar des Heren stem? Zie, gehoorzamen is beter dan slachtoffers, luisteren beter dan het vette der rammen. Voorwaar, weerspanningheid is zonde der toverij en ongezegelijkheid is afgoderij en dienen van terafim. Omdat gij het woord des Heren verworpen hebt, heeft Hij u verworpen, zodat gij geen koning meer zult zijn' (I Samuël 15:21-23).

* Van Leeuwen (1984:200-201) denkt bij *Gilgal* aan de ongehoorzaamheid van Saul, in de strijd tegen de Filistijnen en de Amalekieten. Deze ongehoorzaamheid liep uit op het verwerpen van Saul. Vergelijk: I Samuël 13:7 en volgende en I Samuël 15:19-26. Ook bloeide in *Gilgal* de syncretistische cultus. *Boze handelingen* heeft betrekking op de ongehoorzame, syncretistische offercultus uit Hosea's tijd.

* Wolff (1974:167) betreft I Samuël 11:15, 'Vroeg in de morgen ging Samuël Saul tegemoet, en Samuël werd meegedeeld: Saul is te Karmel gekomen en zie, hij heeft zich daar een gedenkteken opgericht; daarna heeft hij zich omgewend en is weggegaan; hij is afgedaald naar Gilgal' (I Samuël 15:12) en I Samuël 15:21 in de uitleg van *Gilgal*. *Vorsten* oppert ook een verband met Saul.

17. Mijn God zal hen verwerpen, omdat zij naar Hem niet geluisterd hebben; en zij zullen dolende zijn onder de volken.

* Rudolph (1966:189) noemt *niet geluisterd hebben naar Hem* de echte schuld van het volk Israël.

* Stuart (1987:154-155) zie Rudolph.

* Van Leeuwen (1984:202) leest vers 17a als ongehoorzaamheid aan de wil en openbaring van de Here.

* Wolff (1974:168) zie Rudolph.

7.6.2 Gevolgtrekking

Er is maar één woord waarmee Hosea 9 samengevat kan worden: *oordeel*.

In Hosea 9:1 spreekt de profeet Hosea een beschuldiging uit namens de Here aan het adres van de Israëlieten. Het volk wordt beschuldigd van overspel en ontucht, thema's die in de vorige hoofdstukken uitgebreid aan de orde geweest zijn.

Vanaf Hosea 9:2 volgt het ene oordeel op het andere afgewisseld door een enkele vraag en een aantal terugblikken naar het verleden.

Hosea 9:3 is zo'n terugblik. De profeet Hosea maakt melding van een terugkeer naar Egypte. Egypte was het klassieke land van de slavernij. Het land van waaruit het volk Israël na veel vijven en zessen bevrijd was.

Vers 5 van hoofdstuk 9 lijkt wat uit de toon te vallen. De meeste uitleggers gaan er dan ook niet te diep op in. Ik denk dat Wolff nog het meest tot de kern van de zaak doordringt. Hij legt een relatie met het kalf dat vereerd werd. Wellicht heeft de profeet Hosea het volk Israël tot nadenken willen dwingen. Een zekere mate van zelfreflectie ten aanzien van de invulling van de feesten.

Ook in Hosea 9:6, 9 en 10 speelt het verleden een rol. Vers 9 zinspeelt echter op een zonde die door een deel van het volk in het verleden bedreven werd. De stam Benjamin in de dagen van Gibeon is een type van het volk Israël in de dagen van Hosea en de resterende stammen zijn het type van de Here. In vers 10 wordt in tweevoudige zin teruggekeken naar het verleden. Ten eerste wordt gezinspeeld op het feit dat de Here het volk uitverkoren heeft. Ten tweede wordt het volk in herinnering gebracht dat dit niet de eerste keer is dat het in zonde verviel. In het verleden ging het volk naar Baäl-Peor en wijdde zich aan de schandgod. Blijkbaar zijn de schellen nog steeds niet van Israëls ogen gevallen.

Eens werd het volk Israël door de Here uitverkoren als zijn volk. In vers 17 geeft Hosea aan dat er terdege rekening gehouden moet worden met het omgekeerde. De mogelijkheid bestaat dat God zijn volk zal verwerpen.

In Hosea 9 staat opnieuw de afval van het volk Israël in het middelpunt. Deze afval kwam tot uitdrukking in overspel met Baäl waaruit allerlei cultische rituelen, die plaatsvonden bij onwettige heiligdommen, voortvloeiden.

7.7 Hosea 10

7.7.1 Uitleg

1. Israël is een welige wijnstok, die zijn vruchten voortbrengt; naarmate hij meer vrucht verkreeg, maakte hij meer altaren; naarmate het zijn land beter ging, maakte hij mooiere gewijde stenen.

* Andersen en Freedman (1980:549-552) vertalen vers 1a als volgt: 'He made Israel, the vine, luxuriant. He made it yield fruit for himself'. 'For himself' geeft aan dat de gaven van de Here aan de heidense goden of vreemde machthebbers geschonken werden. *Altaren* en *gewijde stenen* behoren tot een heidense eredienst. Hun gebruik samen met het dienen van een afgod leidt tot veroordeling.

* Stuart (1987:159) wijst op het *maken* van *meer altaren* en *mooiere gewijde stenen* door het volk Israël met als doel nog meer overvloed ten koste van de wet. Vergelijk: 'Gij zult u niet nederbuigen voor hun goden noch hen dienen en gij zult niet doen naar hun werken, maar gij zult ze volkomen vernielen en hun gewijde stenen zult gij geheel verbrijzelen' (Exodus 23:24). *Altaren* en *gewijde stenen* waren concurrenten van de Here. Het volk Israël misbruikte de gaven van de Here.

* Van Leeuwen (1984:204-205) geeft aan dat *maakte hij meer altaren* betrekking heeft op de syncretistische vruchtbaarheidscultus. De *gewijde stenen* zijn de maseben, de gewijde zuilen, uit de Baälscultus. Vergelijk: Hosea 3:4. De zonde van het volk Israël bestaat uit het vermeerderen, *maakte meer*, en het verfraaien, *maakte mooier*.

* Wolff (1974:173-174) legt de nadruk op het misbruik van de gaven door het volk Israël ten behoeve van de heidense eredienst. De rijkdom van het land brengt het volk Israël tot het *maken* van *meer altaren* en *mooiere gewijde stenen*.

2. Bedrieglijk was hun hart, nu zullen zij hun schuld boeten: Hij zal hun altaren verwoesten, hun gewijde stenen vernielen.

* Andersen en Freedman (1980:552-553) zien het *hart* als de bron van waaruit het denken en willen voortkomen. Het volk Israël had de Here vaarwel gezegd en zich verbonden aan een andere god.

* Rudolph (1966:192-193) vertaalt חלק לבם op twee manieren. Ten eerste met hun *hart* is gedeeld. De cultische ijver en vrijgevigheid van het volk Israël geldt zowel de Here als Baäl. Ten tweede met hun *hart* is onoprecht. De gaven die aan de Here gebracht worden, gelden in werkelijkheid de Baäl naar wie het *hart* van het volk Israël uitgaat. Godsdienst verwordt zo tot huichelarij. In beide gevallen wordt het eerste van de tien geboden overtreden.

* Stuart (1987:159-160) betreft Deuteronomium 6:5 in de uitleg van *bedrieglijk was hun hart*. Het *hart* van het volk Israël was verdeeld. De Israëlieten vermengden de verering van de Here met die van Baäl en Asjera. Zij voegden elementen uit de afgodendienst toe aan hun godsdienst. Het volk Israël was hiervoor gewaarschuwd. Vergelijk: 'Laat er daarom onder u geen man of vrouw, geen geslacht of stam zijn, wier hart zich nu van de Here, onze God, afwendt om de goden dezer volken te gaan dienen; laat er onder u geen wortel zijn, die gif of alsem voortbrengt' (Deuteronomium 29:18).

* Van Leeuwen (1984:205-206) geeft een relatie aan tussen *bedrieglijk* en het eerste van de tien geboden. Vergelijk: 'Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben' (Exodus 20:3). Het volk Israël wilde twee goden, de Here en Baäl, dienen in plaats van de Here alleen te dienen met het gehele *hart*. Vergelijk: 'Gij zult de Here, uw God, liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw kracht' (Deuteronomium 6:5). De cultus had een syncretistisch karakter. In naam dienden de Israëlieten de Here maar metterdaad de Baäl.

* Wolff (1974:174) stelt de vraag waarom de *altaren* en de *gewijde stenen* het volk Israël schuldig maken. Het antwoord luidt: *hun hart is bedrieglijk*. De Israëlieten zoeken niet de wil van de Here maar het genot van cultische feesten. Ze hebben hun *hart* niet aan de Here gegeven. Vergelijk: Deuteronomium 6:5.

3. Nu zeggen zij wel: Wij hebben geen koning - maar, wanneer wij de Here niet vrezen, wat zou dan de koning voor ons kunnen doen?

* Andersen en Freedman (1980:553-554) geven aan dat de *Here niet vrezen* wijst op het verwerpen van de Here door het volk Israël. Het volk Israël ziet de Here niet als koning. Vergelijk: *wij hebben geen koning*. Het verwerpen van de Here was bewuste afvalligheid.

* Rudolph (1966:193-194) leest zowel *wij hebben geen koning* als ‘hebben wij geen koning?’ Hij dateert vers 3 in de toekomst wanneer er geen *koning* meer zal zijn. Vers 3 kan echter ook als een schuldbelijdenis van het volk opgevat worden.

* Stuart (1987:160-161) legt *nu* uit als de toekomst. Vers 3 bevat de uitspraak van het volk Israël nadat het ten onder gegaan is. Het volk gaat ten onder omdat het de *Here niet vreest*.

* Van Leeuwen (1984:206-207) vat vers 3 op als een schuldbelijdenis van het volk Israël. Het volk bracht namelijk eigenmachtig *koningen* aan de regering en liet zich niet leiden door de vreze des Heren. Het verwachtte de redding van zo’n eigenmachtig aangestelde *koning*.

* Wolff (1974:174-175) leest vers 3 als de woorden die de profeet Hosea verwacht dat het volk Israël in de toekomst zal uitspreken. Het volk zal niet meer eigenmachtig een *koning* op de troon brengen want het is ervan overtuigd dat alleen een *koning* die door de Here aangewezen is, helpen kan.

* Andersen en Freedman en Van Leeuwen dateren vers 3 in het heden. Stuart en Wolff echter in de toekomst. Rudolph laat de datering open.

4. Zij spreken holle woorden: zweren valse eden, sluiten maar verbonden. En het gericht schiet op als een gifplant in de voren van de akker.

* Andersen en Freedman (1980:554-555) geven aan dat het verbond tussen de Here en het volk Israël vervangen is door een verbondsrelatie tussen Israël en Assyrië.

* Rudolph (1966:194-195) vat *holle woorden* op als *woorden zonder daden*. *Valse eden zweren* wijst op hofintriges. *Verbonden sluiten* heeft betrekking op het *sluiten* van verdragen met buitenlandse mogendheden.

* Stuart (1987:161) richt zich in vers 4a op de koningen van Israël en in vers 4b op het gehele volk.

* Van Leeuwen (1984:207) betreft vers 4 op de monarchie. *Holle woorden* zijn waarschijnlijk de beloften die de koningen na hun troonsbestijging niet waar maakten. Wel woorden maar geen daden. *Valse eden zweren* kan enerzijds betrekking hebben op lichtvaardig zweren van de koningen waardoor zij gemakkelijk meened pleegden. Anderzijds kan het slaan op verwensingen die de koning uitsprak over vermeende intriganten tegen zijn regering. *Verbonden sluiten* wijst op fatale verdragen met buitenlandse mogendheden, vergelijk: Hosea 8:9, en op lichtvaardig

gesloten verdragen tussen koning en volk. *Verbonden* werden even gemakkelijk gesloten als verbroken hoewel ze gesloten waren onder het aanroepen van de naam van de Here. Met een *gifplant* wordt de rechtsorde die in het land aangetast is, bedoeld.

* Wolff (1974:175) omschrijft *holle woorden* met inhoudsloze politieke overeenkomsten. Vergelijk: 'Beraamt een plan, maar het wordt verbroken; spreekt een woord, maar het zal niet tot stand komen, want God is met ons' (Jesaja 8:10). *Valse eden zweren* wordt omschreven in 'Met hun boosheid verheugen zij de koning en met hun leugens de vorsten. Zij allen zijn overspelig, zij zijn te vergelijken met een oven, die blijft branden, ook al is de bakker opgehouden met stoken, omdat hij het deeg kneedt, totdat het doorzuurd is. Op de feestdag van onze koning maken zij de vorsten ziek van verhitting door wijn. Hij wisselt handslag met gewetenloze lieden' (Hosea 7:3-5). *Verbonden sluiten* heeft betrekking op de *verbonden* tussen de koning en het volk die regelmatig verbroken werden. Een *gifplant* is de verstoorde rechtsorde.

* Wolff vat *verbonden sluiten* op als *verbonden* tussen de koning en het volk in tegenstelling tot Andersen en Freedman en Rudolph die het betrekken op verdragen met buitenlandse mogendheden. Van Leeuwen geeft beide mogelijkheden een plaats.

5. Om dat kalf van Bet-Awen zijn de inwoners van Samaria bezorgd; ja, daarover treurt het volk, daarover maken de afgodspriesters misbaar, omdat de heerlijkheid daarvan is geweken.

* Andersen en Freedman (1980:555-557) vertalen בלתי met vaarzen en wijzen op het vrouwelijk meervoud. In Hosea 4:15 en 5:8 is *Bet-Awen* een minachtende naam voor Betel. Omdat de rest van vers 5 over het lot van een afgod, blijkbaar in *Samaria*, gaat, zal wellicht een andere uitleg nodig zijn. In Hosea 8:5 en 6 wordt de afgod in *Samaria* 'kalf' genoemd. In vers 5 kan *Samaria* misschien huis van de afgoden genoemd worden. Het blijft echter moeilijk om achter de intentie van *kalf* te komen. 'Hoor dit woord, gij koeien van Basan, die woont op de berg van Samaria, gij, die geringen verdrukt en armen vertrapt, die zegt tot uw heren: Breng aan, dat wij drinken!' (Amos 4:1) kan misschien als aanwijzing dienen. Amos verwijst naar de 'koeien van Basan die op de berg van Samaria wonen'. Dit vrouwelijk meervoud zou de tegenhanger kunnen zijn van *afgodspriesters*, mannelijk meervoud. Uit Hosea

4:13-14 is bekend dat de ‘dochteren’ en ‘schoondochteren’ van de priesters betrokken waren bij de verboden godsdienst. גלה betekent in ballingschap gaan.

* Rudolph (1966:196-197) leest voor *kalf* kalverij. Met *Bet-Awen* wordt Betel bedoeld en de priesters worden *afgospriesters* genoemd. De *heerlijkheid* is het goud waarmee het beeld overtrokken was.

* Stuart (1987:161-162) trekt een parallel tussen de zonden van het koningschap in vers 4 en die van de hoofdstad, Samaria, in vers 5. *Bezorgd zijn, treuren* en *misbaar maken om dat kalf* gaan in tegen ‘Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de Here, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten’ (Exodus 20:4-5). גלה, *wijken*, wijst op de ballingschap.

* Van Leeuwen (1984:208-209) noemt גלות, stierkalverij, een ironische aanduiding van de stierdienst en *Bet-Awen* van Betel. De *heerlijkheid* zinspeelt blijkbaar op de tempelschatten van het stierheiligdome of op het gouden omhulsel van het stierbeeld zelf. Wellicht heeft koning Hosea dit als schatting aan Assyrië moeten afdragen, vergelijk: *geweken*, omdat hij niet over voldoende andere betaalmiddelen beschikte. Vergelijk ook: ‘Toen nam Asa al het zilver en het goud, dat overgebleven was in de schatkamers van het huis des Heren en in die van het huis des konings, en overhandigde dat aan zijn dienaren, en koning Asa zond hen tot Benhadad, de zoon van Tabrimmon, de zoon van Chezjon, de koning van Aram, te Damascus, met deze boodschap’ (I Koningen 15:18) en ‘Te dien tijde ontblootte Hizkia de deuren en de posten van de tempel des Heren, die Hizkia, de koning van Juda, had laten beleggen; en hij gaf het aan de koning van Assur’ (II Koningen 18:16). *Bezorgd zijn* en *treuren* hebben betrekking op de ontluistering van het stierbeeld.

* Wolff (1974:175) noemt *Bet-Awen* een schandelijke naam voor Betel. Vergelijk: Hosea 4:15 en 5:8. De *inwoners van Samaria* zijn de bewoners van de hoofdstad. *Bezorgd zijn* wijst op de ambtelijke cultische eredienst en *treuren* op het weklagen over Baäl(s dood). כמרים, afgospriesters, zijn *priesters* die zichzelf beschikbaar gesteld hebben voor de heidense Baäldienst. Het is mogelijk dat het woord ook gebruikt werd voor eunuchen. De *heerlijkheid* is het goud van het kalf en *geweken*

heeft betrekking op deportatie.

- * Van Leeuwen omschrijft *geweken* met schatting in tegenstelling tot Andersen en Freedman, Stuart en Wolff die גלג vertalen met ballingschap.

6. Ja, het wordt zelf naar Assur gebracht als een geschenk voor koning Strijdlust. Schande zal Efraïm op zich laden, en Israël zal beschaamd uitkomen met zijn overleggingen.

* Andersen en Freedman (1980:557-558) gaan ervan uit dat de Israëlieten zelf het stierbeeld naar *Assyrië brengen* en verwerpen de betekenis oorlogsbuit. Zij verbinden *schande* met ‘schande’ in Hosea 4:7 en 18. Andersen en Freedman vertalen *overleggingen* met ‘image’ en denken aan een vrouwelijk houten afgodsbeeld.

* Stuart (1987:162) beschouwt het overbrengen van het stierbeeld niet als schatting maar als oorlogsbuit. Hij sluit echter de mogelijkheid van schatting niet uit. Vers 6b geeft aan dat Israël, en in het bijzonder de hoofdstad Samaria, ongehoorzaam is aan het verbond.

* Van Leeuwen (1984:209-210) verwijst naar Hosea 5:13 wat betreft de uitleg van *koning Strijdlust*. Met גלג, *het*, wordt het stierbeeld bedoeld. In Hosea 8:6 verwachtte Hosea dat het stierbeeld vernietigd zou worden maar in vers 6 denkt hij aan deportatie. Door het overbrengen van het godenbeeld naar het heiligdom van de godheid van de vijanden werden de overwonnenen van hun goddelijke bescherming beroofd en vernederd. Vergelijk: ‘Jammer, Chesbon, want het is verwoest, een puinhoop; krijt, dochters van Rabba; gordt u rouwgewaad om, weeklaagt en zwerft rond tussen de akkermuren, want Milkom zal in ballingschap gaan, zijn priesters en vorsten tezamen’ (Jeremia 49:3) en ‘Ja, zelfs hun goden met hun gegoten beelden, met hun kostbare voorwerpen, zilver en goud, zal hij als buit naar Egypte voeren; hij zal enige jaren zich van strijd tegen de koning van het Noorden onthouden’ (Daniël 11:8).

* Wolff (1974:176) geeft aan dat met עצה, *overleggingen*, een politiek plan bedoeld wordt. Het volk Israël dacht het vege lijf te kunnen redden door zich te onderwerpen aan *Assyrië*. Echter *Israël zal beschaamd uitkomen met zijn overleggingen*.

- * Andersen en Freedman verschillen van mening met Stuart en Van Leeuwen. Oorlogsbuit, Stuart, en deportatie, Van Leeuwen, wijzen op het meenemen door de vijand. Andersen en Freedman opperen de mogelijkheid dat het volk Israël het stierbeeld naar Assyrië gebracht heeft. Andersen en Freedman lezen in *overleggingen* een vrouwelijk houten afgodsbeeld maar volgens Wolff is het een

7. Verdelgd wordt Samaria; zijn koning wordt als een spaander op het watervlak.

* Andersen en Freedman (1980:558-559) vertalen vers 7 met: 'The king of Samaria has been destroyed, divine wrath over the waters'. Zij verklaren 'the king of Samaria' met de godheid, met het stierbeeld van Samaria of met de godheid die zinnebeeldig voorgesteld werd door het stierbeeld. In de Kanaänitische godsdienst is het denkbeeld dat de godheid de *koning* van de stad is, niet ongebruikelijk. Andersen en Freedman zien een parallel tussen vers 7b en 'De stem des Heren is over de wateren, de God der heerlijkheid doet de donder weerklinken, de Here over de geweldige wateren' (Psalm 29:3).

* Rudolph (1966:197-198) vertaalt vers 7 als volgt: 'So verschwindet <aus> Samaria sein König wie ein Stückchen Treibholz auf der Wasserfläche'. Met de *koning* van *Samaria* wordt het beeld van *Samaria* bedoeld.

8. En verwoest worden de hoogten van Awen, Israëls zonde. Doornen en distelen zullen hun altaren overwoekeren. En zij zullen zeggen tot de bergen: Bedekt ons, en tot de heuvelen: Valt op ons!

* Andersen en Freedman (1980:559) vertalen vers 8a met: 'The high places of Awen shall be destroyed, the Sin of Israel'. Het werkwoord דָּמְשָׁן , *verwoesten*, wordt in het algemeen gebruikt voor het uitroeien van zondaars en niet voor de *verwoesting* van dingen. Daarom wordt met 'Sin of Israel' mogelijk een afgodsbeeld bedoeld.

* Rudolph (1966:198) vertaalt vers 8a als volgt: 'Und stillgelegt werden die frevelhaften Kulthöhen, die Sünde Israels'. Het zondigen tegen het eerste van de tien geboden wordt nogmaals benadrukt. Het volk Israël is vergeten dat 'Mijn hulp is van de Here, die hemel en aarde gemaakt heeft' (Psalm 121:2).

* Stuart (1987:163-164) vertaalt vers 8a met: 'Destroyed will be the evil high places, the sins of Israel' en wijst op de honderden *hoogten* verspreid over het landschap. Hij wijst op de parallel met 'Uw steden zal Ik tot een puinhoop maken en uw heiligdommen verwoesten en Ik wil niet meer uw liefelijke reuk ruiken' (Leviticus 26:31).

* Van Leeuwen (1984:210-211) legt בְּמֹת אֹן , de *hoogten van Awen*, uit als alle

heillose hoogten waarop de syncretistische cultus zich concentreerde en niet alleen het heiligdom van Bet-Awen.

* Wolff (1974:176) vertaalt vers 8a als volgt: 'The high places of transgression, of Israel's sin, will be destroyed'. Met 'the high places of transgression' worden alle heiligdommen die op de *hoogten* aanwezig waren, bedoeld.

9. Sinds de dagen van Gibeā hebt gij gezondigd, Israēl. Daarbij zijn zij blijven staan; zou hen te Gibeā de strijd tegen de goddelozen niet bereiken.

* Andersen en Freedman (1980:564-565) geven aan dat *Gibeā* voorkomt in Hosea 5:8 en 9:9, en twee keer in vers 9. Vermoedelijk is de *zonde* die aanhield *sinds de dagen van Gibeā* dezelfde als de oorspronkelijke *zonde* daar. Met *Gibeā* in vers 9b wordt *Gibeā* uit Richteren bedoeld.

* Rudolph (1966:199-200) vertaalt vers 9a met: 'Mehr als damals bei Gibeā hast du gesündigt, Israel'. In de *dagen van Gibeā* was het bij uitstek de stam Benjamin die *zondigde*, nu echter het gehele volk.

* Stuart (1987:168) geeft aan dat de *dagen van Gibeā* tot uitdrukking willen brengen hoe diep het volk *Israēl* zedelijk en godsdienstig gezonken is. Het volk *Israēl* zal gestraft worden door een verwoestende oorlog vanwege עוֹלָה, de *goddelozen*. Het hele Noordrijk zal in deze oorlog betrokken worden.

* Van Leeuwen (1984:212-213) verwijst naar Hosea 9:9 wat betreft *Gibeā*. דָּמָע, *daarbij blijven staan*, betekent eigenlijk gelijk blijven of volharden bij hetzelfde (kwaad). Vergelijk: 'De priester zal hem op de zevende dag bezien; wanneer hem dan blijkt, dat de aangetaste plek gelijk gebleven is en zich over de huid niet heeft uitgebreid, dan zal de priester hem andermaal zeven dagen opsluiten' (Leviticus 13:5). De straf op de *zonde* van *Gibeā* is dezelfde als die in vers 9bβ. Vergelijk: 'Dus gingen zij voor de mannen van *Israēl* op de vlucht, in de richting van de woestijn, maar zij konden de strijd niet ontlopen, en zij, die uit de steden kwamen, velden hen neer in hun midden' (Richteren 20:42).

* Wolff (1974:184) benadrukt het verschil tussen Hosea 9:9 en vers 9. In Hosea 9:9 staat: 'in de dagen van *Gibeā*' [onderstreping van mij], en in vers 9: sinds de dagen van *Gibeā* [onderstreping van mij]. Wolff volgt Van Leeuwen in de uitleg van דָּמָע, *daarbij blijven staan*. דָּמָע, *daarbij blijven staan*, is het omgekeerde van terugkeren

waartoe Hosea sinds geruime tijd opgeroepen heeft. Geschiedenis is voor Hosea belangrijk omdat historische gebeurtenissen kenmerkend en bepalend zijn voor het heden.

10. Naar mijn begeren? Ja, Ik zal hen tuchtigen, en volken zullen tegen hen verzameld worden, terwijl zij getuchtigd zullen worden om hun beide zonden.

* Andersen en Freedman (1980:565-566) vertalen vers 10a als volgt: ‘When I came, I chastened them’. *Hun beide zonden* kan duiden op twee afgoden, op de gebeurtenis in Gibeon en op de oorlog tussen de stammen en Benjamin of op het gebeuren en de daaruit volgende weigering de misdadigers uit te leveren die de oorlog begonnen.

* Rudolph (1966:200) vertaalt *hun beide zonden* met dubbele schuld. Het volk Israël doet de *zonde* en duldt de *zonde*.

* Stuart (1987:169) geeft aan vers 10 de betekenis: “Yahweh is preparing to requite Israel for its sinfulness by means of the nations he will assemble against them in war”. *Hun beide zonden* betekent dat Gibeon’s vroegere *zonde* verdubbeld wordt door Gibeon’s huidige schuld. Vergelijk: ‘Daarbij zijn zij blijven staan’ (vers 9b). Ook kan het eenzelfde betekenis hebben als ‘Spreekt tot het hart van Jeruzalem, roept het toe, dat zijn lijdenstijd volbracht is, dat zijn ongerechtigheid geboet is, dat het uit de hand des Heren dubbel ontvangen heeft voor al zijn zonden’ (Jesaja 40:2).

* Van Leeuwen (1984:213-214) leest *naar mijn begeren? Ja, Ik zal hen tuchtigen* als: “(het ligt) in mijn begeren”, of wel: “Ik ben van zins hen te tuchtigen”. Van Leeuwen geeft aan *hun beide zonden* drie mogelijke betekenissen. Ten eerste de verworden cultus en het huidige koningschap. Ten tweede de ontrouw jegens de Here en de overgave aan de afgoden. Ten derde de huidige schuld van het volk Israël die de vroegere schuld van Gibeon dubbel zo zwaar maakt. Van Leeuwen geeft aan vers 9 de betekenis: “zoals eens de Israëlitische stammen verzameld werden om de Benjaminiten te straffen voor de schanddaad in Gibeon, zo zullen nu de volkeren verzameld worden om Israël, dat in zijn wandaden een voortzetting van het oude Gibeon is, te bestraffen”.

* Wolff (1974:184-185) vertaalt vers 10a met: ‘I <have come> to chastise them’. Hij trekt een parallel met ‘Wee Assur, die de roede van mijn toorn is en in welks hand mijn gramschap is als een stok’ (Jesaja 10:5). Wolff volgt Stuart in de betekenis van

hun beide zonden. Wolff verwijst echter niet naar Jesaja 40:2.

* De meningen met betrekking tot *hun beide zonden* lopen nogal uiteen. Wel wordt Gibeas vroegere *zonde* in verband gebracht met Gibeas huidige schuld.

13. Gij hebt goddeloosheid geploegd, misdaad geogst; de vrucht van leugen hebt gij gegeten, omdat gij hebt vertrouwd op uw eigen weg, op uw vele helden.

* Andersen en Freedman (1980:569-570) vertalen vers 13b als volgt: 'For you trusted in your power and in the large numbers of your crack troops'. 'Crack troops' waren *helden* die zichzelf bewezen hadden.

* Rudolph (1966:204,206) vertaalt vers 13b met: 'Weil du vertraut hast auf deinen eigenen Weg, auf die Menge deiner Helden'. Het volk Israël verwachtte het van militaire machtsmiddelen.

* Stuart (1987:170-171) vertaalt vers 13b als volgt: 'Because you have trusted in your <chariotry>, in the number of your soldiers'. *Misdaad* wijst op een houding van rebellie. 'Chariotry' en 'soldiers' hebben betrekking op militaire macht.

* Van Leeuwen (1984:217-218) vat *לשע*, *goddeloosheid*, op als *goddeloosheid* tegenover de Heer van het verbond. Het houdt ook onrecht tegenover de medepartners in het verbond in. Van Leeuwen vertaalt *עולתה*, *misdaad*, met slechtheid. *שחב*, de *vrucht van de leugen*, is de syncretistische houding. Het volk Israël beweerde de Here te dienen maar diende in wezen de heidense vruchtbaarheidsgoden. Ook zag het de machthebbers van deze wereld naar de ogen. *Uw eigen weg* wijst op het vertrouwen in wereldlijke, militaire macht.

* Wolff (1974:186-187) vertaalt vers 13b met: 'Indeed, you trusted in your <chariots>, in the multitude of your warriors'. 'Chariots' waren de meest geduchte wapens in die tijd.

14. Daarom zal krijgsumroer zich tegen uw volk verheffen, en al uw vestingen zullen worden verwoest, gelijk Salman Bet-Arbel verwoestte, ten dage van de strijd, toen moeder en kinderen werden verpletterd.

* Andersen en Freedman (1980:570-571) laten in het midden wie *Salman* was en waar *Bet-Arbel* lag.

* Rudolph (1966:206-207) laat in het midden wie *Salman* was en waar *Bet-Arbel* lag.

* Stuart (1987:171-172) spreekt zich niet uit wat betreft *Salman* en *Bet-Arbel*.

* Van Leeuwen (1984:218-219) doet geen uitspraak over *Salman* en *Bet-Arbel*.

* Wolff (1974:187-188) denkt bij *Salman* aan de Moabitische koning Salamanu. *Bet-Arbel* lag waarschijnlijk in Noordelijk Transjordanië, twaalf mijlen ten noordwesten van Ramoth in Gilead.

* Wolff spreekt zich als enige uit over *Salman* en *Bet-Arbel*.

15. Zulks heeft Betel u aangedaan, vanwege uw diepe verdorvenheid. In de morgenstond wordt de koning van Israël voorgoed verdelgd.

* Andersen en Freedman (1980:571-573) vertalen vers 15a als volgt: 'So may he do to you in Bethel because of your wicked wickedness'.

* Rudolph (1966:207-208) vat *uw diepe verdorvenheid* op als vertrouwen in eigen machtsmiddelen.

* Stuart (1987:172) vertaalt vers 15a als volgt: 'So I will do to you, family of Israel, because your evil is evil indeed'.

* Van Leeuwen (1984:219-220) vertaalt vers 15a met: 'Zo zal Hij (de Here of Ik) u doen, o huis Israëls, vanwege uw nameloze slechtheid'. Van Leeuwen heeft moeite met de vertaling *Betel* omdat de profeet Hosea *Betel* gewoonlijk Bet-Awen noemt.

* Wolff (1974:188) vertaalt vers 15a met: 'Exactly thus <shall I do> to you, O house of <Israel>, because of your great wickedness'.

7.7.2 Gevolgtrekking

Een Nederlands spreekwoord luidt: *te veel op een paard gewed* en een ander: *er is geen nieuws onder de zon*. Met deze twee spreekwoorden zou de inhoud van Hosea 10 samengevat kunnen worden.

Er is geen nieuws onder de zon. De altaren waarover de profeet Hosea in de verzen 1 en 2 spreekt worden ook expliciet in Hosea 8:11 genoemd. De gewijde stenen werden gevonden op de hoogten. De hoogten komen uitgebreid aan de orde in bijvoorbeeld Hosea 2:12 en 4:13. De aandacht van het volk Israël ging uit naar de altaren en de gewijde stenen met als gevolg dat het de Here uit het oog verloor. De profeet Hosea spreekt hierover in vers 2 het oordeel uit.

De verzen 3 en 4 van hoofdstuk 10 handelen over het koningschap. Het eigenmachtig aanstellen van koningen buiten de Here om wordt door de profeet Hosea in Hosea

8:4 beschreven. Het volk wilde een zichtbare koning maar komt uiteindelijk met deze zichtbare koning bedrogen uit, vergelijk: Hosea 10:4. Veel verwacht maar niets gekregen.

In Hosea 10:5, 6 en 7 staat het kalf van Bet-Awen in het middelpunt. Bet-Awen wordt ook genoemd in Hosea 4:15 en kalf en Samaria in Hosea 8:5 en 6. Het kalf van Bet-Awen heeft in vers 5 afgedaan. In vers 6 wordt het zelfs op transport gesteld naar Assyrië. Figuurlijk en letterlijk is de rol van het kalf van Bet-Awen uitgespeeld. De rollen worden omgedraaid en Israël staat in zijn hemd. In vers 7 wordt het kalf van Bet-Awen tenslotte totaal vernietigd.

Deze vernietiging treft in vers 8 de hoogten van Bet-Awen. Niet alleen het kalf wordt vernietigd maar ook de plaats waar het kalf zich bevond. Met huid en haar wordt de afgodendienst uitgeroeid. De Here neemt geen genoegen met halve maatregelen.

Hosea 10:9 blikt nogmaals terug naar Gibeon, vergelijk: Hosea 9:9. Blijkbaar heeft het volk niets geleerd van het zondigen in de dagen van Gibeon en is op dezelfde voet verder gegaan. In vers 9 komt ook Hosea's grote belangstelling voor geschiedenis nogmaals naar voren.

De verzen 10 en 14 geven aan dat de Here de zonde niet duldt en zijn maatregelen zal treffen.

In Hosea 10:13 en 15 wordt de totale zonde van het volk Israël samengevat. Eigen weg en vele helden leiden tot verdelging van de koning. De eigen weg is de weg die het volk buiten de Here om is gegaan. De *vele helden* kan zowel betrekking hebben op de afgoden, op de eigenmachtig aangestelde koningen als op de buitenlandse mogendheden waarmee Israël het aanlegde. Dit alles zal door de Here vernietigd worden.

Hosea 10 blijkt een hoofdstuk te zijn dat terugblijkt op vele voorgaande thema's en dat de verkeerde keus van het volk Israël nogmaals benadrukt.

In Hosea 10 komen een aantal thema's uit vorige hoofdstukken nogmaals aan de orde. Deze thema's zijn bijvoorbeeld: overspel, vermenging van godsdiensten, altaren met alles wat daarbij hoort en eigenmachtig aangestelde koningen.

7.8 Hosea 14:2-9

7.8.1 Uitleg

2. Bekeer u, Israël, tot de Here, uw God, want door uw ongerechtigheid zijt gij gestruikeld.

* Stuart (1987:212-213) legt נַפְשׁוֹ, *ongerechtigheid*, uit als ontrouw aan het goddelijke verbond.

3. Komt met woorden van schuldbelijdenis, bekeert u tot de Here, zegt tot Hem: Vergeef de ongerechtigheid geheel en al, en wees genadig; wij bieden als offerstieren de belijdenis onzer lippen.

* Stuart (1987:213) geeft aan dat een Israëliet die voor de Here verscheen een offer diende te brengen. Vergelijk: 'Het feest der ongezuurde broden zult gij onderhouden; zeven dagen zult gij ongezuurde broden eten, zoals Ik u geboden heb, op de bepaalde tijd van de maand Abib, want daarin zijt gij uit Egypte getrokken; maar men zal niet met ledige handen voor mijn aangezicht verschijnen' (Exodus 23:15) en 'Maar de eerstgeboorte van een ezel zult gij lossen voor een stuk kleinvee; indien gij het niet lost, zult gij het de nek breken. Iedere eerstgeborene van uw zonen zult gij lossen, en men zal niet met ledige handen voor mijn aangezicht verschijnen' (Exodus 34:20). Vanwege Hosea 5:6 raad de profeet Hosea het volk Israël aan te *komen met woorden van schuldbelijdenis*.

* Van Leeuwen (1984:269-270) vestigt de aandacht op *wij bieden als offerstieren de belijdenis onzer lippen*. Hosea roept het volk Israël op om woorden van diepe verslagenheid over eigen schuld en verkeerdheid met zich mee te brengen bij het verschijnen voor de Here in zijn heiligdom. De Here wees *offerstieren* af omdat zij waren verworpen tot een uiterlijke cultushandeling.

* Wolff (1974:235) wijst op vers 4 als de *belijdenis onzer lippen*. *Woorden van schuldbelijdenis* vormen een tegenstelling met 'Hun kleinvee en hun runderen....' (Hosea 5:6).

4. Assur zal ons niet verlossen, op paarden zullen wij niet rijden. En wij zullen niet meer zeggen tot het werk onzer handen: Onze God! Want van U verkrijgt de wees barmhartigheid.

* Rudolph (1966:250-251) wijst op de afgodische machten die het volk Israël zal moeten afzweren. Ten eerste het steunen op de politieke afgod Assyrië. Vergelijk: *Assur zal ons niet verlossen*. Ten tweede het vertrouwen op eigen militaire macht en het lonken naar Egypte. Vergelijk: *op paarden zullen wij niet rijden*. Salomo voerde namelijk de paarden in uit Egypte. Vergelijk: I Koningen 10:28 en volgende. Ten derde de als God vereerde stierbeelden. Vergelijk: *wij zullen niet meer zeggen tot het werk onzer handen: Onze God!*

* Stuart (1987:213-214) zie Rudolph.

* Van Leeuwen (1984:270-271) zie Rudolph.

* Wolff (1974:235) zie Rudolph.

9. Efraïm, wat heb Ik nog met de afgoden te doen? - Ik verhoor hem en zie hem aan. - Ik ben als een altijd groene cypres, aan Mij is uw vrucht te danken.

* Van Leeuwen (1984:274-275) geeft aan dat een *altijd groene cypres* bedoeld is als beeld tegen de Kanaänitische vruchtbaarheidscultus. Het volk Israël pleegde namelijk veel afgoderij met bomen.

* Wolff (1974:237) wijst op de tegenstelling tussen een *altijd groene cypres* en het syncretistische karakter van de Kanaänitische godsdienst. Daar stonden de bomen in verband met seksuele rituelen.

7.8.2 Gevolgtrekking

Eind goed al goed is de slagzin die boven Hosea 14:2-9 geplaatst kan worden.

In de verzen 2-3 roept de profeet Hosea het volk Israël op zich te bekeren en uit vers 4 blijkt dat het volk tot het inzicht gekomen is dat het op het verkeerde paard gewed heeft.

Hosea 14:5-9 bevat het antwoord van de Here. *Eind goed al goed*. De verzen 5-9 ademen een sfeer van totale vergeving. De Here verbindt zich opnieuw aan het volk Israël.

In Hosea 14:2-9 wordt het volk Israël opgeroepen zich te bekeren tot de Here.

DE KANAÄNITISCHE GOD BAÄL

8.1 Inleiding

Dit hoofdstuk is primair bedoeld als excursie. Het tracht de nodige achtergrondinformatie te verstrekken over de Kanaänitische god Baäl en de eredienst aan hem gewijd. Deze informatie kan wellicht bijdragen tot een beter verstaan van het syncretisme, de vermenging van de Israëlitische en Kanaänitische godsdienst, in Hosea's dagen.

Vooropgesteld dient te worden dat beide godsdiensten niet met elkaar vereenzelvigd mogen worden. Elementen uit de Kanaänitische godsdienst werden overgenomen in de Israëlitische, maar de Israëlitische godsdienst mag niet vereenzelvigd worden met de Kanaänitische. Aan het eind van dit hoofdstuk zal geprobeerd worden om de invloed van de Kanaänitische op de Israëlitische godsdienst aan te geven.

Van belang is nog om op te merken dat er een grote chronologische afstand is tussen de Ras Sjamra¹-gemeenschap en de tijd waarin de profeet Hosea leefde en dat de Ras Sjamra-teksten, die bijgedragen hebben tot de reconstructie van de Kanaänitische eredienst, vaak incompleet aangetroffen werden en daardoor wellicht niet altijd een even betrouwbaar beeld geven.

8.2 Zijn afbeelding

In Ugarit bevonden zich twee tempels toegewijd aan Baäl en zijn vader Dagon (Kapelrud 1952:17-18).

Baäl werd op verschillende manieren afgebeeld, bijvoorbeeld zwaaiend met een

knots in zijn linkerhand en een bliksemstraal eindigend in een speerpunt in zijn rechterhand. Knots en bliksemstraal vertegenwoordigden donder, storm en regen, met andere woorden vruchtbaarheid. Vaak werd Baäl afgebeeld met horens in de vorm van die van een stier. Dit komt overeen met de Ras Sjamra-teksten waar Baäl afgebeeld wordt als een stier die liefde opvat voor een jonge koe, Anat. Uit de gemeenschap van Baäl met Anat werd een jonge stier geboren.

Die stier was het symbool van moed en vruchtbaarheid. De stier vertegenwoordigde Baäl en Baäl vertegenwoordigde de moed en de vruchtbaarheid van de stier (Kapelrud 1952:20-21).

Baäl wordt vaak omschreven met de term dreigende god. Dreigende god wordt gebruikt voor personen met een opgeheven hand met daarin soms een wapen. Dit wapen had niet als doel het verslaan van een vijand maar vertegenwoordigde macht. Het afbeelden van een god, in het bijzonder een weergod, op deze manier is afkomstig uit Egypte waar de farao's op deze manier afgebeeld werden. In het oude Egypte was de hand het symbool voor macht. Het afbeelden van goden met opgeheven hand kwam al omstreeks 1500 voor Christus voor. Baäl schonk leven. De speer in zijn hand symboliseerde de levenskracht. De Kanaänitische goden verrichtten handelingen die kenmerkend waren voor Egyptische goden.

Baäl werd afgebeeld als staand op een paard, een leeuw en een stier. Het paard werd gebruikt in het voeren van oorlog en vertegenwoordigde zodanig militaire macht. De leeuw vertegenwoordigde ook macht maar dan in de zin van macht op zich. De stier vertegenwoordigde naast militaire macht vooral scheppende macht.

Baäl werd ook afgebeeld als vechtend met de slang. De slag vertegenwoordigde chaos en Baäl, de brenger van leven en orde, moest deze chaos bestrijden. Op dezelfde manier vocht hij tegen leeuwen en demonen die het geordende heelal bedreigden.

Afbeeldingen zijn enorm belangrijk in het bestuderen van de godsdienst van het oude Kanaän. Naast de teksten van Ugarit verschaffen zij belangrijke informatie om te komen tot een zo goed mogelijke reconstructie van de godsdienst in de Kanaänitische samenleving (Cornelius 1994:255-265).

8.3 Zijn eredienst

In de eredienst stond Baäl in het middelpunt. Er werden toneelstukken voor hem opgevoerd en offers aan hem gebracht. Die offers hadden als doel het verkrijgen van regen voor de dorre aarde (Kapelrud 1952:24-25). De godsdienst van Baäl was een natuurgodsdienst (Mulder 1965:25). Volgens Mulder (1965:32) maakte sacrale prostitutie deel uit van de eredienst. Het was een noodzakelijk godsdienstig ritueel om Baäl tot handelen aan te zetten (Mulder 1965:32). Albertz (1994:172) betwijfelt dit echter.

In de tempel van Baäl namen de koning of zijn zoon deel aan offermaaltijden voor de godheid.

Baäl was verantwoordelijk voor de regen. Daarom was hij één van de belangrijkste goden, zo niet de belangrijkste god.

Het leven en de welvaart van de landbouwers was afhankelijk van Baäl (Kapelrud 1952:24-25).

8.4 Zijn naam

De naam Baäl was in bijna alle gevallen de naam voor een god (Kapelrud 1952:43-45). Geleerden zijn van mening dat Baäl nooit de naam van een bepaalde godheid geweest is (Mulder 1965:25-26). De stormgod Hadad werd ook met de naam Baäl aangeduid (Andersen & Freedman 1980:256-258). Hadad was naast de god van de vegetatie ook de god van de oorlog (Van Leeuwen 1984:56-58).

In het oude Nabije Oosten was Baäl de naam voor een godheid verbonden met vruchtbaarheid, de akker en het vee. In het dagelijks leven betekende de naam Baäl heer, meester of eigenaar. De naam Baäl had dus niet op voorhand een godsdienstige betekenis (Kapelrud 1952:43-45). Ook was Baäl niet per definitie een eigennaam al kon het dit gemakkelijk worden. Vergelijk: 'De vijf stadsvorsten der Filistijnen en al de Kanaänieten, Sidoniërs en Chiwwieten, die het gebergte Libanon bewonen, van de berg Baäl-Hermon tot de weg naar Hamat' (Richteren 3:3). In het Oude Testament heeft Baäl regelmatig betrekking op personen en zaken (Mulder 1965:25-26). In de

vroege periode van Israëls geschiedenis werd de Here aangeduid met de naam Baäl. De Baälsdienst was diep geworteld in Israëls vroege geschiedenis. De Here en Baäl hadden ook een aantal karaktertrekken gemeen. Uiteindelijk won de Here het van Baäl in Israëls eredienst.

In het Oude Testament is Baäl de naam van een Kanaänitische godheid. Deze Baäl was een regen- en stormgod en verantwoordelijk voor de regen en de vruchtbaarheid (Kapelrud 1952:43-45).

8.5 Zijn familie

Baäl was de zoon van Dagon. Zijn zuster en gemalin was Anat (Kapelrud 1952:64). Baäls gemalin Anat stond hem terzijde en hielp hem uit de moeilijkheden waarin hij belandde. Uit de Ras Sjamra-teksten blijkt dat zij wellicht belangrijker was dan Baäl. Anat was de godin van de oorlog, de liefde en de vruchtbaarheid (Kapelrud 1952:66-67).

Asjera was oorspronkelijk de vrouw van El (Kapelrud 1952:75-81). De profeet Hosea gebruikt El drie keer. Vergelijk: Hosea 2:1, 11:9 en 12:1 (Mulder 1965:23-24). In de eredienst werd Asjera zeer waarschijnlijk voorgesteld door een van hout gemaakt cultusvoorwerp (Mulder 1965:39). Toen Baäls belangrijkheid toenam, werd Asjera meer en meer met hem verbonden. Baäl nam de vrouw van El, Asjera, over op het moment dat hij El van zijn leidende positie verdreven had. Uiteindelijk was Baäl in het bezit van twee vrouwen, Anat en Asjera, die met elkaar wedijverden. Geen van beiden behaalde echter de overwinning.

Zo nu en dan wordt in de Ras Sjamra-teksten melding gemaakt van Baäls broers. Ook Baäls zusters worden genoemd. De enige die bij naam genoemd wordt, is de maagd Anat. De woorden broers en zusters mogen niet al te letterlijk opgevat worden. Waarschijnlijk moeten ze gelezen worden als kameraad-god.

In de Ras Sjamra-teksten wordt geen naam van een zoon van Baäl genoemd. Twee keer wordt melding gemaakt van de geboorte van een zoon van Baäl. Beide keren was de moeder een koe en dus de zoon een stier. Baäls zoon speelde geen rol in de eredienst.

Baäls drie dochters worden verschillende keren in de Ras Sjamra-teksten genoemd (Kapelrud 1952:75-81).

8.6 Zijn werkzaamheden

Baäl werd meestal afgebeeld met een knots in zijn rechterhand en een bliksemstraal eindigend in een speerpunt in zijn linkerhand. Knots en bliksemstraal waren de attributen van een regen-, storm- en dondergod. Op zijn hoofd droeg hij een helm met horens. De horens gaven aan dat hij vereenzelvigd moest worden met een stier-god. De stier-god was het symbool voor de vruchtbaarheid. Er is dus geen twijfel over het feit dat Baäl een vruchtbaarheidsgod was.

Baäl stelde de seizoenen vast. Hij besliste wanneer het regenseizoen begon omdat hij de regengod was. De zware regenval ging meestal gepaard met onweer. In Ugarit en omgeving waren geen rivieren. De regen was dus de bron van de vruchtbaarheid. Daarom was Baäl zo'n belangrijke god (Kapelrud 1952:93-94).

Baäl nam echter niet zelf het initiatief tot regen en vruchtbaarheid. Baäl moest door het volk voorzien worden van voedsel en wijn. Allerlei vormen van aanbidding waren nodig om Baäl tot handelen over te halen. Er moesten festiviteiten georganiseerd worden en rituelen opgevoerd (Kapelrud 1952:139).

8.7 Zijn leven

In de Ras Sjamra-teksten wordt melding gemaakt van verschillende gevechten tussen Baäl en andere goden (Kapelrud 1952:98-135). Hij heeft gestreden tegen Yam, de god van de zee (Grønbaek 1985:31), en Mot, de god van de dood en de onderwereld (Mulder 1965:26-27). Vaak streed Baäl met Anat aan zijn zijde. Na zijn overwinning op de goden wilde Baäl dat er een huis voor hem gebouwd werd. Anat hield een pleidooi bij haar vader El maar deze weigerde zijn toestemming te geven. Hierop zochten Baäl en Anat hun heil bij Asjera. Zij bemiddelde vervolgens bij haar echtgenoot El die overstag ging. Baäl kreeg toestemming om een huis te bouwen.

Deze tempel werd gebouwd op de berg Zefon (Kapelrud 1952:98-135). De berg Zefon was een berg van zo'n 1770 meter hoog ten noorden van Ugarit (Mulder 1965:26-27). De tempel werd ingewijd door een maaltijd aan te richten voor de vruchtbaarheidsgoden. De maaltijd had tot doel de vruchtbaarheid voor het komende jaar te waarborgen.

Baäl kreeg echter van Mot, de god van de onvruchtbaarheid, de opdracht zijn macht neer te leggen. Zonder strijd gaf Baäl zich over. Waarschijnlijk omdat zijn tijd voorbij was. Hij werd door Mot verbannen naar de onderwereld en moest de wolken, de wind, de storm en de regen met zich meenemen. Ook zijn dochters moesten met hem mee. Voordat hij de onderwereld binnenging had hij gemeenschap met een koe waaruit een nakomeling voortkwam. Het resultaat van dit alles was het aanbreken van de droogte. Baäl stierf. Dit alles werd aan El meegedeeld. El kwam van zijn troon af, bedekte zijn hoofd met as en stof en kleepte zich met een zak. Ook kastijdde hij zichzelf met insnijdingen op het gezicht, de armen en de borst. Anat ging op zoek naar Baäl en vond zijn lichaam met de hulp van de zonnegodin. De zonnegodin kreeg van Anat de opdracht het lichaam van Baäl op haar schouders te nemen en naar de top van de berg Zefon te brengen. Daar had hij tenslotte geleefd en geregeerd. Anat weende over hem, begroef hem en bracht offers aan hem. Baäls troon kon echter niet leeg blijven. Anat ging met haar verdriet naar El. El wilde dat één van Asjera's zonen koning werd. Asjera zocht hierop één van haar zonen, Asjtar, uit. Dit was niet zo'n gelukkige keus want Baäls troon was veel te groot voor hem. Asjera's zoon Asjtar kwam hierop weer van de troon af. Anat benaderde Mot met de vraag of hij haar Baäl wilde teruggeven maar Mot weigerde. Hierop nam Anat wraak op Mot met als gevolg dat hij stierf. Dagen en maanden gingen voorbij in een verzengende hitte. Leven zonder Baäl bleek niet mogelijk te zijn. De goden verzamelden zich en riepen uit dat ze Baäl terug wilden. Zijn terugkomst zou namelijk regen en vruchtbaarheid betekenen. El zag in een droom de hemel olie regenen en de rivierbeddingen overlopen van honing. Toen wist El dat Baäl leefde en spoedig terug zou komen. Hij vroeg Anat om de zonnegodin opdracht te geven Baäl te zoeken. De zonnegodin stemde hierin toe en vond Baäl. Baäl was bij zijn terugkomst laaiend. Asjera's zoon werd door hem terzijde geschoven. Ook een gevecht met Mot ging hij niet uit de weg. Mot werd door Baäl verslagen en moest

zich nu terugtrekken in de onderwereld. Aan de zomer kwam een eind. Baäl besteeg de troon. El verschoof naar de achtergrond en Baäl nam zijn plaats in. De troonsbestijging van Baäl bracht met zich mee dat de vruchtbaarheid voor het komende jaar gewaarborgd was (Kapelrud 1952:98-135 en Mulder 1965:27-28).

Bovenstaand cyclisch verhaal geeft de wisseling van de seizoenen aan. Baäl, de god van de vruchtbaarheid, moet het veld ruimen voor Mot, de god van de onvruchtbaarheid. Vervolgens wordt Mot op zijn beurt weer verslagen door Baäl (Grønbæk 1985:30). Na het herleven van Baäl gaf Anat zich over aan zijn omhelzingen en baarde een wilde stier. Het verhaal laat onder andere door de tegenstrijdigheden zien dat er stukken ontbreken in de Ras Sjamra-teksten.

Op het jaarlijks terugkerende nieuwjaarsfeest werd Baäls terugkomst gevierd (Kapelrud 1952:143).

8.8 Gevolgtrekking

Zoals al eerder opgemerkt is, veranderde het leven van het volk Israël ingrijpend met het in bezit nemen van het beloofde land Kanaän. Tot op dat moment had het volk een nomadenbestaan geleid. In het land Kanaän werd het volk echter grotendeels afhankelijk van de landbouw evenals de Kanaänieten. De Kanaänieten hadden een eredienst waarin de god Baäl een centrale plaats innam. Het leven en de welvaart waren van hem afhankelijk. Baäl nam echter niet zelf het initiatief tot het schenken van regen en vruchtbaarheid. Hij moest voorzien worden van voedsel en wijn en allerlei vormen van aanbidding waren nodig om hem tot handelen aan te zetten. Er werden feesten voor hem georganiseerd en rituelen opgevoerd. Deze vorm van godsdienst zag het volk Israël dagelijks om zich heen. Zo'n godsdienst had (heeft) ook z'n aantrekkelijke kanten want afhankelijkheid speelt eigenlijk geen rol en elk mens verlangt naar materiële voorspoed en bevrediging van zijn driften. Eigen inbreng kan tot het gewenste resultaat leiden. Deze manier van omgaan met de Here sijnpeelde langzaam maar zeker de Israëlitische godsdienst binnen. Het volk Israël dacht een mechanische en magische relatie met de Here te kunnen onderhouden. Als de Here maar op dezelfde manier tegemoet getreden zou worden als Baäl, dan zou hij

wel voorzien in vruchtbaarheid en voorspoed en zijn volk van de nodige gaven voorzien. Bij deze zere plek legde Hosea de vinger en op grond hiervan kenmerkte hij de Israëlitische godsdienst als afgodendienst.

De invloed van de Kanaänitische godsdienst op de Israëlitische blijkt ook uit de gouden kalveren in Betel en Dan. Zij waren door Jerobeam I opgericht als voetstuk voor de Here. Dit gebeurde in navolging van de stier in de Kanaänitische godsdienst die dienst deed als voetstuk voor Baäl.

Verder kan gedacht worden aan de sacrale prostitutie die vanuit de Kanaänitische godsdienst haar invloed had op de Israëlitische. Vergelijk: Hosea 2 en 4:13 en volgende. Deze gedachte wordt niet door iedereen gedeeld.

1.

'Ras Sjamra (venkelheuvel). Van 1929 tot 1939 vonden te Ras Sjamra opgravingen plaats onder leiding van Schaeffer. Deze opgravingen werden na 1945 weer voortgezet. Al spoedig bleek, dat men in de ruïnenheuvel (Tell) Ras Sjamra, gelegen aan de kust van Syrië, tegenover Cyprus, te doen had met de stad Ugarit, die de hoofdstad was van een koninkrijk met dezelfde naam, dat in de El-Amarna-periode (veertiende eeuw voor Christus) een 90-tal steden of dorpen omvatte. Bij de opgravingen werden in de bovenste laag uit de tijd van 1500 tot 1200 voor Christus spijkerschrifttafeltjes gevonden met een nieuw, tot dusver onbekend, spijkerschrift. Dit schrift bleek niet, zoals het Akkadisch, een lettergreepschrift, maar een letterschrift te zijn. Vandaar, dat men slechts 30 tekens nodig had. Men kan dit noemen een alfabetisch spijkerschrift. De taal van deze inscripties noemt men Ugaritisch. Men is het er niet over eens, of men het Ugaritisch als een nieuwe semitische taal moet beschouwen of als Oudfenicisch of als Oudhebreuws, of dat men moet spreken van het oude kanaänitische dialect van Ugarit of van een noordkanaänitische taal. In elk geval moet men bij een indeling van de semitische talen tegenwoordig een plaats inruimen voor het Ugaritisch, en wel waarschijnlijk onder de eerste groep van het Noordwestelijksemitisch: het Kanaänitisch; dus kan dan worden onderverdeeld in: 1. Ugaritisch; 2. oudkanaänitische glossen en Kanaänismen in de El-Amarna-brieven; 3. Fenicisch, later voortgezet in Punisch; 4. Moabitisch; 5. Hebreeuws.

De teksten in het ugaritische spijkerschriftalfabet bestaan in epen of heldendichten, hymnen, liturgieën en cultusregelingen, offerlijsten, naamlijsten van goden, van personen, van beroepen, van plaatsen, van goederen, van schepen en wagens, van maten en getallen enzovoort. Er bestaat over Ras Sjamra reeds een omvangrijke literatuur. Door deze opgravingen is veel licht geworpen op het Oude Testament. Vooral kan men het kanaänitisch heidendom, waartegen Israël zulk een strijd te voeren had, uit deze teksten kennen' (Gispén et al 1975:601-602).

NEW AGE

9.1 De New Age-beweging

De uitdrukking New Age betekent nieuw tijdperk of nieuw tijdvak maar wordt ook wel aangeduid met uitdrukkingen als het Aquariustijdperk, de Aquariussamenzwering, het nieuwe denken, de beweging van het nieuwe tijdperk, en dergelijke. New Age geeft aan dat er een nieuw tijdperk in de wereldgeschiedenis aangebroken is (Van Kampen 1989:13). De New Age-beweging is ontstaan in Californië, op grond van astrologische argumenten, en breidde zich vandaar uit over de rest van Amerika, Europa en landen met een Europese invloed (Verkuyl 1989:7 en 11). In de New Age-beweging is de invloed van de astrologie, sterrenwichelarij, duidelijk aanwijsbaar. De astrologie denkt uit de stand van de zon, maan en planeten ten opzichte van de dierenriem en van elkaar de toekomst te kunnen voorspellen (Ouweneel 1990:127). Astrologen, sterrenwichelaars, hebben berekend dat er een nieuw tijdperk staat aan te breken. Zij onderscheiden aan de hemel de Zodiak of dierenriem. De dierenriem is een denkbeeldige kring aan de hemel. De dierenriem bestaat uit twaalf sterrenbeelden die allen een Latijnse naam hebben, namelijk Ram (Aries), Vissen (Pisces), Waterman (Aquarius), Steenbok (Capricornus), Boogschutter (Sagittarius), Schorpioen (Scorpio), Weegschaal (Libra), Maagd (Virgo), Leeuw (Leo), Kreeft (Cancer), Tweelingen (Gemini) en Stier (Taurus). De twaalf sterrenbeelden worden de tekens van de dierenriem genoemd.

De aarde draait in één jaar om de zon. De zon lijkt dus vanaf de aarde gezien aan de hemel een denkbeeldige baan te beschrijven langs de twaalf tekens van de dierenriem. De zon passeert daarbij achtereenvolgens de twaalf delen waarin de tekens van de dierenriem staan. Over één teken doet de zon ongeveer een maand. Vanaf 21 maart staat de zon in het sterrenbeeld Ram, een maand later in het

sterrenbeeld Stier, enzovoort. Op het noordelijk halfrond wordt het punt waar de zon op 21 maart staat het lentepunt genoemd. De aarde wiebelt echter uiterst langzaam om haar as. Eén wiebel duurt ongeveer 25000 jaren. Door die wiebel schuift het lentepunt langzaam naar achteren in de dierenriem door een sterrenbeeld heen. Het doorlopen van een teken van de dierenriem door het lentepunt duurt ongeveer 2100 jaren. Dus na ongeveer 2100 jaren komt het lentepunt in een volgend sterrenbeeld aan.

In het tijdperk, ongeveer 2100 jaren, voorafgaand aan de christelijke jaartelling stond het lentepunt in het sterrenbeeld Ram en de ongeveer 2100 jaren daarvoor in het sterrenbeeld Stier. Vanaf het begin van de christelijke jaartelling staat het lentepunt in het sterrenbeeld Vissen. Na het Vissentijdperk komt het lentepunt in het sterrenbeeld Waterman te staan. De Latijnse naam voor Waterman is Aquarius. Ergens in deze tijd zal het tijdperk van Waterman binnengegaan worden. Maar ongeveer 25000 jaren geleden was er ook al een Watermantijdperk en over ongeveer 25000 jaren zal er weer een Watermantijdperk zijn. De geschiedenis draait namelijk in kringen rond (Ouweneel 1995). De zienswijze van de astrologen in de New Age-beweging is dat over elk teken van de dierenriem een planeet heerst. Zo heerst volgens hen de planeet Uranus, die in het midden van de achttiende eeuw ontdekt werd, over het sterrenbeeld Waterman. De astrologen van de New Age-beweging leggen verbanden tussen enerzijds de verschillende tekens van de dierenriem en anderzijds de culturen en godsdiensten op aarde (Verkuyl 1989:14).

Het tijdperk van de Stier was het tijdperk dat beheerst werd door de cultuur van Egypte. Het tijdperk van het Ram werd gekenmerkt door het jodendom, de periode van de aartsvaders tot de geboorte van Christus. Het jodendom had een geweldige invloed, geweldiger dan alle wereldrijken in die tijd. De kenmerkende dieren van het jodendom waren de ram, het schaap en het lam. Veel leiders die in het jodendom geroepen werden, waren schaapherder. Vergelijk: Abraham, Izaak, Jakob, maar ook Mozes hoedde veertig jaren de schapen voordat hij door God geroepen werd. Het kenmerkende dier van het jodendom was een schaap en een ram is niets anders dan een mannelijk schaap (Ouweneel 1995). Elke morgen en elke avond offerde het volk Israël een schaap als brandoffer voor de Here. Het Hebreeuwse woord עלה, opstijgen, wordt vertaald met brandoffer. Het offerdier moest zonder gebreken zijn.

Als het offerdier een schaap was, dan mocht het niet ouder zijn dan een jaar. De priester bracht het brandoffer voor het hele volk. Het brandoffer moest naar de ingang van de tent der samenkomst, waar de Here woonde, gebracht worden. Daar bevond zich het brandofferaltaar. De offeraar bevond zich dus voor het aangezicht van de Here. De offeraar legde zijn hand op de kop van het brandoffer waarna het voor de Here welgevallig was om voor Hem de schuld te bedekken. De zonden van de offeraar, en door hem van het volk Israël, werden zo overgedragen op het offerdier. Het offerdier nam dus de plaats in van de offeraar. Na de handoplegging werd het offerdier door de priester geslacht aan de noordzijde van het altaar. Het bloed van het offerdier werd opgevangen en door de priesters rondom op het altaar gesprengd. De huid van het offerdier werd het eigendom van de dienstdoende priester. Het lichaam van het offerdier werd in delen verdeeld zodat het naar behoren op het altaar gebracht en geschikt kon worden. Daarna moesten de priesters vuur op het altaar leggen en op dat vuur stukken hout. Het hele offerdier moest op het altaar komen. De ingewanden en de onderschenkels waren meestal vuil en moesten daarom met water gewassen worden. Alles wat de Here geofferd werd, moest rein zijn. Het brandoffer moest daarna in rook opstijgen op het altaar als teken van algehele overgave aan de Here. Alles op het altaar, behalve de huid en het vuil, moest in rook opgaan (Gispén et al 1975:158-159).

Met de geboorte van Christus brak het tijdperk van de Vissen aan. De komst van het christendom veranderde alles. Christus riep geen schaapherders maar vissers. Hij zei dat Hij zijn volgelingen tot vissers van mensen zou maken. Vergelijk: 'En Hij zeide tot hen: Komt achter Mij en Ik zal u vissers van mensen maken' (Matteüs 4:19) en 'En Jezus zeide tot hen: Komt achter Mij en Ik zal maken, dat gij vissers van mensen wordt' (Marcus 1:17). In de evangeliën komen dan ook geen wonderen met schapen voor dan alleen de gelijkenis van het verloren schaap. Vergelijk: Lucas 15:3-7. Wel deed Christus wonderen die in verband stonden met vissen. Vergelijk: de wonderbare visvangst in Lucas 5 en Johannes 21. Een vis is het kenmerkende dier van het christendom (Ouweneel 1995). Vis is de vertaling van het Griekse woord ἰχθύς en wordt ook gebruikt als een acroniem (letterwoord) voor Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτήρ (Jezus Christus, Gods Zoon, Redder). De vis was het teken van de vervolgte christenen in Rome. Ze kwamen samen in de catacomben, een uitgebreid

stelsel van gangen onder de grond. Ze begroeven er ook hun doden. Nog zijn er opschriften en tekeningen te zien, die de christenen daar aangebracht hebben (Verkuyl 1989:14). De laatste ongeveer 2100 jaren was het tijdperk van de Vissen. De astrologen, sterrenwichelaars, geven echter aan dat het Vissentijdperk voorbij is. Met andere woorden dat het christelijk tijdperk ten einde is. Het christendom heeft het jodendom als de voornaamste godsdienst verdreven en nu wordt het christendom zelf verdreven. Het christelijk tijdperk is voorbij en een nieuw tijdperk breekt aan of is reeds aangebroken, het tijdperk Waterman (Ouweneel 1995).

De astroloog Carroll Righter (aangehaald door Ouweneel 1995) beweerde in 1969 dat het Watermantijdperk in 1904 aangebroken was. Anderen houden het op (5) februari 1962, 1967 of augustus 1987. Er zijn ook mensen die ervan uitgaan dat het pas in de drieëntwintigste eeuw zal aanbreken. Ook worden 2016 en de eerste tientallen jaren na 2000 genoemd. Velen menen dat het begin van het Watermantijdperk rond 1970 of 1980 lag. Het Watermantijdperk zal enorme verschillen vertonen met het Vissentijdperk. De normen en waarden van het christendom hebben afgedaan met de komst van het Watermantijdperk. De laatste resten van het Vissentijdperk zullen door het Watermantijdperk vernietigd worden. De overgang van het Vissentijdperk naar het Watermantijdperk verloopt zonder ingrijpen van de mens. Het werk wordt gedaan door de sterren. De kenmerken die behoren tot het Watermantijdperk komen vanzelf. Waarom dan een New Age-beweging? Om het geheel te bespoedigen. Het heeft ongeveer drie eeuwen geduurd voordat het christendom een wereldgodsdienst geworden was. De aanhangers van de New Age-beweging vinden dat te lang duren. Hun doel is bewustmaking van het feit dat er een nieuw tijdperk aangebroken is. Momenteel is de invloed waarneembaar in de gehele wereld (Ouweneel 1995). De aanhangers van de New Age-beweging streven een geleidelijke verbreiding na van gedachten en veranderingen die zij willen doorvoeren met als doel een verschuiving van het bewustzijn tot stand te brengen (Verkuyl 1989:7-8). New Age is een zogenaamde zachte samenzwering. Zij probeert in haar verkondiging aan te sluiten bij bekende thema's (Ouweneel 1990:388). New Age is een verzamelnaam voor een groot aantal godsdienstige en levensbeschouwelijke groeperingen en richtingen met gemeenschappelijke kenmerken. Tevens is het een cultuur in ontwikkeling gericht op een nieuwe levens-

en wereldbeschouwing als alternatief voor de westerse cultuur. In de New Age-beweging vloeien opvattingen en ideeën van een aantal stromingen uit het nabije verleden samen (Kranenborg 1993a:13). De New Age-beweging richt zich tegen een mechanistische, technocratische, rationalistische cultuur. De New Age-beweging verbindt de moderne vakwetenschappen met oer oude denkbeelden uit Oost en West. Dit moet een omwenteling tot stand brengen en een gouden tijdperk inluiden (Verkuyl 1989:9). Van Kampen (1989:13-14) noemt de New Age-beweging een levensbeschouwing in wording waarbij het gaat om een nieuw mensbeeld, om een totaal-levensbeschouwing, een wereldbeeld dat de hele wereldbevolking vrede en heil zal brengen. De New Age-beweging probeert cultuur en godsdienst te verbinden tot een nieuw geheel dat de basis moet vormen voor het verstaan van de wereld (het heelal). Zelfvergoddelijking speelt hierin een grote rol. De New Age-beweging wijst de joodse en christelijke overleveringen af voor zover zij niet in het nieuwe geheel inpasbaar zijn (Verkuyl 1989:9). Stam (1996:9) spreekt in het kader van New Age over een container-begrip voor veel zaken, die onder een andere naam en vaak in een ander kader al veel langer bestonden. Volgens hem schuilt er in het nieuwe-tijdsdenken veel ouds (Stam 1996:9-10). Groothuis (1988:18) geeft de volgende omschrijving: 'The New Age movement is an umbrella term referring to a variety of people, organizations, events, practices and ideas. Sociologically speaking, it is not a centrally organized movement with one human leader. Although it includes cults, sects and even denominations, it is not restricted to any one of these. Rather it is a constellation of like-minded people and groups all desiring a spiritual and social change that will usher in a New Age of self-actualization. Usually this scenario entails that we throw off both traditional monotheism (Judaism, Christianity, Islam) and secular humanism (rationalism, atheism, skepticism). Scores of New Age groups - whether they concern holistic health, politics, science, religious cults or psychology - loosely coordinate their efforts through "networking", making contacts through any available media.' De New Age-beweging verspreidt een soort godsdienstige levens- en wereldbeschouwing die de menselijke waardigheid, de vrijheid en de waarde van de persoonlijkheid wil hooghouden en bevorderen. De nieuwe levens- en wereldbeschouwing wordt gezien als tegenmogelijkheid voor de westerse cultuur (Kranenborg 1993a:13). De aanhangers van de New Age-beweging zeggen dat het in

de beweging niet gaat om de manier waarop tegen het leven en de wereld aangekeken wordt. De New Age-beweging wisselt slechts ervaringen en zienswijzen uit. In de praktijk blijkt de New Age-beweging echter de aard van een nieuwe godsdienst te dragen die wel overwogen omschreven staat en uitgedragen wordt en zich afzet tegen het christelijk geloof (Verkuyl 1989:17). Mystiek en occultisme spelen een belangrijke rol in de New Age-beweging. Het doel daarvan is op wetenschappelijke basis een eenheid tot stand te brengen tussen de mens, de natuur en het heelal. Allerlei rituelen en ceremoniën hebben een plaats gekregen in de New Age-beweging (Ouweneel 1990:395-396). In de New Age-beweging staat de mens in het middelpunt. In het nieuwe tijdperk zullen de mensen leren op een nieuwe manier te denken en hun geestelijke krachten zo goed mogelijk te gebruiken. Het doel van dit alles is te leren leven in geestelijke harmonie met het heelal, de medemens en zichzelf (Ouweneel 1990:395-396). De aanhangers van New Age streven een geleidelijke verbreiding van het gedachtegoed na dat zal leiden tot wereldvrede, herstel van het milieu en geestelijke en lichamelijke gezondheid (Ouweneel 1990:387). De aarde wordt als godin, Gaia, in ere hersteld en de mens moet ernaar streven in harmonie met de natuur te leven (Ouweneel 1990:398). God speelt eigenlijk geen rol al probeert de New Age-beweging gebruik te maken van misleidende godsdienstige begrippen die nauw aansluiten bij het christelijk spraakgebruik. De New Age-beweging wil voorbereiden op de komst van de grote wereldleraar. De New Age-beweging noemt hem christus. De christus die de New Age-beweging kent is echter niet dezelfde als dé Christus, de Zoon van God (Ouweneel 1990:401). Ouweneel (1990:401) noemt New Age een groot gevaar voor de christenen omdat veel termen uit het spraakgebruik van New Age nauw aansluiten bij het christelijk spraakgebruik. New Age zet alles op de kaart van de menselijke mogelijkheden en kenmerkt zich door een misleidend godsbegrip. Omdat veel mensen graag volledig onafhankelijk zijn, voelen zij zich door de New Age-beweging aangetrokken (Verkuyl 1989:16). Het Watermantijdperk zal gekenmerkt worden door syncretisme, een vermenging van godsdiensten. Dieperink (1988:11) noemt New Age een terugkeer naar het oude heidense denken, een terugkeer naar de godsdienst van het oude Babylon. Het occultisme vond zijn weg over de wereld via Babylon naar Egypte en India. Dieperink (1988:14) noemt het nieuwe tijdperk dat

door de New Age-beweging ingeluid wordt de bijbelse aankondiging van de eindtijd. Zij ziet de invloed van New Age binnendringen via leidende posities, de media en het onderwijs. New Age is volgens Dieperink (1988:15) een wereldwijde revolutie die alle terreinen van de samenleving betreft. Dieperink (1988:15) spreekt over het omvormen van het Christusbeeld naar het brengen van een ander evangelie. Volgens Dieperink (1988:15) is het doel van de New Age-beweging de uitschakeling van het christelijk geloof door beslag te leggen op de kerk en de kerken te veranderen in New Age-centra. Het New Age-denken verschilt van het bijbelse denken. New Age kent geen God in de hemel als Schepper van hemel en aarde, maar slechts een onpersoonlijke god, een andere geest. Daarom is New Age niet alleen onbijbels maar ook anti-christelijk (Dieperink 1988:16-19). Dieperink (1988:20) noemt satan het meesterbrein achter het plan van New Age. Van Kampen (1989:17) geeft aan dat de New Age-beweging zich afzet tegenover het Westerse denken, maar in het bijzonder zich doelbewust afzet tegenover het christelijk geloof. Het nieuwe tijdperk zal volgens haar aanhangers duren van 2016 tot 4296. Het symbool van New Age is de regenboog, een bij uitstek christelijk symbool echter met een geheel nieuwe invulling (Ouweneel 1990:401). De regenboog geeft de verbinding aan van de mens met de kosmische energieën (Kranenburg 1993a:13).

9.2 Enkele zienswijzen van New Age

9.2.1 Het wereldbeeld

New Age kenmerkt zich door een pantheïstisch levensgevoel, alles is God, waarbij een holistisch wereldbeeld, tussen alle dingen is een onderling verband, hoort. Er zijn geen grenzen tussen God en het heelal. God is in alles aanwezig en alles is ten dele God. God is de geest en niet de Schepper van het heelal (Verkuyl 1989:19).

In het wereldbeeld van New Age hangt alles met alles samen. Er is samenhang tussen de mens en het heelal. Het heelal hangt samen met het leven op aarde. Mens en heelal hebben van beide kanten betrekking op elkaar (Schelling 1993:89).

Het denkbeeld dat alles één is, is fundamenteel voor New Age. 'Alles is één', wordt

ook wel omschreven met de term monisme. Alles hangt met elkaar samen, alles is onderling afhankelijk, alle dingen beïnvloeden elkaar. Uiteindelijk is er geen verschil tussen God, de mens, een wortel of een rots. Allen zijn deel van één werkelijkheid zonder grenzen. Alle verschillen blijken uiteindelijk schijnbaar te zijn en niet werkelijk (Groothuis 1986:18).

God is de alles omvattende wereldgeest. Het goddelijke is in alles aanwezig en alles komt voort uit het goddelijke. Het gaat uiteindelijk om de eenheid met het goddelijke. Er zijn geen tegenstellingen, zelfs niet tussen goed en kwaad (Kranenburg 1993b:19-21).

New Age kent geen tegenstellingen. Ogenschijnlijke tegenstellingen berusten op onvoldoende waarneming van het totaal. De mens moet verdraagzaam zijn. Waarheid stijgt uit boven het begrip van de mens (Van Kampen 1989:37-40).

9.2.2 Het godsdienstbeeld

Omdat alles onderling samenhangt en er geen tegenstellingen zijn, zijn er ook geen verschillen tussen de godsdiensten. Alle godsdiensten zijn gelijk en verkondigen de waarheid. Jezus, Boeddha, Mohammed, enzovoort zijn allen bringers van ten diepste dezelfde boodschap. Mochten er tegenstellingen tussen de godsdiensten vastgesteld worden, dan berusten die tegenstellingen op een verkeerde uitleg (Kranenburg 1993b:19-21).

Er is een eenheid in alle godsdiensten. New Age neemt elementen op van godsdiensten en sluit zich aan bij godsdiensten (Kranenburg 1993c:40).

Alle godsdiensten zijn in de kern hetzelfde en de heilige boeken van alle godsdiensten bevatten in wezen dezelfde boodschap. New Age streeft naar eenheid in alle godsdiensten. Alles wat niet in de eenheid past, moet uit de boodschap van de godsdiensten verwijderd worden. De strijd om de waarheid tussen de godsdiensten moet beëindigd worden. De godsdiensten moeten elkaar aanvullen en verrijken. New Age heeft een alles omvattende wereldtheologie op het oog en kiest daartoe elementen uit alle godsdiensten die een bijdrage leveren in het eenheidsstreven. Ook worden elementen uit alle godsdiensten vermengd. Het doel is opklimmen tot God, aan God gelijk zijn (Verkuyl 1989:26-28).

In New Age zijn invloeden aan te wijzen van het Hindoeïsme, de godsdienst van India en Nepal, en de leer van het Taoïsme uit China.

Uiteindelijk zijn alle goden één. Alle heilige boeken bevatten een deel van de waarheid. Geen enkel heilig boek bevat de alles omvattende waarheid. Alle godsdiensten zijn ten diepste op weg naar hetzelfde doel (Van Kampen 1989:37-40). New Age vormt een enorme bedreiging voor het christendom (Ouweneel 1990:397). New Age gebruikt namelijk uitdrukkingen die in het christendom een rol spelen om daarmee de christenen op een verkeerd, doodlopend, spoor te zetten. Enkele van deze uitdrukkingen zijn verlossing, kennis, God, geest, zonde, vrede, bekering, drie-eenheid, heil, enzovoort (Ouweneel 1990:395).

9.2.3 Het mensbeeld

De mens is aan God gelijk. De mens is zelf God en is van hetzelfde wezen. De mens is niet afhankelijk van God. Het goddelijke in de mens moet echter nog ontdekt en verwerkelijkt worden, want de mens weet niet dat hij aan God gelijk is (Verkuyl 1989:23).

De mens moet naar het goddelijke toegroeien (Kranenborg 1993b:20).

Verkuyl (1989:25) haalt een aantal leuzen uit de literatuur van New Age aan die kenmerkend zijn voor het onderwerp zelf-verwerkelijking is God-verwerkelijking. Hij vermeldt echter niet welke literatuur dit is.

‘We zijn op weg van amoebe tot God.’

‘Wees alles wat je kunt zijn, een God in het diepst van je wezen.’

‘Ken jezelf als het onvernietigbare allerhoogste wezen.’

‘Probeer je ware zelf, je echte werkelijkheid te ontdekken, kom tot het inzicht dat je het allerhoogste bewustzijn zelf bent.’

‘Als ik hier ben, is God weg; als ik verdwijn, is alles God.’

Onder andere yoga en meditatietechnieken¹ kunnen de mens in zijn zelfverwerkelijking behulpzaam zijn (Kranenborg 1993b:19 en Verkuyl 1989:23).

In de vergoddelijking van de mens neemt zelfverlossing een belangrijke plaats in. Reïncarnatie binnen New Age is gericht op het volbrengen van de zelfverlossing. New Age kent geen plaatsbekleding. De mens is zelf verantwoordelijk voor zonde en

schuld. Met reïncarnatie hangt karma samen (Verkuyl 1989:29).

Reïncarnatie en karma spelen in New Age een grote rol en hangen nauw samen met de vergoddelijking van de mens (Verkuyl 1989:28).

De vergoddelijking van de mens heeft ook raakvlakken met de terugkeer naar het mythische en de mythen². In de vergoddelijking van de mens gaat het om zelfvergoddelijking en eenwording met de godheid, thema's die ook een belangrijke rol spelen in de mythen die betrekking hebben op volkeren en culturen (Verkuyl 1989:32-33).

Het gaat ten diepste om het zijn als God (Verkuyl 1989:29).

New Age kent ook regressie-therapieën³ die het mogelijk maken om in vorige levens binnen te dringen (Verkuyl 1989:29).

New Age kent geen ongehoorzaamheid ten opzichte van God. Kwaad is geen ongehoorzaamheid, maar onwetendheid, het nog niet één zijn. De elementen om te komen tot zelfverlossing zijn gebaseerd op onder andere Chinese filosofie, Indische mystiek⁴, gnostiek⁵, magie (toverkunst), astrologie, enzovoort (Ouweneel 1990:396).

New Age onderscheidt boven de wereld verschillende niveaus. Op het hoogste niveau woont God, daaronder Christus en weer iets lager personen als Jezus, Boeddha, enzovoort. De pas gestorvenen wonen op het laagste niveau. Door middel van channeling⁶ kan de mens met hen verbinding zoeken. De mens vangt dan boodschappen op van een gebied dat buiten het bereik van de zintuigen ligt (Kranenborg 1993b:18-19).

Naast het waarnemen met het verstand is de mens ook in staat waar te nemen met de geest. De mens heeft twee lichamen, een fysiek of stoffelijk lichaam en een astraal⁷ of etherisch lichaam (Kranenborg 1993b:18).

Het hebben van twee lichamen wijst op het goddelijk willen zijn. Meditatietechnieken en yoga kunnen de mens helpen om op een hoger niveau te komen. Zij zijn gericht op het tot stand brengen van de eenheid tussen de mens en het heelal. Het uiteindelijke doel is het opgaan van de mens in de godheid, de eenwording van de mens met de godheid. De eenwording is niet in één leven te bereiken. Daarom speelt reïncarnatie, wedergeboorte, een belangrijke rol. Het uiteindelijke doel is eenwording met de godheid waardoor reïncarnatie niet meer nodig is. Zelfverlossing is de weg naar eenwording (Van Kampen 1989:40 en 42-44).

De eenheid met het goddelijke kan bereikt worden door bijvoorbeeld rebirthing⁸, transcendente meditatie⁹ en yoga. New Age heeft grote belangstelling voor het paranormale of occulte. Reïncarnatie, uittredingen en bijna-dood ervaringen genieten volop belangstelling. New Age probeert verbinding te krijgen met wezens uit een andere wereld (Kranenborg 1993c:40-42).

Gnostische gedachten en voorstellingen hebben een plaats in New Age gekregen. De kern van de gnostiek is de eenwording met God. De mens moet zijn goddelijke kern weer gaan ontdekken. De mens heeft daarvoor kennis, gnosis (Grieks), nodig. Astrologie en magie kunnen als hulpmiddelen dienen (Tieleman 1993:66-67 en 69).

Alles is god. 'Alles is god', wordt ook wel omschreven met de term pantheïsme. Alles heeft deel aan het ene goddelijke wezen. Alles wat bestaat is god en daarom volmaakt. De uiteindelijke werkelijkheid is god, god is in alles en alles is doortrokken met god, alles is god. De mens is god. De mens is god in vermomming. De mens is god met een masker op. De mens is echter onwetendheid van het feit dat hij god is. De god in de mens moet wakker gemaakt worden (Groothuis 1986:20-21).

9.2.4 Reïncarnatie, karma en yoga

Reïncarnatie betekent wedergeboorte of zielsverhuizing. Niet alleen de zielen van de mensen worden na de dood wedergeboren maar ook de zielen van de dieren en planten. De daden bepalen de vorm waarin de wedergeboorte zal plaatsvinden. Regressie betekent teruggang. Regressie-therapieën hebben als doel de terugkeer naar de eerste levensjaren, het moment van geboren worden, de tijd in de baarmoeder en zelfs het terugkeren naar vorige levens. Hypnose is een mogelijkheid om tot regressie te komen. Reïncarnatie, wedergeboorte, is nodig totdat de eenwording met God bereikt is. Yoga is gericht op de eenwording met God waardoor reïncarnatie overbodig wordt (Hoekstra 1993:31-33).

Yoga is afkomstig uit het hindoeïsme en boeddhisme. Het heeft als doel een geestelijke verbinding tot stand te brengen tussen de menselijke en de goddelijke ziel, eenwording met God. Lichaamshouding, ademhalingsoefeningen en concentratie spelen hierin een rol. Er wordt een droomtoestand of geestvervoering opgewekt met als doel een relatie met het goddelijke (Matzken 1990:55-56).

Reïncarnatie binnen New Age is niet hetzelfde als reïncarnatie in de godsdiensten uit het Verre Oosten. De reïncarnatie gedachte in New Age komt voort uit de theosofie¹⁰. De gedachte in de theosofie is dat er geen terugval in een volgend leven mogelijk is, maar altijd een 'verder gevorderd zijn'. De mens moet het goddelijke in zichzelf tot stand brengen. Dat kan de mens niet in één leven, daar zijn vele levens voor nodig. De mens gaat dus in een volgend leven verder met zijn zelfverwerkelijking. Reïncarnatie is een middel om tot de zelfverwerkelijking te komen. Nauw samen met reïncarnatie hangt karma. Karma geeft aan hoe het verder zal gaan met de mens in een volgend leven. Karma is de balans die opgemaakt wordt aan het eind van één van de vele levens van de mens. De mens kan echter karma beïnvloeden en is dus geen slachtoffer van karma. Als de mens gehoor geeft aan zijn karma werkt dat uit in zijn voordeel en is er een duidelijke geestelijke vordering. Als de mens niet luistert naar zijn karma dan zal zijn geestelijke vordering zeer klein zijn. Een volgend leven is dus altijd beter dan een huidig leven (Kranenborg 1993d:73-76).

Als de zelfverlossing niet afgerond wordt in dit leven dan krijgt de mens een herkansing in een volgend leven (Verkuyl 1989:29).

Karma omvat alle daden en gedachten van de mens gedurende zijn aardse leven. Het beginstadium van de zelfverlossing van de mens in een volgend leven wordt bepaald door karma. Karma kent geen vergeving. De mens moet boeten voor zijn eigen daden. De mens kan zelf zijn karma beïnvloeden (Matzken 1990:44).

In New Age komt reïncarnatie alleen voor in de gedaante van een mens. Ook hypnose¹¹ speelt een rol en wel in het bijzonder in samenhang met regressie-therapieën. Regressie-therapieën zijn gericht op het teruggaan naar vorige levens omdat de oorzaak van psychische problemen vaak in vorige levens gezocht moet worden (Van Kampen 1989:90).

9.2.5 Het paranormale

Paranormale verschijnselen nemen in New Age een belangrijke plaats in. Paranormale verschijnselen zijn verschijnselen die niet met de menselijke zintuigen zijn waar te nemen. Paranormale verschijnselen zijn ervaringen die de, veronderstelde, onzichtbare werkelijkheid onthullen. Binnen New Age worden veel

paranormaal begaafde mensen aangetroffen. Paranormale waarnemingen kunnen door de mens opgeroepen worden maar kunnen de mens ook overkomen. Paranormaal wordt ook wel aangeduid met occult en esoterisch. Het paranormale in New Age hangt samen met het New Age- wereld-, mens- en godsbeeld. De mens is in staat om met de onzichtbare werkelijkheid verbinding te leggen. In de mens is het goddelijke aanwezig. Alleen moet de mens zich daarvan nog bewust worden. Er is geen verschil tussen de mens en God, tussen de hemel en de aarde. Het goddelijke is deel van de mens. New Age ontsluit voor iedereen de kennis die nodig is om in verbinding te treden met het goddelijke. Het gaat om het kennen van de werkelijkheid buiten de zintuigen van de mens met als doel eenheid met God. De mens is in staat om in verbinding te treden met de geestelijke wereld door middel van paranormale wegen. Een zogenaamd medium zorgt ervoor dat de boodschap van de zender, de geestelijke wereld, wordt overgebracht naar de ontvanger. De boodschap kan een wetenswaardigheid zijn, kan betrekking hebben op ziekte en gezondheid, enzovoort. Het kan ook een zogenaamde channeling-boodschap zijn. Door middel van channeling, schakelen, wordt verbinding gezocht met wezens uit hogere sferen, bijvoorbeeld geesten van overleden personen. De channel of het medium is de persoon die de verbinding legt. Channeling gaat vaak vergezeld van trance of sterke concentratie. De mediums zijn meestal paranormaal begaafd. De boodschappen die de mediums doorkrijgen worden gezien als goddelijke openbaringen. De boodschappen hoeven niet altijd in woorden doorgekregen te worden maar kunnen ook in muziek en beelden aankomen. De inhoud van de boodschappen is dat er grote veranderingen staan aan te komen die gevolgen zullen hebben voor de aarde en de mensen. De boodschappen kenmerken zich door de begrippen vrede, harmonie, eenheid, vrijheid en liefde. De ontvangen boodschappen zijn beïnvloed door cultuur, omgeving en persoonlijke omstandigheden van het medium. Het niveau van de diverse boodschappen verschilt nogal. De levensbeschouwelijke achtergrond van het medium is van invloed op de uitwerking van bepaalde elementen en begrippen in de boodschap. De laatste drie uitspraken zijn gedaan door Hanegraaff en Kranenburg ('Spiritisme'. In: *Religieuze Bewegingen in Nederland* 22, 1991 aangehaald door Schelling 1993:93) na onderzoek van enkele doorgevingen (Schelling 1993:88-93). Van Kampen (1989:85-86 en 90-91) spreekt over New Age als 'het binnentreden van

een bovenzintuiglijk of magisch universum.’ In New Age spelen bovenzinnelijke vermogens een belangrijke rol. Te denken valt aan sjamanisme. Sjamanisme komt van het woord sjamaan, een woord uit één van de talen die in Siberië gesproken worden, en betekent ‘hij die weet’. Een sjamaan is tevens medicijnman, priester en gids van de gestorvenen. Hij kan gezien worden als een tussenpersoon tussen de mensen- en geestenwereld. In Suriname wordt dit verschijnsel Winti genoemd en in Haïti Voedoe. New Age denkt in samenhangen. Om samenhangen te herkennen is verborgen kennis, kennis voor ingewijden, godskennis nodig. I Tjing¹², astrologie, tarot¹³, kabbala¹⁴ en yoga kunnen bijdragen in het verkrijgen van deze verborgen kennis. Ook hekserij dient zich in New Age weer aan. Hekserij wordt ook wel de wicca-eredienst genoemd. Heksen zijn vrouwen die de oude natuurgodsdienst nog in praktijk brengen (Van Kampen 1989:85-86 en 90-91).

9.2.6 De aarde

New Age vergoddelijkt de aarde als deel van het geheel. De vergoddelijking van de aarde is afkomstig uit de Griekse mythologie (Verkuyl 1989:22).

In navolging van de vergoddelijking van de mens is de aarde in staat zichzelf te ontwikkelen naar een hoger niveau (Kranenborg 1993b:20).

Enkele aanduidingen voor de aarde zijn: globaal dorp, Gaia, moeder aarde en ruimteschip aarde (Ouweneel 1990:395).

De zienswijze van New Age ten aanzien van de natuur gaat terug op enerzijds oeroude overtuigingen en anderzijds op moderne natuurkundig-biologische opvattingen. De mens vormt met de natuur in geestelijk opzicht één geheel en moet daarom proberen in harmonie met de natuur te leven. New Age ziet de aarde als godin, Gaia, moeder aarde. De godin Gaia heeft de mens gedurende vier miljard jaren niet nodig gehad en heeft de mens ook nu niet nodig. De mens heeft echter de godin Gaia misbruikt, haar bodemschatten geroofd en verkeerd aangewend, kortom haar op een misdadige manier behandeld. De aarde is verstoord en op weg naar een ramp. Deze ramp kan alleen verhinderd worden als de mens in de geest van New Age met de aarde omgaat. Dan zal de harmonie op aarde hersteld worden (Ouweneel 1990:397-398).

De mens moet milieubewust omgaan met de natuur (Van Kampen 1989:42).

New Age vereert Gaia, Moeder Aarde, als een godin. Vrouwenbewegingen organiseren bedevaarten naar verschillende plaatsen om daar heiligdommen van oude godinnen van de Aarde te bezoeken. New Age onderkent zogenaamde ley lijnen, onzichtbare lijnen op de aarde die heilige plaatsen met elkaar verbinden. Ook het wichelroede lopen komt in New Age voor. New Age zet zich af tegen het joodse geloof en het christendom die zij verantwoordelijk achten voor het milieuprobleem. New Age verwerpt de stelling dat de mens naar het beeld van God geschapen is en over de natuur moet heersen. New Age is voorstander van het vervangen van de Vader-God uit het joden- en christendom door de Moeder-Godin om het milieuprobleem op te lossen. Het voorafgaande verklaart de grote belangstelling voor de oude godsdiensten van de Moedergodin (Van Kampen 1989:54-55 en 59).

Mary Daly (aangehaald door Van Kampen 1989:61) deed in 1988 een uitspraak in het blad *De Tijd* die de vrouwenbeweging en de milieubeweging met elkaar verbindt. 'Dezelfde verfoeilijke structuur die ertoe leidt dat vrouwen binnen en buiten het huwelijk worden verkracht is ook de basis waarop men zich aan Moeder Natuur vergrijpt. Vandaar dat feministische strijd nauw verbonden dient te zijn met ecologie' (Van Kampen 1989:61).

Alles hangt met alles samen. De mens moet zichzelf in harmonie met de natuur brengen. Er zijn geesten of krachten die de natuur beschermen en waarmee de mens een goede verhouding moet opbouwen. De mens moet zich afstemmen op de jaargetijden door bijvoorbeeld jaargetijdenfeesten (Kranenborg 1993c:41).

New Age beschuldigt het christendom van de huidige ecologische crisis. New Age gelooft dat een God die ver van de natuur afstaat de kwaliteit van de natuur niet kan bewaken. Slechts de eenheid van godheid, mens en natuur kan een ecologische ramp voorkomen. Moeder Aarde vervangt Vader God (Groothuis 1986:48).

9.2.7 De vrouw

Uit de verering van de moedergodin aarde, Gaia, volgt de zienswijze van New Age op de vrouw. Het christelijke Vissentijdperk had als één van de kenmerken het achterstellen van de vrouw. Het Vissentijdperk was een bij uitstek mannelijk

tijdperk. Het Watermantijdperk is echter vrouwelijk en daarom zal in het Watermantijdperk de vrouwenbeweging een sleutelpositie innemen. Het gaat niet om gelijke rechten van man en vrouw maar om het hoger geplaatst zijn van de vrouw ten opzichte van de man. Vrouwenbewegingen binnen New Age willen het christendom vervangen door een Gaia-, moeder aarde, godsdienst. De openstelling van het ambt voor vrouwen en het naast mannelijk ook vrouwelijk zijn van de Godheid is voor New Age-feministen niet genoeg. New Age bepleit de ontwikkeling van het vrouwelijke in de man en het mannelijke in de vrouw. Een plaats voor mannelijke en vrouwelijke homoseksualiteit binnen New Age wordt als vanzelfsprekend ervaren (Ouweneel 1990:400-401).

Von Padberg (1987:128-129) omschrijft de feministische theologie als volgt: 'So sieht die feministische Theologie zwar wie eine christliche Bewegung aus, ist in ihren radikalen Spielarten aber eher eine neuheidnische Religion. Ähnliches gilt von dem Neuen Zeitalter, das vielfach christliche Begriffe übernimmt, damit jedoch gänzlich andere Inhalte verbindet. Auf diese Weise entstehen immer wieder andere Evangelien (Gal. 1,6), die gerade durch ihre Methode der Nachäffung den Zugang zum biblischen Christentum erschweren.'

De feministische theoloog Catharina Halkes (aangehaald door Van Kampen 1989:63-64) verwoordt haar zienswijze op de vrouw als volgt: 'De feministische theologie heeft haar wortels in twee lagen. De ene is de behoefte van vrouwen, vanuit de eigen geloofservaring na te gaan denken over de relaties tussen de mens, in dit geval de vrouwelijke mens, en God. De tweede laag is de behoefte om daarmee en daardoor de theologie, de geloofswaarden, de kerkstructuren, minder eenzijdig te maken, minder mannelijk, meer persoonlijk menselijk. We mogen ons van Israëls God geen beelden maken, is ons gezegd, maar we doen niet anders, we kunnen niet anders, wij mensen. En degenen, die toch in beelden probeerden een uitdrukking te vinden van het goddelijk geheim, waren uiteraard mannen. Daarom zijn negen van de tien namen van God mannelijke namen, mannelijke beelden: de Heer die de heerser is, de rechter, de koning. Feministische theologen verzetten zich tegen deze eenzijdige masculiene en patriarchale beelden van God, van de mens en vooral van de man uit geprojecteerd.' De feministische theologie is holistisch en heel makend. Mary Daly, een van de bekendste feministische theologen uit de zeventiger jaren, heeft zich meer

en meer losgemaakt van het christelijk geloof en de kerk. Een uitspraak van haar (aangehaald door Van Kampen 1989:64-65) uit 1988 in het blad *De Tijd* is: 'Het Tweede Vaticaans Concilie heeft een tijdlang versluisend gewerkt. We dachten dat de mannelijke symbolen binnen het christendom zich leenden voor feministische aanpassing. Dat bleek een fundamentele denkfout... Al snel werd duidelijk dat vrouwen zichzelf wat aanpraten, als ze denken in het katholicisme of het protestantisme geschikte modellen voor hun maatschappelijke en spirituele bevrijding te kunnen vinden. Dat geldt trouwens voor elke officiële religie.' Dat de kerk voor haar afgedaan heeft, blijkt overduidelijk uit de volgende uitspraak: 'Daarvan verwacht ik niets meer. Dat zijn fallocentrische bolwerken die vrouwen op cultureel seksueel gebied vernederen en klein houden. Christelijk feminisme vind ik daarom verspilde moeite.' Mary Daly (aangehaald door Van Kampen 1989:64-66) maakt zich sterk voor de godin in de vrouw. New Age neemt onverbloemd afstand van de Vadergodsdienst zoals blijkt uit een uitspraak van Heleen Crul (aangehaald door Van Kampen 1989:66-67) in haar boek *Uit Naam van de Godin*: 'De opstanding van de Godin en het herkende weerzien met Haar is een reactie op de patriarchale bewustzijnsimpuls, die aanvankelijk positief en noodzakelijk was, maar tenslotte door haar eenzijdigheid leidde tot een verstikkend, mannelijk rationalisme. Het archetype van de Vadergod en de daarmee verbonden psychische kwaliteiten zijn alleen nog maar negatief werkzaam. Dit komt in onze samenleving tot uiting in het wetenschappelijk materialisme, in technologische vernielzucht, in de vervuiling van de bodem, lucht en water en in een uiterst verschaald mensbeeld, waarin onze geestelijke dimensies zijn ingeruild voor politiek, economie en sport... De crisis van de westerse samenleving is in feite de crisis van de westerse mens, die zich gemanipuleerd voelt, die haar/zijn bestaan niet meer kan benoemen, afgesneden leeft van haar/zijn gevoelens, vervreemd is van zichzelf en zijn omgeving, geen bevredigend antwoord krijgt op zingevingsvragen en het vage vermoeden over het "meer" in het leven slechts materieel mag vertalen. Tegenover de eenzijdigheid van het Vadergodsbeeld staat de veelzijdigheid van het Moedergodsbeeld dat alomvattend is... De Godin staat in haar vele verschijningsvormen, hoedanigheden en rijke mythologie voor psychologische processen in ons zelf. Zij moedigt ons aan om twee manieren van leven en beleven, van kennen en ervaren, die wij 'vrouwelijk' en

‘mannelijk’ zijn gaan noemen en als vijandig en tegenstrijdig zijn gaan zien, in ons zelf te herkennen, te ontwikkelen en met elkaar in evenwicht te brengen... De Godin daagt ons uit de onderscheidende, rationele, constructieve kwaliteiten van de Vadergod en het mannelijke bewustzijn in één bedding samen te brengen met de verbindende, gevoelsmatige en creatieve kwaliteiten die Zij vertegenwoordigt.’ Van Kampen (1989:63-71) verbindt de uitspraak van Heleen Crul met uitspraken over de werkzaamheden van de hersenen, in het bijzonder de werking van de zogenaamde linker- en rechterhersenhelft. Deze uitspraken zijn echter niet voorbehouden aan New Age. ‘Bij de meeste mensen is de linker hemisfeer de belangrijkste: spreken, schrijven, rekenen en het logisch denken zetelen hier. Maar de rechter of niet-dominante hemisfeer is voor andere dingen net zo belangrijk. Hiermee herkent men gezichten en vormen, waardoor men de weg in de stad kan vinden en zijn eigen kleren aantrekt. In tegenstelling tot de logische, analytische linker hemisfeer is de rechter hemisfeer gevoelig voor kunst en muziek’ (Diagram Group 1983:95 aangehaald door Van Kampen 1989:68). ‘Wij zijn geneigd het “ik” te identificeren met de verbale linker hersenhelft en de functies ervan, dat deel van ons dat over ervaringen kan spreken en ze kan analyseren. De linker hersenhelft beheerst in feite de spraak. Zij telt op, trekt af, legt verbanden, meet, maakt onderverdelingen, organiseert, benoemt, legt vast in het geheugen en kijkt hoe laat het is... De rechter hersenhelft is meer muzikaal en seksueel dan de linker. Zij denkt in beelden, ziet de eenheid van zaken, ontdekt patronen. Zij lijkt pijn op intensievere wijze door te geven dan de linker... de rechter hersenhelft “stemt af” op informatie, de linker hersenhelft “past” deze “in”. De linker houdt zich bezig met het verleden, brengt de ervaring van het moment in verband met vroegere ervaringen en probeert deze te categoriseren: de rechter hemisfeer reageert op nieuwe zaken, op het onbekende. De linker maakt de kiekjes, de rechter ziet een film... het rechter brein completeert de Gestalt. Het streeft naar eenheid - is holistisch... (Het produceert) veel van de verschijnselen die we bij veranderde bewustzijnstoestanden tegenkomen’ (Ferguson 1982:64-65). ‘De rechter hersenhelft kan niet (onder woorden brengen) wat zij weet, haar symbolen, beelden en metaforen moeten herkend en opnieuw geformuleerd worden door de linker hersenhelft alvorens de informatie volledig gekend is... De linker hersenhelft kan nieuwe informatie een plaats geven in het bestaande schema

der dingen, maar *Zij kan geen nieuwe ideeën ontwikkelen. De rechter hersenhelft ziet de context - en, derhalve - de betekenis der dingen*' (Ferguson 1982:204-205 en 208). Het resultaat van voorgaande aanhalingen is te vinden in een uitspraak van Petra Kelly (aangehaald door Van Kampen 1989:70) uit 1987 in *Kaos*. Zij nam in het verleden een leidinggevende positie in bij de Duitse beweging van de zogenaamde Groenen. 'Dit is een mechanistische wereld, vol van patriarchale cultuur en patriarchale gedragspatronen. In deze maatschappij leggen we tenslotte de nadruk op de rechten van het individu boven zijn integratie, analyse boven synthese, rationele kennis boven intuïtieve wijsheid, wedijveren boven samenwerking en expansie boven conservering. Geen van deze waarden of geen van deze houdingen is op zichzelf goed of slecht, maar de onevenwichtigheid ervan is ongezond en gevaarlijk. Bij een patriarchaal systeem worden agressie en leiderschap gelijkgesteld aan mannelijkheid en wordt oorlogvoering beschouwd als uiteindelijke initiatie.' De mannelijke cultuur, de linker hersenhelft, is te overheersend geweest en verantwoordelijk voor onder andere oorlogen en aantasting van het milieu. De linker hersenhelft moet een eenheid gaan vormen met de rechter hersenhelft. Daarmee samen hangt een verschuiving van het godsbeeld van mannelijk naar vrouwelijk. Alleen zo'n verschuiving kan de wereld nog redden (Van Kampen 1989:63-71). De vrouwenspiritualiteitsbeweging grijpt terug op vóórchristelijke Europese godsdiensten en op oergodsdiensten uit andere culturen. De godinnen uit de oude godsdiensten staan centraal, in de oude natuurgodsdiensten namen vrouwen de belangrijkste plaats in. Eenheid, samenhang, verbanden en verbondenheid kenmerkten de oude natuurgodsdiensten. Het ging om de eenheid van man en vrouw. De oude natuurgodsdiensten waren holistisch (Kranenborg 1993c:42). New Age verzet zich tegen een mannelijke God in de hemel die ver van de mens afstaat. New Age is voorstander van het vrouwelijke dat de wereld vrede zal brengen (Groothuis 1986:48).

9.2.8 De geneeskunde

New Age is een voorstander van zogenaamde holistische geneeswijzen. Holistische geneeswijzen beschouwen het lichaam en de geest als een geheel en richten zich op

de behandeling van beide. Alternatieve geneeswijzen hebben meestal een holistisch karakter. Het gaat in de holistische geneeskunde om de verruiming van het bewustzijn, het bevorderen van de eenheid tussen het lichaam en de geest enerzijds en het heelal anderzijds (Ouweneel 1990:399).

De holistische geneeskunde richt zich op de zieke mens in zijn geheel en niet slechts op een deelgebied. Warmte en hulp moeten aan het onderzoek voorafgaan. De geest van de mens wordt in het genezingsproces betrokken. De nieuwe geneeskunde betreft het vitalisme uit de vorige eeuw in haar benadering. New Age legt een relatie tussen lichaam en geest. Er is samenhang tussen enerzijds mentaliteit en de oorzaak van een bepaalde aandoening en anderzijds genezen en een bepaalde levensstijl. New Age heeft veel belangstelling voor traditionele geneeswijzen. Van Kampen (1989:75-78 en 80) haalt uit het blad *The Marriage of Science and Religion* uit 1978 een aantal definities van holistische geneeswijzen aan.

‘Holistische genezing legt het accent op de hele persoon, waarbij het een gezondheidstoestand wil bevorderen waarin de persoon in alle delen van zijn wezen geïntegreerd en in evenwicht is, waardoor in zijn dagelijkse bestaan liefde en vervulling beleefd wordt.’

‘De mens is méér dan de totaalsom van individuele delen, en is een integratie van het lichamelijke, het mentale en het geestelijke - verenigd om een uniek wezen te maken.’

‘Holistische benaderingen leiden niet alleen tot het preventie van kwalen die uit stress voortkomen, maar ook tot een hele variëteit aan nieuwe mogelijkheden voor de mens...de fundamentele heroriëntatie van levensstijl en levensbeschouwing is het grotere doel dat erachter ligt, waarvan verlichting van stress en voorkomen van lichamelijk lijden slechts één aspect is.’

‘Holistische gezondheid is een bepaalde *beschouwing* van het Heelal, het menselijk leven binnen die kosmos en hoe iemand iets méér in het leven kan vinden...de vreugde van de creativiteit, het kennen van het bewustzijn, het realiseren van zelfvervulling.’

Gedachten die in de laatste definitie te vinden zijn worden meer in bijzonderheden uitgewerkt: ‘De elementaire veronderstelling van de Holistische Geneeskunde beschouwt de Kosmos als een vriendelijk oord waar het goed toeven is...*Harmonie*

en resonantie zijn het gevolg van vibraties die van elkaar genieten. Als men de veronderstelling van een vriendelijke Kosmos aanvaardt...leidt de creatieve bedoeling, die in een mens bovenkomt, ertoe dat hij/zij

- in gemeenschap leeft met een welwillende Kosmos
- een persoonlijke kennis zoekt van het innerlijke schouwen en van de geest van het Hogere Zelf (God in ons) door middel van creatieve intuïtie en verbeelding.'

De holistische geneeskunde heeft verschillende elementen uit bijvoorbeeld het Oosten en het occulte in zich. Yoga, rebirthing, hypnose en meditatietechnieken zijn vormen van holistische geneeskunde (Van Kampen 1989:75-78 en 80).

Alternatieve geneeskunde staat volop in de belangstelling. Homeopathie, spiritueel genezen en spiritistisch genezen (genezen met de hulp van wezens uit een andere wereld) zijn enkele voorbeelden. De basisgedachte in de alternatieve geneeskunde is dat alles met alles samenhangt (Kranenborg 1993c:41).

De holistische geneeskunde richt zich niet alleen op de ziekte maar op de mens in z'n geheel, het lichaam en de geest. De holistische geneeskunde zet zich af tegen de Westerse geneeskunde omdat de Westerse geneeskunde de mens ziet als een soort machine. Veel mensen zoeken hun heil in de holistische geneeskunde omdat de Westerse geneeskunde hen uiteindelijk niet kan helpen. Groothuis noemt tien kenmerken van de holistische geneeskunde:

- Het geheel is belangrijker dan de delen.
- Gezondheid of welzijn is meer dan de afwezigheid van ziekte.
- De mens is verantwoordelijk voor z'n eigen gezondheid of ziekte.
- Natuurlijke geneeswijzen genieten de voorkeur boven medicijnen.
- Sommige geneeswijzen zijn meer holistisch dan andere.
- Gezondheid betekent ontwikkeling en ontplooiing.
- Het onderkennen van de geest- en wilskracht is de sleutel tot gezondheid.
- De dood is het laatste stadium van groei.
- Het denken en de gebruiken van oude beschavingen zijn een rijke bron voor een gezond leven.
- De holistische geneeskunde moet deel worden van het maatschappelijk bestel (Groothuis 1986:57-64).

9.3 Gevolgtrekking

De New Age-beweging stelt, op grond van astrologische argumenten, dat er een nieuw tijdperk is (staat) aangebroken (aan te breken). Het is een beweging die ontstaan is in de Verenigde Staten van Amerika en zich vandaar uitgebreid heeft over de rest van de wereld. De New Age-beweging is niet gegrond op christelijke waarden, normen en denkbeelden. Sterker, zij probeert het christendom te verdrijven. Het nieuwe tijdperk breekt aan zonder ingrijpen van de mens. De New Age-beweging is erop uit dit te bespoedigen. De New Age-beweging streeft een geleidelijke verbreiding na van haar gedachten en van de veranderingen die zij wil doorvoeren, met als doel een verschuiving van het bewustzijn. Zij probeert in haar verkondiging aan te sluiten bij bekende thema's. New Age is een verzamelnaam voor een groot aantal godsdienstige en levensbeschouwelijke groeperingen en richtingen met gemeenschappelijke kenmerken. Tevens is het een cultuur in ontwikkeling gericht op een nieuwe levens- en wereldbeschouwing als alternatief voor de westerse cultuur. In de New Age-beweging vloeien opvattingen en ideeën van een aantal stromingen uit het nabije verleden samen. Dit moet een omwenteling tot stand brengen en een gouden tijdperk inluiden. De New Age-beweging is een levensbeschouwing in wording waarbij het gaat om een nieuw mensbeeld, om een totaallevensbeschouwing, een wereldbeeld dat de hele wereldbevolking vrede en heil zal brengen. De New Age-beweging probeert cultuur en godsdienst te verbinden tot een nieuw geheel dat de basis moet vormen voor het verstaan van de wereld (het heelal). Zelfvergoddelijking speelt in dat verstaan een grote rol. De New Age-beweging verspreidt een soort godsdienstige levens- en wereldbeschouwing die de menselijke waardigheid, de vrijheid en de waarde van de persoonlijkheid wil hoog houden en bevorderen. In de praktijk blijkt de New Age-beweging de aard van een nieuwe godsdienst te dragen die wel overwogen omschreven staat en uitgedragen wordt en zich afzet tegen het christelijk geloof. Mystiek en occultisme spelen een belangrijke rol in de New Age-beweging. Het doel daarvan is op wetenschappelijke basis een eenheid tot stand te brengen tussen de mens, de natuur en het heelal. Allerlei rituelen en ceremoniën hebben een plaats gekregen in de New Age-beweging. In deze beweging staat de mens in het middelpunt. In het nieuwe tijdperk zullen de mensen

leren op een nieuwe manier te denken en hun geestelijke krachten zo goed mogelijk te gebruiken. Het doel van dit alles is te leren leven in geestelijke harmonie met het heelal, de medemens en zichzelf. De aanhangers van New Age streven een geleidelijke verbreiding van het gedachtegoed na dat zal leiden tot wereldvrede, herstel van het milieu en geestelijke en lichamelijke gezondheid. De aarde wordt als godin in ere hersteld en de mens moet ernaar streven in harmonie met de natuur te leven. God speelt eigenlijk geen rol al probeert de New Age-beweging gebruik te maken van misleidende godsdienstige begrippen die nauw aansluiten bij het christelijk spraakgebruik. New Age zet alles op de kaart van de menselijke mogelijkheden en kenmerkt zich door een misleidend godsbegrip. Omdat veel mensen graag volledig onafhankelijk zijn, voelen zij zich door de New Age-beweging aangetrokken. Het Watermantijdperk zal gekenmerkt worden door syncretisme, vermenging van godsdiensten. De invloed van New Age dringt binnen via leidende posities, de media en het onderwijs. Het Christusbeeld wordt omgevormd naar het brengen van een ander evangelie. New Age kent geen God in de hemel als schepper van hemel en aarde, maar slechts een onpersoonlijke god, een andere geest.

Het wereldbeeld van New Age kenmerkt zich door de uiteindelijke eenheid met het goddelijke. Eenheid is ook de kern van het New Age-godsdienstbeeld. New Age streeft naar eenheid in alle godsdiensten, sluit zich hiertoe aan bij godsdiensten en neemt elementen op van godsdiensten want alle godsdiensten zijn ten diepste op weg naar hetzelfde doel. De mens krijgt een goddelijke plaats toebedeeld. Hij is aan God gelijk en niet afhankelijk van Hem. In de vergoddelijking van de mens neemt zelfverlossing een belangrijke plaats in. Reïncarnatie en karma zijn gericht op het volbrengen van de zelfverlossing. New Age kent geen plaatsbekleding, de mens is zelf verantwoordelijk voor zonde en schuld. Met het New Age wereld-, mens- en godsbeeld hangt het paranormale samen dat gericht is op het ultieme doel: de eenwording van mens en godheid. New Age vergoddelijkt de aarde en ziet haar als een godin. De mens vormt met de natuur in geestelijk opzicht één geheel en moet daarom in harmonie met de natuur leven. Daartoe moet de mens met de geesten of krachten die de natuur beschermen een goede verhouding opbouwen. Als de mens in de geest van New Age met de aarde omgaat dan zal de harmonie op aarde hersteld

worden. Uit de verering van de godin aarde volgt de zienswijze van New Age op de vrouw. Gelijke rechten voor man en vrouw is voor de New Age-beweging niet genoeg. Zij ziet terug op de oude natuurgodsdiensten waar vrouwen de belangrijkste (naar mijn mening: een belangrijke) plaats innamen. Het mannelijke dient naar de achtergrond te verdwijnen en plaats te maken voor het vrouwelijke dat de wereld vrede zal brengen. In de zienswijze van New Age kan de geest van de mens niet los gezien worden van zijn lichaam, zij vormen een geheel. Daarom moet de geneeskunde zich richten op beide. Traditionele geneeswijzen die vaak gebruik maken van bijvoorbeeld yoga, rebirthing, hypnose, meditatietechnieken, enzovoort, nemen dan ook in de New Age-beweging een belangrijke plaats in.

Samenvattend kan opgemerkt worden dat *eenheid* het kernbegrip van New Age vormt.

1. **‘Meditatie**, letterlijk: Bezinning op het wezen
Meditatie omvat een soort oefening die de gehele mens omvat en hem die haar regelmatig beoefent doet openstaan voor het geheel van zijn existentie. Daardoor verkrijgt hij inzichten over de kern van zijn wezen en over de werkelijkheid die hij hierdoor leert verstaan, die dikwijls voeren tot diep-ingrijpende bewustzijnsverruiming.
Om dit te kunnen doen, moeten de zinnen worden uitgeschakeld, zodat wij ons wezen kunnen spiegelen als in een gladde spiegel, en het eerste dat men leert is dan ook het ‘sturen van zijn geest’ in een stilstaand water, zodat deze spiegeling mogelijk wordt. Doel van de meditatie, vooral bij de oosterse mystiek, is het opgaan van het individuele in het ‘Al’, de ‘wereldgeest” (Matzken 1990:51).
2. **‘Mythe** (grieks ‘mythos’ = verdrachtsel, woord of rede)
Een in kort bestek samengevatte lering of theorie aangaande de wezenlijke vragen van het leven, die wordt aangehangen door een stam of volk. Deze wezenlijke vragen omvatten onder meer: handelingen van goddelijke wezens, oorsprong van de wereld, waarden en vergaan in de natuur, ondergang en vernieuwing van de aarde, paradijs, zondeval en de weg van verlossing.
Het begrip mythe wordt op verschillende wijzen gebruikt, maar bij New Age is de hoogste vorm van mythe de uitdrukking van een werkelijkheid die behoort bij een ‘vergeten’ zijn van de geest. Daarom is de studie van de mythen der volken van groot belang voor de westerse mens om zijn ‘vergeten geest’ weer te ontdekken door terug te keren tot zijn eigen mythen!’ (Matzken 1990:51-52).
3. **‘Regressie**, letterlijk: teruggang
Middel dat psychiaters ter beschikking staat om hun patiënten terug te laten vallen in een kinderlijk gedragspatroon om hen zodoende bewust te maken van gebeurtenissen die vroeger plaatsvonden. Hierbij gaat men terug naar de vroegste levensjaren, naar het moment van de geboorte en zelfs naar de periode in de baarmoeder. Een recente ontwikkeling is die waarbij men teruggaat naar ‘vorige levens’, om het mensen mogelijk te maken zich te ‘bevrijden’ van de invloeden daarvan, zoals angsten, pijnen, die niet op andere wijze zouden zijn te genezen. Het tegenovergestelde van Regressie doet zich voor wanneer ongeboren baby’s vanuit de moederschoot tot de moeder beginnen te spreken!
Het ‘New Age’ gebruik hiervan is dat mensen zich vrijwillig aan deze behandeling onderwerpen om zich bewust te worden van een kosmisch of evolutionair voorbestaan in vroegere levens, of op andere planeten, of als dieren! Men gebruikt tegenwoordig zelfs hypno-therapeutische *progressie-technieken* waarmee men ‘vooruitgaat in de tijd’ om mensen voor te bereiden op toekomstige situaties!’ (Matzken 1990:34-35).
4. **‘Mystiek** (grieks munein = ‘de ogen sluiten’)
De in wezen onbeschrijflijke ervaring van de vereniging van de mens met God, het hoogste wezen of het hoogste principe (union mystica)’ (Matzken 1990:71).

5. **‘Gnostiek** (grieks gnosis = kennen)
 Het grieks kent twee woorden voor kennen: ‘onmiddellijk kennen’, mystiek kennen, intuïtief kennen ‘vanuit jezelf’, zonder gebruik van de zintuigen. Hier tegenover staat het middellijk kennen, weten door te leren: het zich eigen maken en verwerken van dingen van buitenaf. Eenzelfde onderscheid vinden wij ook bij het ‘zien’, namelijk tussen ‘onmiddellijk zien (of ‘schouwen’) en middellijk zien.
 In de gnostische kosmologie is het goddelijk oerwezen onkenbaar en ontoegankelijk; in tegenstelling hiertoe staat de wereld der natuur en materie. Tussen beide werelden staan tussenwezens, zoals *demiurgen of avatars*, als tussenschakels tussen reine schepper en het geschapene dat als zodanig ook het gevallen is. Alle buiten-christelijke mystiek in het Westen is gegrond op de gnostiek, die in de vroege kerk al opkwam aan het eind van de eerste eeuw’ (Matzken 1990:49).
6. **‘Channeling**, in ‘t nederlands: Schakelen
 Dit begrip wordt vrij algemeen in het New Age denken gebruikt. Het gaat hierbij om het ‘schakelen’ van boodschappen van transcendente aard, dat wil zeggen van een gebied buiten het bereik der zintuigen. Voorbeelden van schakelen zijn het opvangen van boodschappen van *geestengidsen, verheven meesters* of transplanetarische wezens. *De schakelaar is dus in feite medium: ontvanger en zender van buitenaardse berichten*, bijvoorbeeld van UFO-nauten. Deze boodschappen worden dikwijls als ‘waarschuwingen aan de mensheid’ doorgegeven en komen vaak over in niet-verbale vorm, zoals beelden, muziek of inzichten’ (Matzken 1990:73).
7. **‘Astraal**, letterlijk: van de sterren
 Spiritistische term die gebruikt wordt om daarmee ‘een tweede lichaam’ aan te duiden, waarover de mens kan beschikken en waarin hij vrij zou zijn van de beperkingen van ruimte en tijd die het fysieke lichaam hem opleggen. Het *astrale lichaam* is een andere term voor *etherisch lichaam*.
 Astrale reizen wordt wel gebruikt voor *reizen buiten het lichaam*, een andere naam voor *buiten het lichaam treden*’ (Matzken 1990:101).
8. **‘Rebirthing**
 Een vorm van Psychotechniek waarbij de mens door bepaalde lichaamstechnieken (oorspronkelijk in warm water) zich zijn eigen geboorte kan herinneren en deze opnieuw beleven. Het verschil met yoga is dat hij bij het ademen een overvloed aan zuurstof tot zich neemt, waardoor een krachtige controle over lichaam en ziel wordt verkregen. Door zoveel zuurstof in het lichaam op te nemen kan men dan gedurende een bepaalde tijd, een half uur of langer, geheel zonder adem leven. Dit moet leiden tot *positieve affirmaties*, waardoor eventuele geboortetrauma’s worden weggewerkt en de oorspronkelijke indruk van de geboorte wordt getransformeerd tot een prettige gebeurtenis. Dit kan leiden tot een ‘grote schoonmaak’ van alle zaken die de werkelijke beleving van het leven in de weg staan’ (Matzken 1990:34).

9.

‘Transcendente meditatie is een vorm van meditatie waarin oude vedische tradities geschikt zijn gemaakt voor de westerse geest. Dit is het werk geweest van de rondtrekkende indische goeroe Maharishi Mahesh Yogi. Met behulp van de *mantra* of persoonlijke toverspreuk ontvangt de ‘inwijdeling’ het vermogen om met de ongeziene maar zeer wezenlijke wereld van ‘geestelijke wezens’ te communiceren. Van alle meditatie-technieken brengt T.M. het duidelijkst de relatie met de New Age spiritualiteit tot uitdrukking, waarbij uiteindelijk *een*, ‘bewustzijn zonder inhoud’ als ‘zuiver bewustzijn’ wordt bereikt.

Om de religieuze aard hiervan te verhullen, wordt T.M. in het Westen wel aangeduid als de ‘wetenschap van de creatieve intelligentie’. Moderne vormen van psychotherapie, zoals de transpersonale psychologie of de psychosynthese, hebben de meditatie in hun behandeling opgenomen. Hiermee overstijgt T.M. het terrein van het persoonlijke tot het op occulte wijze ‘bouwen aan een nieuwe wereld’, het verminderen van criminaliteit en politieke spanningen, enzovoort. De geavanceerde staat van ‘Sidhi’ wordt bereikt wanneer T.M.-deelnemers leren in te haken op de zogenaamde *verenigde velden*, ook wel *morfo-genetische velden* of *boek van Akasja* geheten’ (Matzken 1990:55).

10.

‘Theosofie (grieks voor ‘goddelijke wijsheid’, of ‘wijsheid der goden’.

De brahmaanse theosofie is neergelegd in de Oepanisjaden en zoekt godskennis langs de weg van de mystiek. Zij ziet het kennen van God in de mens zelf, en via verschillende stadia kan de mens zich geestelijk ontwikkelen totdat hij de hoogste trap van menselijke volmaaktheid bereikt heeft.

De bekendste stroming der theosofie werd door Helena Blavatsky gesticht. Samen met haar volgeling Alice Bailey stelde zij dat zij de goddelijke wijsheid rechtstreeks van de ‘volkomen meesters’ ontvangen heeft. Deze meesters richten zich, via energie-trillingen of straling, op het lot van de mensen dat zij daarmee zeggen te beïnvloeden. De zogenaamde *Adyar-theosofie* (naar de zetel in Adyar bij Madras) werkt de ‘witte broederschap van de opgestegen meesters’ verder uit.

Als verbindende schakel tussen westers occultisme en oosterse godsdiensten kan de theosofie worden gezien als de negentiende-eeuwse voorloper van de New Age beweging. Hiermee zoekt men op occulte wijze te komen tot ‘verruimd bewustzijn’, door open te staan voor de boodschappen van de ‘verheven meesters’ die de mensen zeggen te helpen bij het bouwen van een nieuwe wereld’ (Matzken 1990:74).

11.

‘Hypnose (grieks ‘hupnos’ = slaap)

Methode waarbij de cliënt zich openstelt voor het denken van een ander, doordat hij zich overgeeft aan een diepe slaap. In deze slaaptoestand blijft de cliënt (contact) met een persoon uit de buitenwereld houden. In het ‘hypnotisch rapport’ is het mogelijk om vergeten en opzijgedrongen gebeurtenissen weer in de herinnering te brengen, maar de ‘slapende patiënt’ kan ook stimulerende suggesties van buiten opnemen en *deze als zijn eigen werkelijkheid* beschouwen. Kroger en Fetzler wijzen erop dat hypnose het menselijk gedrag ingrijpend kan beïnvloeden en trekken de vergelijking met hindoe-technieken:

“De lezer moet zich niet in de war laten brengen door zogenaamde verschillen tussen hypnose, zen-boeddhisme, yoga en andere oosterse geneeswijzen. Hoewel het ritueel

bij elk verschillend is, zijn zij in diepste wezen allemaal gelijk” (Matzken 1990:32).

12.

‘I Tjing, het boek der wisselingen, chinees wijsheids- en orakelboek waarvan de oorsprong onbekend, maar stellig duizenden jaren in het verleden ligt.

Dit toverboek is van grote invloed geweest op de chinese religie (tao) en filosofie (Confucianisme). Evenals het orakel van Delphi diende dit boek om in moeilijke situaties raad te geven; daartoe werd met een plantenstengel of een munt een orakel geworpen met als resultaat een bepaald patroon van yin en yang. In het toverboek kon dit patroon dan geduid worden waardoor het raadsbesluit was af te lezen. De koning van Babel maakte gebruik van de occulte keuze-stokjes toen hij ten strijde trok en op de tweesprong ‘de pijlen schudde’, Ezechiël 21:21-23' (Matzken 1990:87).

13.

‘Tarot

Een kaartenspel met 78 kaarten, bestaande uit 22 ‘Grote Arkana’ (mysteries) en 56 ‘kleine arkana’. De Grote Arkana beelden een reeks ‘archetypen’ uit, die rechtstreeks het onbewuste aanspreken, omdat hiermee al het weten en heel het wezen van de wereld wordt uitgebeeld. Daarmee wordt op esoterische wijze informatie overgebracht, die iedereen voor zichzelf kan ordenen tot ‘de weg’ die hij moet gaan. Een bekend voorbeeld van dit gebruik is de ‘toekomst-duiding’ zoals die in het volksgebruik voorkomt.

Bij New Age krijgt de tarot een bredere functie, namelijk het afstemmen van het individu op de ‘hogere werkelijkheid’, met behulp van het principe van de *synchroniteit*’ (Matzken 1990:90-91).

14.

‘Kabbala, de ‘ontvangen leer’ (hebreuws quabal = ontvangen), esoterische geheimleer van het jodendom die vooral in de dertiende eeuw tot bloei is gekomen. Het boek houdt zich bezig met de *Kosmogonie*, een speculatieve leer over

- * het ontstaan van de wereld
- * de wijze waarop de goddelijke boodschap tot de mensen komt
- * een uitgebreide numerologie (getallen-symboliek).

Het kabbalisme maakt van de godsdienst een geheimleer, de openbaring wordt esoterisch, de overlevering wordt occult’ (Matzken 1990:88).

GEVOLGTREKKINGEN

10.1 De (relatie tussen de) afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken

10.1.1 Algemeen

De afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken kunnen niet zonder meer vereenzelvigd worden. Toch blijken er opmerkelijke overeenkomsten te zijn. Deze overeenkomsten zijn er niet alleen tussen de afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken maar ook tussen de tijd waarin de profeet Hosea leefde en de post-twintigste eeuw.

In het slot van deze verhandeling zal geprobeerd worden deze overeenkomsten aan te wijzen aan de hand van de voorgaande hoofdstukken.

10.1.2 De overeenkomst tussen de tijd waarin de profeet Hosea leefde en de post-twintigste eeuw

De post-twintigste eeuw heeft, daar waar het nieuwe-tijdsdenken zich ontwikkelt, een aantal zelfde kenmerken als de achtste eeuw voor Christus. De achtste eeuw voor Christus bracht Israël en Juda voorspoed, welvaart, rust en kalmte. Ze hadden dit te danken aan bekwame heersers en niet gekend sinds de dagen van David en Salomo. Het was een soort Gouden Eeuw waarin een geldeconomie haar intrede deed. De welvaart bloeide vanwege het feit dat de gebeurtenissen in de wereld een gunstige wending namen. De tegenstelling tussen rijk en arm verscherpte echter. Vergelijk: paragraaf 4.2. Het volk Israël kon zich deze mate van welvaart die uitsteeg boven het

peil in de tijd van Salomo niet herinneren. De aanwas van de bevolking nam toe en de industrie floreerde. Vergelijk: paragraaf 4.3. Daar waar het nieuwe-tijdsdenken zich ontwikkelt heerst over het algemeen ook voorspoed en welvaart. Vergelijk: de Verenigde Staten van Amerika, de bakermat van de New Age-beweging, maar ook West-Europa en Europees georiënteerde landen waarheen deze beweging zich een weg gebaad heeft. Voornoemde landen beleven momenteel een ongekende hoogconjunctuur. Ook in deze landen krijgt de welvaart kans om te gedijen omdat zij niet geteisterd worden door bijvoorbeeld oorlogen en rampen. Industrieel gezien beleven voornoemde landen een gouden tijd. Het aantal mensen dat zich aan de rand van de samenleving bevindt, is echter van niet geringe omvang. Op elke hoek van de straat zijn daklozen, thuislozen, verslaafden, enzovoort te vinden. De opvang- en afkickcentra zitten overvol. Uit de blik die bijvoorbeeld de profeten Amos en Hosea in het binnenste van de Israëlitische samenleving verschaffen, blijkt dat niet alles rozengeur en manenschijn was. Israël bevond zich op maatschappelijk, zedelijk en godsdienstig gebied in een staat van verval. De feestdagen en de sabbat werden nog op het nippertje in ere gehouden, maar men kon het eind ervan bijna niet afwachten om verder te gaan met de vaak oneerlijke handel ten koste van de armen. Vergelijk: paragraaf 4.4. Maatschappelijk, zedelijk en godsdienstig verkeren ook voornoemde landen, evenals Israël in de achtste eeuw voor Christus, in een staat van verval. De maatschappelijke gevolgen zoals verslaving zijn al aangetipt. Op zedelijk gebied blijken er geen grenzen meer te zijn. Vergelijk bijvoorbeeld: de zedeloze advertenties in dagbladen, de pornobladen, de erotische films op televisie, het vrije geslachtelijke verkeer, het sekstoerisme, en ga zo maar door. Ook op godsdienstig gebied is een dieptepunt bereikt. De kerken lopen leeg. De prediking wordt uitgehold. De hedendaagse geestelijke leiders plaatsen meer en meer vraagtekens bij de inhoud van de Bijbel. Sekten en stromingen rijzen als paddestoelen uit de grond. De post-twintigste eeuwse mens wordt gekenmerkt door een chronisch tekort aan Godskennis. In de achtste eeuw voor Christus werden de feestdagen en de sabbat nog kantje boord in ere gehouden. Momenteel zijn velen niet meer op de hoogte van de betekenis van de christelijke feestdagen en de zondag. Laat staan dat de christelijke feestdagen gevierd worden en de zondag als rustdag beschouwd wordt. De christelijke feestdagen zijn verworpen tot vrije dagen waarop nog slechts de

gezelligheid centraal staat. Een vierentwintig-uurseconomie doet haar intrede en daarvan maakt de zondag een wezenlijk onderdeel uit. Waren tot voor kort de winkels op deze dag gesloten, momenteel is hij een wezenlijk deel van de werkweek. Het volk Israël vermengde zich met de Kanaänieten die niets afwisten van de godsdienst van de Here. De innerlijke relatie met de Here was uitgegroeid tot een uiterlijke godsdienst. Vergelijk: paragraaf 4.5. Eenzelfde vermenging heeft aan het eind van de twintigste eeuw een hoogtepunt bereikt. Huwelijken uit verschillende culturen zijn aan de orde van de dag. Hiermee samen gaat vaak een vermenging van Godsdienst en godsdienst of godsdienst en godsdienst als er nog sprake is van enige (G)godskennis. Want vaak ontbreekt deze kennis nagenoeg helemaal. Het resultaat van dit samengaan, is vaak een alles over boord zetten. Ten tijde van de profeet Hosea werd de natuurgodsdienst met zijn ontorende rituelen overal gepraktiseerd. De meeste heiligdommen hadden een heidens karakter. Ze werden nog druk bezocht maar de Here werd er slechts in naam en niet meer in een zuivere vorm gediend. De innerlijke godsdienst was een uiterlijke geworden. De godsdienst had nog slechts een cultisch karakter en bestond uit rituelen. Het volk Israël had elementen uit de Kanaänitische natuurgodsdienst overgenomen omdat zo'n godsdienst paste bij hun bestaan dat veranderd was van een nomaden leven in het afhankelijk zijn van de landbouw. De profeten zwegen omdat ze het slachtoffer geworden waren van omkoping. Ze waaiden mee met de corrupte wind die Israël teisterde en waren uit op eigen gewin. Vergelijk: de paragrafen 4.6 en 4.7. Paragraaf 4.7 maakt verder melding van de optimistische stemming die in Israël heerste. Deze stemming kwam voort uit de trots op de macht van Israël en het feit dat er internationaal geen wolkje aan de lucht was. Ook heden ten dage heerst er een optimistische stemming die zo nu en dan overschaduwd wordt door een kelderende economie of dalende beurskoersen ver weg. Ook nu is godsdienst weer in. Zoals al opgemerkt is, rijzen sekten en stromingen als paddestoelen uit de grond. De mens die zich niet meer hoeft bezig te houden met zijn primaire levensbehoeften is in staat zich te richten op niet-materiële zaken. De mens die voorspoed en welvaart geniet, kan vroeg of laat tot de slotsom komen dat deze voorspoed en welvaart niet het werkelijke geluk of de eigenlijke rust met zich meebrengen. De mens die voorspoed en welvaart geniet, gaat wellicht op zoek. In elk mens is ten diepste een religieus besef aanwezig. Er is meer dan het

aardse, er moet iets hogers zijn. Mensen gaan op zoek naar het spirituele. Het nieuwe-tijdsdenken biedt de mens hiertoe vele mogelijkheden. De traditionele kerken blijven naar mijn mening op dit punt wel eens in gebreke. Zijn de traditionele kerken vaak niet te veel op zichzelf en naar binnen gericht? Stralen zij iets uit wat mensen, die op de rand balanceren, aantrekt? Of trekken zij muren op waar een buiten- of randkerkelijke nauwelijks overheen kan kijken? Om nog maar te zwijgen van tradities die soms geen enkel raakvlak met de Bijbel hebben. Keert de kerk zich niet van de wereld af in plaats van zich naar de wereld te richten en zich voor de wereld open te stellen? De kerk is zo snel tevreden. Is de kerk in de post-twintigste eeuw nog wel een zoutend zout en een lichtend licht? Dooft het licht van de kerk uit onder de korenmaat of plaatst de kerk haar licht op de kandelaar? Is de kerk niet te veel verdeeld? Verdeeldheid zal er altijd blijven. Maar moeten de kerken niet veel meer proberen elkaar te vinden in het gemeenschappelijke, in plaats van elkaar te verketteren naar aanleiding van de vaak marginale verschillen? Juist in deze tijd zullen de kerken de handen ineen moeten slaan en samen iets bieden waar echte vrede te vinden is in tegenstelling tot allerlei (semi)godsdiensten en stromingen.

10.1.3 De overeenkomsten tussen de afgodendienst in het boek Hosea en het nieuwe-tijdsdenken

In paragraaf 9.1 is de New Age beweging in grote lijnen besproken. Een aantal passages uit dit hoofdstuk zijn nauw verwant aan de afgodendienst in het boek Hosea.

De Baälsdienst was de godsdienst van de Here binnengedrongen toen het volk Israël zich vestigde in het beloofde land Kanaän. De Baälsdienst deed dus niet van de één op de andere dag haar intrede. Vergelijk: paragraaf 6.4.1. Het doel van de New Age beweging is een streven naar een geleidelijke verbreiding van haar gedachtegoed en de veranderingen die zij wil doorvoeren. Het kernwoord in zowel de godsdienst ten tijde van de profeet Hosea als in het nieuwe-tijdsdenken is *geleidelijkheid*. Blijkbaar leidt de weg van de geleidelijke ontwikkeling eerder tot het gewenste resultaat dan de weg van de overrompeling. Het resultaat van zowel binnensluipen als geleidelijke verbreiding is een verschuiving van het bewustzijn. Deze verschuiving van het

bewustzijn is aan te wijzen in de godsdienst van het volk Israël ten tijde van de profeet Hosea als ook in het nieuwe-tijdsdenken.

In de godsdienst van het volk Israël werd de Here, volgens Hosea, niet meer in een zuivere vorm gediend. Zo hebben in het nieuwe-tijdsdenken de normen en waarden van het christendom afgedaan. Jodendom en christendom gaan blijkbaar lijnrecht tegen de menselijke natuur in. In zowel het jodendom als het christendom speelt de afhankelijkheid de voornaamste rol. En deze afhankelijkheid stuit de mens van nature tegen de borst.

De Israëlitische godsdienst werd gekenmerkt door syncretisme. In de Israëlitische godsdienst werden talrijke gebruiken uit de Kanaänitische eredienst overgenomen. Vergelijk: paragraaf 6.4.1. Het nieuwe-tijdsdenken bewandelt eenzelfde weg. In de New Age-beweging vloeien opvattingen en ideeën van een aantal stromingen uit het nabije verleden samen. Ook het Watermantijdperk heeft als een van de kenmerken een vermenging van godsdiensten.

De profeet Hosea verzette zich in zijn tijd tegen allerlei magische rituelen die het volk Israël overgenomen had uit de godsdienst van de Kanaänieten en door Israël in de praktijk toegepast werden met als doel zelf de voorspoed en het geluk tot stand te brengen. De mens verdreef God uit het middelpunt en verwachtte het van zichzelf. De Israëlitische godsdienst blonk, door vermenging met de Baälsdienst, uit in zelfwerkzaamheid. Vergelijk: paragraaf 6.4.1. Het volk Israël dacht de zekerheden in het leven zelf te kunnen bewerkstelligen. Vergelijk: paragraaf 6.5. De Israëlieten maakten hiervoor gebruik van cultische manipulatie. Het volk Israël was de Here uit het oog verloren. Vergelijk: paragraaf 6.4.1. Israël dacht niet langer afhankelijk te zijn van de Here en was vergeten dat van Hem alle zegeningen afkomstig waren. Het volk Israël koos voor een godsdienstige plaats in de volkerenwereld en zegde de relatie met de Here vaarwel. Vergelijk: paragraaf 6.5. In het nieuwe-tijdsdenken speelt zelfvergoddelijking een bijzonder grote rol. Het nieuwe-tijdsdenken is bezig een soort godsdienstige levens- en wereldbeschouwing te verspreiden die de menselijke waardigheid, de vrijheid en de waarde van de persoonlijkheid, wil hooghouden en bevorderen. Het mensbeeld krijgt in de New Age-beweging een geheel nieuwe invulling. De mens staat in het middelpunt. Het nieuwe-tijdsdenken zet alles op de kaart van de menselijke mogelijkheden. Het nieuwe-tijdsdenken wil

de mens leren op een nieuwe manier te denken en zijn geestelijke krachten zo goed mogelijk te gebruiken. De New Age-beweging heeft hiermee tot doel dat de mens leert te leven in geestelijke harmonie met het heelal, de medemens en zichzelf. Zij maakt hiervoor gebruik van allerlei rituelen en ceremoniën. Mystiek en occultisme spelen een belangrijke rol. Voorspoed en geluk in Hosea's tijd en geestelijke harmonie in de post-twintigste eeuw. Magische rituelen in het midden van de achtste eeuw voor Christus en geestelijke krachten vanuit de mens in de laat-twintigste eeuw na Christus. Beide perioden kunnen met het kernwoord *ik* gekarakteriseerd worden en verdrijven God uit het middelpunt.

In zowel de Israëlitische godsdienst in Hosea's tijd als in de New Age-beweging speelt God eigenlijk geen rol. God speelde eigenlijk geen rol in het midden van de achtste eeuw voor Christus omdat de Israëlitische godsdienst volgens Hosea verworden was tot een natuurgodsdienst. Het volk Israël aanbad nog wel de Here maar dan op een manier zoals de Kanaänieten Baäl aanbaden. Een begripsverwarring tussen de Here en Baäl deed haar intrede. De Here was verworden tot een god met de eigenschappen van Baäl. Zo probeert het nieuwe-tijdsdenken gebruik te maken van misleidende godsdienstige begrippen die een nauwe aansluiting hebben bij het christelijk spraakgebruik. De christus van het nieuwe-tijdsdenken verschilt totaal van dé Christus, Gods Zoon. Er is in dit opzicht ook een belangrijk verschil tussen de Israëlitische godsdienst in Hosea's tijd en de New Age-beweging. In Hosea's tijd was er geen sprake van opzet bij het volk. Het volk ontbeerde kennis en was daardoor de verkeerde weg ingeslagen. Het volk Israël dacht zeer godsdienstig bezig te zijn in het dienen van de Here en zette zich absoluut niet af tegen God. De New Age-beweging heeft echter een totaal andere intentie. De New Age-beweging draagt de aard van een nieuwe godsdienst die wel overwogen omschreven staat en uitgedragen wordt en zich wel bewust afzet tegen het christelijk gedachtegoed. Dieperink raakt dit thema naar mijn mening tot in de kern. Zij noemt de New Age-beweging een terugkeer naar het oude heidense denken. Zij ziet de invloed binnendringen via leidende posities, de media en het onderwijs. Zij spreekt over het omvormen van het Christusbeeld naar het brengen van een ander evangelie. Volgens haar is het doel van de New Age-beweging de uitschakeling van het christelijk geloof door beslag te leggen op de kerk en de kerken te veranderen in New Age-centra. En dit alles wel bewust. Zo was de

godsdienst van het volk Israël ook een terugkeer tot het heidense denken. Dit heidense denken kreeg kans te ontkiemen vanwege het in gebreke blijven van de godsdienstige leiders. Vergelijk paragraaf 6.4.2. Doordat de godsdienstige leiders in gebreke bleven werd het Godsbeeld omgevormd tot een afgodsbeeld. De Israëlitische godsdienst werd afgodendienst. En de plaatsen waar het volk Israël samenkwam om God te dienen, hadden uiteindelijk hetzelfde karakter als de Kanaänitische plaatsen van samenkomst. New Age is een bewuste terugkeer tot het heidense denken in tegenstelling tot het volk Israël ten tijde van Hosea dat zich van geen kwaad bewust was vanwege het gebrek aan kennis. Wel waren echter Israëls godsdienstige leiders zich er zeer wel van bewust dat ze het volk deze kennis onthielden.

10.1.4 De wezenlijke boodschap van Hosea in samenhang met het nieuwe-tijdsdenken

De kern van het nieuwe-tijdsdenken kan samengevat worden met de volgende passage uit paragraaf 9.1: *De New-Age beweging streeft naar het tot stand brengen van een omwenteling en het inluiden van een gouden tijdperk, een tijdperk van wereldvrede, herstel van het milieu en geestelijke en lichamelijke gezondheid. Zij probeert cultuur en godsdienst te verbinden tot een nieuw geheel dat de basis moet vormen voor het verstaan van de wereld. In de praktijk blijkt de New Age-beweging echter de aard van een nieuwe godsdienst te dragen die wel overwogen omschreven staat en uitgedragen wordt en zich afzet tegen het christelijk geloof.*

De laatste zin van de samenvatting kan nagenoeg letterlijk herschreven worden en geprojecteerd worden op de tijd van Hosea: In de praktijk bleek de Israëlitische godsdienst echter de aard van een nieuwe (af)godsdienst te dragen die wel-overwogen overgeleverd en uitgedragen werd en zich afzette tegen het geloof in de Here.

Ook de tweede zin van de samenvatting kan herschreven worden met het oog op Hosea's tijd: De Israëlitische godsdienst enerzijds en de Kanaänitische Baälsdienst en cultuur anderzijds vloeiden samen tot een nieuw geheel dat de basis moest vormen voor het verstaan van de wereld.

De eerste zin van de samenvatting kan als volgt herschreven worden: De godsdienst die ontstaan was uit de vermenging van de Israëlitische godsdienst en de

Kanaänitische Baälsdienst streefde naar een eenheid tussen de mens en de natuur. Bovenstaande zinnen zijn reeds (deels) uitgewerkt in paragraaf 10.1.3 en zullen nog verder uitgewerkt worden in paragraaf 10.1.5.

10.1.5 De uitgelegde perikopen uit het boek Hosea vergeleken met enkele zienswijzen van New Age

In deze paragraaf zullen enkele thema's die naar voren komen in de uitgelegde perikopen uit het boek Hosea, vergelijk: hoofdstuk 7, vergeleken worden met enkele zienswijzen van New Age, vergelijk: paragraaf 9.2. Waar mogelijk zullen overeenkomsten aangegeven worden.

10.1.5.1 Overspel

Het thema overspel komt in nagenoeg alle uitgelegde perikopen van het boek Hosea nadrukkelijk aan de orde. Het volk Israël maakte zich schuldig aan overspel in de zin van het zich afkeren van de Here en het nalopen van Baäl. Het volk Israël was de grote daden van de Here in de geschiedenis uit het oog verloren. Het volk Israël verwachtte het niet meer van de Here maar van Baäl. Dit overspel of deze ontrouw wordt met verschillende uitdrukkingen aangegeven, bijvoorbeeld: achter...aan gaan (Hosea 2:4), een geest van ontucht en ontucht (Hosea 4:12 en 5:4), raadpleegt zijn hout en zijn staf moet het voorlichten (Hosea 4:12), verontreinigd (Hosea 5:3), hun daden gedogen niet (Hosea 5:4), mijn verbond hebben overtreden en tegen mijn wet gerebelleerd (Hosea 8:1), overspelig van uw God afgeweken (Hosea 9:1), ongerechtigheid (Hosea 9:7) en goddeloosheid geploegd (Hosea 10:13). Het overspel was het resultaat van het in gebreke blijven van de geestelijke leiders. Zij waren de Here ontrouw geworden en het volk Israël was in hun handen gevallen. Vergelijk: Hosea 4:12. Zij onthielden het volk Israël de Godskennis. De geest van ontucht werd het volk Israël door de geestelijke leiders opgedrongen. Vergelijk: Hosea 4:12. De geestelijke leiders faalden. Vergelijk: Hosea 5:3. Het resultaat van dit overspel was dat het volk Israël de gaven, bijvoorbeeld de opbrengst van de akkers, het zilver en het goud, toeschreef aan de vruchtbaarheidsgod Baäl, vergelijk: Hosea 2:6, en verviel

in bijgelovigheid, vergelijk: Hosea 5:4, en in geestelijke en morele ontucht, vergelijk: Hosea 5:3. De opbrengst van de akkers wordt dan ook zeer treffend aangeduid met loon der ontucht of hoerenloon. Vergelijk: Hosea 9:1. Uit het overspel dat het volk Israël met de afgoden bedreef, kwamen bastaardkinderen, vreemde kinderen in de zin van religieus-cultisch vreemd, voort. Vergelijk: Hosea 5:7.

Op vele onderdelen van het leven sluipt New Age naar binnen. De invloeden van New Age zijn zelfs merkbaar bij Amerikaanse evangelisten (Van der Smitte 1989:76).

Transcendente meditatie (tm) maakt deel uit van het nieuwe-tijdsdenken. 'De tm is een meditatietechniek die tweemaal per dag ongeveer twintig minuten wordt beoefend en bestaat uit het stil reciteren van een persoonlijke mantra (spreuk of naam) die een erkend tm-leraar de deelnemer tijdens een inwijdingsritueel heeft gegeven' (Van der Smitte 1989:86). 'De gebruikte mantra wordt voorgesteld als een soort oerklank die positieve, kosmische vibraties voortbrengt, waardoor men naar geest, ziel en lichaam gunstig beïnvloed zou worden. In werkelijkheid is de mantra niets anders dan de naam van een hindoeïstische godheid of heilige, uitgesproken en gedacht in het Sanskriet. Het staat onomstotelijk vast dat hier sprake is van het aanbidden van afgoden' (Van der Smitte 1989:87).

Dus in zowel de Israëlitische godsdienst als in het nieuwe-tijdsdenken werden/worden afgoden aanbeden.

10.1.5.2 Autonomie

De Kanaänitische godsdienst bood mensen schijnbaar meer zeggenschap over hun eigen welzijn, want de voorziening van voedsel en kleding werd gewaarborgd door manipulatie van goddelijke machten tijdens toverachtige vruchtbaarheidsplechtigheden. Vergelijk: Hosea 2:2. *Schijnbaar* meer zeggenschap want de Here alleen verstrekt de gaven in tegenstelling tot de Baäls. Vergelijk: Hosea 2:6. De autonomie had ook betrekking op de Kanaänitisch beïnvloede offerdienst van het volk Israël. Het offer was verworpen tot een afkoopsom. Het volk Israël verkeerde in de overtuiging dat de veelheid van offers de Here tevreden zou stellen. Vergelijk: Hosea 5:6. De zekerheid van een goede oogst dacht het volk Israël te

kunnen bewerkstelligen door het maken van afgodsbeelden. Vergelijk: Hosea 8:7. Ook het stichten van vele altaren moest bijdragen in het verkrijgen van het welgevallen van de Here. Vergelijk: Hosea 8:11. Israël vertrouwde niet op de Here maar op het offerstelsel. Vergelijk: Hosea 8:13. Het volk verkeerde in de veronderstelling dat ijver en nauwgezetheid konden bijdragen in het zegenen van de oogst. Vergelijk: Hosea 8:13 en 9:1.

De New Age-beweging wordt gekenmerkt door een bestaan zonder God en zonder Christus. De mens is in staat zelf het ware geluk en de vrede te bewerkstelligen (Kole 1991:12). De New-Age beweging bevat veel zaken die de moderne mens aanspreken zoals individualisme, religieuze zelfontplooiing en hoop op een aards paradijs dat de mens zelf kan realiseren (Kole 1991:35). In het nieuwe-tijdsdenken wordt het zelfbewustzijn ontwikkeld, de mens is in staat zijn eigen verlossing te bewerkstelligen (Van der Smitte 1989:69). De mens wil zijn als God en wil zichzelf verlossen (Van der Smitte 1989:71). Yoga is een manier om met de goden in contact te kunnen komen (Van der Smitte 1989:73-74). Door inspanningen is de mens in staat een brug naar het goddelijke te slaan. De mens kan een relatie met God krijgen in zichzelf door bijvoorbeeld yoga en meditatie (Van der Smitte 1989:75). Yoga komt uit het hindoeïsme en het boeddhisme voort, waarin het zelfverlossingsplan centraal staat. Yoga heeft tot doel de geest van de mens met de goden te verenigen. Voor de hindoe zijn de goden wezens die constant te vriend gehouden moeten worden. Hindoes hebben daardoor een voortdurende angst voor hun goden en proberen die dan ook tevreden te stemmen door middel van allerlei offers en rituelen. Ook yoga wordt daarvoor gebruikt (Van der Smitte 1989:108).

Dus in zowel de Israëlitische godsdienst als in het nieuwe-tijdsdenken was/is de mens in staat zelf een bijdrage te leveren aan een optimale relatie met de godheid.

10.1.5.3 Syncretisme

De eigenschappen van de Here en Baäl vermengden zich met elkaar en hun persoonlijkheden smolten samen. Vergelijk: Hosea 2:15. De besturing van de elementen, zoals de regen die de aarde bevochtigt, werd aan Baäl toegeschreven. Vergelijk: Hosea 2:20-21. Er verrezen steeds meer cultusplaatsen waar vermenging

plaatsvond van de dienst van de Here met allerlei elementen uit de Baälscultus. Vergelijk: Hosea 4:7. De Israëlitische godsdienst vermengde zich met de Kanaänitische godsdienst, vergelijk: Hosea 4:13, door het overnemen van Kanaänitische gewoonten en gebruiken, vergelijk: Hosea 4:14. Het kalf was hiervan het symbool bij uitstek. Vergelijk: Hosea 8:5. Het volk Israël zag het kalf als een god en werd daarmee ontrouw aan het verbond met de Here. Vergelijk: Hosea 8:5. De verering van Baäl werd toegelaten naast de verering van de Here en vond plaats bij vele 'onwettige' heiligdommen. Vergelijk: Hosea 9:1. Een heidense god had de plaats ingenomen van de Here. Vergelijk: Hosea 9:11. De heiligdommen werden uitgedost met gewijde stenen en zuilen uit de Baälscultus. Deze stenen en zuilen werden steeds talrijker en mooier met als doel nog meer rijkdom en overvloed. De rijkdom en overvloed werd dan weer gebruikt voor nog meer stenen en zuilen. Het waren concurrenten van de Here. Vergelijk: Hosea 10:1. De vermenging kwam ook tot uitdrukking in het schenken van de gaven van de Here aan de heidense goden. Vergelijk: Hosea 10:1. In naam dienden de Israëlieten de Here maar metterdaad de Baäl. In de praktijk ging het hart van het volk Israël uit naar Baäl. Het hart van het volk was verdeeld. Godsdienst ontaardde in huichelarij. Vergelijk: Hosea 10:2. Zelfs de Israëlitische feestdagen betroffen in wezen de Baäls. Vergelijk: Hosea 2:12. Het resultaat van deze vermenging zal tot uitdrukking komen in het afnemen van de zegen door de Here en onvruchtbaarheid van het volk Israël. Vergelijk: Hosea 9:11.

De New Age-beweging bundelt bewegingen van alternatieve religiositeit. Magie, mystiek, wetenschap en technologie worden in een geheel ingepast (Kole 1991:15). De mens moet zich in harmonie voegen in de natuur. In de natuur werken zaken die niet gezien kunnen worden, geesten of krachten die zorgen voor goede oogsten. Een voorwaarde is dan wel dat de mens met deze geesten op goede voet staat. Alles wordt afgestemd op de jaargetijden (Kole 1991:24).

In de Baälsdienst speelde naast Baäl Asjera een belangrijke rol. In de New Age-beweging staan de godinnen uit de oude religies in de belangstelling (Kole 1991:25). Alle godsdiensten vormen ten diepste een eenheid, waarin dezelfde godheid - zij het onder verschillende namen en op verschillende manieren - vereerd wordt (Kole 1991:45).

De New Age-beweging ontwikkelt zich in toenemende mate tot een nieuwe heidens-

pantheïstische religie. Deze religie vertrouwt zich toe aan primitieve natuurgoden die de harmonie zouden kunnen herstellen. Allerlei magische praktijken spelen een rol in de New Age-beweging. Zij hebben tot doel de eenheid met de natuur en harmonie met de kosmos. Op vele plaatsten werken valse profeten en wonderdoeners (Kole 1991:46).

In de New Age-beweging worden bijbelse waarden en normen aan de kant geschoven (Van der Smitte 1989:69).

De moeder-godin krijgt het voor het zeggen en God heeft afgedaan. Dit godsbeeld verandert het totale denken van de mens (Van der Smitte 1989:69).

De gedachten die leven in de New Age-beweging komen uit het hindoeïsme, een godsdienst met miljoenen goden (Van der Smitte 1989:73).

God openbaart zich in de natuur (Van der Smitte 1989:74).

In het Schotse Findhorn bevindt zich een gemeenschap die gericht is op het in vrede met elkaar leven. Findhorn is gesticht door een vrouw die beweerde door God geleid en toegesproken te zijn. Zij was gericht op de natuur en kon samenwerken met natuurgeesten. Door deze samenwerking groeide en bloeide al het gewas dat er geplant werd voorspoedig. Occultisme speelt in het Schotse plaatsje een grote rol. (Van der Smitte 1989:75-76).

De New Age-beweging leert dat het in alle godsdiensten om een en dezelfde God gaat (Van der Smitte 1989:109).

Dus zowel de Israëlitische godsdienst als in het nieuwe-tijdsdenken waren/zijn in zekere zin natuurgodsdiensten.

10.1.5.4 Erotiek

De godsdienstige plechtigheden ter ere van Baäl waren erotisch getint. Vergelijk: Hosea 2:4. De priesters hadden tijdens de vruchtbaarheidsriten omgang met gewijde tempelprostituees naar Kanaänitisch voorbeeld. Vergelijk: Hosea 4:10. Deze rituele sex wordt bijvoorbeeld aangeduid met een geest van ontucht en ontucht, vergelijk: Hosea 4:12, en schaamteloos ontucht bedrijven, vergelijk: Hosea 4:18. Het is mogelijk dat ook de oogstfeesten gepaard gingen met vrij geslachtelijk verkeer. Vergelijk: Hosea 9:1.

Lucianus en Herodotus (aangehaald door Mulder 1965:32-33) maken melding van zogenaamde sacrale prostitutie die in de Kanaänitische vruchtbaarheidscultus voorkwam als een noodzakelijke godsdienstige handeling. Volgens hen was er in Byblos een grote tempel voor Afrodite (Astarte). Alle vrouwen moesten één keer in hun leven bij de tempel van Afrodite (Astarte) gaan zitten en met een vreemdeling geslachtsgemeenschap hebben of zich op de markt van Byblos aan vreemdelingen aanbieden tegen vergoeding van wat geld. Het loon dat ze op deze manier verkregen was voor Afrodite (Astarte). Mulder (1965:33) acht het mogelijk dat de bovengenoemde teksten uit Hosea zinspelen op de door Lucianus en Herodotus gesignaleerde gebruiken.

In het nieuwe-tijdsdenken komen zogenaamde heksenkringen met hun demonische toverkrachten, rituelen en toverspreuken weer tot bloei. De ceremoniële samenkomsten worden altijd in het uiterste geheim gehouden (Van der Smitte 1989:94). Bij hun rituelen en ceremoniële samenkomsten gebruiken heksen/magiërs onder meer gewijde kaarsen, verschillende soorten wierook, rituele zwaarden, een offermes, bloemen, oliën, water, een altaar met een pentagram en een kelk. Er wordt in de kringen van heksen en magiërs een duidelijk onderscheid gemaakt tussen een 'zwarte heks' en een 'witte heks', een zwart-magiër en wit-magiër. De zwart-magiër of 'zwarte-heks' is een satanist, altijd bezig met zwarte kunst en heel openlijk en bewust gericht op het vereren van Satan. Hij heeft een afkeer van Jezus Christus. Voor de 'zwarte heks' of zwart-magiër is seksualiteit onlosmakelijk met het ritueel verbonden, omdat een orgasme de goddelijke extase het dichtst zou benaderen. Bovendien - zo beweert men - brengt het intense gevoel van het orgasme een kosmische kracht voort die de heks of magiër tracht op iets te richten wat men in zijn of haar macht wil hebben of tracht te vernietigen. De zogenaamde 'witte heks' of wit-magiër houdt zich bezig met een geraffineerde vermenging van hekserij en christelijk geloof, de zogenaamde religieuze witte magie. Ook 'witte heksen' zijn naakt tijdens ceremoniële bijeenkomsten, maar wisselen dit af met het dragen van speciale gewaden. Het feit dat men regelmatig naakt optreedt, zo stelt men binnen deze groep, is alleen om elkaars gelijkheid aan te tonen. De intentie van de rituele magie van de wit-magiërs en 'witte heksen' is om goed te doen. Deze groep beschouwt de Here Jezus als een groot profeet en een van de grootste tovenaars aller

tijden. Alle leden koesteren speciale aandacht voor de natuur (Van der Smitte 1989:95).

In het Watermantijdperk zal de erotische liefde een grotere betekenis krijgen. In het New Age-denken krijgt de seksualiteit een nieuwe, geestelijke, dimensie. Het tantrisme, een mysterie-religie met rituelen die slechts aan ingewijden bekend zijn, speelt een grote rol. De 'heilige erotiek' en de 'erotische theologie' worden de mens als wege geboden om de eenwording met het goddelijke te bereiken (Matzken 1990:194).

Dus van zowel de Israëlitische godsdienst als van het nieuwe-tijdsdenken maakt erotiek een wezenlijk onderdeel uit. Erotiek maakt mede de eenheid met het goddelijke mogelijk.

10.1.5.5 Symboliek

Hout en staf waren symbolen voor goden. Hout was het houten standbeeld van een god, een gewijde paal die in de Asjeracultus naast het altaar stond of een orakelboom die door het ruisen van de bladeren de wil van de goden te kennen gaf. Waarschijnlijk waren het goden van toverkunst en erotiek. De goden konden zowel vrouwelijk als mannelijk zijn. De staf duidde op een waarzegmethode die raddomantie genoemd werd. Onder het uitspreken van toverformules liet men twee rechtop gezette stokken vallen. Uit de richting van de val werden godsspraken afgelezen. Vergelijk: Hosea 4:12. Naast de kalveren in Dan en Betel waren er vele andere afgodsbeelden in het land. In het bijzonder de afgodsbeelden die dienden voor persoonlijk gebruik. Vergelijk: Hosea 8:4.

Ook in het nieuwe-tijdsdenken zijn er mogelijkheden of methoden om de wil van de godheid te leren kennen. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld I Tjing, Tarot en Kabbala. Zie voor de betekenis de noten 12, 13 en 14 aan het eind van hoofdstuk 9.

Dus in zowel de Israëlitische godsdienst als in het nieuwe-tijdsdenken speelde/speelt symboliek een belangrijke rol om de kennis te ontsluiten die nodig is om in verbinding te treden met het goddelijke.

10.1.5.6 Kennis

De oorzaak van het overspel was het gebrek aan kennis. Vergelijk: Hosea 4:6a.

Veel gelovigen lezen nauwelijks hun Bijbel of nemen de woorden van God niet serieus. Uit statistieken is trouwens gebleken dat drieënveertig procent van de Nederlandse bevolking geen Bijbel in huis heeft (Van der Smitte 1989:76).

Dus in zowel de Israëlitische godsdienst als in het nieuwe-tijdsdenken was/is geen kennis van God aanwezig (of werd/wordt terzijde geschoven).

10.2 Samenvatting

Bij het binnentrekken van het beloofde land Kanaän veranderde het bestaan van het volk Israël ingrijpend. Van nomaden werden zij veelal landbouwers. De Kanaänieten hadden een god, Baäl, die wonderwel bij de landbouw paste en daarom door hen vereerd werd. Baäl voorzag in hetgeen nodig was voor het land om tot vruchtbaarheid te komen. Baäl was echter een god die met behulp van allerlei rituelen tot handelen aangezet moest worden. Het volk Israël nam in zijn godsdienst elementen uit de Kanaänitische natuurgodsdienst op omdat ook zij tot het bewerken van de aarde overgegaan waren en omdat de kennis van God bij het volk ontbrak. Deze kennis werd het volk onthouden door met name de geestelijke leiders. Het resultaat was dat de Israëlitische godsdienst het karakter van een natuurgodsdienst kreeg waarin de Here op dezelfde manier als Baäl tegemoet getreden werd.

De hedendaagse mens is op zoek. Naast welvaart blijkt welzijn steeds belangrijker te worden. De traditionele kerken hebben veelal afgedaan. Toch is de mens op zoek naar religiositeit. Allerlei semi-godsdiensten spelen hierop in. Ook het nieuwe-tijdsdenken, dat zich als een olievlek uitbreidt, maakt hiervan dankbaar gebruik. De New Age-beweging zegt in staat te zijn de mens dit welzijn te kunnen schenken.

Deze verhandeling heeft willen aantonen dat er overeenkomsten zijn tussen de afgodendienst in Hosea's tijd en het nieuwe-tijdsdenken.

10.3 Mogelijke betekenis van deze studie

In een aantal korte stellingen zal geprobeerd worden de betekenis van deze studie voor de hedendaagse mens aan te geven.

1. De verwording van Israëls godsdienst in de achtste eeuw voor Christus vond plaats in een multi-culturele samenleving.

De New Age-beweging probeert cultuur en godsdienst te verbinden tot een nieuw geheel. Een multi-culturele samenleving heeft bij uitstek het gevaar van vermenging van godsdiensten in zich.

2. In de tijd van de profeet Hosea faalden de godsdienstige leiders in het overdragen van Godskennis zodat de afgodendienst welig kon tieren.

Godsdienstige opvoeding is van wezenlijk belang en kan een bijdrage leveren in het maken van onderscheid tussen Godsdienst en (af)godsdienst.

GERAADPLEEGDE WERKEN

- Albertz, R 1994. *A History of Israelite Religion in the Old Testament Period: From the Beginnings to the End of the Monarchy*. 1st ed. London: SCM.
- Andersen, F I & Freedman, D N 1980. *Hosea, a new translation with introduction and commentary*. New York: Doubleday.
- Apocriefen van het Oude Testament* 1984. 6de druk. Kampen: Kok.
- Bijlsma, R. [s a]. *Leerboek Nieuwtestamentisch Grieks*. 2de druk. Kampen: Kok.
- Bos, F.R. & Dijkema, H.C. (bew.) 1991. *Wolters' Ster Woordenboek Duits-Nederlands*. 2de druk. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Boshoff, W S 1992. Yahweh as God of nature. Elements of the concept of God in the book of Hosea. *Journal of Northwest Semitic Languages* XVIII, 13-24.
- 1994a. *Die boek Hosea en die Jahwe-Baal-stryd*. DD thesis, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
- 1994b. Variety is a sign of life. Thoughts on the history of Israelite religion. *Old Testament Essays* 7(4), 121-131.
- Bosman, H L & Loader, J A (reds) 1987. *Vertellers van die Ou Testament*. 1ste uitg. Kaapstad: Tafelberg.

Botha, E & Engelbrecht J (eds) 1992. *Succeed at dissertation*. 1st ed. Halfway House: Orion.

Bright, J 1980. *A history of Israel*. 3rd ed. London: SCM.

Prinsloo, W S 1987. Die boek Hosea, in Burden, J J & Prinsloo, W S (reds), *Tweegesprek met God: Predikers, digters en wysgere*, 221-230. 1ste uitg. Kaapstad: Tafelberg.

Bijbel dat is de ganse Heilige Schrift bevattende al de Kanonieke Boeken des Ouden en Nieuwen Testaments. Door last van de Hoog-mogende Heren Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden en volgens het besluit van de Synode Nationaal gehouden te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619 uit de oorspronkelijke talen in onze Nederlandse taal getrouwelijk overgezet. Leeuwarden: Jongbloed.

Bijbel: vertaling in opdracht van het Nederlands Bijbelgenootschap bewerkt door de daartoe benoemde commissies 1951. Haarlem: Nederlands Bijbelgenootschap.

Childs, B S 1979. *Introduction to the Old Testament as scripture*. London: SCM.

Coogan, M D 1987. Canaanite Origins and Lineage: Reflections on the Religion of Ancient Israel, in Miller, P D, Hanson, P D & McBride, S D (eds), *Ancient Israelite religion*, 115-124. Philadelphia: Fortress Press.

Cornelius, I 1994. *The iconography of the Canaanite gods Reshef and Ba'al. Late Bronze and Iron Age I periods (c 1 500 - 1 000 BCE)*, 255-264. Fribourg, Switzerland: University Press; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Dearman, J A 1992. *Religion and culture in ancient Israel*. Peabody, Massachusetts: Hendrickson.

Deist, F E 1987. Om 'n geskiedenis van Israel te skryf, in Deist, F E & Le Roux, J H, *Rewolusie en reïnterpretasie*, 31-45. 1ste uitg. Kaapstad: Tafelberg.

Deist, F E & Burden, J J 1980. *'n ABC van Bybeluitleg*. 1ste uitg. Pretoria: Van Schaik.

De Vaux, R. 1973. *Hoe het oude Israël leefde*, 2 delen. 3de druk. Utrecht: Wristers.

Die Bybel Nuwe vertaling (met herformulerings) 1986. Roggebaai, Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.

Dieperink, M. 1988. *New Age en christelik geloof: over de invloed van New Age op de Kerk*. 4de druk. Kampen: Kok Voorhoeve.

Elliger, K. & Rudolph, W. 1967/77. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 4.Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Ferguson, M. 1982. *De aquarius samenzwering: persoonlijke en maatschappelijke transformatie in de tachtiger jaren*. 6de druk. Deventer: Ankh-Hermes.

Fohrer, G 1968. *Introduction to the Old Testament*. London: S.P.C.K.

Gerritsen, J., Osselton, N.E. & Zandvoort, R.W. (bewerkt) 1974. *Engels woordenboek*. 18de druk. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Gispén, W.H., et al 1975. *Bijbelse encyclopedie*. 3de druk. Kampen: Kok.

Grønþæk, J H 1985. Baal's Battle with Yam - A Canaanite Creation Fight. *Journal for the study of the Old Testament* 33, 27-44.

Groothuis, D 1986. *Unmasking the new age*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity.

--- 1988. *Confronting the new age*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity.

Hoekstra, E.G. 1993. New age. Enkele stromingen, organisaties en groepen, in *Kranenborg* 1993:22-35.

- Holladay, W L (ed) 1988. *A concise Hebrew and Aramaic lexicon of the Old Testament*. Leiden: Brill; Grand Rapids: Eerdmans.
- Italie, E. 1994. *Bijbels Hebreeuws Nederlands woordenboek*. Herdruk. Ede: De Haan.
- Jagersma, H. 1979. *Geschiedenis van Israël in het oudtestamentisch tijdvak*. 3de druk. Kampen: Kok.
- Kapelrud, A S 1952. *Baal in the Ras Shamra texts*. København: Gad.
- Kilian, J 1985. *Form and style in theological texts*. 1st ed. Pretoria: University of South Africa.
- Kole, I.A. 1991. *New Age*. 2de druk. Kampen: Kok Voorhoeve.
- Koenen, M.J. & Endepols, J. 1971. *Verklarend handwoordenboek der Nederlandse taal*. 26ste druk. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Kranenborg, R. (red.) 1993. *New age: Visies vanuit het christelijk geloof*. 2de druk. Zoetermeer: De Horstink.
- 1993a. Wat is new age? Achtergronden, in Kranenborg 1993:13-16.
- 1993b. New age. Enkele grondgedachten, in Kranenborg 1993:17-21.
- 1993c. Oriënterend overzicht, in Kranenborg 1993:39-42.
- 1993d. New age en reïncarnatie, in Kranenborg 1993:72-78.
- Kruger, P A 1994. The comparative religious approach. *Old Testament Essays* 7(4), 115-120.

- Matthews, V H & Benjamin, D C 1993. *Social World of ancient Israel, 1250-587 BCE*. Peabody, Massachusetts: Hendrickson.
- Matzken, R.H. 1990. *New Age handboek: een inleiding tot New Age denken: 300 woorden die door New Agers worden gebruikt en die Old Agers op het spoor zetten van New Age!* 2de druk. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
- Mulder, M.J. 1965. *Kanaänitische goden in het Oude Testament*. Den Haag: Van Keulen.
- Noth, M 1960. *The history of Israel*. Reissue. London: SCM.
- Ouweneel, W.J. 1990. *Het domein van de slang: christelijk handboek over occultisme en mysticisme*. 5de druk. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
- 1995. *De hogere wereld: New Age*. Lezing. Leiden, Nederland.
- Pop, F.J. 1964. *Bijbelse woorden en hun geheim*. 7de druk. 's-Gravenhage: Boekencentrum.
- Rendtorff, R 1985. *The Old Testament: an introduction*. London: SCM.
- Rudolph, W. 1966. *Hosea*. Gütersloh: Mohn & Co.
- Schelling, P. 1993. Paranormale verschijnselen en new age, in Kranenburg 1993:88-94.
- Schoors, A. 1998. *Biblische Enzyklopädie*. Bd. 5, *Die Königreiche Israel und Juda im 8. und 7. Jahrhundert v. Chr.: die assyrische Krise*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Smith, M 1987. *Palestinian parties and politics that shaped the Old Testament*. 2nd ed. London: SCM.
- Stam, H. 1996. *Een ander geloof: New Age besproken in de groep*. Zoetermeer: Boekencentrum.

Steyn, C 1994. *Worldviews in transition: An Investigation into the New Age Movement in South Africa*. 1st ed. Pretoria: Unisa.

Stuart, D 1987. *Word Biblical Commentary: Hosea-Jonah*. Waco, Texas: Word.

The Holy Bible, New International Version 1978. New York: New York International Bible Society.

Tieleman, D. 1993. Gnostiek en new age, in *Kranenburg* 1993:65-71.

Unger, M F 1952. *Biblical demonology*. 8th ed. Wheaton, Illinois: Scripture.

Van der Kooi, K. 1995. *Heil en verlangen: centrale thema's in het geding tussen christelijk geloof en nieuwe-tijdsdenken*. Zoetermeer: Meinema.

Van der Smitte, R. 1989. *Als het licht duisternis is*. 6de druk. Hoornaar: Gideon.

Van Kampen, P.J. 1989. *De cirkel en het kruis: New-Age-denken en het christelijk geloof*. 2de druk. Kampen: Kok.

Van Leeuwen, C. 1984. *De prediking van het Oude Testament: Hosea*. 3de druk. Nijkerk: Callenbach.

Verkuyl, J. 1989. *De New Age Beweging: kernbegrippen, beoordeling, uitdaging*. 4de druk. Kampen: Kok.

Von Padberg, L. 1987. *New Age und feminismus: Die neue Spiritualität*. S I, Deutschland: Verlag Schulte & Gerth Asslar.

Vreugdenhil, C.G. 1994. *Vrijwillige liefde: bijbelstudies over de profet Hosea*. Leiden: Groen.

Weingreen, J 1959. *A practical grammar for classical Hebrew*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.

Westerink, J. 1993. *Hosea: profeet van de liefde van God*. 4de druk. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.

Wolff, H W 1974. *A Commentary on the Book of the Prophet Hosea*. Philadelphia: Fortress Press.